

การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
Maintaining the Cultural Identity of the Tai Yai Community
through Transitions in Mae Hong Son Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2553

ชื่อเรื่องการวิจัย

การปรับเปลี่ยนและการดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว

คณะกรรมการที่ปรึกษาการวิจัย

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว

ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กรรมการ

อาจารย์มลธิรา ศาสตร์ศึกษา

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการสร้างรักษาดัตถลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาอรรถลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการสร้างรักษาดัตถลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำไปสู่สังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการสร้างรักษาดัตถลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มพระภิกษุโดยการสุ่มแบบ Snowball sampling และการใช้แบบสอบถามโดยการสุ่มแบบเจาะจงจากกลุ่มผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ ส่วนการวิเคราะห์ใช้วิธีการเชิงคุณภาพร่วมกับวิธีการเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยสรุปว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกหลอมรวมจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิตมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและชี่มั่งในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัดทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนเอง

ในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า ปัจจัยภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีและปัจจัยภายในจากการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของ

จังหวัด ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ขึ้น ส่วนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจาก 4 ภาคลหลักในชุมชนไทใหญ่ จะช่วยให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

ส่วนแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทใหญ่นั้น ประกอบด้วยด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่ในทุกมิติ ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมงานวัฒนธรรม ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรม จริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ และด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม โดยในทุกด้านนั้นอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองของชุมชนไทใหญ่ และเชื่อมโยงจากเครือข่ายภายในชุมชนซึ่งจะเป็นเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งและส่งผลต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ได้อย่างยั่งยืน

Research Title	Maintaining the Cultural Identity of the Tai Yai Community through Transitions in Mae Hong Son Province	
Researcher	Asst. Prof. Sakaraj Fakao	
Advisory Committee	Prof. Chaun Petkaew	Chairperson
	Assoc. Prof. Dr. Somsak Srisantisuk	Member
	Ms. Moltira Sawatdiraksa	Member

ABSTRACT

The research, namely maintaining the cultural identity of the Tai Yai community through transitions in Mae Hong Son province, had three objectives. They were to (1) study the cultural identity of the Tai Yai community in Mae Hong Son province, (2) analyze the factors that influence changes regarding cultural identity within the Tai Yai community in Mae Hong Son province, and (3) synthesize and suggest ways of preserving the cultural identity of the Tai Yai community in Mae Hong Son province.

This required integrating qualitative and quantitative research. The data was collected through observation, interviews, and focus group discussions with community leaders, villages and monks sampled randomly. A set of questionnaires were also presented to official leaders as part of the purposive sampling, and then analyzed using descriptive analysis, frequency distribution, and percentages.

The results of the research showed that the cultural identity of the Tai Yai community in Mae Hong Son province is a fusion of various historical developments. The Buddhist faith, a combination of animist beliefs, and a respect for tradition is strongly valued in the Tai Yai community. Additionally, an awareness of the importance of maintaining cultural traditions and their own way of life is present.

Through research, it was found that the external factors of globalization representing modern culture, including the development of communication and technology, and internal factors of

economic expansion, including social tourism in the province, caused a transition in regards to cultural identity within the Tai Yai community. Additionally, the research showed that these cultural processes, as they related to the management of the Tai Yai community, were supported by the four main parties of the group, insofar as they helped to maintain their cultural identity in a substantial and sustainable way.

The guidelines require that members of the Tai Yai community participate in management in every dimension, and be directly involved with the preservation and promotion of cultural work, building of community ethics, and developing the capacity to build networks in a globalized world. All these must be based on the participation and self-sufficiency of the Tai Yai community, which can strengthen the group and can help them both retain their cultural identity and develop a sustainable existence.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากที่ปรึกษา
งานวิจัย ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ
อาจารย์มลธิรา สวัสดิรักษา ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการวิจัยด้วยดี จึงขอ
กราบขอบพระคุณที่ปรึกษางานวิจัยทั้งสามท่าน และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานวัฒนธรรมแก่บุคลากรทาง
วัฒนธรรม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมทั้งภาคเอกชน และภาครัฐ
ซึ่งสามารถในการนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมและที่เกี่ยวข้อง

ขอกราบขอบพระคุณพระครูอนุยุตสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดปางหมู พระครูพระครูพิศิษฐ์
พรหมคุณ เจ้าอาวาสวัดต่อแพ พระครูอนุวัตรสมณคุณ เจ้าคณะตำบลเมืองปอน พระครูอนุสนธิ
ธรรมกิต เจ้าคณะตำบลหมอกจำแป่ ดร.จรรยา คำนวนตา ประธานสภาวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
อาจารย์ประจักษ์ เข้มมุกด์ คณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และผู้มีส่วน
ร่วมให้ข้อมูลด้านการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเจ้าของบทความ เอกสาร งานวิจัยที่มีส่วนช่วย
สร้างงานวิจัย และก่อให้เกิดคุณค่าอย่างยิ่งต่องานวิจัยครั้งนี้

ผู้ที่เป็นกำลังใจสำคัญและให้การสนับสนุนผู้วิจัยในการวิจัยครั้งนี้คือ คุณพ่อ คุณแม่ และ
ครอบครัว ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของกรม
ส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมทุกท่าน ที่ช่วยประสานงานและความช่วยเหลือการทำวิจัย
มาอย่างต่อเนื่องต่อการทำวิจัยในครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	น
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ท
สารบัญแผนที่.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2. วัตถุประสงค์.....	5
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	8
2.2 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม.....	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์.....	30
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	37
2.5 แนวคิดกระบวนการทางวัฒนธรรม.....	39
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	52

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานการวิจัย.....	53
3.1 วิธีการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.....	53
3.2 วิธีการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2.....	56
3.3 วิธีการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3.....	58
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
4.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	62
4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่.....	96
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม.....	135
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม.....	159
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	162
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	162
5.2 อภิปรายผล.....	167
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	174
บรรณานุกรม.....	177
ภาคผนวก.....	187
ภาคผนวก ก	188
แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย.....	189
แบบสอบถามสำหรับการวิจัย.....	192
แนวทางการสนทนากลุ่ม.....	203
ภาคผนวก ข	205
รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์.....	206
รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม.....	211

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ก	214
ภาพประกอบระหว่างการเก็บข้อมูล.....	215
ภาคผนวก ง.....	219
ประเพณีปอยส่างลอง.....	220
ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด.....	236
สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	244
ประวัติผู้วิจัย.....	245

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	“เสื่อบ้าน” บริเวณหน้าวัดปางหมู ชุมชนไทใหญ่ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน	75
4.2	การตัดบาตรเทโวของชุมชนไทใหญ่ป๋อกกาด	78
4.3	อาหารไทใหญ่น้ำพริกหม่าหนามไก่	84
4.4	การแสดงพื้นบ้านชาวไทใหญ่ ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ (รำนก) และรำโต	87
4.5	การสักของชายชาวไทใหญ่	89
4.6	ประติมากรรมรูปสิงห์หรือสัตว์ฐานเจดีย์ วัดพระธาตุคอกองมู	90
4.7	ลายไคนิยมนำประดับซุ้มปราสาทของพาราของชาวไทใหญ่	91
4.8	เฮินไตในชุมชนไทใหญ่เมืองปอน	92
4.9	วัดเมืองปอน สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่	93
4.10	สภาพร้านค้าบ้านเรือนบริเวณที่ตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่ป๋อกกาด	101
4.11	กูปไต(หมวกแบบไทใหญ่) ที่นิยมใส่ในขบวนแห่สาละง	114
4.12	ชาวบ้านสูงอายุชาวไทใหญ่ชุมชนปางหมูช่วยกันเตรียมอาหาร	124
4.13	ตะแปสาละงขณะนำสาละงขึ้นขี่คอ เพื่อไปรำรำในขบวนแห่	124
4.14	บิดาของสาละงขณะแต่งหน้าให้แก่สาละง	127
4.15	ชินกรไกรลาส ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(นักร้องเพลงลูกทุ่ง) ขณะกำลังทำขวัญสาละง ณ วัดปางหมู	127
4.16	ขบวนแห่ของพาราชุมชนไทใหญ่เมืองปอน	131
4.17	การทำของพาราขนาดใหญ่ที่หน่วยงานจ้าง เพื่อส่งเข้าร่วมการประกวด	132
4.18	ของพาราที่เข้าร่วมการประกวดเน้นขนาดใหญ่ประดับด้วยแสง สี เสียง	132

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ด้านวิถีชีวิต.....	102
4.2	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านคติความเชื่อ พิธีกรรม...	104
4.3	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ด้านการแต่งกาย.....	107
4.4	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านวัฒนธรรมการกินและ อาหารพื้นบ้าน.....	109
4.5	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านการละเล่นและการแสดง พื้นบ้าน.....	110
4.6	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ของชาวไทใหญ่.....	112
4.7	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ ประเพณีปอยส่างลองด้านความสำคัญของประเพณีปอยส่างลอง.....	115
4.8	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ ประเพณีปอยส่างลองด้านการมีส่วนร่วมในการเตรียมงานปอยส่างลอง	118
4.9	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ ประเพณีปอยส่างลองการมีส่วนร่วมช่วงระหว่างการจัดงาน.....	121
4.10	ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ ประเพณีปอยส่างลองด้านความสัมพันธ์ของผู้ร่วมงาน.....	125
4.11	ผลการวิเคราะห์ความสำคัญ การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคง อยู่ของประเพณีวันออกหว่า.....	128

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.12 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งและชุมชน.....	135
4.13 จำนวนและร้อยละของผู้นำองค์กรชุมชนที่ให้ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	136
4.14 จำนวนและร้อยละประเภทแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมที่ผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการให้ความสำคัญ.....	138
4.15 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมในกระบวนการวางแผนงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละปี.....	139
4.16 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ.....	139
4.17 จำนวนและร้อยละของแหล่งงบประมาณที่ได้รับตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่.....	140
4.18 จำนวนและร้อยละของงบประมาณที่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละของงบประมาณทั้งหมด.....	140
4.19 จำนวนและร้อยละของประเพณี 12 เดือนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ.....	141
4.20 จำนวนและร้อยละของระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงานโครงการด้านวัฒนธรรม.....	142
4.21 จำนวนและร้อยละของการส่งเสริมงานให้แก่ชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ.....	142
4.22 จำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชนไทใหญ่ให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรม.....	143
4.23 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้าน.....	143
4.24 จำนวนและร้อยละของวิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้าน.....	144

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.25	จำนวนและร้อยละของรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้าน.....	144
4.26	จำนวนและร้อยละของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการกำหนดแผนงานโครงการงบประมาณด้านวัฒนธรรม.....	145
4.27	จำนวนและร้อยละของการกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม.....	145
4.28	จำนวนและร้อยละของลักษณะที่ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่.....	146
4.29	จำนวนและร้อยละของงานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมาก.....	146
4.30	จำนวนและร้อยละของช่วงเวลาการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชาวบ้าน.....	147
4.31	จำนวนและร้อยละของลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ผู้นำชุมชนมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม.....	148
4.32	จำนวนและร้อยละอายุของชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	148
4.33	จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	149
4.34	จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม.....	150
4.35	จำนวนและร้อยละของการจ้างงานแต่ละกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญในปัจจุบันประเด็นไม่เหมาะสมและมีความเหมาะสม	151
4.36	จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบันควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ.....	152
4.37	จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนในอนาคตควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ.....	152

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.38	จำนวนและร้อยละของความต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจาก ภาครัฐในกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่.....	153
4.39	จำนวนและร้อยละของหน่วยงานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้าน วัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่.....	154
4.40	กิจกรรมใหม่ในประเพณีปอยส่างลองและประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา) ตั้งแต่เข้ารับการดำรงตำแหน่ง.....	154
4.41	กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่	155
4.42	จำนวนและร้อยละของวิธีการการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของ ตนเอง.....	156
4.43	องค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่	157
4.44	แนวทางความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ไทใหญ่ในอนาคต.....	158

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	วงจรแห่งวัฒนธรรม(The Circuit of Culture)	14
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	52
3	บริบททั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่	70
4	บริบททั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ประเพณี 12 เดือนของชาวไทใหญ่	79
5	สรุปคติความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีของชาวไทใหญ่	82
6	สรุปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	95
7	สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่	134

สารบัญแผนที่

หน้า

แผนที่ 4.1 แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงพื้นที่ศึกษา

63

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดในภาคเหนือ มีพรมแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และภูเขาอยู่ในเขตลุ่มน้ำสาละวิน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีการติดต่อปะทะสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนชาติพันธุ์ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณชายแดนประเทศไทยกับประเทศสหภาพพม่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งพื้นที่ราบซึ่งส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายไทใหญ่หรือคนไต และพื้นที่บนดอยสูง โดยที่กลุ่มคนเหล่านั้นจะมีศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันออกไป กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ มูเซอ ม้ง ปกาเกอะญอ ลีซอ อาข่า ลัวะ ปาดอง จีนฮ่อ และชาวไทใหญ่ เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมานับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549)

ในอดีต ก่อนการเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ยังเป็นลักษณะชุมชนที่อยู่ในป่า ไม่มีผู้นำ ไม่มีการปกครองแต่อาศัยเป็นชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ ที่มีการอพยพย้ายถิ่นมาจากชายแดนประเทศพม่าเพื่อเข้ามาทำการเพาะปลูก ทำไร่ ทำสวนตามฤดูกาลการผลิตและเดินทางไปมา เป็นครั้งคราวไป บ้างอพยพหนีภัยสงคราม บางกลุ่มเป็นพวกที่เข้ามาทำไม้และค้าขายไม้เดินทางมาจากรัฐฉานเข้ามาในเขตล้านนา ความสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต คือ เป็นชุมชนที่เป็นเส้นทางผ่านของกองทัพบม่าที่เดินทางผ่านเพื่อเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา หรือหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย หรือเมืองพิษณุโลกในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา (ปัทมา ชูประเสริฐ, 2550) ต่อมา มีการก่อตั้งชุมชนชาวไทใหญ่ที่บ้างปางหมูขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ราวปี พ.ศ. 2374 และในปี พ.ศ. 2399 ได้เกิดจลาจลทางหัวเมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ทำให้ชาวไทใหญ่จากเขตพม่าอพยพเข้ามาในเขตไทยมากขึ้น หนึ่งในนั้นคือชาวไทใหญ่จากเมืองจัมกา(แปลเป็นไทยว่าจำปี) ชื่อ ชานกะเล ได้เข้ามาอยู่กับพะกาหม่องที่บ้านปางหมู ต่อมาปี พ.ศ. 2417 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ ได้เห็นความสามารถของชานกะเล จึงแต่งตั้งให้เป็น “พระยาสิงหนาทราชา” ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนอยู่ถึง 10 ปี ในปี พ.ศ. 2443 สมัยรัชกาลที่ 5 ได้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองยวม(แม่สะเรียง) และเมืองปายตั้งชื่อเป็น “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” และในปี พ.ศ. 2453 ถึงสมัยรัชกาลที่ 6 จึงยกฐานะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน(สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551)

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ของชาวไทใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมี อัตลักษณ์ ที่แตกต่างจากสภาพสังคมของเมืองอื่นในล้านนา เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากประเทศสหภาพพม่า ชาวไทใหญ่ มีภาษาไทใหญ่ใช้ในการสื่อสารในชุมชน ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญกับการทำ กิจกรรมประเพณีทางพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด โดยให้ความสำคัญใน การช่วยเหลือและเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา มีการรักษาศิล และจะยกย่องเชิดชูผู้ที่นำเคารพ มี ภาษาไทใหญ่ มีการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน ตลอดถึงศิลปกรรมการก่อสร้างวัด วิหาร ตลอดจน ลักษณะพระพุทธรูป ที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปะไทใหญ่และแบบพม่า นอกจากนี้สภาพ สังคมชาวไทใหญ่เป็นสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นสังคมที่สงบ ผู้คนเป็นมิตร ใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่มีปัญหาด้านโจรผู้ร้ายใด ๆ (สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, 2547) สังคมไทยใน อดีตเป็นสังคมที่มีชีวิตแบบเรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับการบริโภคใช้ สอยในครัวเรือนและชุมชน มิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า วัตถุประสงค์ในการ ผลิตสำหรับการดำรงชีพได้มาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทำให้ชีวิตของคนในสังคมมีความ ใกล้ชิดผูกพันและตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏในรูปของความเชื่อและพิธีกรรมที่ เอื้อต่อการรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็น ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก วิถีชีวิตเช่นนี้มีความ เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแบ่งปันผลผลิตและการพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่าง ๆ ด้วย ลักษณะนี้ทำให้สังคมไทยในอดีตมีความเป็นเอกเทศ มีความสุขและพึงตนเองได้ตามอัตภาพ รวมทั้งสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวได้ตลอดมา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, 2537)

จวบจนกระทั่งปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม ภายใต้ระบบทุนนิยมโลกถือเป็นหัวใจสำคัญของโลกาภิวัตน์ ระบบการสื่อสารช่วยส่งผ่าน ประสิทธิภาพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมวัตถุนิยมจากสากลมาผนวกรวมเข้ากับท้องถิ่น ก่อให้เกิด กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม และระบบคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมไทย ลักษณะของโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความฉาบฉวยชั่วแล่น ทั้งในแง่ของรสนิยมการ บริโภคและการใช้ชีวิต อีกทั้งยังทำให้บางสิ่งบางอย่างเลือนหายไปจากจิตสำนึกของบุคคล อาทิ ความรู้สึกสงบ ความต่อเนื่องมั่นคง ความผูกพันที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น รวมถึงความผูกพันกับเวลาและ สถานที่ (อภิญา เพื่องฟูสกุล, 2546) จากการเข้ามาของโลกาภิวัตน์ และแนวนโยบายการพัฒนา ประเทศไทยให้ทันสมัยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ ทันสมัย (Modernization) ได้ทำให้สายใยแห่งการพึ่งพากันของ ชุมชนคลายตัวลง ระยะห่างระหว่าง ผู้คนเพิ่มมากขึ้น การลดระดับของความอดกลั้นและความร่วมมือที่มีอยู่เดิม การวิวาทคำทอ และ

ทะเลาะกันอย่างดุเดือดของผู้คนในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างน่าตกใจ และได้ก่อให้เกิดผลแก่ประเทศในสองด้าน ในด้านหนึ่งเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในอัตราสูง รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มสูงขึ้น สัดส่วนของประชากรยากจนลดลง และฐานะการเงินการคลังของประเทศมีความมั่นคง แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น เกิดความแตกต่างของ รายได้ของคนในประเทศไทยมีมากยิ่งขึ้น เกิดความเหลื่อมล้ำของสังคมในหลาย ๆ ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง สังคมสับสนและมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น คุณภาพชีวิตตกต่ำ ต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีนำเข้าและสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศ ความสัมพันธ์ทางสังคม แตกสลาย ต่างคนต่างอยู่ ค่านิยมไทยกลายเป็นแบบตัวใครตัวมัน เยาวชนสมัยใหม่เริ่มไม่สนใจศาสนา ฯลฯ (ภมรรัตน์ สุธรรม, 2546))

การศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีต่อวิถีชีวิตในปัจจุบันของประชากรในภาคเหนือของมณฑล สวรรคและคณะ(2539) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จากการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจกรณีการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งนี้ผลทางลบที่สำคัญคือ ประชากรในวัยแรงงานอพยพเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น ทำให้เด็กและคนชราอยู่กับบ้านซึ่งอาจมีส่วนเสียในด้านสวัสดิภาพของชีวิต ความเป็นปึกแผ่นหรือความผูกพันในครอบครัวลดน้อยลง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนลดลงด้วย เริ่มมีการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่น จากภายในและต่างประเทศ เข้ามามากขึ้น มีความทันสมัยและหลงใหลวัตถุ พฤติกรรมการบริโภคมีความฟุ้งเฟ้อมากขึ้น ส่วนผลกระทบด้านบวก พบว่า ครอบครัวมีรายได้มากและแน่นแฟ้นขึ้นจากการเข้ามาทำงานในภาคบริการ แม้จะไม่ใช่อาชีพที่มีหน้ามีตามากนักก็ตาม ชีวิตความเป็นอยู่มีความสะดวกสบายมากขึ้น เห็นได้ชัดเจนจากการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า และการสื่อสาร เป็นต้น

นอกจากนั้น การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ นั้น ดนัย สิทธิเจริญ (2536) ได้ศึกษาสาระการศึกษาในกระบวนการสร้างของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นเนื้อหาทางการศึกษาได้สูญเสียไป คงเหลือแต่ทางด้านประเพณีและพิธีกรรม ในขณะที่สุทัศน์ กันทะมา (2542) ศึกษาเรื่อง การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ พบว่า เจือปนปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าและความสำคัญของความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา มีการถ่ายทอดเชื่อมโยง และมีกลไกของครอบครัวทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูดแบบแผน ความประพฤติแก่ลูก ผู้อาวุโสและภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรม พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติสนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ที่คงอยู่นั้น ไม่ได้เหมือนเช่นในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ดังกล่าว แต่ยังมีค่อนข้างน้อยและมีข้อจำกัดอีกหลายประเด็น กล่าวคือ ยังไม่มีการศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวลื้อ ของระพีพรรณ หุ่นพานิช (2536) การศึกษาเรื่องการธำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ ของไฉน สมสกุล (2535) และยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษากระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากการสำรวจเอกสารยังพบอีกว่า ข้อมูลด้านนี้ยังมีจำกัด เห็นควรที่จะมีการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านนี้ให้มากขึ้น เพราะการได้รู้ถึงรูปแบบ กระบวนการการปรับเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ย่อมช่วยให้ชุมชนไทใหญ่และชุมชนอื่น ๆ นำไปสร้างนโยบายเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมได้ จะทำให้เกิดความเข้มแข็งต่อชุมชน และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การศึกษาการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะศึกษากลุ่มคนในชุมชนไทใหญ่ร่วมกันสร้างหรือผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมขึ้น จากจิตสำนึกของคนไทใหญ่ที่เป็นส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวม ที่ถ่ายทอดให้คนอื่นรับรู้ โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ในการศึกษาผู้วิจัยให้ความสำคัญไปที่ความเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนไทใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ชุมชนได้สะท้อนความเป็นตัวตนของตนเองที่โดดเด่นออกมาในรูปของกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่อาจจะยังมีความดั้งเดิม หรือมีอาจจะมีการปรับเปลี่ยน หybrid หรือถูกครอบงำจากปัจจัยหรืออิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกต่อชุมชนไทใหญ่ และชุมชนจะมีกระบวนการรักษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างไร ทั้งส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กันทั้งในด้านนามธรรมและรูปธรรม กล่าวคือ ด้านนามธรรม จะเกี่ยวข้องกับ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมพื้นฐานของชาวไทใหญ่ ส่วนด้านรูปธรรม จะเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรม เครื่องแต่งกาย สิ่งของเครื่องใช้ ที่มีลักษณะของชาวไทใหญ่ เป็นต้น

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่า ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ให้คงอยู่ต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืนได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนและคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ มีการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างไร ตลอดจนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติอะไรบ้างในการใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2. วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.2.3 เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ได้ผลการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.2 ได้ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.3 ได้ข้อเสนอแนะในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาภายใต้ขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้เป็นชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มพระภิกษุ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.4.1.1 กลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน

ผู้นำที่เป็นชาวไทใหญ่ ที่ทำหน้าที่ในการบริหาร หรือเคยทำหน้าที่บริหาร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศบาลเมือง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานชุมชน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ผู้อาวุโส

1.4.1.2 กลุ่มชาวบ้าน

ชาวบ้านไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนไทใหญ่ จากชาวบ้านที่มีความรู้ หรือชาวบ้านที่มีบทบาทในชุมชน เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิต พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เป็นต้น

1.4.1.3 กลุ่มพระภิกษุ

พระภิกษุชาวไทใหญ่ที่จำพรรษาอยู่ในวัดไทใหญ่ ที่มีอายุการจำพรรษามาอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นพระภิกษุชาวไทใหญ่ หรือเป็นเจ้าอาวาสวัดไทใหญ่ที่มีบทบาทในกิจกรรมทางด้านศาสนา และกิจกรรมของชุมชน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้จะทำเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชน มีรายละเอียดของชุมชนและเกณฑ์ในการเลือกดังต่อไปนี้

1.4.2.1 อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่

- 1) ชุมชนไทใหญ่ป๊อกกาด เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู
- 3) ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่

1.4.2.2 อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่

- 1) ชุมชนเมืองปอน ตำบลเมืองปอน
- 2) ชุมชนต่อแพ ตำบลแม่เงา

1.4.2.3 เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่

1) เป็นชุมชนหรือหมู่บ้านตั้งมานาน โดยพิสูจน์ได้จากบันทึกหรือมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีพัฒนาการของการเป็นชุมชนไทใหญ่มาก่อนอย่างต่อเนื่อง และชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่

2) เป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงลักษณะไทใหญ่ โดยแบ่งการมองหรือเลือกพื้นที่ออกเป็นลักษณะ 2 มิติ ได้แก่ มิตินามธรรม คือ ชุมชนที่มีตำนาน มีเรื่องเล่า และมีศิลปกรรม คือ ชุมชนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้จะครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

1.4.3.1 บริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

1.4.3.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4.3.3 วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ ได้แก่ คติความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี การแต่งกาย วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม เป็นต้น

1.4.3.4 การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศึกษาเฉพาะการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต คติความเชื่อ และประเพณีที่สำคัญของชุมชนไทใหญ่ตามขอบเขตพื้นที่การวิจัย

1.4.3.5 การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นปัจจัยเชิงกลไกทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนให้มีกระบวนการที่จะทำให้เกิดการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้แก่ การบริหารงานวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่ต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม เป็นต้น

1.4.3.6 การสังเคราะห์และหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและปฏิบัติในนำไปใช้ในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

1.5. นิยามศัพท์เฉพาะ

อัตลักษณ์ หมายถึง ความเป็นตัวตนของกลุ่มคนที่มีลักษณะเฉพาะตนที่ทำให้ตนเองโดดเด่นหรือแตกต่างไปจากชุมชนอื่นหรือมีเอกลักษณ์ เป็นสิ่งที่ร่วมกันของชุมชนไทใหญ่

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การแสดงออกทางวัฒนธรรมเฉพาะของชาวไทใหญ่ในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และงานด้านทัศนศิลป์ เป็นต้น

การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่ชุมชนไทใหญ่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยของโลกาภิวัตน์ ความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว การสื่อสารและเทคโนโลยี ตลอดจนความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การคงอยู่ของวัฒนธรรม หมายถึง การที่กลุ่มคนหรือชุมชนไทใหญ่ร่วมกันประพฤติปฏิบัติในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนที่มีมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนไทใหญ่ หมายถึง หมู่บ้านหรือตำบลที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่และเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีแหล่งศิลปกรรม และศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกลักษณะของชาวไทใหญ่ในอำเภอเมือง และอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมที่เป็นรูปธรรม ของกลุ่มคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้เอื้อต่อการธำรงรักษาวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่กลุ่มคนในชุมชนไทใหญ่เข้าร่วมในกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยการแสดงความต้องการ ความคิดเห็น การเตรียมการ การวางแผนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบความคิดสำหรับการวิจัยเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- 2.5 แนวคิดกระบวนการทางวัฒนธรรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของอัตลักษณ์ (Identity)

การศึกษาความหมายของมโนทัศน์ “อัตลักษณ์” (Identity) มักเป็นการศึกษาในแนววัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) มักจะถูกกล่าวควบคู่ไปกับมโนทัศน์อำนาจ การนิยามความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เมื่อนำไปสัมพันธ์กับคำกล่าวเหล่านี้จึงทำให้ “อัตลักษณ์” มีความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป นอกจากนี้ พจนานุกรมภาษาไทย-อังกฤษ หรืออังกฤษ-ไทย (วิทย์ เทียงบุญธรรม : 1049) แปล Identity ว่า เอกลักษณ์ ซึ่งตรงกับความหมายของคำนี้ในพจนานุกรม ภาษาอังกฤษ (Oxford Advance Learner's 1973 : 487 ; Collins Dictionary 1996) ว่า สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่งและมีนโยบายต่อไปว่า เป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมา หรือแตกต่างจากสิ่งอื่น และสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นเราหรือพวกเราแตกต่างจากเขาหรือพวกเขาหรือคนอื่น ไม่จำเป็นต้องเป็นหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัวเราและพวกเรา ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่ในธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยสังคม (Social Construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง พวกเรา หรือคนอื่น (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545)

ในยุคปัจจุบันนั้น อัตลักษณ์ที่แสดงออกของกลุ่ม มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล(Personal Identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective Identity) อัตลักษณ์ 2 ส่วนนี้จะกระจายตัวในสังคมแต่ละแบบ และประวัติศาสตร์แต่ละช่วงแตกต่างกัน ซึ่งอัตลักษณ์บุคคลบางอย่างเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมจนเกือบจะจับต้องได้ รู้สึกได้ เช่น รูปร่างหน้าตา เพศสถานะความรู้ เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์กลุ่มจะเป็นลักษณะร่วม โดยอาศัยสัญลักษณ์บางอย่างซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยทั่วไปแล้วคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าถ้าอยู่ในสังคมกลุ่มเล็ก ๆ เช่น ชุมชน หมู่บ้าน จะมีอัตลักษณ์กลุ่มแบบที่ค่อนข้างชัดเจน สามารถรู้สึกได้สัมผัสได้มากกว่าอัตลักษณ์กลุ่มที่กว้างขวางขึ้นไปเรื่อย ๆ เช่น ความเป็นพลเมืองของชาติ หรือความเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ กล่าวอีกทางหนึ่งถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะรู้สึกมีความเป็นนามธรรมสูงกว่า ส่วนกลุ่มเล็ก ๆ มีลักษณะเป็นนามธรรม หรือความเป็นจินตนาการต่ำกว่า (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

นอกจากแนวคิดดังกล่าวจะสอดคล้องกับลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลแล้ว ในระดับกลุ่มหรือในสังคมแต่ละแห่ง ยังมีลักษณะการร่วมกันหรืออัตลักษณ์กลุ่ม (Collective Identity) อันจะส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างสำนึกร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ส่งผลต่อสมาชิกในชุมชนได้เห็นความสำคัญถึงลักษณะร่วมของกลุ่ม และเข้าใจว่า “พวกเรา” มีอะไรที่ต่างไปจาก “พวกเขา” ในความสำนึกร่วมกันนั้น สามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้ โดยอาศัยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม ฉะนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้าง ขำรงรักษาและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (Schlesinger, 1993)

การเปลี่ยนแปลงความหมายของอัตลักษณ์ดังกล่าวสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทโลกาภิวัตน์มีเวลาที่เร็วขึ้นและมีพื้นที่ที่ดูหดแคบเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลาย ซับซ้อนและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประสบการณ์เวลา พื้นที่และแบบแผนชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตัวเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมเก่า ๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนกระทบกระทั่งในรูปแบบต่าง ๆ กับพลังโลกาภิวัตน์การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะและหลายมิติในระดับจุลภาค จะพบการปรับเปลี่ยนประสบการณ์และแบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจก ซึ่งเชื่อมโยงถึงการปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้อื่นในระดับมหภาคเราเห็นขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคม วัฒนธรรม และมีกระบวนการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์จากการผสมผสานองค์ประกอบทาง

วัฒนธรรมที่ซ้ำซ้อน นับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่าวัฒนธรรมหรือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546)

ในทำนองเดียวกัน Charles F. Keyes (อ้างในธงชัย สมบูรณ์, 2549) ได้ศึกษาเรื่อง Ethnic Identity and Adaptation of Karen in Thailand พบว่าอัตลักษณ์จะถูกเลือกแสดงออก (Selecting) ในบริบทต่าง ๆ ที่เคร่งครัด (Strict) หรือกำหนดการจำกัดวง (Restrict) ทั้งนี้เพื่อการดำรง อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่นอกเหนือพรมแดนทางชาติพันธุ์ ที่ Keyes เรียกว่า คู่ตรงข้ามเชิงโครงสร้าง (Structural Opposition) ทำให้นิยามอัตลักษณ์ใหม่และการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ และการเปลี่ยนแปลงของชาติพันธุ์ที่เรียกว่าการต่อต้านทางชาติพันธุ์ (Ethnic Rebellion) อัตลักษณ์เป็นเสมือนยุทธวิธีการปรับตัวของสังคม เพื่อแสดงการเผชิญหน้ากับรูปแบบของประสบการณ์ทางสังคมอย่างแท้จริง กล่าว คือ อัตลักษณ์เป็นสัญลักษณ์ในการแสดงตัวตน (Symbolic Expression) และในบางกรณีอัตลักษณ์นั้นจะถูกใช้เพื่อการนิยามความหมายใหม่ (Redefinition) เพื่อให้มีความแตกต่างของโครงสร้างในสังคมนั้น ๆ ซึ่งกระบวนการสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ที่มีการนิยามและการผสมผสานนี้เรียกว่า อัตลักษณ์ใหม่ (New Identity) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบท นอกจากนี้อัตลักษณ์ ยังเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยความแตกต่าง ซึ่งอาจเห็นได้จากการแบ่งแยกลักษณะออกจากกัน เช่น ความแตกต่างระหว่างชนชาติ หรือความขัดแย้งเรื่องความเชื่อ เป็นต้น อัตลักษณ์มักถูกสร้างขึ้นในลักษณะสิ่งตรงกันข้าม เช่น คนผิวขาวกับผิวสี ความปกติกับความเบี่ยงเบนหรือความไม่ปกติ เป็นต้น ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของความตระหนักว่า เราเหมือนหรือ ต่างจากคนอื่นอย่างไร

นอกจากนั้น Woodward (อ้างในเกศนกก ชุ่มประดิษฐ์และจิราพร ขุนศรี, 2549) กระบวนการสร้างอัตลักษณ์อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. ต้องการทราบถึงกระบวนการการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Conceptualization of Identity) เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจการทำหน้าที่ของอัตลักษณ์ที่จะอธิบายถึงลักษณะของสิ่งที่มีความแตกต่างกัน
2. อัตลักษณ์จะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญของการเป็นสมาชิกในสังคม
3. อัตลักษณ์มักเป็นรากฐานในสิ่งที่ป็นธรรมชาติ อาทิ เชื้อชาติ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ รวมไปถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาต่าง ๆ
4. อัตลักษณ์มักนำไปเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อันนำไปสู่การใช้สัญลักษณ์
5. อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมคงดำรงอยู่ และเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นเงื่อนไขทางสังคมในการจำแนกบุคคลที่ไม่ใช่พวกเดียวกันออกไป

6. การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และการใช้สัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่ใช้แยกแยะลักษณะที่มีความแตกต่างออกไปจากกลุ่ม จัดเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ดำรงอยู่

7. กระบวนการการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ มักจะสัมพันธ์กับระบบการแบ่งชนชั้นทางสังคม เพื่อแบ่งว่านั่นพวกเขา นี่พวกเรา

8. การทำให้ความเห็นต่างต่างนั้น ยังอยู่ในสถานะที่มีความคลุมเครือไม่ชัดเจน

9. อัตลักษณ์ยังเป็นสิ่งที่ไม่มีความเป็นเอกภาพ นั้นเป็นเพราะเงื่อนไขที่นำมาใช้

10. การที่ยังคงอธิบายให้เห็นว่า เพราะเหตุใดที่ผู้คนในสังคมยังยึดติดกับอัตลักษณ์ของตน ทำไมคนเราคนเราต้องค้นหาตำแหน่งแห่งที่ ที่จะยืนหยัดต่อสู้กับวาทกรรมอันเกิดจากอัตลักษณ์ รวมถึงการอธิบายว่า สังคมและสัญลักษณ์นำไปสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งหมดนี้จึงเป็นองค์ประกอบที่จะอธิบายว่า เพราะเหตุใดอัตลักษณ์จึงถูกสร้างขึ้นและได้รับการดำรงและรักษาไว้ในแต่ละสังคม

เงื่อนไขทั้ง 10 ประการ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญของอัตลักษณ์ที่มีต่อสังคมมนุษย์ และส่งผลให้แต่ละสังคมต้องมีอัตลักษณ์ก่อกำเนิดขึ้นอยู่เสมอ เพื่อการดำรงอยู่ของสังคม

นอกจากนั้น อัตลักษณ์ คือพลังในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความพยายามในการสร้างความเชื่อในมิติของคุณค่าทั้งคุณค่าตามความเชื่อดั้งเดิมและคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ เพื่อจะตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ในการปรับตัวนั้นชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่รู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างความชอบธรรม ซึ่งเป็นการพยายามที่จะบอกให้คนอื่นได้รู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใครที่นำไปสู่การกำหนดความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นในสังคมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544 : 247)

กล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ เป็นการแสดงตัวตนของปัจเจกชน ของกลุ่มคน เป็นผลผลิตมาจากกลุ่มคนภายในชุมชนที่มีแนวทางการปฏิบัติที่สั่งสมมาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไป เพราะอัตลักษณ์มีลักษณะเป็นพลวัต แต่มีลักษณะเฉพาะของตนเองหรือคล้ายคลึงกัน บ่งบอกถึงการเป็นสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ และมีการดำรงอยู่

2.1.2 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

อัตลักษณ์และหรือเอกลักษณ์มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน เพราะเป็นการแสดงลักษณะเด่นของบุคคลและกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะ ในการแสดงอัตลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มนั้น ต่างมีพัฒนาการความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตประจำวัน จากการสะสมบ่มเพาะคุณลักษณะของบุคคล กลุ่มคน และกลุ่มในสังคม มีการถ่ายทอด สืบสานจากบรรพบุรุษสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นวัฒนธรรม เป็นสิ่ง

ที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ(ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตกันสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในส่วนรวม ถ้ายทอดกันไว้เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนร่วมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปแบบพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น (พระยาอนุมานราชธน, 2507) วัฒนธรรมเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคมและวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งจนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ้ายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535)

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้สึกของกลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพลหรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้และความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าทำการตำหนิหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้น (เว็บไซต์ <http://gotoknow.org/file/pinitas/Chapter2new.dot>)

นอกจากนี้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ยังเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละแห่ง วัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่นจึงมีความหลากหลายในชุมชนและท้องถิ่นมีปัจจัยหรือ“ทุนชีวิต” ในรูปต่าง ๆ เช่น ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม หรือการอยู่ร่วมกัน ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางศาสนา เป็นต้น ทุนเหล่านี้ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปได้อย่างมีความสุข (ประเวศ วะสี, 2545) และวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากความเป็นมนุษย์ ที่จะต้องอยู่ร่วมกันเพื่อสามารถให้ดำรงอยู่ได้ และการอยู่ร่วมกันก็ต้องมีการสร้าง และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันให้ได้นั้นคือสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพของสังคมที่ทำให้แต่ละสังคม ซึ่งลักษณะเด่นของแต่ละ

ละวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมที่ทำให้แต่ละสังคมแตกต่างกันนั้นเรียกว่า อัตลักษณ์ นั้นอัตลักษณ์ถือได้ว่าเป็นผลรวมของการดำเนินการหรือการกระทำของสังคมนั้น ๆ (ธงชัย สมบูรณ์, 2549)

ในทำนองเดียวกัน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สามารถบอกได้ว่า เราเป็นใคร และแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยมีตัวแปรสำหรับวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม หรือการพิจารณาเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544)

1. โลกทัศน์ (Worldview) โลกทัศน์เป็นชุดของความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

2. แบบแผนของบรรทัดฐาน (Normative Pattern) เป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติของกลุ่มคนในกลุ่มที่จะตอบคำถามว่า

- ต้องทำอะไรจึงจะเป็นคนดี / ต้องไม่ทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะทำอะไรจึงจะเป็นคนดี/ ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำอะไรจึงจะเป็นคนดี

นอกจากนั้น Miller และ Steinberg (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2544) ชี้ว่า การเข้าใจว่า คน ๆ หนึ่งจากวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ มีการรับรู้ ทัศนคติ และแสดงออกอย่างไรนั้น เราต้องเข้าใจอิทธิพลที่สำคัญอย่างน้อย 4 อย่าง คือ

1. อิทธิพลทางวัฒนธรรม (Cultural Influences) คือการมองวัฒนธรรมในวงกว้างในด้าน ค่านิยม และโลกทัศน์ (Worldview) อิทธิพลทางวัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐานและกฎระเบียบต่าง ๆ

2. อิทธิพลทางสังคมวิทยา (Sociocultural Influences) เป็นการมองวัฒนธรรมในระดับแคบลงมา คือ การเข้าใจคนคนนั้นเป็นกลุ่มคนกลุ่มไหนในสังคม เช่น เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา เป็นต้น ซึ่งคนแต่ละกลุ่มสังคมจะมีวัฒนธรรมย่อย (Sub-culture) แตกต่างกัน โดยมองรวมถึงบทบาทและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกกำหนดมา และความคาดหวังต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนกลุ่มนั้น ๆ ในสังคมอิทธิพลทางสังคมวิทยา ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มของตน อัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ของบุคคล ความคาดหวังในบทบาทของคนในสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม

3. อิทธิพลทางจิตวิทยา (Psychological Influences) การเข้าใจกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการคิด ทัศนคติ การรับรู้ รวมถึงกระบวนการแยกประเภทจัดกลุ่ม ภายในความคิดของบุคคลในแต่ละวัฒนธรรมอิทธิพลทางจิตวิทยา เช่น ความคิดแบบเหมารวม (Stereotype) อคติ (Prejudice) และชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) เป็นต้น

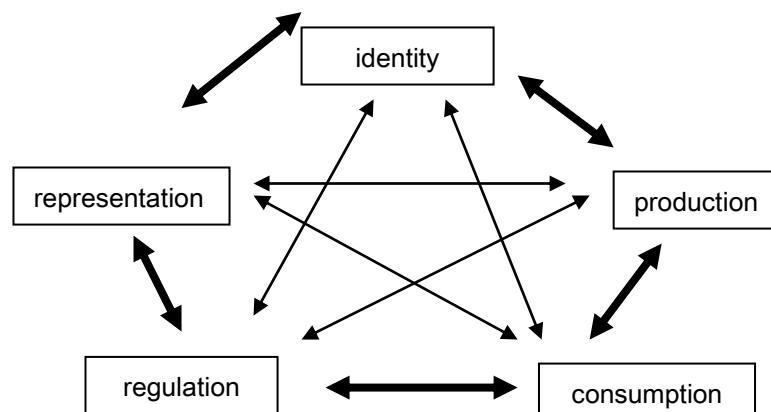
4. อิทธิพลทางสภาพแวดล้อม (Environmental Influences) คือ การศึกษาถึงผลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อพฤติกรรมไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพห้อง สถานที่ ลักษณะขนาดและประเภทองค์กร ฯลฯ

ในขณะที่ระบบคุณค่าและความเชื่อที่ผู้คนร่วมกัน ได้สร้างอัตลักษณ์แก่สมาชิกของเครือข่ายสังคม โดยมีพื้นฐานจากความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ที่ผู้คนต่างวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์ต่างกันนั้น เพราะพวกเขามีชุดคุณค่าและความเชื่อต่างกัน แต่ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลหนึ่งก็อาจเป็นคนของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้หลายวัฒนธรรม พฤติกรรมของผู้นั้นจะถูกกำหนดและจำกัดโดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งส่งผลให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นแรงขึ้นไปด้วย วัฒนธรรมฝังอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังทำให้การปิดภายในเครือข่ายเข้มข้นขึ้น โดยสร้างขอบเขตของความหมายและความคาดหวังที่จำกัดคนบางคนและข้อมูลบางอย่างไม่ให้เข้าถึงเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายเกี่ยวข้องกับการสื่อสารในขอบเขตทางวัฒนธรรมที่มวลสมาชิกร่วมกันสร้างขึ้นใหม่และตกลงกันใหม่อย่างต่อเนื่อง (Fritjof Capra อ้างในวิศิษฐ์-ณัฐพศ วังวิญญูและสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์, 2553)

กล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมทางสังคมของที่มนุษย์ทั้งที่เป็นปัจเจกชนและเป็นกลุ่มได้ร่วมกันคิด ปฏิบัติและแสดงออกจากการรับรู้ร่วมกัน แบบเดียวกัน เป็นสิ่งดำรง มีแบบแผน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปกรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยี ต่าง ๆ ในบริบทของสังคมนั้น ๆ ที่ผู้คนเห็นพ้องกันว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สามารถทำร่วมกัน ปฏิบัติซ้ำ มีการปรับปรุง แก้ไข สืบทอด สืบสาน และอนุรักษ์จนเป็นแนวทางที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนทุกระดับยอมรับร่วมกันจนเป็น มรดกของสังคมในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ ยังเป็นสิ่งที่ต้องมีการฟังฟังและสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในสังคม อาทิ การเป็นตัวแทน ผลผลิตแห่งอัตลักษณ์การใช้คนในสังคม และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 วงจรแห่งวัฒนธรรม (The Circuit of Culture)

จากแผนภูมิที่ 1 เป็นผลการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของ Du Gay, Hall และคณะ ได้กล่าวถึงงานของ Woodward (อ้างในเกศนุก ชุ่มประดิษฐ์และจิราพร ชุนศรี, 2549) ที่เรียกว่าวงจรแห่งวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและคนในสังคมร่วมกันใช้ โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม หากต้องการทำความเข้าใจเรื่องอัตลักษณ์จำเป็นต้องวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างภาพตัวแทน สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ ผลผลิตแห่งอัตลักษณ์ การร่วมกันใช้ของคนในสังคม และกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคม การอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยใช้วงจรแห่งวัฒนธรรม จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นผลผลิตในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ในขณะที่ประเพณีหรืออดีตเป็นผลผลิตร่วมกันของคนในสังคมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ที่รู้จักกันอยู่ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมและพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์บางอย่างซึ่งมุ่งปลูกฝังคุณค่าและขนบธรรมเนียมบางอย่างด้วยการทำซ้ำ และประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นนั้นมักต้องสร้างความต่อเนื่องกับประวัติศาสตร์ในอดีตให้ได้เพื่อยืนยันถึงความเป็นจริง ของจริง แต่บางครั้งประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นไม่จำเป็นต้องต่อเนื่องมาจากอดีต แต่เป็นการเกิดการแตกแยกกับอดีตได้เช่นเดียวกัน การสร้างประเพณีแล้วนำไปใช้หรือประกอบกรปฏิบัติทางสังคมอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม อาจก่อให้เกิดผลกระทบเช่น ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของคนในกลุ่มในเชิงฐานะ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือความชอบธรรมกับสถาบัน หรือคนบางกลุ่มในสังคมหรือเป็นการตอกย้ำค่านิยม ความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมนั้นอยู่แล้ว ทำให้ในหลายกรณี การรับรู้ในเรื่องนิทาน นิยาย และความเชื่อต่าง ๆ ที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอาจนำไปพิจารณาให้เกิดมีการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ประเพณีใหม่ ๆ หรือกิจการสังคมใหม่ ขึ้นมาให้สอดคล้องกับความเป็นมาในอดีตและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจในอนาคตอย่างมีความหมายโดยไม่ยาก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532 อ้างในฝนวันจันทร์ ศรีจันทร์ 2543:10)

ดังนั้นสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นการแสดงออก และความสำนึกของบุคคล กลุ่มคนและชุมชนทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตน โดยการแสดงออกเฉพาะตนนั้นเป็นการแสดงออกร่วมกันของชุมชน มีการสืบทอด มีความมั่นคงเป็นรากฐานอันสำคัญของชุมชน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาจจะมีการปรับเปลี่ยนจากอิทธิพลต่าง ๆ แต่ยังคงเป็นลักษณะที่บ่งบอกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนนั่นเอง

2.2 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม

ในการศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ผู้วิจัยเลือกทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ในการศึกษา วิเคราะห์

ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-functionalism) ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism) ทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม (Configurationism) ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture and Personality) การปรับปรนทางวัฒนธรรม (Cultural assimilation) และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change) โดยสรุปแต่ละแนวคิดดังต่อไปนี้

2.2.1 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural- Functionalism)

แนวคิดแบบโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นแนวคิดทางสังคมและมานุษยวิทยาที่เน้นการทำวิจัยภาคสนามและเก็บบันทึกข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างละเอียดถี่ถ้วน และไม่ให้ความสำคัญหรือสนใจต่อประวัติศาสตร์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม แต่สนใจสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นปัจจุบัน โดยไม่คำนึงหรือเปรียบเทียบกับความเป็นมาในอดีต และแรดคลิฟฟ์-บราวน์ (Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาหน้าที่นิยม ชาวอังกฤษ (อ้างในยศ สันตสมบัติ, 2548) ได้ค้นหาและอธิบายว่า ระบบต่าง ๆ ของสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร แต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม (Social Structure) จะประกอบไปด้วยสถาบัน (Institution) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนา จะประกอบด้วย พิธีกรรม ความเชื่อ องค์การทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานอย่างใกล้ชิดเพื่อรักษาความสมดุล (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ และระบบศาสนาซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้างอารมณ์ร่วม (Collective Emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี

จากการสังเคราะห์ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นที่นิยมใช้กันในมิติของสาขาวิชา สังคม วิทยาและมานุษยวิทยา โดยมีผู้วางรากฐานสำคัญคือ Emile Durkheim, Bronislaw Malinowski และ A.R. Radcliffe – Brown ดังนี้ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2552)

Malinowski เสนอทฤษฎีหน้าที่นิยมอย่างเป็นสากลว่า วัฒนธรรมตอบสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล 3 ด้าน คือ

1. ความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ดำรงชีวิตที่จำเป็น
2. ความต้องการด้านสังคมและจิตใจเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานที่ให้ร่างกายได้รับความจำเป็นพื้นฐานได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้าและการควบคุมทางสังคมด้วยกลไกที่มีประสิทธิภาพ

3. ความต้องการเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เช่น ความสงบทางใจ ความกลมกลืนทางสังคม และการมีระบบสังคมที่ตอบสนองได้ เช่น ความรู้ กฎหมาย ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ หน้าที่ของวัฒนธรรมเป็นหลักการสำคัญในการใช้วิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาระบบวัฒนธรรมทั้งหมด

Emile Durkheim เสนอทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม มากไปกว่าปัจเจกบุคคล เน้นเสถียรภาพทางสังคม ความเป็นระเบียบและผลสุกของสังคม มิฉะนั้น จะเกิดความไร้บรรทัดฐาน (Anomie) ซึ่ง Radcliffe – Brown เสริมว่า องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยยึดสังคมไว้ด้วยกันนั้น ได้แก่ค่านิยม ความรู้สึกและพิธีกรรมต่าง ๆ

ในขณะที่ Talcott Parsons (อ้างในสุภาวงศ์ จันทวานิช, 2551) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน กล่าวว่า การเข้าใจระบบสังคมได้โดยพิจารณาจากหน้าที่สี่ประการ ประกอบด้วย การปรับตัว (Adaption) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การบูรณาการ (Integration) และการรักษาแบบแผน (Latency หรือ Maintenance)

1. การปรับตัว (Adaption) คือ การที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องการปรับตัว การปรับตัวเป็นหน้าที่พื้นฐานที่จะทำให้ระบบสังคมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้

2. การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) สังคมต้องมีการกำหนดเป้าหมายและระบบต่าง ๆ ก็จะต้องทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลัก

3. การบูรณาการ (Integration) คือ หน้าที่ในการทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของระบบต่าง ๆ ซึ่งจะต้องดำเนินไปร่วมกัน เนื่องจากระบบสังคมประกอบด้วยระบบย่อยที่มีความแตกต่างกัน และมีกลุ่มกิจกรรมเฉพาะตนจำเป็นจะต้องมีการดูแลให้เกิดการประสานสอดคล้องระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ จึงต้องบูรณาการเข้าหากันและกัน

4. การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Maintenance) คือ การธำรงและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชนและแบบแผนของสังคม ในการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้น จำเป็นจะต้องมีแรงจูงใจร่วมกันถ้ามีคนบางกลุ่มเกิดความรู้สึกท้อแท้ หรือเห็นแตกต่างจนไม่อาจจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าร่วมกันได้ ก็เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้นขึ้นมา เพื่อให้เข้ากลับเข้ามา และยึดเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ให้ได้ นอกจากฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้ว แบบแผนของสังคมก็ต้องถูกธำรงไว้ด้วยคือธำรงไว้ในลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน หรือเป็นแบบแผนแบบอนุรักษ์นิยม

2.2.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

หลักของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และพฤติกรรม(ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้ (นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550)

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจการที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดี จึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปส่งสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนใจแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่ และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงครามความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้งและการยึดครองโดยผู้รุกรานเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ดีด้วย

อย่างไรก็ดี วัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ย่อมแตกต่างจากวัฒนธรรมของสังคมอื่นและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเก็บกักไว้เหมือนสิ่งของใดๆ ได้ ตราบดีที่มนุษย์ยังมีการเคลื่อนย้ายจากถิ่นหนึ่งไปยังแหล่งอื่นๆ เช่น มีการท่องเที่ยว มีการค้าขาย การเผยแพร่ศาสนา การไปศึกษาหาความรู้ ฯลฯ เขาเหล่านั้นก็จะนำเอาวัฒนธรรมจากสังคมของเขาติดตัวไปด้วย และรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมที่เขาไปติดต่อกลับมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture diffusion) นอกจากนั้นความเจริญก้าวหน้าในการสื่อสารคมนาคมขนส่งก็ยังช่วยให้การแพร่วัฒนธรรมเป็นอย่างกว้างขวาง สะดวกและรวดเร็ว หากพิจารณาถึงสังคมไทย เราจะพบว่า วัฒนธรรมของต่างประเทศมากมายได้หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทย เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต และแม้แต่วัฒนธรรมการศึกษา จรรยาบรรณ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมของไทย

แปรเปลี่ยนไปเป็นอันมาก การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม เพราะทำให้สังคมที่ได้รับวัฒนธรรมใหม่นั้น ไม่ต้องลงทุนและเสียเวลากับการที่จะต้องเริ่มพัฒนาจากจุดเริ่มต้น และยังถ้ารู้จักเลือกรับเอาหรือปรับปรุงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสังคมของตนก็ย่อมจะได้รับประโยชน์มากขึ้นจากกล่าวได้ว่ามีน้อยสังคมเหลือเกินที่มีแต่วัฒนธรรมเดิมของตนส่วนใหญ่มักจะหยิบยืมวัฒนธรรมจากสังคมอื่น (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2538)

นอกจากนั้น ในการศึกษาเรื่องการแพร่กระจายวัฒนธรรมและเขตวัฒนธรรมที่ควรคำนึงในการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม คือ (อมรา พงศาพิชญ์, 2540)

1. สังคมวัฒนธรรมชุดใดชุดหนึ่ง (Culture complex) มีศูนย์กลางอยู่ที่จุดใดจุดหนึ่งและแพร่กระจายออกไป ขยายอิทธิพลใหญ่ขึ้น ๆ จนครอบคลุมพื้นที่ในวงกว้าง ในลักษณะศูนย์กลางวัฒนธรรม (Culture core) และเขตวัฒนธรรม (Culture area) ศูนย์กลางของวัฒนธรรมมีหลายศูนย์กลางและเมื่อต่างฝ่ายต่างขยายอิทธิพลก็อาจเกิดการแลกเปลี่ยนและยอมรับซึ่งกันและกันได้ เมื่อใดที่มีอิทธิพลของศูนย์กลางของวัฒนธรรมอ่อนแอหรือเขตวัฒนธรรมวัฒนธรรมกว้างขวางมาก และวัฒนธรรมจากศูนย์กลางวัฒนธรรมแพร่กระจายไปได้ไม่เต็มที่ ความเข้มข้นน้อย จะพบว่าลักษณะของวัฒนธรรมชายขอบ (Marginal culture) อาจแตกต่างจากวัฒนธรรมศูนย์กลาง

2. เนื่องจากสังคมวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางคุณลักษณะและรูปแบบ วัฒนธรรมแต่ละชุดย่อมมีเหตุผลของการเกิดและมีคุณค่าสำหรับสังคมนั้น ๆ การเปรียบเทียบวัฒนธรรมในเชิงคุณค่าหรือความเจริญก้าวหน้าในลักษณะใดดีกว่ากันหรือใครก้าวหน้ากว่ากันจึงเป็นการไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีลักษณะของความสัมพัทธ์ (Culture relativism) วัฒนธรรมแต่ละชุดมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของตน การเกิดวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะตัวเปรียบเทียบกันได้ยาก

3. เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลาง (Cultural diffusion) และไปมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงอยู่แล้ว (Cultural interaction) ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราว (Cultural borrowing) และต่อมารับอย่างถาวร (Cultural adoption) กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ ในกรณีที่วัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกันพอยอมรับซึ่งกันและกันได้ ปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในแบบสันติวิธี แต่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอาจมีลักษณะความขัดแย้ง ถ้าวัฒนธรรมสองชุดมีความแตกต่างกัน ไม่สามารถปรับรับหรือยอมรับกัน และต่างฝ่ายไม่ยอมรับให้อีกฝ่ายหนึ่งครอบงำ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนี้อาจมีผลทำให้เกิดกรณีพิพาทหรือกลายเป็นสงครามได้

2.2.3 ทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม (Configurationism)

ทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการมองพฤติกรรมส่วนรวมของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ว่ามีแนวโน้มไปในทางใด มีค่านิยมอย่างไร มีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย รวม ๆ กันอย่างไร และอะไรเป็นตัวกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมนั้น ๆ รูปแบบทางวัฒนธรรมเป็นตัวแบ่งแยกสังคมหนึ่งออกจากสังคมอื่น ๆ อย่างชัดเจน (นิยะพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550) และมีผู้ศึกษาวิธีการรูปแบบทางวัฒนธรรมของสังคมได้แก่ Alfred Kroeber (1963) Clyde Kluckhohn (1963) และ Ruth Benedict (1932) ทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดต่อเนื่องกับแนวคิดทางวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ซึ่ง Benedict ได้เสนอแนวคิดว่าบุคลิกภาพโดยภาพรวมของคนในสังคมก็คือวัฒนธรรมประจำชาติ และวัฒนธรรมประจำชาติก็คือรูปแบบรวมของบุคลิกภาพส่วนบุคคล หรือวัฒนธรรมพื้นฐาน (Basic Personality) ของสังคมนั้นเอง นอกจากนี้ Franz Boas (อ้างในนิยะพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550) สนใจศึกษาวัฒนธรรมโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ต่อมาเขาได้ศึกษาภาษาศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคมเอสกิโมจึงได้หันมาใช้วิธีการประเมินรูปแบบทางวัฒนธรรมของสังคมดังกล่าว พบว่า พฤติกรรมทั้งทางภาษาและการกระทำของบุคคลแต่ละคนเมื่อรวม ๆ กันเข้าก็น่าจะเป็นรูปแบบวัฒนธรรมของสังคมทั้งหมดในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ บุคคลจะกระทำทุกอย่างในแนวทางเดียวกัน นี่คือการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของคนในสังคมนั้นเอง คนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันจะมีรูปแบบวัฒนธรรมส่วนใหญ่เหมือน ๆ กัน แต่จะมีส่วนปลีกย่อยในพฤติกรรมแตกต่างกันในรายละเอียด

อย่างไรก็ตามทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรมยังมีจุดอ่อนก็คือ การที่ใครจะมองรูปแบบของวัฒนธรรมใดว่าเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางค่านิยมและประสบการณ์ของผู้นั้น เมื่อคนทุกคนมีค่านิยมและประสบการณ์แตกต่างกันก็จะมองรูปแบบวัฒนธรรมเดียวกันแตกต่างกันไปได้ อีกประการหนึ่งคนเราน่าสนใจไม่เหมือนกัน บางคนสนใจศิลปะ บางคนสนใจค่านิยม บางคนสนใจวัตถุ บางคนสนใจคุณธรรม ทุกคนที่มองรูปแบบวัฒนธรรมของสังคมของผู้อื่นด้วยความสนใจของตนเป็นพื้นฐาน ก็จะทำให้การมองหรือศึกษารูปแบบวัฒนธรรมนั้น ๆ ผิดพลาดได้

2.2.4 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture and Personality)

วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่คนสร้างขึ้นมาจากความคิดของตน เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนถ้าคนส่วนใหญ่คิดในสิ่งเดียวกันหรือยอมรับพฤติกรรมแบบเดียวกันไปประพฤติปฏิบัติ พฤติกรรมนั้นก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไป ใครสังกัดสังคมใดก็จะประพฤติปฏิบัติไปตามแบบอย่างที่สังคมนั้นกำหนดไว้ และเป็นแบบเดียวกันหมด สังคมนั้นก็จะมีความเป็นแบบแผนเดียวกัน ใครเกิดมาในสังคมนั้นก็จะได้รับการปลูกฝังสั่งสอนในวัฒนธรรมนั้น ๆ เหมือนกับว่าได้ถูกหุบตัวในแอ่งวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลผู้นั้นเกิดมา

และเติบโตขึ้นมา บุคลิกภาพของบุคคลจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบเป็นระเบียบประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยม ความเชื่อ โลกทัศน์ อุดมการณ์ ฯลฯ ก็จะเป็นตัวสร้างบุคลิกภาพของคนในสังคมหนึ่ง ๆ นั่นเอง

นอกจากนั้น บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังบุคลิกภาพในแง่วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ก็จะแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพตามวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ มองภาพรวมจากคนส่วนมากก็จะสามารถเห็นบุคลิกภาพเป็นรูปแบบของสังคมนั้นได้ชัดเจน Ruth Benedict (1934 : 1943 และ 1946 อ้างในนิยะพรรณ (พลวัฒน์) วรณศิริ, 2550) เรียกวัฒนธรรมรวมของสังคมว่า “วัฒนธรรมประจำชาติ” (National Characteristics) หรือ “แบบฉบับของวัฒนธรรม” (Patterns of Culture) และ “วัฒนธรรมรูปแบบ (Model Personality) เมื่อบุคคลนั้นไปแต่งงานมีลูกมีหลานก็จะกลายเป็นหน่วยถ่ายทอดอบรม ปลูกฝัง สั่งสอนบุคลิกภาพตามวัฒนธรรมของตนให้แก่สมาชิกผู้เยาว์ของสังคมอีกเป็นวัฏจักรวงจรของวัฒนธรรมและบุคลิกภาพไม่รู้จบ แ่งวัฒนธรรมสร้างบุคลิกภาพของบุคคล ในขณะที่เดียวกันบุคลิกภาพของบุคคลก็จะไปสร้างวัฒนธรรมอีกต่อหนึ่งหมุนเวียนกันไป นี่คือการสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพ

2.2.5 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change)

ในวิถีชีวิตสังคมมนุษย์โดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับสถาบันหรือโครงสร้างของสังคมซึ่งอาจจะเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงวัตถุหรือพฤติกรรมที่มีใช้วัตถุ แต่อัตรา การเปลี่ยนแปลงประเภทดังกล่าวอาจจะไม่เท่ากัน โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่มีใช้วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่า และอาจจะออกมาหลายรูปแบบ เช่น วิวัฒนาการของการติดต่อ หรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวัฒนธรรมเดิม หรือตกย้ำให้มีการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนไว้(จารุวรรณ พรมวัง, 2536) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อกัน เนื่องจากสังคมเน้นระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่ม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนร่วมกัน (พิทยา สายหู, 2536) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้ทั้งโดยการวางแผนและไม่มีการวางแผนมาก่อน ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม วัฒนธรรม การเมือง เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ และมีการใช้ยุทธศาสตร์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาศัยความเป็นเหตุเป็นผล การให้การศึกษาซ้ำ การใช้อำนาจบังคับ หรือแบบผสมผสานกันระหว่างยุทธวิธีต่าง ๆ ซึ่งผลในการเปลี่ยนแปลงมีทั้งในเชิงบวกและลบ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548 : 99)

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคยชินมาก่อน ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยที่มนุษย์เองนั้นไม่ได้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นเลยไม่มีใครสนใจว่าใครเป็นผู้สร้างสิ่งต่างๆขึ้น ใครเป็นผู้ริเริ่มระบบพฤติกรรมและใครเป็นผู้ทำให้ फैชั่น น่าสนใจ ผู้คนได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ประพฤติปฏิบัติตามกันมาโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต (Dynamics) ซึ่งผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็คือผู้ที่หวังให้เกิดการเคลื่อนไหวแล้วมีผลดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่ตนประสบอยู่ แต่ก็ไม่แน่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะได้ผลในทิศทางดีขึ้นอย่างเดียวเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะอยู่ที่เดิม หรือเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะเลวลงก็ได้ การเปลี่ยนแปลงแล้วดีขึ้นเรียกว่า การพัฒนา (Development) และนิยพรรณ (พลวัตนะ) วรรณศิริ (2550) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. ขบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ (Perceiving) แบ่งได้เป็น 2 ระดับ

1.1 การรับรู้โดยไม่รู้ตัว (Subliminal Perception) ได้แก่ การที่คนเรารับความรู้สึกที่คล้ายกัน และแสดงพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกัน โดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงนั้นมีสาเหตุจากภายนอกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและเป็น ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในที่สุด

1.2 การรับรู้กึ่งรู้ตัว (Marginal Perception) ได้แก่ การรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวมนุษย์ โดยรู้ตัวว่าอะไรเป็นอะไร แต่ก็ไม่แสดงออกเปิดเผยถึงการรับรู้ใดๆ ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ได้ใส่ใจเท่าใดนักมีผลให้เกิดข้อมูลเพื่อปรับเปลี่ยนในพฤติกรรมต่างๆได้

2. ประสบการณ์ที่ผ่านมานานจนลืมไปแล้ว ในบางครั้งที่เราได้ผ่านประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนานมาแล้วจนลืมนึกถึงมัน แต่มันจะมีผลต่อพฤติกรรมของเราบางครั้งเราก็ลอกเลียนแบบพฤติกรรมทางสังคมมาเป็นตัวตนและมักจะลืมไปว่าเป็นส่วนที่รับผู้อื่นมา ประสบการณ์ในอดีตที่คิดว่าลืมห่างนี้อาจจะถูกนำมาเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมโดยไม่มีการนำมาคัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดมีพฤติกรรมปรับปรุงมาใช้ในสังคมหลากหลายมากขึ้น

3. การเรียนรู้ การเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ และการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มักจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคมอยู่เสมอด้วยการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ และประพฤติปฏิบัติตาม การปฏิบัติซ้ำๆ การ

สังเกตการณ์และการเรียนหรือศึกษาโดยตรงเป็นที่มาของการเรียนรู้สังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4. การเปลี่ยนแปลงนิสัย กิจวัตร หรือพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ บุคคลอาจจะรู้ตัวและจงใจยกเลิกรูปแบบพฤติกรรมเก่า ๆ เนื่องมาจากความเข้าใจที่ชัดเจนซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีใครมาชี้แนะให้เปลี่ยนมันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

5. การเลียนแบบ คนเรามักจะเลียนแบบกันอย่างไม่ได้ตั้งใจอยู่เสมอ การเลียนแบบเป็นเรื่องของบุคคลและกลุ่ม เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาใช้ เป็นการยอมรับหรือเป็นการสร้างสิ่งใหม่ ๆ หรือเป็นการหยิบยืมวัฒนธรรมที่แพร่กระจายจากต่างถิ่นเข้ามาใช้ โดยนำมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ขึ้น

6. ความคิดเห็น เป็นการเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณะซึ่งทำให้ผู้อื่นคิดตาม คล้อยตาม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทศนคติ ความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมของผู้คนได้

7. การโยกย้ายถิ่น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ การโยกย้ายที่อยู่อาศัยไปยังแหล่งใหม่ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องเข้ากันได้กับสถานที่ใหม่ และกลุ่มคนใหม่ที่บุคคลย้ายเข้าอยู่ด้วย

8. สภาพแวดล้อมที่เรารู้จัก จะบ่งการพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ สภาพการณ์เช่นนี้เกิดจากการเคยชินในกฎระเบียบต่างๆของสังคมที่ฝังใจจนมาแต่เล็กแต่น้อย จึงมักกระทำการใดๆโดยอัตโนมัติ และไม่รู้ตัว การต้องการการยอมรับจากผู้อื่นจึงต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามผู้อื่น เหล่านี้เกิดขึ้นในตัวของผู้คนโดยไม่รู้ตัวและเป็นกลไกหนึ่งที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและทางสังคมในเชิงนามธรรม

9. การสร้างความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคม ความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ ทั้งนี้เป็นเพราะพฤติกรรมกลุ่มสังคมที่มีการยอมรับอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ร่วมกัน การที่กลุ่มคนร่วมความรู้สึกเดียวกันก็จะมีการแสดงออกถึงการยอมรับอารมณ์และความรู้สึกของกันและกัน

นอกจากนั้น Moore (อ้างในพ่องพันธ์ มณีรัตน์, 2521) กล่าวถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ
 2. การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องนั้น ๆ
- การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะถูกใจและมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในบริเวณกว้าง

3. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และผลของมันย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ตามมา

4. การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการวางแผนเอาไว้ หรือเป็นผลเกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้น

5. ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่าง ๆ ในสังคมแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุหลักเนื่องมาจากปัญหาที่มนุษย์ประสบ ประกอบกับความต้องการของมนุษย์ และอาจจำแนกสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมออกเป็นข้อย่อย ๆ ได้ ดังต่อไปนี้(ณรงค์ เส้งประชา,2538)

1. เนื่องจากการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงดัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้งและความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศ เพื่อขจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศ อันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาว์ปัญญาสูงความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา และความนึกคิดนี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาล้างตอบสนองความต้องการของตนที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class conflict) เพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาของมนุษย์จึงต้องสร้างวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาย่างยากดังกล่าว ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การแลกเปลี่ยนหิบบัณฑิตวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่าง ๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นไปอย่างรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหิบบัณฑิตวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

6. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นเอง เช่น จากการศึกษาที่ผู้คนมีความรู้มากขึ้น ทำให้เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเดิม

7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม เช่น ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทย ช่วงประมาณ พ.ศ.2481 – 2487

8. เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้นๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมีประชากรมากขึ้นจำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้เครื่องมือเครื่องจักรช่วยในการผลิต การผลิตระบบโรงงาน (Factory system)

นอกจากนั้น ขบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เน้นรัฐเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญกับอำนาจ หรือนั้นนายทุนเป็นผู้นำให้ความสำคัญเฉพาะกับวัตถุ ในการเปลี่ยนแปลงแนววัฒนธรรมนี้ สถาบันศาสนาเองต้องไม่ถือตัวว่าเป็นผู้นำ บังคับให้เชื่อ แต่ต้องปรับรับกับความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นบ้านวัฒนธรรมไทยในส่วนรัฐและศาสนาซึ่งมีลักษณะต่างหาก (Alienated) จากวัฒนธรรมชาวบ้าน จึงควรถูกตรวจสอบ ถูกทำให้เป็นรัฐและศาสนาของชาวบ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในมุมมองของผู้วิจัยนั้นเห็นว่า วัฒนธรรมของกลุ่มคนหรือของชุมชนจะมีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นมาตรฐานเฉพาะ มีกลไกหรือกระบวนการที่จะควบคุมลักษณะเฉพาะนั้น ๆ ให้คงอยู่หรือสืบทอดหรือการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงให้เกิดการผลิตใหม่ที่เกิดขึ้นจากการยอมรับเอาวัฒนธรรมอื่นที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างเข้ามาใช้ในชุมชน กลไกนั้นจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนในชุมชนที่ร่วมกันสร้าง ร่วมกันคิดว่าจะทำให้มีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างไร ภายใต้กระแสแห่งความเจริญของโลกที่เพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ด้าน ซึ่งบุคคล ตลอดถึงชุมชนจะซึมซับจากสิ่งที่ได้รับจากความเจริญต่าง ๆ ได้

ในการศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญที่มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกันอยู่หลายคำ และเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การปรับปรนทางวัฒนธรรม การปรับตัว การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการบูรณาการทางวัฒนธรรม โดยสรุปดังต่อไปนี้

2.2.5.1 การปรับปรนทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation)

การปรับปรนวัฒนธรรม คือ การผสมผสานปรับแต่งให้เหมาะสมกลมกลืนกันให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกัน เช่น ระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ ระหว่างวัฒนธรรมเมืองกับวัฒนธรรมบ้าน นอกจากนั้นการปรับปรนวัฒนธรรมยังหมายถึง การที่

บุคคลมีความสามารถในการปรับปรุงตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคมไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นเจริญขึ้น ซึ่งสอดคล้องกันทั้งของเดิมและของใหม่ ประชาชนรวมทั้งเด็กเยาวชนควรรู้จักและเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย โดยเฉพาะศิลปะ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่างๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง รู้ถึงเหตุและผล ความเป็นมา ให้รู้จักเลือกสรร ปรับปรุง คัดแปลงให้เหมาะสม ตรงตามสภาพเดิมให้มากที่สุด เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานในการสร้างอนาคต ที่ผ่านมานั้น เราเรียนละเอียดของประวัติศาสตร์มาก แต่ละเลขวปัจจุบัน ส่วนอนาคตนั้นแทบไม่คำนึงเลย การปรับปรุงวัฒนธรรมมีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจสังคมของชาติได้เจริญก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนไทย เกิดอำนาจวัตถุนิยม ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านมโนทัศน์และค่านิยม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบัน มีผลให้ระบบโครงสร้าง แบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่ดำรงต้องแปรเปลี่ยนไป (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535)

ในทำนองเดียวกัน การปรับปรุงทางวัฒนธรรมเป็นสภาวะการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยการที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกัน และมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม การปรับปรุงทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นในสภาวะแห่งความสอดคล้อง (Strain to Consistency) ซึ่งเป็นจุดที่เกิดความพอดี หรือสมดุลกัน (จางค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2540)

นอกจากนั้นการปรับปรุงทางสังคมและวัฒนธรรม ยังมีลักษณะเคลื่อนไหวเป็นกระแสไม่หยุดนิ่งในสังคมโดยทั่วไป รวมถึงสังคมไทยได้ถูกกระแสวัฒนธรรมภายนอกตามสากลนิยมผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด ระบบการผลิต และการบริโภค ทักษะ และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต ในอัตราความเร็วที่มีอันตราย มีความเสี่ยงมากกว่าแต่ก่อนมาก การมีสำนึกเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาของเราเองในแผ่นดินนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่พิจารณาได้ว่าเป็นพลังตอบโต้ความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใดก็ตาม ก็มีการต่อสู้เพื่อปรับปรุงวัฒนธรรมให้เข้ากับปัญหาหรือความจำเป็นใหม่ๆทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีวิชาการต่างๆที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รัฐจะเป็นเจ้าของและกำหนดวัฒนธรรมขึ้นเองไม่ได้การให้การศึกษาแก่ปวงชนช่วยเร่งตลอดทั้งเอื้อต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ให้มีคุณธรรม ศีลธรรม เป็นการขำเตือนสติและเหนี่ยวรั้งการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งการล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2534)

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นั้น จะเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลที่จะให้ตนเองสามารถอยู่ในสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้

หากมองในลักษณะของตัวบุคคลแล้ว คน ๆ หนึ่งได้รับการขัดเกลาทางสังคมในวัฒนธรรมแบบหนึ่งต้องเข้าไปสู่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่นั้นเป็นระยะเวลายาวนาน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเกิดขึ้นอีกครั้งเป็นการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมนั้นหรือเรียกว่า “Acculturation” คนคนนั้นจะเริ่มค้นหาวิถีคิดและพฤติกรรมในรูปแบบใหม่และจะสร้างการปรับตัวขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปสำหรับการจัดการเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันนั้นจะต้องเสาะหาความเหมือนและความแตกต่างในสิ่งแวดล้อมใหม่ซึ่งจะทำให้รู้สึกคุ้นเคยและเกิดการยอมรับบรรทัดฐานและค่านิยมบางประการของสังคมเจ้าบ้านในขณะที่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นอีกครั้งเพื่อปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมเดิมบางอย่างจะถูกทิ้งไปอย่างน้อยที่สุดก็ในเรื่องการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่ต่างไปจากเดิม กระบวนการออกจากวัฒนธรรมเดิมนี้นี้เรียกว่า “Deculturation” แก่นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล และพฤติกรรมทางสังคม เรามักจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่หรือเปลี่ยนแปลงบางส่วนของสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการ (เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2548)

กล่าวได้ว่า การปรับปรนทางวัฒนธรรมในมุมมองของผู้วิจัยนั้นหมายถึง การที่ปัจเจกชนจนถึงสังคม ชุมชนรู้จักการปรับเปลี่ยน หรือปรับปรุงตนเองในวิถีชีวิตหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติมาก่อนเพื่อให้ทันต่อสิ่งใหม่ ๆ อันเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม หรือวิถีคิด วิถีปฏิบัติใหม่ ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป หรืออย่างผสมกลมกลืนกับสิ่งที่เคยคิดเคยปฏิบัติมาแล้ว

2.2.5.2 การปรับตัว (Adaptation)

การปรับตัว หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มมีการปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชีวิต อาทิ ชายและหญิงแต่งงานกันจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากันตามความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้ การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น กรณีผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคมเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดพฤติกรรมกลุ่มขึ้น อาจทำให้ความตึงเครียดและเป็นศัตรูกันระหว่างกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มชนที่มีอยู่มาแต่เดิมต้องปรับตัว เพื่อรับกลุ่มใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มใหม่ก็ต้องปรับเปลี่ยนแบบการดำรงชีวิตและแนวคิดด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับระหว่างกัน ลักษณะนี้จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไปด้วย (ผ่องพรรณ มณีรัตน์, 2521) และการปรับตัว จะต้องดูว่าอะไรดีหรือไม่ดีจากทั้งภายในและภายนอก ที่ว่าภายในนั้นคือ การรู้จักตนเองว่าวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น คือสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์และความคิดในด้านภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์และสะสมกันนานและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่แล้วมา อะไรที่ทำให้เกิดความร่วมมือและอะไรที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรืออะไรดีหรือไม่ดี ถ้ารู้แล้วก็สามารถอนุรักษ์สิ่งที่ดีที่มี

ประโยชน์ไว้ และละทิ้งสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่มีประโยชน์เสีย ส่วนที่ว่าภายนอกนั้นคือ การไม่ปฏิเสธที่จะรับรู้กระแสและอิทธิพลทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการเมืองและวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกโดยเฉพาะที่แพร่มาจากกระบวนการโลกาภิวัตน์แต่การรับรู้นั้นต้องเป็นการทำให้คิดเปรียบเทียบว่าอะไรดีและอะไรไม่ดี ไม่เหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ภายใน เมื่อคิดได้และเข้าใจได้ก็ควรรับสิ่งที่เห็นว่าดีเหมาะสมมาผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้วภายในผลของการเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีจากภายนอกมาผสมผสานกับสิ่งที่ยังมีความหมายเหมาะสมจากภายใน ดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการท้องถิ่นพัฒนา (localization) เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าถ้ามองโดยศักยภาพในการเรียนรู้และปรับตัวเองของมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานธรรมชาติของทุกสังคมและเผ่าพันธุ์แล้วการคุกคามของกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่จะทำให้มนุษย์เป็นอะไรที่เหมือน ๆ กันหรือเป็นไปหรือเป็นไปตามการบงการของผู้ที่มีอำนาจในโลกนั้นหาใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะจะมีพลังโต้แย้งและปรับปรนจากผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ เสมอยกเว้นสังคมที่ปรับตัวเองไม่ทันอันเนื่องมาจากการถูกมอมเมาให้ดูถูกตัวเองและลืมนิยามปัญหาของตนที่มีอยู่ภายในจนคิดไม่เป็นเช่นสังคมไทยในขณะนี้ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2547)

ในทำนองเดียวกัน การเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิดใหม่ และการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกันไปแต่ละชุมชน ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544)

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การปรับตัวทางวัฒนธรรม เป็นการให้ความหมายที่รวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ Cohen, 1996 (อ้างในอมรา พงศาพิชญ์, 2540) เสนอข้อคิดว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่นๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ
2. องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น ๆ

4. วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบของแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้ง และกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธงมีความหมายกว่าผ้าผืนหนึ่ง

5. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม

6. พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยน ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

ข้อคิดทั้ง 7 ข้อที่กล่าวมานี้ หมายถึง การปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ แต่เป็นการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ ควบคุมและบังคับทิศทางได้ ปัจจุบันคงจะต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งจำเป็น แต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

ในมุมมองของผู้วิจัย การปรับตัวเริ่มจากตัวบุคคลในเรื่องที่ถูกผลกระทบจากสิ่งหลากหลายในวิถีชีวิต ที่ได้รับอิทธิพลในบริบทต่าง ๆ แล้วเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มคน ตลอดถึงชุมชนที่พร้อมใจกันยอมรับหรือคัดลอกตาม โดยไม่คิดที่จะต่อต้านกับสิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องหรือกิจกรรมนั้น ๆ หรืออาจจะมีข้อขัดแย้งอยู่บ้าง แต่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ได้รับ และสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่จากการปรับตัวล้วนมีความความสัมพันธ์กันกับสิ่งที่มีอยู่เดิม

2.2.5.3 การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมหรือบุคคลหรือกลุ่มที่ต่างวัฒนธรรมกันมาผสมกลมกลืนเข้าเป็นหน่วยเดียวที่ประสานกัน โดยไม่จำเป็นที่แต่ละหน่วยเดิมนั้นจะต้องกลายมามีลักษณะเหมือนกัน โดยตลอด เพียงแต่ให้มีการดัดแปลงจนไม่เห็นลักษณะเดิม เพื่อให้เข้ากันได้กับหน่วยอื่น ๆ และรวมกันแล้วเป็นหน่วยวัฒนธรรมใหม่ตามปกติ หน่วยของวัฒนธรรมที่จำนวนน้อยยอมปรับลักษณะให้คล้ายตามหน่วยของวัฒนธรรมที่มีมากกว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 224:7)

Richard M.Burkey, 1978 (อ้างในศิริรัตน์ แอดสกูล, 2542:15) กล่าวไว้ในเรื่องกระบวนการผสมกลมกลืน ว่า จะต้องเกิดจาก 2 ฝ่ายคือ เกิดจากชนกลุ่มน้อยเองและชนกลุ่มใหญ่ เพราะเมื่อชนกลุ่มน้อยต้องอาศัยอยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น ๆ ก็จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมบรรทัดฐาน กฎระเบียบต่าง ๆ ที่สังคมใหญ่บัญญัติขึ้น ชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกของชนกลุ่มน้อยให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการสร้างความผสมกลมกลืนจะต้องมีความสัมพันธ์

สอดคล้องกันทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม สังคม ประชากร เอกลักษณ์ ฯลฯ เพราะแต่ละส่วนต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนไปเนื่องจากการยอมรับวัฒนธรรมของสังคมใหญ่มาประเพณีปฏิบัติ โครงสร้างทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนไป เพื่อรองรับวัฒนธรรมใหม่ เอกลักษณ์ ทัศนคติ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนให้ผสมกลมกลืนด้วย

นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันมาปะทะสังสรรค์กันเช่น เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันจะก่อให้เกิดผลในการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) ขึ้น โดยแต่ละฝ่ายจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน การผสมผสานจะเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมของแต่ละฝ่ายว่ามีอยู่เหนือคนในสังคมนั้น ๆ เพียงใด หากมีมากเกินไปก็จะเกิดการปฏิเสธที่จะรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ และบางครั้งจะเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ที่แปลกปลอมเข้ามา อนึ่ง หากวัฒนธรรมใหม่มีลักษณะใกล้เคียงหรือเข้ากันได้กับวัฒนธรรมดั้งเดิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะเป็นไปได้โดยง่าย จะเกิดขึ้นในสถานการณ์แห่งความสอดคล้องที่ก่อให้เกิดจุดพหุหรือสมดุลกันระหว่างวัฒนธรรมจากสองฝ่าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น (ดำรงค์ ฐานดี, 2553)

จะเห็นได้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้เพราะวัฒนธรรมเป็นพลวัตมีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง มีความสัมพันธ์กันด้วยอิทธิพลหรือวิธีการต่าง ๆ แต่หากว่าหน่วยงานทางวัฒนธรรม เช่น ครอบครัว กลุ่มคน ตลอดจนความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีไม่มีความเคลื่อนไหวหรือหยุดนิ่ง การผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะไม่เกิดขึ้น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายและลักษณะของโลกาภิวัตน์ ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายและลักษณะของโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ หรือ โลกาภิวัตน์ (Globalization) คือ ผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่งและเทคโนโลยีสารสนเทศอันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจและรัฐบาลทั่วโลก เป็นการแพร่กระจายไปทั่วโลก การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่จุดใดสามารถรับรู้ สัมพันธ์หรือรับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วแลกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) และเป็นการปฏิวัติทางการสื่อสารคมนาคมไม่ได้ก่อให้เกิดการกระจายตัวของหัตถอุตสาหกรรม และการไหลเวียนของทุนอย่าง

รวดเร็วเท่านั้น แต่เกิดการปฏิบัติข่าวสารข้อมูลตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะเด่นของการปฏิบัติข่าวสารข้อมูล สรุปได้ว่า

1. ปริมาณของข่าวสารข้อมูลที่บุคคลได้รับ แม้ในชนบทห่างไกลของประเทศกำลังพัฒนา (รวมทั้งในภูมิภาคด้วย) สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว
2. รัฐและธุรกิจซึ่งเคยมีสัดส่วนในการกระจายข่าวสารข้อมูลแก่มวลชนเกือบจะเด็ดขาด ถูกคนกลุ่มอื่นเข้ามาแบ่งสัดส่วนไปมากขึ้นทุกที
3. ต้นทุนของการกระจายข่าวสารข้อมูลราคาลดลง และมีคนจำนวนมากขึ้น เข้าถึงได้ง่าย ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่เพียงการกระจายผ่านอินเทอร์เน็ตเท่านั้น แต่รวมถึงการทำใบปลิว เครื่องส่งวิทยุ เครื่องส่งโทรทัศน์ โทรศัพท์ไร้สาย ฯลฯ ล้วนถูกลดและลักษณะเด่นทั้งสามของการปฏิบัติข่าวสารข้อมูลนี้ข้ามพ้นอำนาจทางการเมืองของประเทศเผด็จการทุกรูปแบบด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550)

นอกจากนั้น โลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากถูกขับเคลื่อนโดยประเทศ ผู้มีอำนาจในโลก โดยมีเครื่องมือทุกอย่างพร้อม ทั้งแรงดึงดูดด้านจิตใจที่ถูกส่งเสริมโดยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งอุปกรณ์และตัวแทนที่มีประสิทธิภาพ ความรวดเร็วของการขยายตัวของโลกาภิวัตน์แตกต่างกันไป จากแห่งหนึ่งไปยังแห่งหนึ่ง แต่ค่อนข้างจะเชื่อมโยงกันในภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยมีประเทศไทยเป็นประเทศแรกและยาวนานตามห่าง ๆ และญี่ปุ่นมีข้อจำกัด จีนกลายเป็นผู้นำในการผลักดันภูมิภาคแม่น้ำโขงให้เข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ (เจียน ชีระวิทย์, 2550) โลกาภิวัตน์กล่าวไว้กันมากในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเงิน จากความเป็นหนึ่งเดียวของโลกหรือสิ่งที่ไร้พรมแดน ซึ่งจะเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกัน โลกาภิวัตน์ให้ประโยชน์อันสำคัญด้านต่าง ๆ ในหลายประเทศ ข้อดีเหล่านี้จะรวมถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างโอกาสการจ้างงานและการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการและการพัฒนาองค์กร อย่างไรก็ตามโลกาภิวัตน์ยังได้เกิดผลด้านลบอีกมาก โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา นอกจากผลกระทบต่อสังคม เช่น รายได้ไม่เท่าเทียมกัน และความยากจน ยังทำให้ระบบนิเวศ ทรัพยากร ภูมิอากาศโลกและมลพิษสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง โลกาภิวัตน์ จึงไม่ใช่กลยุทธ์ที่สมบูรณ์แบบสำหรับการพัฒนาของเศรษฐกิจโลก (Manat Suwan, 2009) และโลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวโลกที่มีความทันสมัย โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน เน้นเรื่องการเงินเสรี การค้าเสรีและมีอารยธรรมเดียวกันทั้งโลกคือ วัตถุนิยม บริโภคนิยม โลกจึงซับซ้อนหมุนเร็วและเกิดสภาพโกลาหลไม่มีอะไรแน่นอนตายตัว หรือเกิดสภาวะ Chaos ได้ง่ายขึ้น (ธงชัย สมบูรณ์, 2549) และโลกาภิวัตน์ยังทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะข้ามชาติ ทำให้เกิดกระบวนการยอมรับต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้รัฐลดบทบาทและแปรสภาพมาเป็นหน่วยทางสังคมหน่วยหนึ่ง แต่สามารถเข้ามามีบทบาทในเครือข่ายดังกล่าว และรัฐส่วนใหญ่จะปรับตัวเพื่อเข้าร่วมกับกระแสโลกอยู่ตลอดเวลา และใน

ขณะเดียวกันวัฒนธรรมได้ปรับเปลี่ยนไปตามพลวัตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรีบเร่ง ในช่วง 3 ศตวรรษที่ผ่านมา และผลิตสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ ผ่านการขับเคลื่อนชีวิตของผู้คน พลวัตทางสังคม และนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเป็นสำคัญ ยิ่งกว่านั้นการขับเคลื่อน(Mobility) ของวัฒนธรรมยังสร้างความกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ระหว่างวัฒนธรรมต่างชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ระหว่างวัฒนธรรมกระแสหลักกับกระแสรอง ระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมกลายพันธุ์ และระหว่างวัฒนธรรมบ้านนอกกับวัฒนธรรมเมือง นอกจากนี้ การขับเคลื่อนนี้ยังสลายความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้เป็นวัฒนธรรมพันทาง(hybrid culture) หรือกลายพันธุ์ให้เป็นอื่นไปในที่สุด รวมทั้งยังสร้างแรงปะทะและความตึงเครียดทางวัฒนธรรมระหว่างกันและกัน (เกษม เพ็ญภินันท์, 2552: 22)

จากลักษณะของโลกาภิวัตน์ดังกล่าว เห็นว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการ ของกลุ่มคนที่มีการคิดค้นเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้าไปจากเดิม ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเกิดการใช้นวัตกรรมเหล่านั้น และความเจริญในด้านอุตสาหกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารยังส่งผลและเชื่อมโยงต่อการระบบเศรษฐกิจ มีความเคลื่อนไหวและเชื่อมโยงกันทั่วโลก

2.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

จากลักษณะของโลกาภิวัตน์ดังกล่าว เห็นได้ว่าโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มเพื่อดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม โดยปกตินั้นต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงเป็นระยะเวลายาวนาน มีระยะเวลาในการสั่งสมบ่มเพาะรวมถึงการถ่ายทอดการปฏิบัติ ให้แนวคิดแก่คนรุ่นหลัง เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างหรือแนวทางที่บรรพบุรุษของตนได้ทำมาก่อน ยิ่งเวลาผ่านมานานเท่าไร คนเราก็น่าจะมีโอกาสได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์ชีวิตมากมายยิ่งขึ้นเท่านั้น มีการเรียนรู้เพื่อปรับตัว ปรับสังคมมากขึ้น เพราะสังคมยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์จะเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้นมากกว่าในยุคโคสมิกไคของมนุษยชาติ โดยมีแนวโน้มของการประสมประสานมากขึ้น (Cultural Integration/Assimilation) แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงก็จะยังไม่เป็นไปอย่างทั่วถึงในระดับเดียวกัน แม้ว่าจะมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยในการเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ก็ตาม แต่ประชาชนบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มที่ยากจนซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของโลกก็ยังถูกปิดกั้นจากสิ่งเหล่านี้อยู่ และบางสังคมก็ยังปิดกั้นเสรีภาพเพื่อรักษาสถาบันภาพเดิมของกลุ่มผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจในสังคมอยู่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม การเรียกร่องลึงทิตต่าง ๆ อย่างเป็นขบวนการจะมีผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทาง

ความคิดและการตัดสินใจอยู่ในความเชื่อลดน้อยลง หรือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เร็วขึ้น เป็นที่คาดหมายว่า โลกใน 20-30 ปีข้างหน้าจะเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่ นั่นหมายความว่า แนวความคิด วิถีชีวิตที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติอย่างแท้จริงจะเป็นไปได้อย่างแพร่หลาย ความยากจน การเอารัดเอาเปรียบผู้ยากไร้คือโอกาสจะลดน้อยลง (สนธิ สมักรการ, 2545) และย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันในชุมชน ทำให้มีการจัดระบบของความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันและเกิดเป็นจารีตประเพณี ระเบียบ กฎเกณฑ์ และพิธีการการต่าง ๆ แต่หากสังคมที่มีชุมชนยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ก็ทำให้การเปลี่ยนแปลงได้ช้ากว่าสังคมที่ไม่ค่อยมีกฎระเบียบของตนเองเท่าใดนัก (นิเทศ ดินณะกุล, 2546)

นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยขับเคลื่อน แนวโน้มและความไม่แน่นอนของโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท คนในชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่เกิดการเสียดิถีวิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง คนที่เป็นฐานความคิดหรือผู้นำชุมชนถูกดึงเข้าสู่เมืองใหญ่ ความเป็นชุมชนชนบทจะอ่อนแอลง แต่ในขณะเดียวกันหากมีการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน จะเกิดการเรียนรู้และการต่อรอง การเสริมสร้างผู้นำทางความคิดและรักษาไว้ให้กับชุมชน การกระจายการพัฒนาสู่ชนบทเกิดขึ้นได้ ในขณะที่มีการพัฒนาแบบสมัยใหม่แต่ยังคงมีฐานความคิดเป็นของตนเอง ความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นชัดเจนขึ้นและมีเอกลักษณ์ มีการสร้างวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาในโลกาภิวัตน์ (สถาบันคลังสมองของชาติ, 2552 : 60)

กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์นั้น เป็นการปรับตัวปรับเปลี่ยนการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม เช่น ความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ศาสนา พิธีกรรม เป็นต้น โดยมีปัจจัยจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ บุคคลและกลุ่มบุคคลในชุมชน เศรษฐกิจ เทคโนโลยีในระดับประเทศและระดับโลก การศึกษา การค้นพบและการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ การแพร่กระจายและการขยายตัวของเมือง จึงทำให้วิถีชีวิตในสังคมมนุษย์นั้นมีการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลาไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นการปรับเปลี่ยนตามอัตลักษณ์ของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสภาพแวดล้อมข้างเคียงอยู่เสมอ และมีพลังขับเคลื่อนระดับกลุ่มมากกว่าระดับบุคคล และมักมีกระบวนการสร้าง และการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งคนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็น

2.3.3 ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย

กระแสใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท่ามกลางความเจริญรุดหน้าของเทคโนโลยี ที่เกิดจาก ภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ ย่อมมีทั้งส่วนที่ได้และส่วนที่เสียของปัจเจกชนและกลุ่มคนในชุมชนหรือในเมืองของพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก และหากมองว่าโลกาภิวัตน์คือยุคที่มีจุดเด่นอยู่ที่ การเคลื่อนไหวโยกย้ายของสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นกระแสข้ามชาติข้ามพรมแดน แต่กระแสนี้ก็ยังต้องอาศัยเมืองต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นจุดร่อนลงสัมผัสพื้นเพื่อปฏิบัติการอะไรบางอย่างและถีบทะยานเพื่อไหลไปปฏิบัติการยังที่อื่นอยู่ตลอดเวลา โลกาภิวัตน์จึงเป็นยุคที่สังคมเมืองก้าวเข้ามามีบทบาทต่อความเป็นไปในทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์มากขึ้น ในลักษณะของการเป็นจุดเชื่อมประสานที่คอยส่งกระแสของสิ่งต่าง ๆ ใให้กับระบบทุนนิยมระดับโลก และถึงแม้ระบบทุนนิยมเป็นปัจจัยหลักที่ผลักดันให้เกิดกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ก็ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะกับแวดวงเศรษฐกิจ ความเป็นไปทางสังคมและวัฒนธรรมด้านอื่นในเมืองก็ล้วนได้รับผลกระทบ (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2552)

ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกที่เข้มแข็งกว่า มีพลังและอำนาจเหนือกว่าได้เคลื่อนตัวเข้ามา กับเทคโนโลยียุคใหม่และเกิดแรงปะทะกับวัฒนธรรมและสังคมไทยที่แฝงไว้ด้วยความยืดหยุ่น เอื้ออาทร และอ่อนไหวจนเกิดความปั่นป่วนในวัฒนธรรมให้ลื่นไหลไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกจนอาจทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยเพี้ยนพล้ำและถูกกลืนได้หากไม่ระมัดระวังและตั้งสติให้ดี สภาวะการณ์หวั่นไหวในวัฒนธรรมเช่นนี้เป็นเสมือนเป็นการรุกรานวัฒนธรรมที่กำลังแพร่กระจายจากเมืองใหญ่ไปสู่เมืองเล็กและชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างรวดเร็วจนเกิดสภาวะคล้ายกับมลพิษทางวัฒนธรรมที่อาจนำไปสู่วิกฤตทางวัฒนธรรมและเกิดการสูญเสียวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทย(วิสุทธิ ไบไม้, 2550:43)

นอกจากการเคลื่อนตัวเข้ามาของเทคโนโลยียุคใหม่ที่ทันสมัย ที่อาจทำให้เกิดมลภาวะแห่งการสูญเสียทางวัฒนธรรมแล้ว โลกาภิวัตน์ทางด้านเศรษฐกิจยังทำให้เกิดการปรับตัวของศาสนาเพื่อให้เข้ากับลักษณะสังคมแบบบริโภคนิยม เช่น เน้นคุณค่าแบบวัตถุนิยม มุ่งสนองความต้องการทางวัตถุ เช่น ประสพความสำเร็จทางธุรกิจ ร่ำรวย สัญลักษณ์และการบริการทางศาสนาถูกแปรเป็นสินค้า โดยผู้ซื้อหวังว่าจะได้รับโชคหรือรางวัลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เงินกลายเป็นอุปกรณ์สำคัญในการบรรลุความต้องการทางศาสนา หรือสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนา ขณะที่ความเพียรหรือการปฏิบัติจะไม่ได้รับความสำคัญ พิธีกรรมทางศาสนาจะถูกย่อให้กระชับสั้นใช้เวลาไม่นานและมีความสะดวกมากขึ้น เป็นการสนองความต้องการของปัจเจกชน โดยไม่คำนึงถึงว่า หากสนองความต้องการแล้ว จะส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือส่วนรวมอย่างไรบ้าง(พระไพศาล วิสาโล, 2551: 50)

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสารสนเทศและการขนส่งก่อให้เกิดเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั่วโลก กระแสวัฒนธรรมหมุนเวียนตกได้แพร่ขยายไปทั่วโลก ส่งผลกระทบทั้งแง่ของการเข้าไปมีอิทธิพลเหนือหรือเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2541) ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ หลายศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ ต่อสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของพวกเขาที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอด และพัฒนาได้จนถึงวันนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยให้เราเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับตัวการแก้ไขสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ดีขึ้น ช่วยให้โลกเกิดความร่าเริงและสีสันที่น่าสนใจ แต่การขยายตัวของระบบโลกาภิวัตน์ กำลังทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตอย่างรวดเร็ว ระบบโลกาภิวัตน์สร้างเมืองแบบป้าคอนกรีต และถนนหลายช่องแบบเดียวกันทั่วโลก สร้างภูมิสถาปัตย์แบบเดียวกันในทุกมุมโลก เมืองที่เต็มไปด้วยห้างสรรพสินค้า ห้างสะดวกซื้อ ร้านอาหารแบบสำเร็จรูป ป้ายโฆษณาหนังฮอลลีวู้ด โทรศัพท์มือถือ กางเกงยีน เครื่องสำอาง บุหรี่ เบียร์ เหล้า จากตะวันตก ฯลฯ นอกจากนี้ระบบโลกาภิวัตน์ที่สร้างวัฒนธรรมเดียว มาแทนความหลากหลายทางวัฒนธรรม กำลังมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อประเทศกำลังพัฒนา หรือกลุ่มซีกโลกใต้ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตเหลืออยู่มากกว่าที่อื่นๆ ในกลุ่มซีกโลกใต้ประชาชนจำนวนมาก ยังอาศัยในหมู่บ้าน ยังมีเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างหลากหลาย ยังคงเชื่อมโยงแบบอาศัยโลกธรรมชาติมากกว่าโลกเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่แรงกดดันจากระบบโลกาภิวัตน์ กำลังทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของท้องถิ่นอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว คนจนถูกบีบให้อพยพจากชนบทเข้าเมือง และหมู่บ้านเองก็ถูกทำให้เป็นชุมชนชานเมือง ประชาชนที่เคยพึ่งตนเองในระดับชุมชนได้ ต้องกลับมาขึ้นต่อสินค้าอุตสาหกรรมจากโรงงานและร้านค้า ประชาชนผู้เคยภูมิใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง กลับรู้สึกตัวอ่อนด้อยกว่าคนในเมือง และต้องพยายามเลียนแบบคนในเมือง การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดก็อย่างเช่นที่ประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลวางแผนว่า ประชากรเมืองจะเพิ่มขึ้น 440 ล้านคน ใน 20 ปีข้างหน้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สูงกว่า อัตราการเพิ่มของประชากรจีนทั้งประเทศหลายเท่า (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

ในขณะนี้สังคมไทยทั่วประเทศอยู่ในสถานะที่เสียดุลยภาพของความเป็นมนุษย์ในมิติทางวัตถุและจิตวิญญาณได้ผลที่ตามมาคือภาวะล่มสลายในด้านศีลธรรมที่นำไปสู่การทำลายความเป็นมนุษย์ชาติ ดังเห็นได้จากปรากฏการณ์หลายๆอย่างในขณะนี้ เช่น ในสถาบันทางศาสนานั้น พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำและหลักทางศีลธรรมกลับเป็นอัครชิ ประพฤติชั่วช้าในด้านกามคุณ และแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุในขณะที่สถาบันครอบครัวล่มสลาย และคนในสถาบันการปกครอง

แสวงหาผลประโยชน์จากการค้าขายยาเสพติด เป็นต้น แต่ท่ามกลางการเสียดุลภาพนี้สังคมไทยก็ยังหาอยู่ในสภาพที่สิ้นหวังไม่ เพราะยังมีกลุ่มปัญญาชนที่รู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านอยู่เป็นเนือง ๆ เพื่อสร้างภาวะกดดันและเสนอแนวทางที่จะฟื้นฟูสังคมและวัฒนธรรมให้มีดุลยภาพดั้งเดิม อิทธิพลของโลกาภิวัตน์นั้น จึงมีทั้งแง่ร้ายและแง่ดี แ่ร้ายคือ ทำให้สังคมท้องถิ่นที่ล้าหลังทางวัฒนธรรมปรับตัวไม่ทันและเป็นเหยื่อของเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบมายังวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่อย่างที่เราเห็นในเมืองไทยทุกวันนี้ แต่ในแง่ดีคือทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ เพราะโดยปกติมนุษย์ทุกชาติทุกภาษามีศักยภาพในการเรียนรู้อยู่แล้ว ถ้าหากใช้ศักยภาพในด้านความคิดและสติปัญญาให้เป็นประโยชน์ย่อมสามารถที่จะปรับตัวให้ทันสมัยกับขบวนการโลกาภิวัตน์ได้ไม่ยาก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2547)

ในทำนองเดียวกัน หากมองภาพทางบวกที่เป็นคุณประโยชน์ ในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี การคมนาคม และการสื่อสาร มีความเจริญก้าวหน้าสูงมาก คนทั่วทุกมุมโลกสามารถทราบข่าว และมีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมที่อยู่ห่างไกลกันได้ และคนมีโอกาสดูพบปะกันซึ่งหน้ามากขึ้น การพบเห็นธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไป ดินฟ้าอากาศและอาหารการกินที่แตกต่างกัน ผู้คนจำนวนมากมีโอกาสดัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ได้โดยตรง ความแตกต่างที่เคยรู้สึกว่าเป็นแปลกประหลาด ไม่น่าสนใจ ก็เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นเรื่องธรรมดามากขึ้น และเป็นยุคที่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ลดน้อยลงเป็นอย่างมาก ผู้คนมีเสรีภาพมากขึ้นมากกว่าเดิม ในทางตรงข้ามผู้คนเริ่มต้นตัวในเรื่องความสูญเสียของสภาพแวดล้อมธรรมชาติจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นยุคที่พูดถึงคุณภาพชีวิตกันมากขึ้น(สนธิ สมักรการ, 2545)

ส่วนสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นั้น อำนาจและภาวะครอบงำทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เกิดจากศูนย์อำนาจทางโลกที่จะชักนำให้มนุษย์ในสังคมในที่ต่าง ๆ ของโลกมีความรู้สึกนึกคิดเหมือนกันและปฏิบัติหรือประพฤติคล้าย ๆ กันในขณะที่อิทธิพลของโลกาภิวัตน์จะมีผลกระทบมากกับสังคมมนุษย์ที่มีจุดอ่อนในเรื่องความคิดและสติปัญญาที่ไม่สามารถปรับตัวเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ อาทิเช่น สังคมไทยที่ระบบการศึกษาไม่สอนหรือสนับสนุนให้คนคิดเป็น แต่เอาแต่จำและเชื่อตามสิ่งที่มอมเมามาจากภายนอกโดยเฉพาะจากการโฆษณาที่มีลูกเล่นและศิลปะในการโกหกต่าง ๆ นานาที่ปรากฏอยู่ในสื่อมวลชนทั้งหลาย และความหายนะของประเทศในทางเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ขณะนี้ ก็มีมาจากการโฆษณาชวนเชื่อส่วนหนึ่งด้วย และกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าด้านดีหรือด้านร้าย มีผลกระทบถึงกันทั่วโลก เนื่องจากการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศมีความเจริญรุดหน้า

ไปมาก ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งหนึ่งของสังคมโลกที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม (สถาบันคลังสมองของชาติ, 2552 : 12)

จากผลกระทบดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า โลกาภิวัตน์เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบโลก ที่มีทั้งคุณประโยชน์มหาศาล และโทษอย่างมหันต์ เป็นการใช้อย่างเกินกว่าของประเทศที่มีความเจริญในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง มีกลไกการค้า การลงทุน ตลอดจนเครื่องมือและเทคโนโลยีขั้นสูง รวมทั้งการบริหารจัดการโดยใช้อิทธิพลทางการเมืองผ่านกลไกต่าง ๆ ระหว่างประเทศ กดดันให้ประเทศด้อยพัฒนาที่มีอำนาจต่อรองน้อยเข้าสู่วงจรของโลกาภิวัตน์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม รวมถึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในภาพรวม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ ตลอดจนอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคน ชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองสามารถยืนอยู่ได้ในท่ามกลางกระแสของโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามของชุมชนในการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากความเจริญในด้านต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นการปกป้องต่อมรดกทางวัฒนธรรม จึงมีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กับคำว่า การอนุรักษ์ ฉะนั้นการธำรงรักษา หมายถึง การทรงไว้ การชูไว้ ส่วนการอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539, : 915) และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาช้านานให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ (กรมศิลปากร, 2542 : 70) ผลงานที่เกิดจากการคิดค้นประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเป็นสิ่งดีงาม แล้วเรียนรู้ สืบทอดต่อ ๆ กันมา บางสิ่งยังคงเหลือเป็นหลักฐานถึงปัจจุบัน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วรรณกรรม และการแสดง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

ในทำนองเดียวกัน การอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นการธำรง รักษา มีการปกป้อง ดูแลสงวนรักษาศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะการแสดง การละเล่น และกีฬาพื้นบ้าน ภาษา หัตถกรรม และวรรณกรรมให้คงสภาพเดิมเป็นมรดกตกทอดให้คงอยู่ ในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จะต้องยอมรับความจริงในเรื่องวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ นั่นคือสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่มีสภาพหยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงและผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาเป็นความสำคัญในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จึงอยู่ที่ต้องรักษาบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่สืบเนื่องกันมาของท้องถิ่นให้คงไว้และสิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงมีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ประเพณี หรือจารีตที่ป้องกันมิให้มีการเอาเปรียบซึ่ง

กันและกัน รวมทั้งป้องกันการรุกรานจากบุคคลภายนอกด้วยการปรับตัวของคนในแต่ละชุมชนเข้าสู่สภาพแวดล้อมท้องถิ่น ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันนั้น ทำให้เกิดรูปแบบแผนการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน รูปแบบดังกล่าวนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” และสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัดก็คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และจารีตที่ทุกคนในชุมชนของท้องถิ่นเหมือนกัน นิทาน นิยายท้องถิ่นรวมทั้งภาษาท้องถิ่นที่สื่อกันได้ ในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาลผี ศาลเจ้าหรือวัดให้ผู้คนในท้องถิ่นได้กราบไหว้และประกอบพิธีกรรมและดูแลร่วมกัน ผู้คนในชุมชนมักมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันขึ้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543 : 43)

George P. Castile and Gilbert Kushner (อ้างในพัชรินทร์ ม่วงงาม, 2547: 11) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural Persistence) ไว้ว่า

1. เพราะเป็นชนกลุ่มน้อยและขาดโอกาสทางสังคมพวกเขาจึงต้องรวมตัวกันและผูกพันกันด้วยวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่น เพื่อต่อสู้กับคนต่างวัฒนธรรมที่มีโอกาสดีกว่าในการดักจูงทรัพยากรในสังคม
2. เพราะชนกลุ่มนั้นถูกเอาเปรียบในทางสังคมทุก ๆ ด้าน เช่น การทำงานด้วยค่าจ้างแรงงานต่ำแต่ต้องทำงานหนักกว่าผู้อื่น จึงต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องรวมตัว
3. เพื่อแสดงว่าตนเป็นใคร เป็นการแสดงจุดยืนที่มา และเป้าหมายว่าตนคือใคร สำคัญอย่างไร
4. ทางด้านจิตใจเพื่อรำลึกถึงความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ตน

ในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2550-2559 กล่าวถึงการอนุรักษ์ และสืบทอดศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น(กระทรวงวัฒนธรรม: 2552) ส่วนนโยบายศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของรัฐบาลของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม 2554 กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์ ทำนุบำรุงและบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะการแสดง ทั้งที่เป็นมรดกของชาติและการแสดงพื้นบ้านให้เป็นมรดกไทยมรดกโลกของคนรุ่นใหม่ต่อไป (ไทยรัฐออนไลน์: 2554)

ผู้วิจัยเห็นว่า การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับการที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากความเจริญด้านเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุ สภาพแวดล้อมทางกายภาพเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ไม่มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้าน

วัตถุและจิตใจ ส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนโดยทั่วไป และกลไกต่าง ๆ ปรับตัวตามไม่ทัน ตลอดถึงกระทบต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก ในการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

2.5 แนวคิดกระบวนการทางวัฒนธรรม

กระบวนการทางวัฒนธรรม จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาช่วยให้เข้าใจลักษณะที่เคลื่อนไหวของวัฒนธรรมในความพยายามที่จะสืบทอดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และอำนาจหรือศักดิ์ศรีของชุมชน ดังจะเห็นได้จากกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการปรับตัวของชุมชน กระบวนการทางวัฒนธรรมเป็นการปรับใช้หลักการหรือระบบคุณค่าในวัฒนธรรมเดิม เพื่อการจัดการและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ส่วนอีกด้านหนึ่ง หมายถึง การปรับหลักการเดิมให้มีความหมายใหม่ เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เช่น การนำเอาหลักการเรื่องพื้นที่ส่วนร่วมของชุมชนมาสื่อความหมายเรื่องสิทธิของชุมชนในการต่อรอง และเรียกร้องสิทธิจากการครอบงำของภายนอก และการนำเอาความคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้สื่อความหมายของศักยภาพท้องถิ่น เป็นต้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544)

นอกจากนั้น กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่มีอยู่ในชุมชน มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตการร่วมกิจกรรมในชุมชน ส่งผลทำให้สมาชิกของชุมชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การถ่ายทอดของมนุษย์ทำให้ต้องมีการผลิตซ้ำสืบทอดกันมาเป็นทอด ๆ แต่ไม่มีสังคมใดที่จะยึดเอาวัฒนธรรมเดิมเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตทุกอย่างตลอดไป เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่คงที่หรือหยุดนิ่งได้ มีการคิดค้นใหม่ ปรับปรุงจากของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (รัชพล ปัจจุบันย์, 2538)

ผู้วิจัยเห็นว่า ในวิถีชีวิตของกลุ่มหรือชุมชนใด ๆ นั้น มีพฤติกรรมของผู้คนที่เกิดการเรียนรู้จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ มีการหยิบยืมและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ผ่านความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างผู้คนด้วยกัน เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมกันในกลุ่มคนหรือชุมชน ทั้งร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติจนเกิดเป็นศักยภาพหรือมีความเข้มแข็งขึ้น และกระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินงานด้านกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่จะช่วยให้มองเห็นวิถีคิดด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ตลอดถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กับบริบทต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยจะพิจารณาถึงความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังต่อไปนี้

2.5.1 ความเข้มแข็งของชุมชน

ในการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับความหมายของชุมชน และลักษณะของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ตามลำดับดังต่อไปนี้

2.5.1.1 ความหมายของชุมชน

การให้คำนิยามหรือความหมายของคำว่าชุมชนนั้นมีนักวิชาการหลายคนได้แบ่งความหมายของชุมชนออกเป็น 3 ลักษณะคือ ชุมชนในความหมายของคน ชุมชนในความหมายของพื้นที่ และชุมชนในความหมายของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กัน และจะสัมพันธ์กับการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งจะพิจารณาความหมายของชุมชนตามแนวนามุษยวิทยา และสังคมวิทยา ความหมายของชุมชนตามแนวนามุษยวิทยา จะเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา ชาติพันธุ์ ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมเดียวกัน การอยู่ร่วมกันในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน ดังเช่น

ชุมชน หมายถึง หมู่ชนหรือกลุ่มชนอยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่อาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน(ราชบัณฑิตยสถาน, 2538:272)

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกัน มีพันธะผูกพันด้านต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น งาน ความรัก อุดมการณ์ ศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น (Albert C. Tuijnman อ้างในอดุลย์ วังศรีคุณ, 2543: 12)

ชุมชน คือ หน่วยทางสังคมขนาดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นกลุ่มก้อนมีประวัติความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกส่วนใหญ่ได้ (ชีรวัดน์ นิจนตร, 2528: 2)

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีฐานะหรืออาชีพเหมือนกันหรือคล้ายคลึง มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาและสืบทอดคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลาน(สภาทอติกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโม(CEBEMO) ประเทศเนเธอร์แลนด์, 2533: 1)

ส่วนความหมายของชุมชนตามแนวสังคมวิทยา จะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนการรวมตัวของกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่กัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้และมีการจัดการร่วมกัน ตามความหมายดังเช่น ชุมชน หมายถึง องค์กรทางสังคม (Social organization) ประเภทหนึ่งที่ประกอบด้วยอาณาเขตหรือพื้นที่ขนาดหนึ่ง และสมาชิกสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ (Marvin E. Olson อ้างถึงในสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2523: 108)

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจจะเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการจัดการ (ประเวศ วะสี, 2538: 37)

จากแนวคิดดังกล่าวเห็นได้ว่า ความหมายของชุมชน มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลาย ชุมชนเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่อยู่ในต่างพื้นที่กันหรือในพื้นที่เดียวกัน มีลักษณะชาติพันธุ์ วัฒนธรรมเดียวกันหรือต่างกันได้ และมีวัตถุประสงค์ อุดมการณ์ กิจกรรมกลุ่มร่วมกัน รวมถึงมีการเรียนรู้ มีการติดต่อสื่อสาร ในการรวมตัวร่วมกัน มีความรัก ช่วยเหลือ พึ่งพาและเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงมีกระบวนการจัดการภายในชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนของชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของตน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และเขตการปกครองเดียวกันภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.5.1.2 ลักษณะของชุมชนและชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ลักษณะของชุมชนจะสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง จากวิถีชีวิตดั้งเดิมในอาณาบริเวณพื้นถิ่นเดียวกัน และจากกลุ่มอื่นที่อพยพเข้ามาในอาณาบริเวณผสมผสานกับผู้คนในพื้นที่ เป็นชุมชนแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาอาศัยจากแรงงานร่างกายของผู้คน กลุ่มคนในชุมชน และด้วยอิทธิพลความเจริญ ความก้าวหน้าในระบบการปกครอง เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และการสื่อสารจึงทำให้ชุมชนหลายแห่งหลีกเลี่ยงไม่พ้นกระแสของความทันสมัยทำให้ชุมชนแบบดั้งเดิมเข้าสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ การเกิดขึ้นของสังคมสมัยใหม่เป็นผลพวงจากเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) แต่สังคมในยุคหลังสมัยใหม่ประสบการณ์ที่หลากหลายของประชาชนทำให้ไม่สามารถยืนยันถึงอัตลักษณ์และชนชั้นที่ตายตัวได้อีกต่อไป เพราะโครงสร้างของสังคมจะมีลักษณะที่กระจายและซับซ้อน สมาชิกของกลุ่มและสังคมมีลักษณะลื่นไหลและกลวงพรุน (Porous) มากยิ่งขึ้น เป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า ชุมชนที่ปราศจากความใกล้ชิด ที่ไม่ผูกติดกับอัตลักษณ์ที่ตายตัว (Stable Identities) แต่เปิดกว้าง แดกต่าง แยกย่อย บังเอิญก้าวข้ามความเป็นเอกภาพและ (ไม่มองข้าม) เป็นชายขอบ ชุมชนในยุคหลังสมัยใหม่จึงสามารถก่อตัวและสร้างขึ้นใหม่ได้ในทุกที่ ทั้งจากประสบการณ์ชีวิต การต่อสู้ในชีวิตประจำวัน (Everyday Life) หรือชายขอบของสังคม อาทิ อาจเป็นชุมชนเร่ร่อน (Nomadic) เคลื่อนที่เร็ว (Highly Mobile) ตื่นตัว หลากหลายและกระจาย และใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับภายในและภายนอกชุมชน (Insiders and Outsider) (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2550)

นอกจากนั้น ชุมชนเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร่วมกันในประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่าง การตระหนักในคุณค่าของความแตกต่างซึ่งกันและกัน (Mutual Appreciation) เป็นชุมชนแบบเปิดที่เป็นมากกว่าทั้งความเป็นปัจเจกบุคคลและการกระทำร่วม แต่อยู่บนฐานของการแบ่งปันซึ่งกันและกัน อาจเป็นชุมชนที่เคลื่อนที่ที่เกิดจากการเผชิญหน้าและท้าทายอำนาจของศูนย์กลาง ชุมชนในลักษณะนี้จึงเป็นชุมชนที่พยายามก้าวข้ามความเป็นเอกภาพ (Beyond Unity) ความเป็นเรา (We) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) และใช้ประสบการณ์ชีวิตจากการเรียนรู้ในตัวตนคนอื่น และเปิดกว้าง (Inclusion) สำหรับสิ่งหายไป / ไม่ปรากฏ (Absence) ในการอ้างอิงชุมชนและความเป็นชุมชน (Corlett อ้างถึงใน ณัฐพงศ์ จิตนิรัตน์, 2550)

ส่วนความเข้มแข็งของชุมชนหรือ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นวาทกรรมที่ใช้กันมาอย่างต่อเนื่องตามความเข้าใจโดยทั่วไปนั้น ชุมชนเข้มแข็ง จะเป็นชุมชนที่มีลักษณะความเป็นท้องถิ่นอันแสดงให้เห็นถึงการมีความสัมพันธ์ ความช่วยเหลือเอื้ออาทรระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่มคนในชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้อยู่รอด ตลอดจนมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวิถีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตภายในชุมชนร่วมกัน และเป็นความสำนึกร่วมกันต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง มาจากแนวคิด สังคมสมานภาพ กล่าวคือ สภาพสังคมไทยมีส่วนของสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีความเชื่อมโยงกันอย่างมาก สังคมไทยปัจจุบันภาคส่วนหลักของสังคมซึ่งก็คือ “ภาครัฐ” และ “ภาคเอกชน” มีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากซึ่งส่งผลต่อภาคสังคมหรือประชาชน คือ ทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล้าหลังในภาคของประชาชนหรือภาคสังคม จึงมีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการฟื้นฟูภาคนี้ให้มีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพที่เรียกว่า “สังคมสมานภาพ” โดยเชื่อว่า หนทางที่ทำได้ก็คือ การพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (ประเวศ วะสี, 2526)

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เมื่อชุมชนเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ ครอบครัว ชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพพร้อมกันไป ชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติวัฒนธรรม ชุมชนเข้มแข็งวัฒนธรรมเข้มแข็ง จะเกิดภูมิคุ้มกันจากอันตรายที่มาจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน (ประเวศ วะสี, 2549)

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีบทบาทและขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตน บนพื้นฐานของสิทธิร่วมกันอย่างเท่าเทียม และพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยกลไก กระบวนการ และกิจกรรมหลากหลายที่กลุ่มประชาชนจัดขึ้น ในลักษณะหุ้นส่วนที่เกิดจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม (ยิ่งยง ทาประเสริฐ, 2552) และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นความผาสุกปรองดองของสมาชิกหรือความมั่นคงยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ความสามารถในการสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิต หรือมีความสามารถชำระรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม (ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.: 14)

นอกจากนั้น ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีนักวิชาการหลายคนกล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งไว้หลายประเด็น อาทิเช่น ชุมชนรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมิใช่ประโยชน์ส่วนตน (ธีรยุทธ บุญมี, 2536 : 76) ชุมชนมีอิสรภาพด้านความคิดและอุดมคติที่ไม่ถูกบังคับควบคุมด้วยกำลังอำนาจใด ๆ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2540 : 48) สมาชิกในชุมชนมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการกิจกรรม มีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีการกระทำร่วมกัน ชุมชนมีจิตวิญญาณ (spirituality) การมีจิตวิญญาณของชุมชนจะเห็นได้จากการที่สมาชิกมีความผูกพันภักดีกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของของหวงแหนชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกยึดเหนี่ยวร่วมกัน(ประเวศ วะสี, 2541) ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเอง แก้ปัญหาของตนเองได้ โดยดำเนินการกิจกรรม 4 ประการ คือ (1) การวางแผน (Planning) ชุมชนจะต้องมีการวางแผนว่าจะทำอะไร ใครเป็นผู้นำ ทำที่ไหน เมื่อไหร่ (2) การจัดกระบวนการ(Organizing) เป็นการเตรียมการเพื่อการดำเนินการตามแผน ซึ่งจะต้องมีการเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน (3) การลงมือดำเนินการ (Implementing) เป็นการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้จนกว่างานจะเสร็จ (4) การประเมิน (Evaluating) (อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540)

ส่วนลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมี 4 ประการคือ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2541:14-17)

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ ชุมชนนั้นจำรู้ทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ
2. เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตัวเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล
3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงความรักต่อชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแหน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน
4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรม สงบสุข จิตใจเยือกเย็น

ในทำนองเดียวกัน ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นพลวัต เนื่องจากชุมชนจะมีกระบวนการปรับเปลี่ยน หรือปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก หรือเพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นดัชนีที่สะท้อนภาพรวมของปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชนประกอบด้วยดัชนีที่สำคัญ 5 ตัว (นภาพรณัฏ ะหะวานนท์, เพ็ญศิริ จีระเชชากุล และสุรวุฒิ ปัดไธสง, 2543: 11-13) ได้แก่

1. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน
2. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน
3. การมีจิตสำนึกสาธารณะ
4. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน
5. ความรักและหวงแหนชุมชน

นอกจากดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าวแล้ว ยังมีตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยสรุปที่สำคัญดังนี้(สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ,2538)

1. มีการนำมิติทางวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการจัดกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้
2. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
3. มีการจัดกลุ่ม
4. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
5. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
6. มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
7. ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
8. มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิก รวมถึงความร่วมมือ

สรุปได้ว่าลักษณะร่วมของชุมชนที่มีความเข้มแข็งเพื่อใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้มีลักษณะของชุมชนจะเป็นชุมชนที่มีสมาชิกรวมกันอยู่จากความผูกพัน ทั้งชาติพันธุ์ ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน ทำให้เกิดการร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมด้านต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน สมาชิกในชุมชนจึงมีความผูกพัน และความสัมพันธ์กันที่ดี และเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยที่สมาชิกในชุมชนสามารถร่วมกันคิดตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนด้วยความอิสระ มีภูมิปัญญาของชุมชน และมีผู้นำชุมชนทั้งจากการยอมรับด้วยวิธีการทางการปกครอง และมีผู้นำตามธรรมชาติ

2.5.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการทางวัฒนธรรม ในมิติของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาความหมาย ลักษณะและปัจจัยของการมีส่วนร่วม โดยสรุปดังต่อไปนี้

2.5.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ และต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน(ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 138) และการมีส่วนร่วมนั้นต้องมีการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา ไม่ใช่หมายถึงเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้ที่จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิธีการดำเนินงานอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านได้ (สำนักมาตรฐานการศึกษา, 2545: 114)

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

ผู้วิจัยเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ และการช่วยเหลือ การพึ่งพากันทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลกับกลุ่ม และการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มหรือระหว่างชุมชนในกิจกรรมที่กำหนดขึ้นในชุมชนทั้งโดยตรงคือเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตนเอง และโดยอ้อมคือมีส่วนร่วมโดยผ่านทางกรรมการหรือผู้แทนในชุมชน เป็นต้น

2.5.3.2 ลักษณะและปัจจัยของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน จะสะท้อนถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวต่อกิจกรรมนั้นได้ การมีส่วนร่วมอาจเป็นการสนับสนุนทรัพยากร เช่น การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือช่วยทำกิจกรรม คือการเข้าร่วมในการวางแผน การประชุม การแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล และอำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือเป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งการเข้าร่วมนี้แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 146) และการมีส่วนร่วมต้องสร้างขึ้นบนรากฐานที่ยึดมั่นใน

หลักการ ได้แก่ ประชาชนต้องเคารพตนเอง มีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มองค์กรและทำการเคลื่อนไหว และประชาชนต้องเป็นเจ้าของและควบคุมดูแลทรัพยากรและกิจกรรมของพวกเขา ตลอดจนการมีเสรีภาพที่จะเลือกหรือมีสิทธิที่จะปฏิเสธ (Edgardo T.Valenuela อ้างในสถาบันดำรงราชานุภาพ, 2539 : 20)

ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น มีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การวางแผน (Planning) ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และการตัดสินใจ ขั้นตอนที่สอง ได้แก่การดำเนินกิจกรรม (implementation) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ และบริหารใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงิน และการบริหาร ขั้นตอนที่สาม การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและการควบคุมสังคม ขั้นตอนที่สี่ การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้ (World Health Organization อ้างใน วัชรภรณ์ จันทร์ขำ, 2547 : 27) และปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ได้แก่ ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย ปัจจัยจากการผลักดันจากบุคคลอื่น เช่น ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ปัจจัยที่เป็นผลรางวัลตอบแทน เช่น ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ และปัจจัยในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี เป็นต้น (ปรัชญา เวสารัชช์, 2528 : 170)

ผู้วิจัยเห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนไม่ว่ากิจกรรมหรือโครงการใด ๆ นั้นควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสนองต่อความต้องการของกลุ่มคนส่วนใหญ่ และเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ อีกด้วย เช่น ความเป็นกลุ่มหรือชาติพันธุ์ในชุมชน คนในชุมชนมีความรักสามัคคี มีความขยันหมั่นเพียร และชุมชนมีผู้นำที่ดี ตลอดจนมีปัจจัยที่สนับสนุนมาจากหน่วยงานทั้งท้องถิ่นและภาครัฐ เช่น สนับสนุนงบประมาณเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม มีเครือข่ายสัมพันธ์กับคนในชุมชนและระหว่างชุมชนด้วยดี รวมทั้งมีปัจจัยประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนมีฐานะที่ดี มีการคมนาคมสะดวก มีการพึ่งพาเอื้ออาทรระหว่างผู้คนในชุมชน เป็นต้น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการศึกษา ซึ่งจำแนกเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทใหญ่

2.5.1 งานวิจัยด้านการปรับเปลี่ยนของชุมชน

เคโซ ไชยทัต (2539) ศึกษาการปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ พบว่า ชาวนาได้สร้างความหลากหลายในการประกอบอาชีพเพื่อเป็นหลักประกันการดำรงชีพ ทำให้ความเป็นชุมชนได้ปรับเปลี่ยนจากความเป็นชุมชนลักษณะเครือญาติ หรือกลุ่มแม่บ้านไปสู่ลักษณะความเป็นชุมชนในกลุ่มการรับจ้าง ความเป็นชุมชนในกลุ่มนายหน้าค้าที่ดิน กลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรม อุตสาหกรรมครัวเรือน หรือกลุ่มดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและมีระเบียบการควบคุมของเฉพาะกลุ่มมากขึ้น พร้อมกับจำยอมเข้าสู่เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมแบบอุปถัมภ์ในแนวตั้งกับกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเหนือกว่าตน และในขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบการช่วยเหลือต่างตอบแทนในกลุ่มครัวเรือน เครือญาติ และมีกลุ่มอาชีพเดียวกัน เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

ยุพิน บัวคอม (2542) ศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนขององค์การชุมชนอันเป็นผลมาจากการแทรกแซงจากภายนอก พบว่า องค์การดั้งเดิมของชุมชนก่อนถูกแทรกแซงจากภายนอกเป็นการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม เป็นการรวมกลุ่มตามธรรมชาติในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งกันและกัน การดำเนินงานขององค์การไม่สลับซับซ้อนกฎกติกามีทั้งที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่สมาชิกขององค์การร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการตัดสินใจ และเน้นการระดมทุนภายในองค์การเป็นสำคัญ หลังจากองค์การดั้งเดิมถูกแทรกแซงจากภายนอก องค์การได้ปรับเปลี่ยนไปในลักษณะการมีส่วนร่วมและการช่วยเหลือตนเอง ลดลง และจะไปพึ่งพิงราชการมากขึ้น กฎกติกาขององค์การจะเน้นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญทั้งนี้เพราะหน่วยงานที่เข้าไปแทรกแซงในชุมชนจะเป็นผู้กำหนดกติกาให้องค์กรชุมชน การดำเนินงานมีความสลับซับซ้อนและเป็นทางการมากขึ้น และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนจะมีการปรับตัวหรือสร้างใหม่ทางอุดมการณ์อยู่เสมอ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมเพื่อทำให้คนและชุมชนสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เหมาะสม

มายากิ โอชิยามา (2538) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนบริเวณอุตสาหกรรมภาคเหนือจังหวัดลำพูน พบว่า การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมไม่ได้เกิดขึ้นบริเวณชุมชนบริเวณนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือลำพูนที่เดียว จะเกิดขึ้นกับทุก ๆ ชุมชนด้วย

อิทธิพลภายนอก และได้แทรกเข้ามาในชีวิตประจำวันของทุก ๆ คนในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมมีแนวโน้มที่จะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น คนในชุมชนได้รับผลที่แตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามคนแต่ละวัยยังเป็นวัยรุ่นจะมีความสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชนมากขึ้น และมีอัตราสูงขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงในระดับโลก การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัยรุ่นในชุมชนลดน้อยลง เนื่องจากค่านิยมของวัยรุ่นถูกผลกระทบจากสิ่งต่าง ๆ ในเรื่องวัฒนธรรมภายนอกชุมชนที่มีความเป็นเสรีนิยม และวิถีทำงาน การจ้างงานที่ยึดเงินตราเป็นหลักจึงกลายเป็นกระแสยึดติดกับวัตถุ พยายามแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบวัตถุให้กับตนเอง และมีการสะสมผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น

รัตนะ บัวสนธ์และคณะ (2541) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของหมู่บ้าน มีการแพร่กระจายของสังคมเมืองเข้าสู่หมู่บ้าน โดยเฉพาะความทันสมัยในส่วนและเทคโนโลยีที่ให้ความสะดวกสบาย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น รวมถึงการแต่งกาย ซึ่งเป็นผลมาจากการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ของชาวบ้าน และในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และฉันทิชย์ ชามาตย์ (2542) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในชุมชนในศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตครอบครัวและสังคม มีทั้งปัจจัยภายนอก ได้แก่การอพยพเข้ามาประกอบอาชีพเข้ามาพักอาศัย การแพร่กระจายของวัฒนธรรม และการสาธิตรูปโลก ปัจจัยภายในได้แก่ ประชากรมีการศึกษาสูงขึ้น การเมืองการปกครองวิถีอาชีพ และเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวิถีครอบครัวและสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของชุมชนจากแบบสังคมชนบท เกษตรกรรมเป็นแบบสังคมเมือง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) ศึกษาผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของ จะเห็นได้ว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นเพราะคนในท้องถิ่นต้องเปลี่ยนตามความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวมีการเน้นรูปแบบภายนอกของวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตมีการจัดขบวนแห่ต่าง ๆ ที่หยิบเอาเฉพาะรูปแบบภายนอกของขบวนแห่ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวดูความตระการตาให้แปลกประหลาด เพื่อสนองความรู้สึกของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เป็นส่วนสำคัญที่กลายเป็นสินค้าทำให้วัฒนธรรมไม่สามารถที่จะใช้กับชีวิตต่อไปได้อีกทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นหมดพลังที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

วัชพงศ์ สุขรักษา (2536) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้าน แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง 2 หมู่บ้าน โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า การที่ชุมชนสามารถปรับตัวจากผลกระทบกระทบภายนอกที่ทำให้อ่อนแอ มาสู่สภาพที่มีความเข้มแข็งได้ย่อมต้องมีปัจจัยเข้ามา

เกี่ยวข้อง และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองประกอบด้วย ปัจจัยหลักและปัจจัยค้ำจุน ปัจจัยหลักได้แก่ ผู้นำการสร้างงานในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ และความถี่ของการอบรมพัฒนาจิตใจ ปัจจัยค้ำจุน ได้แก่ ผู้นำการสร้างการบริหารหมู่บ้าน กฎของหมู่บ้าน ลักษณะของชุมชน และสาธารณูปโภคและการคมนาคม

ไฉน สนสกุล (2536) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการธำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ ตลอดจนศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญด้วยในขณะเดียวกัน พบว่า ชาวมอญบางชนหมู่มากมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี เพราะว่า มอญและไทยมีความสัมพันธ์แบบยอมรับกันโดยไม่อคติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีการผสมกลมกลืนจากมอญมาเป็นไทยส่วนใหญ่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนดังกล่าวได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน และการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบอีกว่า ชาวมอญบางชนหมู่มากยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มบางประการไว้จนถึงปัจจุบัน เอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเอกลักษณ์เหล่านั้นมีบางส่วนที่ผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศด้วย

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไทใหญ่

ดนัย สิทธิเจริญ (2536) ได้ศึกษาสาระการศึกษาในกระบวนการสร้างของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กระบวนการสร้างของชาวไทใหญ่มองค้ำประกอบ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นส่วนเนื้อหาทางด้านประเพณีและพิธีกรรม อีกส่วนหนึ่งเป็นเนื้อหาทางด้านการศึกษา แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการนำเอาระบบการศึกษาในโรงเรียนเข้ามา มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้าง คือส่วนที่เป็นเนื้อหาทางการศึกษาได้สูญหายไป คงเหลือแต่ทางด้านประเพณีและพิธีกรรม

สุทัศน์ กันทะมา (2542) ศึกษาเรื่อง การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ พบว่า เงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของความเชื่อซึ่งมีการถ่ายทอดพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และมนุษย์กับมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอนโดยพิธีกรรมเป็นส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลาโดยชุมชนทำให้การปฏิบัติสืบต่อมา เป็นการกระทำซ้ำจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทใหญ่คงอยู่นั้นประกอบด้วย ครอบครัวจะทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรม พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้ชำนาญการ

ถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชนเป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ที่คงอยู่นั้นไม่ได้อยู่เหมือนเช่นในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

คณิชา รอดเรืองศรี (2542) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อทางชาติพันธุ์ กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน : กรณีศึกษา ชุมชนไต่บ้านเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาพบว่า การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมของคนในชุมชนทั้ง 3 กลุ่มอายุมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องความถี่ของการทำกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากคนทั้ง 3 กลุ่ม อายุมีความแตกต่างในโลกทัศน์ ค่านิยม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ชีวิตรวมไปถึงบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากปัจจัยด้านอายุ เพศ สถานภาพ การศึกษา และอาชีพที่ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าด้านการศึกษา การคมนาคมขนส่งและการสื่อสารที่เข้าสู่ชุมชน ก็เป็นตัวกระตุ้นให้การเข้าถึงชุมชนมีความสะดวก รวดเร็ว การรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่านสื่อ อาทิ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ทำให้เกิดการซึมซับและเรียนรู้ทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นจากวิถีชีวิตหรือรูปแบบกิจกรรมที่แตกต่างกัน โดยเด็กและวัยรุ่นมักจะสนใจทำแต่กิจกรรมส่วนตัว ไม่ค่อยทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ขณะที่ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุจะทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมมากและมากที่สุดตามลำดับ จากการศึกษาปรากฏการณ์ข้างต้น ทำให้เข้าใจระบบกิจกรรมและระบบที่ตั้งของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจในโลกทัศน์ และค่านิยมของคนในชุมชนว่ามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และสามารถส่งต่อไปยังการหาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับสาเหตุและทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในมรดกทางวัฒนธรรมของชนชาติไทยในที่สุด สุดท้ายคือ ภูมิปัญญาด้านพิธีมิตของพระอาจารย์รัตนันั้น แม้มิได้เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา แต่ก็นำมาใช้เพื่อเป็นอุปกรณ์เสริมสำหรับการปฏิบัติสมาธิ และพบว่าพิธีมิตให้ผลดีต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน กล่าวคือ ในด้านร่างกายทำให้ร่างกายสดชื่น เบาลายแข็งแรงขึ้นจากเดิม ด้านจิตใจทำให้จิตใจมั่นคง ผ่อนคลายมากขึ้น และด้านสมาธิ ทำให้จิตใจสงบเป็นสมาธิมากขึ้น ปฏิบัติสมาธิได้นานขึ้นกว่าเดิม

ปานแพร เชาว์ประยูร (2550) ศึกษาบทบาทของพุทธศาสนาที่มีผลต่อการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่นั้นมีทั้งสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่และสิ่งเดิมที่หยิบมาแล้วทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมตามกาลเวลาสถานการณ์บ้านเมือง โดยที่ชาวไทใหญ่ได้มีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเพื่อตอบสนองกับความต้องการของรัฐไทย ซึ่งเป็นดินแดนที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการบอกรัฐไทยว่าตนเองเป็นกลุ่มทางชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ มีอารยธรรม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีระเบียบแบบแผน จึง

ได้อาศัยพุทธศาสนาเป็นส่วนช่วยในการสร้างและผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ของตน มีการสร้างและการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์โดยใช้วัดในพระพุทธศาสนา วัดป่าป่าและวัดคู่เต้า เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สำคัญในการสร้างและผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ โดยผ่านการแสดงออกผ่าน ภาษาไทใหญ่ ธงชาติ บทเพลงไต ประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมภายในวัด เป็นความพยายามในการแสดงความเป็นตัวตนของชาวไทใหญ่และความพยายามในการสร้างความหมายเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้ชาวไทใหญ่ได้ตระหนักในคุณค่าของชีวิตของตนจากการที่ชาวไทใหญ่ได้อพยพเข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีทั้งความพยายามในการสร้าง และการผลิตซ้ำในอัตลักษณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่อง และการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมหลาย ๆ ส่วนได้ข้ามชาติไปแล้ว แต่คนในสังคมไทยกลับพยายามผูกติดวัฒนธรรมให้ติดอยู่กับรัฐชาติเท่านั้น การที่ยึดติดวัฒนธรรมไว้กับรัฐชาติ จะสร้างปัญหาทางวัฒนธรรมขึ้นมาอย่างหนึ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมข้ามคน หรือการลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) และประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์อย่างหลากหลาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551)

ส่วนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวทางจากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ แนวคิดกระบวนการทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ตลอดจนการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยแล้วนำมาบูรณาการและใช้อธิบายปรากฏการณ์และเป็นกรอบความคิดในการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 2 ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานการวิจัย

การศึกษาวิจัยการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างวิธีวิจัย 2 ลักษณะ คือ การวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัย ได้แยกตามรายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ศึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตามรายละเอียดดังนี้

3.1 วิธีการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนมีดังนี้

3.1.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม (In-depth interview and Participant Observation) การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และข้อมูลจากแบบสอบถาม และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ได้แก่ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย วารสาร เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต การศึกษาข้อมูลทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประกอบการวิเคราะห์ในขณะศึกษาภาคสนาม

2) แหล่งข้อมูลด้านศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเก็บข้อมูลจากเอกสาร และผู้ให้ข้อมูลหลักของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชนไทใหญ่ได้แก่ ชุมชนไทใหญ่ป้อกกาด ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนไทใหญ่เมืองปอน ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มผู้น้องค์กรชุมชน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เกี่ยวข้องกับโอกาสทางสถิติ โดยแยกเป็นกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 22 คน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ จำนวน 18 คน

3) กลุ่มชาวบ้าน คือ ชาวบ้านไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนของไทใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้และผู้ที่มิพบาทในชุมชนไทใหญ่ ในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน อาชีพ กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball sampling จำนวน 21 คน

4) กลุ่มพระภิกษุ คือ พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดต่าง ๆ ที่เป็นชาวไทใหญ่ในชุมชนไทใหญ่ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) กับพระภิกษุชาวไทใหญ่ที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดในชุมชนไทใหญ่ จำนวน 6 รูป

5) พระภิกษุชาวไทใหญ่ที่ที่อยู่จำพรรษาในวัดร่วมกับเจ้าอาวาสวัดใช้วิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling จำนวน 7 รูป

3.1.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาและสังเคราะห์จากข้อมูลของเอกสารเพื่อให้ทราบถึงบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่ถึงบริบทของชุมชนที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่ และวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่

2) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม สังเกตวิถีชีวิต การทำมาหากินของคนในชุมชนไทใหญ่ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) คือ ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมบางส่วน เพื่อเก็บประเด็นและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบแผนในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ สภาพบ้านเรือน ภาษากาย และการแต่งกาย และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในชุมชน

3) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยกำหนดหัวข้อในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ไม่เน้นความเป็นพิธีการ การสัมภาษณ์นี้ได้ใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้สำหรับผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา ได้แก่ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่แบบดั้งเดิม ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยกำหนดประเด็น

หลักในการสัมภาษณ์และจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็น จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบเครื่องมือโดยเสนอต่อที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนเพื่อตรวจสอบเชิงเนื้อหาได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา ข้อคำถามชัดเจน ข้อคำถามมีความเหมาะสม และมีความครอบคลุมมากที่สุด หลังจากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล

4) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาแบบเจาะประเด็นที่เกี่ยวกับบริบทของชุมชนไทใหญ่ และเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ผู้วิจัยได้จัดให้มีการอภิปรายกลุ่มตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดประมาณ 5-10 คน โดยผู้วิจัยได้เป็นผู้ดำเนินการสนทนาขึ้นประเด็น หรือกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ ทักษะคติของแต่ละคน ซึ่งได้เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ได้แก่ ประวัติของชุมชนไทใหญ่วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา) แห่งองพารา

5) การบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note) ด้วยการจดบันทึกแบบย่อแล้วจึงนำมาเรียบเรียงและให้มีข้อความอธิบายขยายความมากยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกในการจัดหมวดหมู่ การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป และผู้วิจัยใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในการบันทึกข้อมูลในระหว่างการเก็บข้อมูลขณะสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดครบถ้วนมากยิ่งขึ้น โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหวและกล้องถ่ายรูป เป็นต้น

3.1.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้

- 1) ผู้วิจัยทำหนังสือจากคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนแจ้งหน่วยงานให้กับกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มพระภิกษุเพื่อแจ้งรายละเอียด วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 2) ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย วารสาร เอกสารการประชุมจากแหล่งข้อมูลสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้นเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- 3) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) บางช่วงของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน ในลักษณะฝังตัวในระยะสั้น เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่อย่างใกล้ชิด
- 4) ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้บริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่จากการถ่ายทอดทัศนะ ประสบการณ์ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3.1.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้อง ความพอเพียงและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือการได้ข้อมูลจากหลาย ๆ ฝ่ายหรือหลาย ๆ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน เพื่อยืนยันความถูกต้องตรงกันของข้อมูล ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลในเรื่องราวที่เป็นประเด็นเดียวกันจนได้ข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ ออกมา และใช้วิธีการสังเกต การตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่

3.1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร และสรุปสาระสำคัญที่ได้จากข้อความถามในแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ศึกษาความหมายของปรากฏการณ์ เป็นการเสนอภาพของชุมชนไทใหญ่ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่

3.2 วิธีการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.2.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลในลักษณะเดียวกันกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ จากวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย เพื่ออภิปรายและถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย วารสาร เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

2) แหล่งข้อมูลด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เก็บข้อมูลจากเอกสาร และผู้ให้ข้อมูลหลัก ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชน

3.2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ กลุ่มพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสและพระภิกษุที่เป็นชาวไทใหญ่ และกลุ่มชาวบ้าน

3.2.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาและสังเคราะห์จากข้อมูลของเอกสารและงานวิจัยเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

2) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) คือ ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมบางส่วน เพื่อเก็บประเด็นและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

3) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยใช้สำหรับผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

4) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาแบบเจาะประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่โดยชี้ประเด็นและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมการสนทนาแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ ทักษะของแต่ละคน ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

3.2.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้

1) ในการสนทนากลุ่มผู้วิจัยประสานงานกับกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มพระภิกษุเพื่อแจ้งรายละเอียด วัตถุประสงค์ของการวิจัย และประสานงานภายในชุมชนไทใหญ่เพื่อให้เกิดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี โดยมีรายละเอียดของการจัดสนทนากลุ่มตามสถานที่และวันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มดังนี้

- ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ สถานที่จัดวัดต่อแพ วันที่ 19 สิงหาคม 2553
- ชุมชนไทใหญ่บ้านเมืองปอน สถานที่จัดวัดเมืองปอน วันที่ 15 กันยายน 2553
- ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่ สถานที่จัดวัดหมอกจำแป่ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2553
- ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู สถานที่จัดที่วัดปางหมู วันที่ 22 สิงหาคม 2554
- ชุมชนไทใหญ่ป้อกคาด ใช้วิธีการสนทนากลุ่มเล็ก ๆ จากการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ

2) นอกจากผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย วารสาร เอกสารการประชุมแล้วยังได้ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม พร้อมกับการสัมภาษณ์ การสังเกต ในขณะการจัดกลุ่มสนทนาไปด้วย เพื่อใช้ในการสังเคราะห์ วิเคราะห์ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

3.2.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้อง ความพอเพียงและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ดังกล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร และสรุปสาระสำคัญที่ได้จากข้อคำถาม ในแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ตีความหมายของปรากฏการณ์ เป็นการเสนอภาพของชุมชนไทใหญ่ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

3.3 วิธีการดำเนินงานการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล กระบวนการบริหารงานด้านวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม เพื่อนำไปประกอบผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ เช่น การบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และศึกษาเอกสารของหน่วยงาน องค์กรในชุมชนไทใหญ่ เช่น รายงานการประชุม แผนงานโครงการ งบประมาณ เป็นต้น

2) แหล่งข้อมูลจากแบบสอบถาม สำหรับถามผู้ให้ข้อมูลหลักเฉพาะกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการจากชุมชนไทใหญ่ 5 ชุมชน

3.3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบล โดยแยกจำนวนผู้ให้ข้อมูลตามชุมชนไทใหญ่ 5 ชุมชนจำนวน 25 คน ได้ดังนี้

1) ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ	จำนวน 5 คน
2) ชุมชนไทใหญ่บ้านเมืองปอน	จำนวน 5 คน
3) ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่	จำนวน 5 คน
4) ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู	จำนวน 5 คน
5) ชุมชนไทใหญ่ป้อกคาด	จำนวน 5 คน

3.3.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นนี้คือแบบสอบถาม(Questionnaires) เพื่อใช้สำหรับกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจำนวน 1 ชุด โดยกำหนดประเด็นหลักในการสอบถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ที่ให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเลือกตอบ (Check List) ในประเด็นด้านการบริหารงานวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม สอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคต การถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรม จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบเครื่องมือโดยเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านการวิจัยจำนวน 3 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร.วีรศักดิ์ มูลคำ รองศาสตราจารย์อนงค์ศิริ วิชาลัย และพระภิกษุชาวไทใหญ่ ได้แก่ พระครูอนุกุศลสังฆกิจ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม ได้แก่ อาจารย์สุรศักดิ์ ป้อมทองคำเพื่อตรวจสอบเชิงเนื้อหา

2) นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามจากนั้นจัดทำแบบสอบถามเสนอต่อที่ปรึกษา แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

3) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม สำหรับกลุ่มองค์กรผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การดำรงตำแหน่ง ภูมิลำเนาเดิม ชาติพันธุ์เดิม ลักษณะการอยู่อาศัยในชุมชน ระดับการศึกษา ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการบริหารงานวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่ เป็นการสอบถามข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม เช่น การกำหนดแผนงาน

โครงการ วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ ด้านวัฒนธรรม ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ(Check List) จำนวน 9 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมการ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) มีจำนวน 11 ข้อ

ตอนที่ 4 สอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะวิธีการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน และอนาคต การถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมและข้อคิดเห็นอื่น ๆ ในลักษณะปลายเปิด

3.3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือจากคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ถึงผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัย ดำเนินการส่งแบบสอบถามด้วยตนเองและส่งทางไปรษณีย์ และขอรับคืนโดยส่งกลับทางไปรษณีย์โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มผู้นำชุมชนไทใหญ่ทั้ง 5 ชุมชน

3.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามสำหรับกลุ่มผู้นำองค์กร ชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ คือ

- 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ และการกระจายแบบร้อยละ
- 2) ข้อมูลด้านการบริหารงานวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่ เป็นการสอบถามข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ และแบบร้อยละ
- 3) ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยการแจกแจงความถี่ และแบบร้อยละ
- 4) สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะวิธีการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ผู้วิจัยนำมาสรุปอภิปรายเชิงพรรณนา

ส่วนข้อเสนอแนะแนวการใช้กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ แล้วสรุปเป็นแนวทางกระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามลำดับ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์การวิจัย เรื่องการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

4.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1.2 วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่

4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

4.2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

4.2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

4.3.1 การบริหารงานวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่

4.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่

4.3.3 ปัญหาและแนวทางกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม

4.4 ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวการใช้กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

รายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ส่วน มีดังต่อไปนี้

4.1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษาการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยศึกษาถึงบริบททั่วไปของชุมชนไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้ทราบถึงภูมิหลังของชุมชนไทใหญ่ ประกอบด้วยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ไทใหญ่ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ ได้แก่ คติความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม การกินและอาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน และงานด้านทัศนศิลป์ตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่

ในการศึกษาพัฒนาการประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารจากนักวิชาการที่ให้ข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับลักษณะชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนไทใหญ่ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1.1.1 ลักษณะชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่

“ไทใหญ่” เป็นคำที่คนไทยทั่วไปใช้เรียกชื่อชนชาติหนึ่งในเขตตอนเหนือของประเทศไทย คนไทยภาคกลางในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยารู้จักไทใหญ่น้อยตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา เพราะปรากฏคำ ๆ นี้อยู่ในมาตราสามดวง ในพระราชกำหนดเกล้า พ.ศ.2042(จิตร ภูมิศักดิ์, 2524:205) ชาวไทใหญ่มักเรียกตัวเองว่า “ไตโหลง” หรือ “ไตหลวง” เป็นชาติพันธุ์หนึ่งในกลุ่มตระกูล “ไต” หรือ “ไท” พวกพม่าเรียกชาวไทใหญ่ว่า “ฉาน” (ธีรภาพ โลหิตกุล, 2538: 38) และชาวล้านนาและชาวเขินยังชอบเรียกชาว “ไตโหลง” ว่า “เงี้ยว” ทั้งที่ชาวไตโหลง หรือแม้แต่พวกเขินเองไม่ชอบให้ใครมาเรียกกลุ่มของตนด้วยชื่อนั้น (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2546 : 5) อาณาบริเวณที่กลุ่มชาวไทใหญ่อยู่ร่วมกับชาวไทเขิน ไทลื้ออยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน และบริเวณที่ราบสูงฉานมาแต่เดิม ซึ่งในอดีตพรมแดนระหว่างรัฐฉานกับล้านนาไม่มีความแน่ชัด จึงมีการเดินทางไปมาระหว่างสองฟากฝั่งแม่น้ำเมย และแม่น้ำสาละวิน (วิลเลียม คลิฟตัน คอคคัล, 2547 : 35) ส่วนภาษาของชาวไทใหญ่จัดอยู่กลุ่มคนที่พูดภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) การเรียกชื่อชาวไทใหญ่นั้นชนชาติอื่นๆ เรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น พม่าเรียกไทใหญ่ว่า ชาน หรือฉาน ซึ่งเป็นต้นเค้าให้ชาวตะวันตกเรียกชนไทใหญ่ในเวลาต่อมา ส่วนชาวคะฉิ่นหรือจิงโป เรียกว่า ชาวไทใหญ่ว่า “อะซาม” ชาวอาซาง ชาวปะหล่อง และชาวว้าเรียกชาวไทใหญ่ว่า “เซียม” คำทั้งหมดนี้มาจากรากเหง้าของคำเดิมคือ “สยาม” “สาม” หรือ “ซาม” ทั้งสิ้น (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 2)

นอกจากนั้น “คนไท” หรือ “คนไต” เป็นคำที่คนท้องถิ่นกลุ่มหนึ่งใช้เรียกตนเอง(Self-reference) ชนกลุ่มนี้คือกลุ่มคนไทยในภาคกลางรู้จักกันดีในนามว่า “ไทใหญ่” ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ที่รัฐฉานในประเทศพม่า “คนไต” ไม่ค่อยเรียกตัวเองว่า “ไทใหญ่” แต่พวกเขาถือว่าคำว่าไทใหญ่ คือคำที่คนทั่วไปใช้เรียกพวกของตนเอง และไม่เคยใช้คำว่า “ฉาน” ถึงแม้ว่าผู้อาวุโสบางคนที่ย้ายมาอยู่ในประเทศไทยจะยังคิดว่ารัฐฉานเคยเป็นบ้านเกิดเมืองนอน เป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมชาวไตดั้งเดิม แต่คนไทก็ไม่เคยเรียกตัวเองว่า “ฉาน” (นิติ ภาวทรัพย์, 2547) ส่วนภาษาที่คนไตพูดนั้นแตกต่างกันหลายภาษา แต่ใช้ภาษาเขียนร่วมกันซึ่งมีภาษาเขียนคล้ายของพม่า ผู้คนในเขตภาคเหนือของไทยที่เรียกว่า “คนเมือง” เรียกคนไตว่า “เงี้ยว” แต่คนไตไม่ชอบถูกเรียกว่าเงี้ยวเพราะรู้สึกว่าเป็นคำพูดที่ถูกดูแคลนพวกตน มีข้อสังเกตว่า “ไทใหญ่” คือพวกที่อยู่ทางลุ่มแม่น้ำคง(สาละวิน) และน้ำมาวหรือน้ำขเวลีซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของน้ำอิรวดี ส่วน “ไทน้อย” หมายถึง กลุ่มคนไทในลุ่มแม่น้ำโขงทางตะวันออกเลยเข้าไปในลาวและเวียดนามกลุ่มนี้เป็นพวกที่เคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นชาวล้านนา ล้านช้างและสุโขทัย (ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ, 2534) กลุ่มคนไทจากรัฐฉานของเมียนมาร์ หรือที่คนไทยเรียกเขาว่าไทใหญ่ แต่เขาเรียกตนเองว่า “ไต” ได้กระจายตัวลงมาตามลำน้ำสาละวินหรือคนไทยเรียกว่าแม่น้ำคง เข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คนกลุ่มนี้เรารวมเรียกว่า ล้านนา แต่แท้จริงแล้วมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไป (กรมศิลปากร, 2539 :15)

4.1.1.2 การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของชาวไทใหญ่

การตั้งถิ่นฐานหรือการโยกย้ายถิ่นฐานของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ นั้น น่าจะเป็นปัจจัยแรกที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจ แหล่งน้ำจึงเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ และ ยังเป็นเส้นทางของการโยกย้ายถิ่นจากคนไทยบางกลุ่มจากนอกราชอาณาจักรเข้ามาตั้งถิ่นเป็นกลุ่มก่อนอยู่ในพื้นที่ที่เป็นอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบัน รวมถึงกลุ่มคนไทยจากรัฐฉานของพม่า หรือคนไทยทั่วไปเรียกไทใหญ่ แต่เขาเรียกตนเองว่า ไต ได้กระจายตัวลงมาตามลำน้ำสาละวินหรือแม่น้ำคงเข้ามาอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนโดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คนกลุ่มนี้อยู่ในกลุ่มที่เรารวมเรียกว่าล้านนาแต่แท้จริงแล้วมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไป (ปราณี ศิริธร, 2528 : 433) ในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ชาวไทใหญ่นั้น เนื่องจากชาวไทใหญ่ส่วนมากมีถิ่นอาศัยอยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน มีชุมชนกระจายจากบริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เรื่อยมาจนถึงบริเวณรัฐฉานของพม่า บางส่วนเลยเข้าไปอยู่ในเขตแดนรัฐอุสสัมประเทศอินเดีย และปัจจัยที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกชาวไทใหญ่ คือ การปราบปรามในสงครามจีนกับพม่า เพราะถิ่นที่อยู่ของชาวไทใหญ่เป็นหัวเมืองชายแดนของอาณาจักรสำคัญทั้ง 2 แห่งภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานับแต่อดีต และหลังจากพวกยุโรปตะวันตกเข้ามาแข่งขันกันล่าอาณานิคมในภูมิภาคเอเชียเมื่อช่วงพุทธศตวรรษ 24-25 ส่งผลให้เมืองไทใหญ่ทั้งหลายต้องถูกแบ่งออก

จากกันอย่างถาวร เมื่อบรรดาผู้ปกครองพื้นเมืองในภูมิภาคนี้ยินยอมให้มีการปักปันเขตแดนเพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของเจ้าอาณานิคมตะวันตกเท่านั้น และจากการจัดเส้นพรมแดนในเขตภูมิภาคเอเชียทำให้ชาวไทใหญ่กระจัดกระจายไปในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยบริเวณภาคเหนือที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกระจายอยู่ตามจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่และด้วยเหตุที่ชาวไทใหญ่กระจายอยู่ตามเขตชายขอบของดินแดนต่าง ๆ ในเขตภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ชาวไทใหญ่มีการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาบริเวณโดยรอบได้ตลอดเวลา เป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจโดยจีน พม่า และล้านนา ซึ่งเป็นดินแดนที่ชาวไทใหญ่มีการติดต่อด้วยอย่างสม่ำเสมอ (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 4-5) ในปัจจุบันชาวไทใหญ่กระจายเป็นอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่รัฐอัสสัมของอินเดีย ทางตอนเหนือของพม่า ทางตะวันตกของจีน ทางเหนือของไทยและลาว ส่วนประเทศไทยมีชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาทำมาหากินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เพื่อก่อตั้งถิ่นฐานไม่มากนัก ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ตามพื้นราบลุ่มริมแม่น้ำ ตามหุบเขาแต่ละหุบเขามักตั้งเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน หากเป็นที่ราบในหุบเขาที่กว้างใหญ่ก็อาจมีชุมชนขนาดใหญ่ก็ตั้งเป็นเมือง หมู่บ้าน หรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “มาน” หรือ “วาน” (บ้าน) มีขนาดตั้งแต่ 20 หลังคาเรือน และมีขนาดใหญ่จนถึงขนาด 700-1,000 หลังคาเรือน เมืองมักจะตั้งอยู่บริเวณที่มีหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านอยู่ใกล้เคียงกันและด้านหลังของเมืองมักจะเป็นเชิงเขาหันหน้าเข้าสู่ทุ่งนา (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544 : 7)

4.1.1.3 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษาภาคสนามและจากการสังเคราะห์จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอปาย และอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงสมัยอาณาจักรล้านนา ช่วงสมัยพม่าปกครอง ช่วงสมัยประเทศราชแห่งสยาม และช่วงของการผนวกเข้ากรุงรัตนโกสินทร์ โดยกล่าวถึงในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมือง ซึ่งกล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

1) ช่วงสมัยอาณาจักรล้านนา พ.ศ. 1824-2101

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ผู้วิจัยเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่กับอาณาจักรล้านนารวมถึงอาณาจักรอยุธยาจะสัมพันธ์กันทางการเมือง การปกครองจากการทำสงครามระหว่างกันจากการกวาดต้อน การอพยพจากการขอร้องให้ช่วยรบกับอีกฝ่ายหนึ่ง หรือสมัครใจเข้ามาอยู่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ หรือด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ทำให้ชาวไทใหญ่ถูกเกี่ยวเนื่องจากบริบททางประวัติศาสตร์ของล้านนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของชาวไทใหญ่ช่วงสมัยล้านนา จะเชื่อมโยงกับตำนาน และหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์และทางโบราณคดีในสมัยล้านนา ลักษณะการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวไทใหญ่ เข้ามาอยู่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนนั้น น่าจะเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้ง ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในอาณาจักรล้านนา และเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของอำนาจทางการเมืองการปกครอง ในปี พ.ศ. 1824 สมัยพระยา มังรายได้สถาปนาอาณาจักรล้านนาเหนือเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และความสัมพันธ์ทางการเมืองกับ ชาวไทใหญ่นั้น ในสมัยพระยามังราย พระองค์ขอรับการช่วยเหลือในเรื่องการพัฒนาฝีมือเชิงช่าง สาขาต่าง ๆ จากเมืองอังวะซึ่งขณะนั้นตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ปกครอง ไทใหญ่ 3 พี่น้องซึ่งการผูก สัมพันธ์ทำให้อาวุธที่ใช้ในกองทัพล้านนามีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และมีช่างฝีมือด้านต่าง ๆ เข้ามาสู่อาณาจักรล้านนา ต่อมาพระยามังรายส่งราชบุตรของพระองค์คือขุนเครือไปปกครองเมือง นาย ซึ่งขณะนั้นน่าจะเป็นศูนย์กลางการปกครองอีกแห่งหนึ่งของชาวไทใหญ่อีกด้วย(สถาบันวิจัย สังคม,2551: 26) ในปี พ.ศ.1871 สมัยพระยาแสนภูษิตริยล้านนา ได้กำหนดให้เมืองปายเป็น เมืองขึ้นของพันทับป่องของเมืองเชียงแสน และเจ้าลกซึ่งเป็นราชบุตรของพระเจ้าสามฝั่งแกนถูก เณรเทศมาอยู่เมืองขมุได้ และในปี พ.ศ.1984 ได้กลับไปชิงราชบัลลังก์และสถาปนาตนเองขึ้นเป็น กษัตริย์คือพระยาติโลกราช (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549 : 23-24)

ใน พ.ศ. 1984 ช่วงสมัยพระเจ้าติโลกราช สมัยนี้ได้ทำสงครามจนได้พื้นที่ของ แพร่ น่าน หลวงพระบาง เชียงรุ่ง เมืองยอง รัฐน่าน เช่น เมืองไลคา เมืองนาย เมืองสีป้อ เมืองของห้วย เป็นต้น และได้กวาดต้อนครอบครัวชาวไทใหญ่หนึ่งเข้ามาไว้ในล้านนา (สรวิศ อ่องสกุล, 2529 : 143) และใน พ.ศ.1985-2030 สมัยพระยาติโลกราช มีความต้องการแรงงานของชาวไทใหญ่มาไว้ใน ดินแดน ล้านนา การแผ่อำนาจลงใต้ของกษัตริย์เชียงใหม่พระองค์นี้ก่อให้เกิดการสูญเสียแรงงาน มากโดยเฉพาะการตอบโต้จากอยุธยา ดังนั้นเมื่อพระองค์ขยายอำนาจไปยังดินแดนไทใหญ่ในปี พ.ศ. 2005 พระองค์จึงได้กวาดต้อนแรงงานชาวไทใหญ่มาไว้จำนวนหนึ่ง และได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ กรณียพิพาทที่เกิดขึ้นในหมู่ผู้ปกครองเขตตอนบนด้วยกัน ผู้ปกครองเมืองตุงตู และเมืองเชียงทอง ได้มาขอร้องให้พระยาติโลกราชยกทัพไปตีเมืองนาย และในปี พ.ศ.2066 สมัยพระเมืองแก้วเกิดการ แย่งชิงเชียงตุงระหว่างพ่อท้าวเชียงกงกับพระยาหิน เป็นเหตุให้กองทัพล้านนาต้องสู้รบกับกองทัพ ไทใหญ่ เพียงเพื่อช่วยเหลือกรณีที่ดินมาพึ่งพาแต่ละฝ่าย (สถาบันวิจัยสังคม,2551: 27-28)

ในช่วงปี พ.ศ.2038-2068 สมัยพระเมืองแก้วการตั้งถิ่นฐานของผู้อพยพชาวไทใหญ่อาจ ขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยขององค์กษัตริย์เอง ซึ่งพระเมืองแก้วกำหนดให้ผู้อพยพไปอยู่อาศัยที่ พันทาทะกาน แก้วช่อง เมืองพร้าว และอีกส่วนหนึ่งถูกแบ่งไปที่เมืองฝาง และเมืองครอง และ สันนิษฐานว่าการอพยพเข้าไปอยู่ในเมืองใดของชาวไทใหญ่ก็คงกลายเป็น “ไพร่เมือง” ของขอบเขต นั้นไปโดยปริยาย แต่บางกรณีการอพยพของชาวไทใหญ่ไม่ได้เป็นการเข้ามาอยู่รวมกันกับชุมชน

ท้องถิ่น หากแต่เป็นการเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในหมู่เดียวกันตามเขตป่าเขา หรือห่างไกลจากชุมชนชาว
ล้านนา ดังเช่นชาวไทใหญ่บริเวณชายแดนตะวันตกของเมืองเชียงใหม่(สถาบันวิจัยสังคม,2551: 31)

2) ช่วงสมัยพม่าปกครอง พ.ศ.2101-2317

ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2098-2102 พระเจ้าบุเรงนองได้ส่งกองทัพบุกยึดหัว
เมืองไทใหญ่และได้ทำสงครามครั้งใหญ่สามครั้ง ยึดเมืองไทใหญ่ไว้ได้หลายเมือง รวมทั้งยึดเมือง
เชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2101 ทำให้ล้านนาตกเป็นเมืองประเทศราชของพม่าตรงกับรัชสมัยพระเจ้า
เมกุสุททวิชิต แต่ในบางช่วงหัวเมืองต่าง ๆ เหล่านั้นได้ทำการสู้รบทำสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง ช่วง
นี้อาจทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายชุมชนไปมาของผู้คนหนีสงครามและหาดินแดนที่ปลอดภัย
สำหรับการทำมาหากิน (สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544) ในปี พ.ศ.2203-2204 สมัยสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราชทรงยกกองทัพขึ้นมาตีเมืองเชียงใหม่ได้จากพระยาแสนหลวง เชียงใหม่จึงตก
อยู่ในความยึดครองของกรุงศรีอยุธยา ต่อมา ปี พ.ศ.2215 พระยาพุกามได้ครองราชย์สมบัติในกรุง
อังวะ ในปีนี้เจ้าเมืองแพร่ที่ครองเมืองเชียงใหม่ถึงแก่พิราลัย เจ้าอิงมหาอุปราชาเมืองอังวะจึงยกทัพมา
ยึดครองเมืองเชียงใหม่กลับคืนอยู่ในอำนาจของพม่าอีก ในปี พ.ศ.2250 พระเจ้าอิงแะถึงแก่พิราลัย
มังแรนร่าผู้บุตรก็มาครองเมืองเชียงใหม่แทน ในยุคนั้นแผ่นดินล้านนาเดือดร้อนปั่นป่วนยิ่งนักด้วย
พม่าและมอญกดขี่ข่มเหง บังคับขู่เข็ญ มีการบังคับให้รับเอาวัฒนธรรมและศิลปกรรมเอาไว้ด้วย
เช่น การสร้างรูปสิงห์และเสาหงส์ไว้ตามวัดต่าง ๆ ซึ่งสิงห์และหงส์นี้เป็นสัญลักษณ์ของพม่าและมอญ
ในปี พ.ศ.2270 เทพสิงห์หัวหน้ากลุ่มก๊วนชาติเมืองยวม ได้คุมไพร่พลผู้รักชาติซึ่งมีจำนวนไม่ก็ร้อยคนจู่
โจมฆ่าฟันพวกพม่ารามัญล้มตายเป็นจำนวนมาก ที่เหลือตายก็หนีไปอาศัยพวกพม่ารามัญพวก
เดียวกันที่ยึดครองเมืองเชียงแสนอยู่ และเทพสิงห์สามารถยึดเมืองเชียงใหม่ได้ แต่ถูกกองคั่นหรือองค์
คำแย้งชิงอำนาจสำเร็จ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 25-26)
หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของเป็นกลุ่มคนในชุมชนต่าง ๆ นั้น ใน
พื้นที่บ้านดอนหรือบ้านเวียงเหนือ เป็นชุมชนแรกเริ่มของเมืองปาย มีหลักฐานปรากฏเป็นแนว
คูน้ำดินล้อมรอบและช่องประตูเมืองทั้ง 4 ด้านรวมทั้งโบราณสถานที่สำคัญในบริเวณบ้านเจ็ดต้น
บ้านเมื่อน้อย รวมทั้งศิลาจารึกวัดศรีเกิด อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในพื้นที่ขุนยวมพบ
ร่องรอยคูน้ำคันดินของบ้านหลวง ตำบลแม่เงา บ้านแม่สุริน และเจดีย์ศิลปะล้านนาที่ดอยเวียง บ้าน
ต่อแพ เป็นต้น (นุชนากค์ ชุมติ, 2552: 45)

3) ช่วงสมัยประเทศราชแห่งสยาม พ.ศ.2317-2475

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางอำนาจการปกครอง
ราชวงศ์เชื้อเจ็ดตน จนถึงการปรับตัวต่อการปกครองแบบใหม่ของรัฐบาลสยามต่อพื้นที่เมือง
ประเทศราชช่วงระหว่าง พ.ศ.2317-2475 (นุชนากค์ ชุมติ, 2552:44) ในปี พ.ศ.2374

สมัยพระเจ้ามโหตรประเทศ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ 5 ส่งให้เจ้าแก้วเมืองมาซึ่งเป็นญาติให้เป็นแม่กองนำไพร่พล ช้างต่อ หมอคราญ ออกมาสำรวจความเป็นไปตามแนวชายแดนตะวันตก และให้จับช้างป่าไปใช้งานให้กับเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เจ้าแก้วเมืองมาได้เดินทางมาถึงที่แห่งหนึ่งทางใต้ริมฝั่งแม่น้ำปาย เห็นทำเลดีและเหมาะสมอีกทั้งยังพบหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งมีพื้นที่ราบริมน้ำอุดมสมบูรณ์ มีป่าที่หมู่ป่าลงมากินดินโป่งอย่างชุกชุม เจ้าแก้วเมืองมาจึงรวบรวมชาวไทใหญ่มาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งที่นี่ และตั้งชื่อว่า “บ้านโป่งหมู” และต่อมาเพี้ยนเป็น “บ้านปางหมู” และเจ้าแก้วเมืองมาจึงได้เรียกประชุมผู้คนในหมู่บ้านให้เลือกหัวหน้าสำหรับปกครองผู้คนบ้านโป่งหมูได้พร้อมใจกันเลือกชาวไทใหญ่ชื่อพะกาหม่องเป็น “เหง” (คำว่าเหง หมายถึง กำนัน) เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน (สัมภาษณ์พระครูอนุชิตสังฆกิจ) ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2399 เกิดจลาจลหัวเมืองเถียงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวินทำให้ชาวไทใหญ่จากเขตพม่าอพยพเข้ามาในเขตไทยมากขึ้น หนึ่งในนั้นคือชาวไทใหญ่จากเมืองจ๋ามกา(แปลเป็นไทยว่าจำปี) ชื่อ “ชานกาเล” ได้มาอยู่กับพะกาหม่องที่บ้านโป่งหมู ต่อมาชานกาเลย้ายไปอยู่ที่ “กุ่มลม” หรืออำเภอขุนยวมในปัจจุบัน ชาวบ้านเห็นว่าชานกาเลมีความเฉลียวฉลาดเหมาะกับการเป็นผู้นำ จึงได้แต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองเมืองกุ่มลมเป็นคนแรก (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 61)

ส่วนเหตุการณ์พื้นที่เมืองปายในสมัยพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ ให้เจ้าอุปราชนานธรรมปัญโญมาปกครองเวียงใหม่ และขยายไปยังบริเวณด้านทิศตะวันตกของน้ำปาย โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ เวียงเหนือ ที่เป็นบ้านเวียงใหม่ และเวียงใต้ที่อยู่ฝั่งตะวันตกของน้ำปาย ในปี พ.ศ.2400 ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้นตรงกับรัชการที่ 3 แห่งรัตนโกสินทร์ และในปี พ.ศ. 2401 กลุ่มไทใหญ่ขอสร้างวัดโป่งเพื่อเป็นศูนย์กลาง และลักษณะการอพยพเข้ามาของกลุ่มคนจะเริ่มเข้ามาในลักษณะสัมปทานป่าไม้ และเข้ามากับค้าขายในเส้นทางค้าวัวต่างม้าต่าง (นุชนางค์ ชุมดี, 2552:44) ในปี พ.ศ. 2409 เจ้าฟ้าโกหลั่นซึ่งเป็นเจ้าฟ้าหมอกใหม่(เมืองไทใหญ่)อพยพหนีสงครามเข้ามาอาศัยกับแสนโกมและแสนโกมยกลูกสาวให้รวมทั้งไปตั้งบ้านให้ใหม่ที่หมู่บ้านขุนยวม(สงวน โชติสุขรัตน์, 2508) ในช่วงปลายของสมัยพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ ประมาณ พ.ศ.2412-2413 เกิดสงครามที่เมืองปาย (เมืองขึ้นของเชียงใหม่ขณะนั้น) ซึ่งทางเชียงใหม่ยกทัพไปช่วยไม่ทัน กองทัพเมืองหมอกใหม่(เมืองไทใหญ่ในพม่า) ตีเมืองปายแตก แล้วจุดเพลิงเผาบ้านเรือนไหม้สิ้น กวาดต้อนครอบครัวเมืองปายไปเมืองหมอกใหม่ เหตุการณ์ช่วงนี้พอสันนิษฐานได้ว่าคงส่งผลทำให้เกิดการอพยพ และแตกกระจายของหมู่บ้านในพื้นที่แถบนี้ เพราะเส้นทางจากเมืองไทใหญ่เข้าสู่เมืองปายสั้นและใกล้สุดคือ เส้นทางที่ทอดเขาผ่านมาทางเขตอำเภอขุนยวมในปัจจุบัน (อุดมลักษณ์ สุ่มตระกูล, 2550)

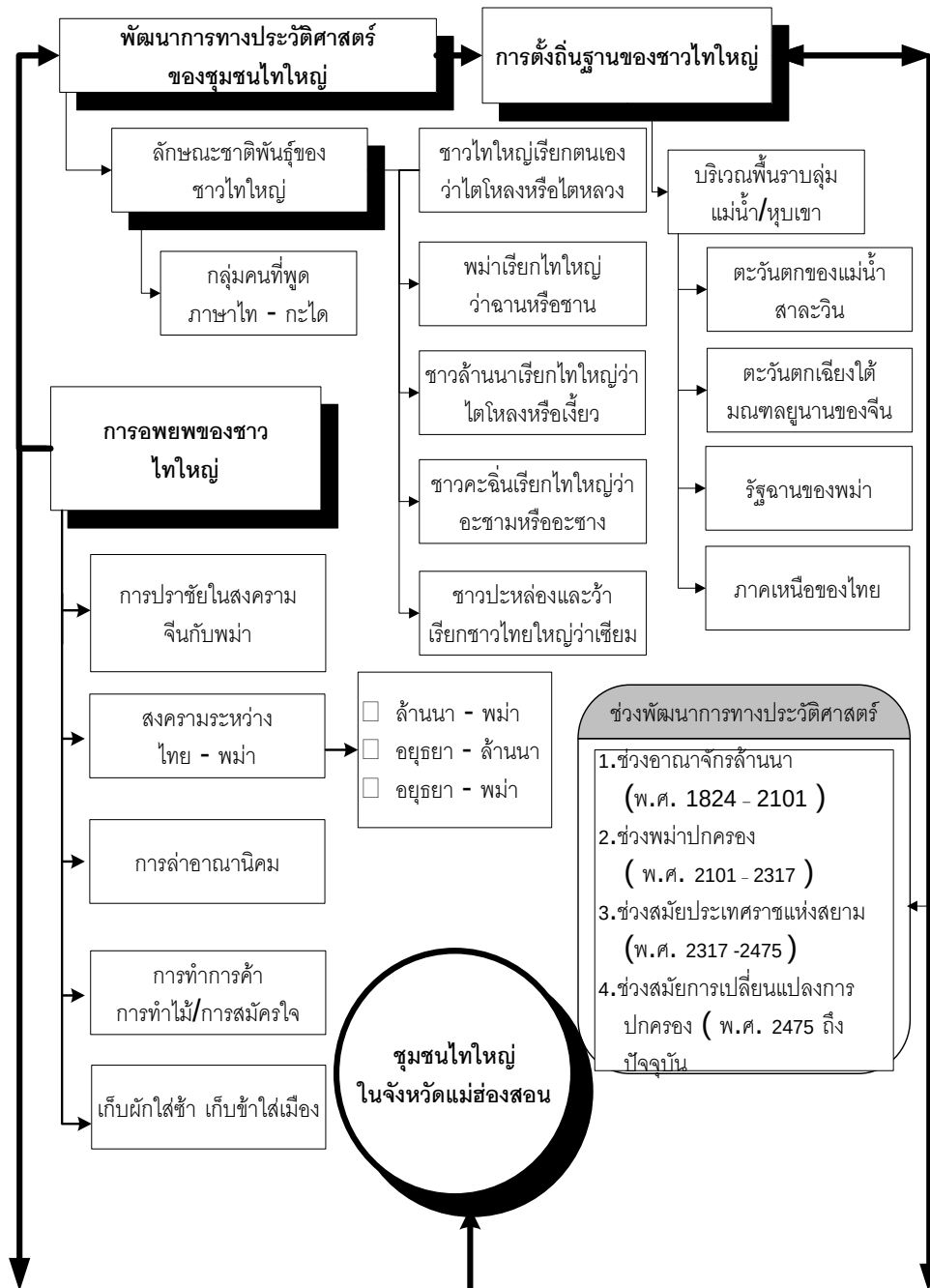
ต่อมาในปี พ.ศ.2417 สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ได้แต่งตั้งให้ “ชานกะเล” ซึ่งเป็นคนไทใหญ่เป็น “พญาสิงหนาทราชา” ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนอยู่ถึง 10 ปี และยกฐานะเมืองแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นเมืองหน้าด่าน โดยมีเมืองขุนยวมและเมืองปายเป็นเมืองหลัก และเมืองยวมใต้หรือแม่สะเรียงเป็นเมืองรอง ต่อมา พ.ศ.2427 เจ้านางเมี่ยงได้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนต่อมาอีก 7 ปี ได้นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างมาก หลังจากนั้น ปู่ขุนโทะได้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็น “พระยาพิทักษ์สยามเขต” เมื่อปู่ขุนโทะถึงแก่กรรมลง “ขุนหลู่” ซึ่งเป็นบุตรปู่ขุนโทะได้ปกครองแทนและได้แต่งตั้งเป็น “พระยาพิศาลฮ่องสอนบุรี” ในปี พ.ศ.2443 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองยวม (แม่สะเรียง) และเมืองปายตั้งชื่อเป็น “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” ตั้งที่ว่าการขึ้นที่เมืองขุนยวม และย้ายมาตั้งที่เมืองยวม ในปี พ.ศ.2446 ต่อมาเปลี่ยนเป็น “บริเวณพายัพเหนือ” ขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่มณฑลพายัพ และย้ายมาตั้งที่ว่าการเมืองแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ.2453 ถึงสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้ยกฐานะมาเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน และได้ทรงโปรดเกล้า “พระศรีสุรราช” (เปลื้อง) เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ถือได้ว่าพระศรีสุรราชเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนคนแรก (สถาบันวิจัยสังคม, 2551 : 62-63)

3) ช่วงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการยกเลิกการปกครองจากมณฑลเป็นจังหวัด บริหารราชการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีอำเภอปาย อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียง ให้ขึ้นอยู่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอนขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย และราชอาณาจักรไทยมาจนถึงทุกวันนี้ (ศิริลักษณ์ กัณหาศรี, 2552)

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนไทใหญ่ การตั้งถิ่นฐาน และการอพยพของชาวไทใหญ่นั้น จะเกี่ยวโยงกับประวัติศาสตร์ของล้านนา อยุรยา พม่า จนถึงการศึกษาเข้าสู่ราชอาณาจักรไทย จึงสันนิษฐานว่าผู้คนในชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งการเข้ามาทำการค้า การหนีภัยการสู้รบ การรับจ้างทำงาน โดยสรุปไว้ในแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 บริบททั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่
ด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนไทใหญ่ จ.แม่ฮ่องสอน

4.1.2 วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่

วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ผูกพันอยู่กับไร่ นา ปลูกข้าว ถั่ว ใบยาสูบ แดงโม และพืชล้มลุกอื่น ๆ วิถีชีวิตชาวไทใหญ่ถูกกำหนดการประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาล ซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ มีคติความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นรากฐานของการประกอบพิธีกรรม และประเพณีทางศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ทั้งจากการสัมภาษณ์ภาคสนามและเอกสารในเรื่องที่เกี่ยวกับคติความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมของชาวไทใหญ่ ซึ่งจะกล่าวเป็นภาพรวมโดยสรุปตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1.2.1 คติความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทใหญ่

จากการศึกษาเรื่องคติความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทใหญ่นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าความเชื่อเป็นบ่อเกิดหรือแสดงออกพิธีกรรมและประเพณี ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งความเชื่อของชาวไทใหญ่ออกเป็นความเชื่อในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความเชื่อด้านพุทธศาสนา และความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย โดยจะมีพิธีกรรมประเพณีสอดคล้องแทรกไว้ในความเชื่อแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ

ในการประมวลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า ชาวไทใหญ่มีความเชื่อในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ผีบ้านหรือผีบ้าน หรือผีอื่น ๆ ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ความเชื่อการใช้เวทมนตร์คาถา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อเรื่องขวัญ และความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทใหญ่นั้น ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี และเทวดา เช่น ความเชื่อเรื่องผีบ้าน ผีเมือง ผีบ้านหรือผีบ้าน คือ วิญญาณของผู้นำบุกเบิกสร้างหมู่บ้านเป็นคนแรกแต่ละชุมชนของคนไทใหญ่ จะมีการประกอบพิธีไหว้ผีบ้านที่หอเจ้าบ้าน เพื่อขอลดบันดาลให้พืชพันธุ์เจริญงอกงาม สมาชิกภายในบ้านมีความกินดีอยู่ดี ชาวไทใหญ่มีการให้ความสำคัญกับดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษในยุคของการสร้างบ้านแปลงเมือง ในระดับหมู่บ้านเรียกว่า “ผีบ้าน” ต่อเมื่อชุมชนพัฒนาเข้าสู่ความเป็นเมืองหรือรัฐแล้ว จะเปลี่ยนสถานภาพไปเป็น “ผีเมือง” หรือผีเมือง ชาวไทใหญ่มีการอัญเชิญดวงวิญญาณผีบ้านมาสิงสถิตอยู่ ณ อาคารที่สร้างให้เรียกว่า “หอเจ้าบ้าน” หรือ หอผีประจำหมู่บ้าน ส่วนผีเมืองนิยมสร้างหอผีไว้ใต้ต้นไม้สูง (ต้นไม้ไทร) ขนาดใหญ่บริเวณเหล่านี้ถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมพลังจิตใจของหมู่บ้านในบางชุมชนจะทำเป็นเสาโอบบ้าน หรือเสาหลักเมือง พื้นที่ของหอเจ้าบ้านและโอบบ้านจะมีต้นไม้ใหญ่มีการกันรั้วเป็นไว้อบบๆ ซึ่งภายในจะมีหอเจ้าบ้าน ปลูกสร้างเป็นอาคาร

ไม่มีหลังคา ตกแต่งด้วยงานสลักไม้ในส่วนของเชิงชาย (ปานต่อง) พื้นอาคารยกพื้นสูงราวหนึ่งเมตร โดยภายในจะยกสูงในส่วนของช่อง (หึ่ง) ไว้สำหรับวางเครื่องสักการะต่าง ๆ ขณะประกอบพิธีกรรม และสร้างแข่งสำหรับนำของเช่นไ่ว้มาถวายเนื่องในโอกาสต่าง ๆ หอเจ้าบ้านจะเปิดใช้เพียงครั้งเดียว ในหนึ่งปี จะห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าไปภายในพื้นที่ดังกล่าวอย่างเด็ดขาด ภายในพื้นที่ถัดไปด้านหลังของหอมีศาลเจ้าขนาดเล็กและเสาโอบ้านปักอยู่ ในอดีตวันที่มีการไหว้เสื่อบ้านจะทำการปิดหมู่บ้านและมีข้อห้ามต่าง ๆ มากมาย เช่น ห้ามออกนอกบ้าน ห้ามคนนอกเข้ามาในบ้านจนกว่าจะตกเย็น ห้ามไปคานา หรือตัดต้นไม้ ซึ่งผู้คนจะนำหมูเห็ดเป็ดไก่ ขนมข้าวต้มต่างๆ มาเซ่นไหว้ สำหรับผู้คนในหมู่บ้านแล้วเมื่อจะมีการจัดงานแต่งงาน การเดินทาง การผิจาริต การกลับมายังบ้านเกิด จะต้องมาบอกกล่าวขอขมา หรือขอโทษ หรือขอบคุณหอเจ้าบ้านที่คอยคุ้มครองปกป้องแก่คนนั้น ๆ ส่วน โอบ้าน เป็นสถานที่ที่ต้องมีอยู่ในทุกบ้าน โดยอาณาบริเวณของบ้านด้านหนึ่งจะเป็นป่าไม้ และมีต้นไม้ใหญ่ มักเป็นไม้สูง ชาวบ้านจะร่วมกันสร้างหอผีไว้ใต้ต้นไม้ใหญ่นี้ บางบ้านจะสร้างเป็นเถงผีไว้บริเวณกลางบ้านเลย ซึ่งมีสัญลักษณ์ที่เป็นก้อนหิน เสาหิน หรือเสาปูน ว่าเป็นโอบ้าน สมาชิกของบ้านจะทำการเซ่นไหว้ในงานประเพณีปีใหม่(สถาบันวิจัยสังคม, 2551 : 48-49)

นอกจากนั้นความเชื่อเกี่ยวกับผีอื่น ๆ เช่น ผิดิน ผีป่า ผีน้ำ ผีประจำไร่ นา ผีบ้าน ผีเรือน ฯลฯ ชาวไทใหญ่จะระมัดระวังมิให้มีการลบหลู่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จึงมีการเลี้ยงผีของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน เช่น จะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองในเดือน 7 ของทุกปี ที่เรียกว่า “พิธีเลี้ยงเมือง” เพราะมีความเชื่อว่าผีเจ้าเมืองจะคอยปกป้องรักษา ดูแลผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ยังมีพิธีเลี้ยงผีตามวาระต่าง ๆ อีก เช่น ในวันพระก็จะทำกระทงเล็กด้วยใบกล้วย คนไทเรียกว่า “ก๊อต่าง” ใส่อาหารคาวหวาน หรือหมาก เมี่ยง บุหรี่แล้วนำไปวางไว้ตามเสาหลักประจำบ้านที่เรียกว่า “ท้าวทั้งห้า” จุฑรูปเทียนบอกกล่าว บางส่วนก็นำไปเลี้ยง (ไปต่าง) ที่ศาลเจ้าเมือง นอกจากนี้ยังได้นำก๊อต่างไปเลี้ยงตามเรือกวานไร่ นา หรือเหมืองฝาย รวมทั้งหอเจ้าที่เจ้าทางต่าง ๆ ที่ตนนับถือ เป็นพิธีกรรมและความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต หากแต่บางชุมชนที่อยู่ในเมือง พิธีกรรมและความเชื่อดังกล่าวอาจเลือนหายไปบ้างตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2550) และชาวไทใหญ่สร้างอัตลักษณ์ให้ผี “เจ้าเมือง” ของตนเองว่าเป็นผีดีไปเป็นเทพเรียกว่า “ขุนนาง” อยู่บนสวรรค์ ความเป็นเทพแสดงออกที่อาหารพิเศษ คือขนมหวานและผลไม้เท่านั้น ไม่มีเนื้อสัตว์ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ในการแบ่งแยกว่าผีไทใหญ่เป็นผีเทพผีชั้นสูง เพราะสร้างคุณความดีไว้มาก (เรณู อรรถาเมศร์, 2546 :234)

ส่วนความเชื่อในเรื่องโชคลางของชาวไทใหญ่นั้น พบว่า ชาวไทใหญ่นับถือโชคลางเช่นเดียวกับชาวไทอื่น ๆ จึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนั้นๆ ความเชื่อบางเรื่องก็ได้รับอิทธิพลจากที่อื่นแล้วดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ เช่น การใช้กระดุกไก่ทำการเสี่ยงทาย เป็นความเชื่อที่มีมานานในหมู่คนไทใหญ่ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากจีน ปกติการทำนายกระดุกมักจะทำมากกว่าหนึ่งครั้งเพื่อให้แน่ใจได้ว่าการทำนายนั้นถูกต้องในวรรณกรรมเรื่องขุนยี่คายคำ ได้บรรยายถึงการทำนายกระดุกไก่ในกลายกรณี เช่น การทำนายแม่น้ำ จะมีเลือกวันดีแล้ว เจ้าหมอมือจะนำไก่มาล้างหน้าล้างตีนให้สะอาด ท่องมนต์คาถาขอให้ผีทั้งหลายมาช่วยคุ้มครองดูแลให้อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นก็ผูกเข้าลงและลงมือเชือดไก่ ขาไก่จะคันกระดุกกระดิก และดูมันที่ขาไก่สองข้าง หากเท่ากันดีถือว่าเป็นมงคล และความเชื่อเรื่องการใช้เวทมนตร์คาถา ชาวไทใหญ่เชื่อเรื่องการแปลงกายด้วยเวทมนตร์ ดังปรากฏในวรรณกรรมที่แปลงกายเป็นกวางล่อขุนยี่คายคำและกลับมาลักชิงนางอี่ปุมไป นอกจากนี้ยังมีเรื่องการใช้เวทมนตร์ชุบชีวิตให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ ส่วนความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ชาวไทใหญ่เชื่อเรื่องฤกษ์ยามมาก การกระทำการใดๆ มักมีการหาฤกษ์ยามที่เหมาะสม เช่น การออกศึกหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่ใช้วันดีแตกต่างกันไป ถ้าทำการเช่นผีมักเลือกวันไก่ หากไหว้ผีเมืองมักเลือกวันม้า เป็นต้น และชาวไทใหญ่ยังเชื่อในเรื่องขวัญ เมื่อมีผู้อาวโศกตาย ชาวไทใหญ่จะไม่ร้องไห้ เพราะเชื่อว่าการร้องไห้จะทำให้วิญญาณของผู้ตายไม่สงบสุข และมักจะฝังศพคนตายไว้ที่ป่าช้านอกหมู่บ้าน และความเชื่อเรื่องการอยู่ยงคงกระพัน เด็กชายจะเริ่มสักร่างกายตั้งแต่อายุ 14 ปี ลายสักจะมีความหมายถึง ความเป็นชาย (Manhood) และเป็นบุคคลที่สตรีจะเลือกเป็นคู่ครอง (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 50)

นอกจากนั้น จากการสัมภาษณ์ชาวไทใหญ่ในหลายชุมชน ได้กล่าวถึงการนับถือผีสาง เทวดาอารักษ์ ธรณีเจ้าที่ ยังมีการบวงสรวงบูชาเลี้ยงพระภูมิเจ้าที่ด้วยสัตว์ขนาดเล็ก เช่น ไก่ เป็ด หมู ตลอดจนเชื่อในเรื่องอาถรรพ์ที่เกิดขึ้นจากการทำผิดข้อห้ามต่าง ๆ เช่น การนอนป่าห้ามผิผิประเพณี อย่าใช้ช้อนตักน้ำในลำห้วยมาดื่มกิน หรือพูดในสิ่งไม่ดี ไม่เป็นมงคล เป็นต้น ความเชื่อในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่เหนือธรรมชาติเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และการแสดงออกของพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนไทใหญ่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้เฒ่าผู้แก่ กล่าวตรงกันว่าในปัจจุบันนี้ชุมชนไทใหญ่หลายแห่งไม่มีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับการใช้เวทมนตร์ให้มีชีวิตขึ้นมาใหม่ และความเชื่อพิธีกรรมหลายอย่างชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ไม่รู้จักและเลือนหายไปจากชุมชนไทใหญ่มากแล้ว

2) ความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ นอกจากผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทุ่งนา การประกอบอาชีพทำมาหากินตามฤดูกาลแล้วนั้น ชาวไทใหญ่ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาฝ่ายหินยานที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียแล้วแผ่ไปทางเอเชียตอนใต้หรือตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ลังกา พม่า และไทย ทั้งพุทธศาสนาแบบหินยานและมหายาน มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะแก่เอเชียอย่างมาก ที่เห็นคือวัด ปรากฏเป็นสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไป (ปัญญา เทพสิง, 2548 : 7) ในชุมชนชาวไทใหญ่จะมีวัดประจำเมืองมากกว่า 1 วัดขึ้นไป และมักมีชื่อว่า “จองแสง” “จองคำ” หรือ “จองเงิน” อันเป็นชื่อที่เป็นสิริมงคลสำหรับชาวไทใหญ่ วัดเหล่านี้เจ้าฟ้ามักเป็นผู้สร้างขึ้น และอาจมีการก่อ “กองมู” หรือเจดีย์บริเวณวัด หรือสร้างบนยอดเขาที่ห่างไกลออกไป (สมพงศ์ วิทศักดิ์พันธ์, 2544 : 8) ชุมชนไทใหญ่มีวัดเป็นศูนย์กลางในกิจกรรมทางศาสนา ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่มีความเชื่อตามคำสอนพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด วันพระชาว ไทใหญ่จะหยุดงานเพื่อไปวัดจะมีชาวไทใหญ่มากทำบุญที่วัดกันมากเป็นพิเศษ มีการประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนมีคำพังเพยสุภาษิต คำสอนตักทอมาถึงลูกหลานให้ยึดถือปฏิบัติตาม เช่น คำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เชื่อในอาณิสต์การทำบุญทำทาน เชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญอย่างใดจะได้อาณิสต์อย่างนั้น ถ้าทำชั่วผิดกรรมเมื่อตายแล้วจะได้ไปเสวยทุกขเวทนาในอบายภูมิ มีเดรัจฉานเปรต อสุรกาย นรก ตรงข้ามถ้าทำดี ทำบุญ ทำทาน เมื่อตายไปแล้วจะได้เสวยสุขในโลกมนุษย์ สวรรค์ และถึงพระนิพพานในที่สุด จะเห็นได้จากปรัชญาชีวิตของชาวชาวไทใหญ่จากคำอวยพรของผู้เฒ่า ผู้แก่ที่อวยพรให้แก่ลูกหลานและได้มีการนำหลักการทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวัน เป็นคำสอนสืบทอดต่อกันมา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549:348-351) ในวันพระและวันเทศกาลที่สำคัญ ชาวไทใหญ่ทุกคนจะไปร่วมกันทำบุญที่วัด ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่คนหนุ่มคนสาวและเด็กๆ การทำบุญถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะเชื่อว่าการทำบุญทุกอย่างจะส่งผลให้ชีวิตเป็นสุข ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง และส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ การทำไร่นาจะได้ผลดี คนแก่ผู้สูงอายุจะนอนที่วัดรักษาศีล และภาวนา ส่วนคนหนุ่มสาว เด็กและผู้ใหญ่จะกลับมามีบ้านดูแลความสะอาดและพักผ่อน ไม่ไปทำงานในไร่นาเพราะเชื่อกันว่าอาจจะไปทำอันตรายแก่ชีวิตสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทำให้เป็นบาป วันพระจึงเป็นวันหยุดงานทั่วไป (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป : 21-22) ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 “เลื้อบ้าน” บริเวณหน้าวัดปางหมุ ชุมชนไทใหญ่ปางหมุ
อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นอกจากนั้น ความเชื่อของชาวไทใหญ่ในศาสนาพุทธนั้นผสมกลมกลืนหรือเกี่ยวพันกันระหว่างการนับถือศาสนาพุทธกับการนับถือผี กรณีในการนับถือผีเจ้าเมืองนั้นจะมีหอผีเจ้าเมืองมักอยู่ใกล้กับวัด เช่น ประเพณีปอยส่างลองก่อนจะแห่ผู้ที่จะบวชออกจากบ้านเพื่อไปขอโหสิกรรมจากผู้อาวุโสและผู้ที่เคยพนับถือของครอบครัวนั้น จะมีการอัญเชิญผีเจ้าเมืองขึ้นนั่งบนเสลี่ยง หากเป็นพิธีใหญ่เจ้าภาพมีทรัพย์สินมากก็อาจจัดจ้างม้าประดับม้าอย่างสวยงามเพื่อเป็นที่นั่งของเจ้าเมืองออกนำขบวน หรือผู้ที่นำอาหารไปถวายพระในตอนเช้าจะแขว่สักการะที่หอเจ้าเมือง หรือเมื่อถวายอาหารพระภิกษุเสร็จสิ้นก็มักจะแขว่สักการะเจ้าเมืองด้วย (วิระพงศ์ มีสถาน, 2544: 29)

จากพื้นฐานการนับถือศาสนาพุทธดังกล่าว ทำให้ชาวไทใหญ่มิงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนาพุทธครบทั้ง 12 เดือนเรียกว่า “หยาสี่สิบสอง” หรือพิธี 12 ราศีของชาวไทใหญ่ โดยมีประเพณีหรือกิจกรรมในแต่ละเดือนดังต่อไปนี้

1. ประเพณีเหลินเจ้ง (เดือนเจ้ง ตรงกับเดือนธันวาคม) เป็นการทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระสงฆ์และบำรุงผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จึงเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เรียกประเพณีนี้ว่า “กาบซอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่ คือนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ จัดทำอาหารหรือขนมแล้วเชิญคนเฒ่าคนแก่ไปร่วมทำบุญถวายพระที่วัดถือว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่

2. ประเพณีเหลินกำ (เดือนกำ ตรงกับเดือนมกราคม) ชาวไทใหญ่จะทำข้าวปุก คือ ข้าวเหนียวคดลูกงาบัน ไม่นิยมนำข้าวออกขยี้กลาง เป็นเดือนที่ข้าวและงาให้ผลผลิตใหม่ พระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสกรรม หรืออยู่กรรมในป่าช้าภาษาไทใหญ่เรียกว่า “เข้ากำปางวาส” และเป็นเดือนที่จะไม่มีการจัดงานมงคลใด ๆ แต่ชาวบ้านจะทำบุญต่อเทวดาฟ้าดิน โดยนำข้าวและงาที่ได้ผลผลิต

ไปถวายวัด และถือโอกาสทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะที่อยู่อาศัยแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสธรรม (โกศล ศรีมณี, ม.ป.ป. : 29-30)

3. ประเพณีเหลินสาม (เดือนสาม ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์) มี “ปอยข้าวหย่ากู่” เป็นการถวายหรือให้ทานหรือการทำบุญถวาย ข้าวเหนียวแดงแล้วนำไปถวายพระที่วัด เพราะเชื่อว่าจะได้บุญกุศลและนิยมทำติดต่อกัน 3 ปี เป็นกิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวผลผลิตจาก การทำไร่ทำนาและได้ผลผลิต หรือเรียกว่า ได้ข้าวใหม่ ก็จะเอาข้าวใหม่นี้ไปทำบุญในรูปข้าวหย่ากู่ในการหลั่งข้าวหย่ากู่ นั้นชาวบ้านจะแบ่งส่วนหนึ่งไปถวายพระภิกษุ สามเณร และส่วนที่เหลือทั้งหมดจะนำไปทาน(ให้ทาน) คนเฒ่าคนแก่ที่บุคคลนั้นๆ ให้ความเคารพนับถือหรือแจกเป็นทานในหมู่บ้านหรือตามบ้านญาติสนิทมิตร(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2529 :242)

4. ประเพณีเหลินสี่ (เดือนสี่ตรงกับเดือนมีนาคม) ในเดือนสี่นี้จะเป็นช่วงที่ชาวไทใหญ่ให้กุลบุตรบวชเป็นสามเณรหรือเรียกว่า “ปอยล่างลอง” เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนา แต่เดิมเคยทำกันมาเมื่อครั้งที่ชุมชนไทใหญ่อยู่ในพม่า เมื่อย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ใดก็มักจะจัดงานดังกล่าวนี้ เริ่มต้นการบวชโดยการนำเด็กไปโกนผมแล้วแต่งตัวเป็น “ล่างลอง” ซึ่งการแต่งตัวหมายถึงผู้จะบวชเป็นบุตรของเจ้าฟ้าเมืองไทใหญ่ หรือผู้มีทรัพย์อันมั่งคั่ง(วิระพงศ์ มีสถาน, 2544 :20) และได้รับการยกย่องให้เป็นลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ากุลบุตรที่จะได้เป็นล่างลองนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาสได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อกษัตริย์หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน,2549:215-217)

5. ประเพณีเหลินห้า (เดือนห้า ตรงกับเดือนเมษายน) เป็นเดือนที่เปลี่ยนศักราชใหม่ หรือประเพณีขึ้นของปีใหม่ วันเริ่มปีใหม่ตรงกับวันที่ 13 เมษายนชาวไทใหญ่เรียกว่า วันช่างจ้างตัก หรือวันสังขารล่อง มีการทำความสะอาดมีพิธีการวาระพระรัตนตรัย ผู้มีพระคุณและสงวนน้ำพระพุทธรูปรดน้ำคำหัว “กันตอ” หรือการขอขมาบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ และพึงธรรมหรือถ่อมลิกจากพระสงฆ์ และขอพรปีใหม่ให้มีโชคลาภอยู่เย็นเป็นสุขเจริญ และชาวไทใหญ่นิยมทำโกมโบ้หรือโคมรูปดอกบัว เพื่อบูชาพระตามวัดวาอารามต่าง ๆ จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี,ม.ป.ป. :7)

6. ประเพณีเหลินหก (เดือนหก ตรงกับเดือนพฤษภาคม) หรือประเพณีปอยจำต๋วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปีเป็นวันวิสาขบูชาซึ่งเป็นวันที่สำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนา และเป็นวันทำบุญบูชาเจดีย์ทรายของชาวไทใหญ่ หรือเรียกว่าประเพณีปอยจำต๋ เชื่อกันว่าหากได้ร่วมประเพณีนี้จะได้นบุญกุศลยิ่งใหญ่ เกราะห้กรรมไม่ดีต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับตัวเราก็จะหายไป สิ่งที่ย่ำจะ

กลายเป็นดียิ่งๆ ขึ้นไปอีกและถือเป็นประเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน,ม.ป.ป.: 51-57)

7. ประเพณีเหลินเจ็ด (เดือนเจ็ด ตรงกับเดือนมิถุนายน) ชาวไทใหญ่เรียกว่าวนปะลึก เป็นประเพณีหนึ่งก่อนเข้าพรรษาของชาวไทใหญ่ วนปะลึกเป็นการทำบุญหมู่บ้าน เจ้าของบ้านจะนำดั่งน้ำใส่น้ำใส่ทราย ทำดาแหลว 7 ชั้น นำใบไม้มงคล (ใบไม้ที่มีชื่อ กันกิดขวางและหนาม) มาทำพิธีเพื่อป้องกันสิ่งที่ไม่ดีร้าย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการจัดทำประเพณีวนปะลึกจะช่วยป้องกันอันตรายทั้งปวงและเชื่อว่าการเลี้ยงเจ้าเมือง จะทำให้หมู่บ้านได้รับการคุ้มครอง ป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ (สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, 2540 : 22-23)

8. ประเพณีเหลินแปด เหลินเก้า เหลินสิบ (ตรงกับเดือนกรกฎาคม สิงหาคม กันยายน) เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกันมากเป็นช่วงเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำนำพรรษาไม่ไปค้างคืนที่อื่นจนครบ 3 เดือน ส่วนศรัทธา อุบาสก อุบาสิกาก็ได้ถือศีล ภาวนาในพรรษตามพระสงฆ์ไปด้วย ในเดือนนี้เป็นเดือนที่เป็นช่วงวันเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่จะมักจะจำศีลที่วัดตั้งแต่วันเข้าพรรษาจนถึงวันออกพรรษา และในเดือนเก้าชาวไทใหญ่จัดกิจกรรมทำบุญถวายสลากภัตตร ประเพณี “ต่างขอมต่อโหลง” หรือประเพณีถวายข้าวมรุปายาสหรือประเพณี “ต่างข้าวพระเจ้าหลวง” ถึงจะเรียกชื่อต่างกันแต่ก็มีความหมายเดียวกันคือเป็นการถวายข้าวแด่พระพุทธเจ้าเพื่อเป็นพุทธานุชา แต่เดิมจะทำกันในวันวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือน 8 เหนือ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันที่คล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และในเดือนสิบ จะทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว (โกศล ศรีมณี,ม.ป.ป. :19-20)

9. ประเพณีเหลินสิบเอ็ด(ตรงกับเดือนตุลาคม)เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทใหญ่พากันถวายจองแข่งต่างปู่ด หรือ “จองพารา” ซึ่งหมายถึงซุ้มรับเสด็จพระพุทธเจ้า และได้จัดเป็นประเพณี “ปอยเหลินสิบเอ็ด” หรือประเพณีออกพรรษา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากในประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดนี้ จะมีกิจกรรมตักบาตรเทโว กิจกรรม“การหลู่เตนเหง” เป็นภาษาไทใหญ่ หลู่ แปลว่า ถวายเตน แปลว่า เทียน เหง แปลว่า 1,000 เล่ม และหลู่เตนเหง จึงแปลความหมายได้ว่า “ถวายเทียน 1,000 เล่ม” และมีกิจกรรมปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด) เป็นประเพณีที่ต่อจากการเสร็จสิ้นของประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด จะมีการนำเอาไม้แปก หรือไม้เกียะของแต่ละบ้านมารวมกันไปถวายวัด เพื่อเป็นการบูชาหรือฉลองให้กับพระพุทธเจ้า และเป็นการบอกให้รู้ถึงฤดูกาลที่เปลี่ยน จากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว บางหมู่บ้านจะมีการใช้กองฟืนแทนไม้แปกหรือไม้เกียะ เพื่อทำกองไฟฉลองให้กับพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า กองหลัว (ภาษาทางภาคเหนือ) หรือกองฟืนนั่นเอง รายละเอียดของประเพณีจองพาราผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในภาคผนวก

10. ประเพณีเหลืงสิบสอง (เดือนสิบสองตรงกับเดือนพฤศจิกายน) ชาวไทใหญ่ยังมีการจัดงานปอยปายหลอย ชาวไทใหญ่ไม่เรียกว่างานลอยกระทง เพราะเป้าหมายที่แท้จริงก็คือ การบูชาพระธาตุดอยกองมู ซึ่งเป็นอุดมคติและวิถีชีวิตความเชื่อของชาวไทใหญ่ ส่วนการปล่อยโคมลอยที่เรียกว่า กระทงสวรรค์ มีการดักบาตรดอกไม้บูชาพระธาตุ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ทำบุญลอยเคราะห์หรือทำการสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อแห่งตำนานในพระพุทธศาสนา ส่วนการประกวดดอกไม้ไฟ และการละเล่นต่าง ๆ นั้น เป็นการจัดกิจกรรมให้มีความครึกครื้นเท่านั้น สถานที่จัดวัดพระธาตุดอยกองมู ถือว่าเป็นวัดเป็นแหล่งรวมจิตใจความศรัทธาที่ชาวแม่ฮ่องสอนและผู้มาเยือนในบางชุมชนยังมีประเพณีล่องฝ่องไต หรือประเพณีลอยกระทงไทใหญ่ เป็นการบูชาพระอุปคุตของชาวไทใหญ่ (ประเสริฐ ประดิษฐ์,ม.ป.ป. :1-3)

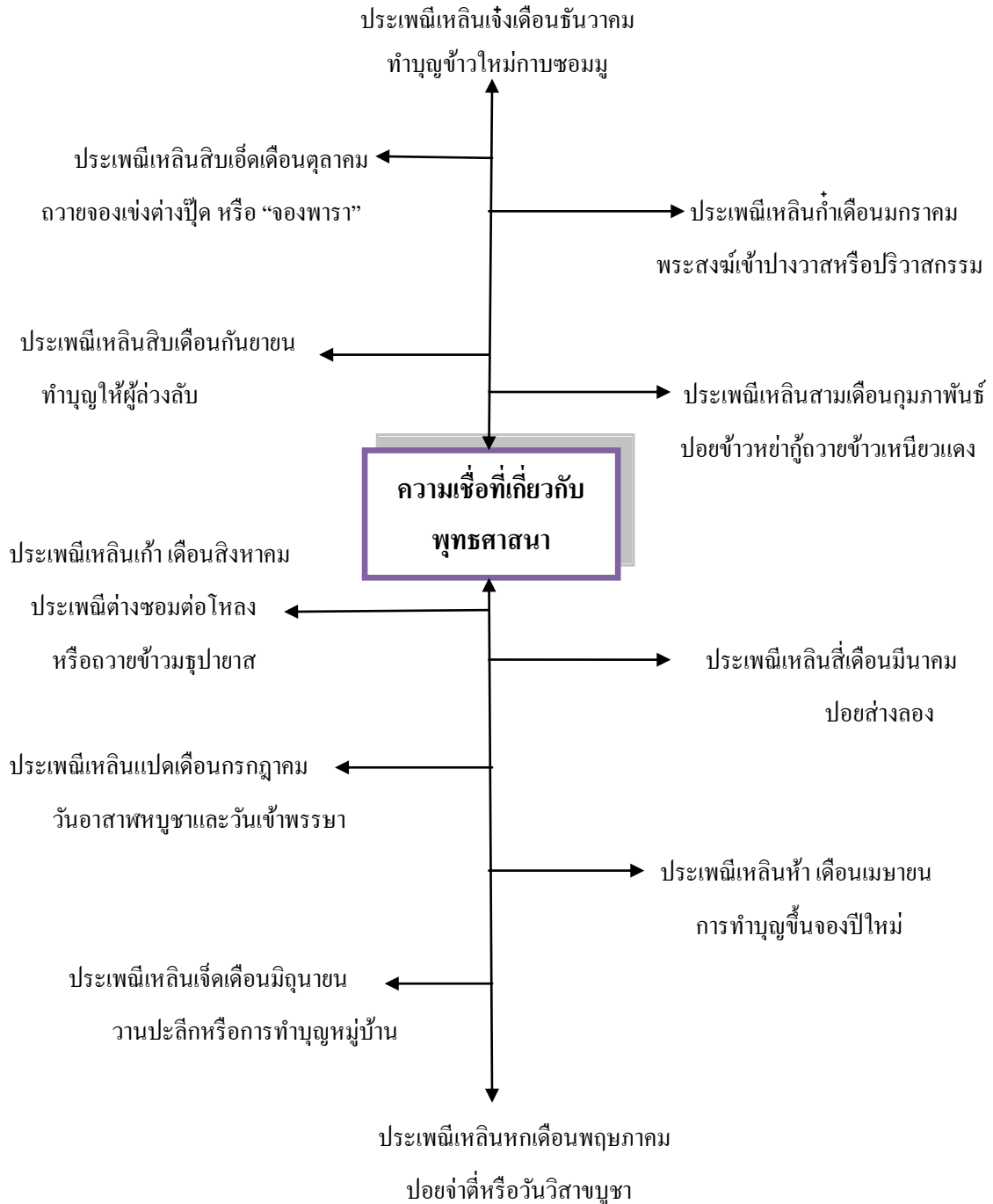
จะเห็นได้ว่า ความเชื่อของชาวไทใหญ่ต่อศาสนาพุทธนั้น มีความเลื่อมใสศรัทธาและเป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อศาสนาากจึงมีกิจกรรม ประเพณีตลอดทั้งปีนัยสำคัญก็คือการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ให้เป็นผู้ที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาากกว่าชนเผ่าอื่นที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน จนมีสำนวนว่า “กินอย่างม่านตานอย่างไต” คนไต (ไทใหญ่)เป็นคนใจบุญสุนทาน (เรณู อรรธนามศรี, 2546 :234) ประเพณีช่วง12 เดือนของชาวไทใหญ่ ผู้วิจัยดั่งสรุปไว้ในแผนภูมิที่ 4

อย่างไรก็ตาม ความเคร่งครัดต่อศาสนาที่สืบทอดต่อกันมาของชาวไทใหญ่ในเรื่องต่าง ๆ นั้น ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมในหลายเรื่อง เช่น การสวมรองเท้าเข้าไปในวัด ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนกล่าวตรงกันว่า สมัยก่อนนั้นคนที่เข้าไปในวัดต้องถอดรองเท้าและถือเข้าไป เพื่อแสดงความเคารพเลื่อมใสต่อศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ในปัจจุบันจะทำอย่างเดิมไม่ได้เนื่องจากกลัวรองเท้าหาย เพราะราคารองเท้าแพง เป็นต้น ซึ่งเห็นว่าภาวะของจิตใจของผู้คนมีการปรับเปลี่ยนไปตามภาวะที่แวดล้อมด้วยความไม่ไว้วางใจกันเกิดขึ้นในชุมชนไทใหญ่แทบทุกแห่ง

ภาพที่ 4.2 การดักบาตรเทโวของชุมชนไทใหญ่ป้อกาด

แผนภูมิที่ 4 บริบททั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่
ด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ประเพณี 12 เดือนของชาวไทใหญ่

3) ความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย

นอกจากความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธแล้ว ชาวไทใหญ่ยังมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต จึงมีพิธีกรรมตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย ในช่วงของแรกเกิดนั้นชาวไทใหญ่เชื่อว่าเมื่อตั้งครรภ์ไม่ต้องแยกแม่ออกจากฝูงคน และไม่มีเรื่องของการเซ่นบวงสรวง แต่เมื่อคลอดบุตรมาแล้วจะมีข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่น ห้ามแม่ไม่ให้รับประทานของแสลงต่าง ๆ เป็นเวลา 1 เดือน ห้ามแม่อาบน้ำหลังจากคลอดตลอด 7 วัน และก่อนที่จะลงมือทำงานการเรือนได้ตามปกตินั้น ต้องเข้ากระโจมอาบน้ำชำระร่างกายให้บริสุทธิ์ และสวมเสื้อผ้าใหม่ ต้องเผาไม้ด้วยการรวมควันพร้อมกับแม่ เพื่อเป็นการกันโลหิตเล่นขึ้นสมองที่อาจทำให้มีเลือดออกมาทางจมูกและปาก แต่ถ้าหากมีจะต้องเอาเลือดคังมากินแก้ ฝ้ายข้างพอนั้นห้ามไล่หนู แบกหามผี (คนตาย) ขุดหลุม หรือกลบหลุม เพลาะ และชกต่อยกับใครๆ และเมื่อเด็กอายุครบเดือนให้ประกอบพิธีทำขวัญเดือน ตั้งชื่อ อาบน้ำเด็กในอ่าง หากเป็นชายให้เอาทองคำ พลอยต่างๆ ตามที่มีแช่ไว้ด้วย หากเป็นหญิงมักใช้ทองคำและเครื่องประดับกายของสตรี ถ้าเป็นวัสดุที่ทำจากทองคำ เพชรพลอยต่าง ๆ จะยังเป็นมงคล ส่วนการตั้งชื่อจะมีการตั้งชื่อตามลำดับที่เกิดและจะใช้ไปตราบจนเมื่อเด็กโตไปบวชอยู่วัด อาจเปลี่ยนชื่อให้เหมาะกับวันเกิดของเด็กหรือหากเด็กเจ็บไข้ได้ป่วยมากจำต้องเปลี่ยนชื่อ และมีพิธีสะเดาะเคราะห์เมื่อเด็กชายเมื่อโตจะส่งเข้าไปเรียนภายในวัด เด็กต้องไปทุกวันจนกว่าจะเรียนและเข้าใจในพระรัตนตรัย จากนั้นพระสงฆ์เจ้าอาวาสในวัดนั้นจึงอนุญาตให้บวชเป็นสามเณรเพื่อศึกษาในพุทธศาสนาต่อไป (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: 51-52)

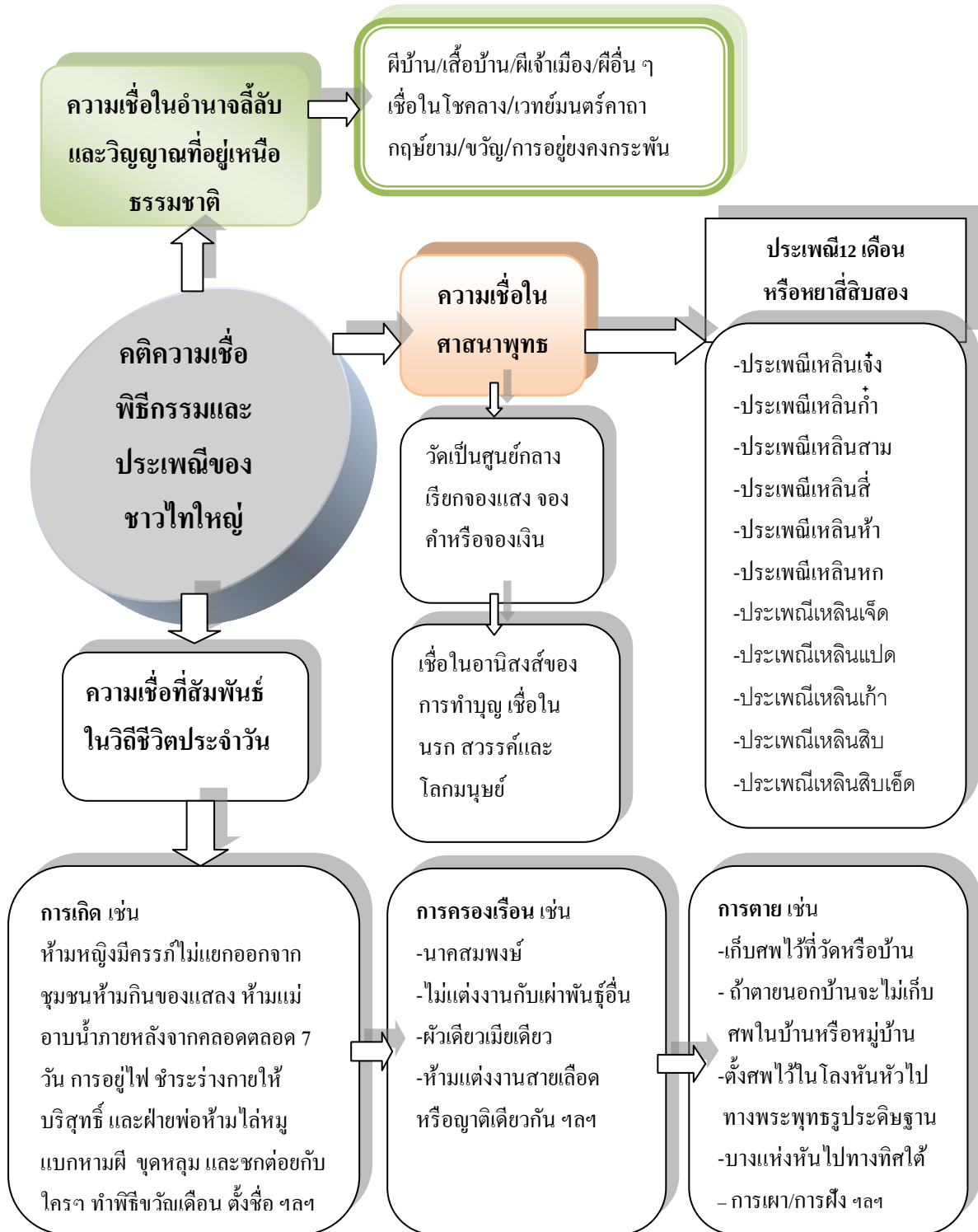
ในช่วงของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ด้านการครองเรือนหรือการแต่งงานจะอยู่ในช่วงอายุที่เหมาะสม ชาวไทใหญ่จะมีอิสระในการเลือกคู่ครองแต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเข้มงวดในเรื่องเผ่าพันธุ์มาก จะไม่อนุญาตให้คนไทใหญ่แต่งงานกับคนเผ่าอื่น หากมีคนในหมู่บ้านประพฤตินอกครรลองดังกล่าว จะถูกญาติมิตรเพื่อบ้านหยามเหยียดตึนนิทาทอยู่เสมอ จนบางครั้งอาจไม่คบค้าสมาคมด้วย แต่ความเข้มงวดดังกล่าวได้เสื่อมลงไปจากสังคมไทยแล้ว แต่การแต่งงานของชาวไทใหญ่ยังคงยึดมั่นในระบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง(วีระพงศ์ มีสถาน, 2544 : 23) ในความเชื่อการแต่งงานนั้น ชาวไทใหญ่จะให้ความสำคัญในการกำหนดวันเวลาแต่งงานต้องคำนวณตาม ค่ำราแผ่นดิน โดยจะนำเอาวันเดือนปีเกิดทั้งชายและหญิงไปทำการคำนวณด้วยกันเรียกว่า “นาคสมพงษ์” เพื่อร่วมธาตุร่วมลักษณะกัน และหาวันที่จะประกอบพิธีแต่งงานต่อไป และข้อห้ามของการแต่งงานนั้นห้ามชายแต่งงานกับมารดาของตนเองและมารดาของภรรยาตนเอง ตลอดจนย่า ยาย ป้า น้ำ อา พี่สาว น้องสาวของตนเองด้วย ข้างฝ่ายหญิงก็เช่นกันที่ห้ามแต่งงานกับบิดาตนเองและบิดาของสามี ตลอดจนญาติใกล้ชิดที่เป็นชายทั้งหมด ฝ่ายชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน แต่จะพบได้ในคนที่มีเงินเท่านั้น ส่วนหญิงนั้นมีข้อห้ามมีสามีเกินกว่าหนึ่ง

สำหรับหญิงหม้ายหญิงร้างหญิงแก่ที่เป็นอิสระสามารถจะแต่งงานใหม่ได้ตามใจปรารถนา (สถาบันวิจัยสังคม, 2551 : 54-55)

จากเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน และเจ้าคณะตำบลเมืองปอนท่านเล่าตรงกันว่า ประเพณีการตายของชาวไทใหญ่นั้น เมื่อชาวไทใหญ่ถึงแก่กรรมในบ้านจะเก็บศพบำเพ็ญกุศลไว้บ้านหรือที่วัด ส่วนจะเก็บไว้กี่วันแล้วแต่ฐานะของผู้ตาย หากเป็นพระภิกษุอาจเก็บศพไว้เป็นเดือนหรือเป็นปี และในปัจจุบันถ้าเป็นพระชั้นสมศักดิ์ก็จะขอพระราชทานเพลิงศพ ตามระเบียบของกรมการศาสนา หากมีคนตายนอกบ้านจะไม่นำศพมาในบ้าน หรือนำเข้ามาในหมู่บ้าน หรือนำผ่านบ้าน ยิ่งเป็นการตายโหง ตายที่ไหนก็จะเผาหรือฝังไว้ที่นั่น ถ้าเป็นหญิงตายทั้งกลมให้นำไปฝังหรือเผาทันที จะไม่เก็บศพไว้ค้างคืนถ้าตายก่อนวันเดือนดับคือวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ ไม่ตั้งศพไว้จนล่วงเลยวันเดือนดับ นอกจากนี้จะไม่นำศพไปเผาปนกิจในวันขึ้น 9 ค่ำ หรือ แรม 9 ค่ำ เนื่องจากเชื่อกันว่าจะเกิดอาเพศแก่คนในบ้านเรือนและคนในหมู่บ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีพิธีศพของชาวไทใหญ่นี้มีความแตกต่างกันในหลายท้องที่ เช่น การตั้งศพไว้ในโลงหันหัวไปทางพระพุทธรูปประดิษฐานในศาลาตั้งศพ บางแห่งทำให้หันไปทางทิศใต้ และเมื่อจะนำศพไปป่าช้าให้เอาทางเท้าออกไปก่อน จะทำให้ผีหรือวิญญาณกลับมาบ้านไม่ได้ แต่บางชุมชนกลับเชื่อว่าให้นำด้านหัวไปก่อน เพื่อให้เหมือนกับเอาหัวเดินแทนเท้า (วิระพงศ์ มีสถาน, 2544: 24)

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่เป็นสังคมหรือชุมชนแบบพึ่งพาเกษตรที่อิงหรือผสมผสานกับอยู่กับความเชื่อพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ และมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงการตาย โดยในแต่ละความเชื่อนั้นจะแสดงออกมาเป็นพิธีกรรม ประเพณีในรอบปีซึ่งจะสัมพันธ์กลมกลืนไปในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ในบางความเชื่อดังกล่าวในพิธีกรรมบางอย่างได้สูญหายไปจากชุมชนไทใหญ่ อย่างเช่นกรณีการฝังศพชาวไทใหญ่ในปัจจุบันจะไม่นิยมในการนำคนตายไปฝัง หรือมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าชาวไทใหญ่ไม่มีคติความเชื่อดังเดิมที่จะไม่แต่งงานกับคนชาติพันธุ์อื่นอีกเป็นต้น

แผนภูมิที่ 5 สรุปคติความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีของชาวไทใหญ่

4.1.2.2 วัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้านชาวไทใหญ่

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ชาวบ้านและสังเกตในชุมชนไทใหญ่ โดยเฉพาะบริเวณตลาดที่จำหน่ายอาหารในตอนเช้ามีดและตอนเย็นในชุมชนพื้นที่วิจัย พบว่า ชาวไทใหญ่ชอบบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลักมากกว่าบริโภคข้าวเหนียว ข้าวเหนียวนิยมทำเป็นขนม แต่ในตลาดทุกแห่งมีข้าวเหนียวขายให้แก่ชาวบ้านในชุมชน อาหารของชาวไทใหญ่มีหลายประเภทที่เป็นที่นิยมบริโภคมีทั้งประเภทน้ำพริก ยำ แกง เช่น พริกผอง น้ำพริกส้ม(น้ำพริกกะปิ) น้ำพริกคั่ว น้ำพริกเห็ด น้ำพริกต่อ น้ำพริกอุ๊บ น้ำพริกอื่น ๆ และมีอาหารประเภทแกงได้แก่ แกงฮังเล แกงผักต่างๆ เช่น ผักกาด ผักเขียว(ตำลึง) ผักกูด บอนผักทอง และอื่นๆ ส่วนอาหารประเภทไก่หรือยาเช่น ยำหน่อไม้ ยำมะเฟือง ยำมะม่วง ยำมะปราง ยำหนัง(สัตว์) ยำผัก และอื่นๆ รวมทั้งนิยมบริโภค “ถั่วเน่าเค็ม” ซึ่งทำจากถั่วเหลืองที่ปลูกเป็นพืชหลักในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายนของทุกปี นอกจากนั้นยังมีอาหารประเภทขนมไทใหญ่ แบ่งเป็นขนมที่มีทั่วไป ได้แก่ ส่วยทะมิน อาหละหว่า อาหละหว่าจุง เป็งมั้ง ข้าวต้มกล้วย ข้าวต้มถั่ว ข้าวต้มกะทิ ฯลฯ และขนมในเทศกาลที่สำคัญ ๆ เช่น ปอยส่างลองจะมีการทำขนมจำพวกขนมเทียน ขนมจ็อก ข้าวตอกปั้น และข้าวปองต่อ เทศกาลออกพรรษาจะมีการทำขนมเทียน ขนมจ็อก หรือขนมสอดไส้ เพื่อนำไปทำบุญที่วัดและแจกจ่ายเพื่อเป็นทานไปยังบ้านญาติ ในช่วงเดือน 3 ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์จะมีการทำ “ข้าวหยาแก้ว”หรือข้าวเหนียวแดง (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 36-40) นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านเมืองปอน ยังพบว่า ชาวไทใหญ่อยังชอบนำเอาพืชผักพื้นบ้านมาปรุงเป็นอาหาร เช่น หมากเขียดตำ(ตำมะเขือ) มะม่วงสะเนาบ(ย่ำมะม่วง) ผักจ็อก มะเขืออุ๊บ หน่อไก่(ยาหน่อไม้) ผักกูดจอส้ม (จอน้ำ) ผักบั้งจ่อ หมาก-लगตำ (ตำขม) ผักห้าไก่(ชะอม) เป็นต้น ตลอดจนอาหารประเภทที่ใช้เนื้อสัตว์เป็นหลักในการทำอาหาร เช่น ไก่ หมู ปลา เช่น อุ๊เบรื่องในหมู ไข่อุ๊เบรื่อง ปลาเค็มอุ๊เบรื่อง เนื้อส้มอุ๊เบรื่อง(ข้าวกันจิ้น) แกงกระด้าง(หนังตุ๋น) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเฒ่าผู้แก่กล่าวตรงกันว่า ในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านไทใหญ่ในชุมชนไทใหญ่นั้น เมื่อทำอาหารเสร็จ ในครอบครัวที่เคร่งครัดในศาสนา มักนำเอาข้าวและอาหารที่ทำเสร็จมาแบ่งใส่ภาชนะขนาดเล็กแล้วนำไปถวายพระที่อยู่บนหิ้งพระภายในบ้าน แล้วถึงจะเรียกสมาชิกภายในบ้านมารับประทานพร้อมกันทั้งบ้าน และเด็กจะไม่รับประทานก่อนผู้ใหญ่ โดย จะนั่งบนพื้นล้อมวงกัน มีโตกหรือถาดใส่กับข้าวไว้ตรงกลาง และจะมีการแบ่งปันให้ญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านข้างเคียงที่มีความสนิทคุ้นเคย และการทำอาหารเพื่อบริโภคในแต่ละครั้งนั้นมักจะไม่นำในปริมาณมากนัก คือทำพอเพียงแก่ในแต่ละมือ แต่หากมีอาหารที่เหลือก็มักจะเก็บไว้กินในมื้อต่อไปเช่นกัน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชนบ้านหมอกจำแป่ ว่า การทำอาหารเพื่อถวายพระ ชาวไทใหญ่ในชุมชนบ้านหมอกจำแป่นั้น มักจะทำถวายข้าวภัตราหารแด่พระภิกษุแทบทุกวันโดยใช้เวลาเช้านั้นจนถึงตอนสาย ๆ และในแต่ละวัดก็จะมีปูจองจะให้สัญญาณโดยการตีระฆัง และมีการนิมนต์มารับภัตราหาร ซึ่งพระภิกษุชาวไทใหญ่จะฉันอาหารเพียงมือเดียวชาวไทใหญ่เรียกว่า “ซุงซอมวัน” เช่นเดียวกับพระภิกษุทั่วไปในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ

ภาพที่ 4.3 อาหารไทใหญ่น้ำหมากหมาก

4.1.2.3 การแต่งกายของชาวไทใหญ่

รูปแบบการแต่งกายของชาวไทใหญ่มิมีอัตลักษณ์ลักษณะเฉพาะตนอย่างเห็นได้ชัด ถ้าเป็นผู้ชายไทใหญ่จะนุ่งกางเกงขาก๊วยหรือกางเกงเป้าใหญ่เหมือนชาวจีน ชาวไทใหญ่เรียกว่า โก้นโห่งโย่ง สวมเสื้อแขนยาว คอกลมไม่มีปกผ่ากลางอกตลอดแนว และมีกระดุมตามแนวสาบเสื้อ มักใช้สวมเป็นเสื้อตัวนอก ส่วนเสื้อตัวในอาจจะสวมเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตคอปกทั้งเสื้อและกางเกงจะทำจากผ้าฝ้ายทอมือ นอกจากนี้ยังโพกหัวหรือเรียกว่าผ้าเคนโห(หัว) ด้วยผ้าทอสีอ่อน ๆ แต่เดิมนิยมโพกด้วยผ้าขาวม้า หรือผ้าขนหนูแทนก็มาก แต่ถ้าไปงานเป็นทางการก็จะไม่นิยมผ้าขนหนู (วิระพงศ์ มีสถาน, 2544 : 12) นอกจากนั้นการแต่งทรงผมของชายสูงอายชาวไทใหญ่บางคน นิยมเกล้าผมไว้ตรงกลางศีรษะแล้วโพกด้วยผ้าโพกศีรษะ ส่วนใหญ่จะนิยมโกนผมโพกศีรษะ เมื่อไปทำพิธีใด ๆ ก็จะปลดผ้าโพกศีรษะลงมาพาดกับไหล่ ถือว่าเป็นการแสดงความสุภาพอ่อนน้อมต่อสิ่งที่ควรเคารพบูชาได้อีกสถานหนึ่ง ส่วนการแต่งกายของหญิงไทใหญ่นั้น สวมเสื้อแขนยาวหรือแขนสามส่วน เสื้อชั้นในจะใช้เสื้อปักลูกไม้ที่ด้านหลัง เป็นเสื้อผ่า

หน้าใช้เข็มกลัดหรือติดกระดุมเรียกว่า “เสื้อปิดจำ” สวมเสื้อไคหน้าต่อทับด้านนอก ผู้ใหญ่ใช้ “เสื้อไคหน้าแหว่” แบบเสื้อชาวจีน ส่วนผ้าชิ้นผู้หญิงไทใหญ่ นั้น จะใช้ผ้าที่มีลวดลายเป็นส่วนใหญ่ เย็บตะเข็บเดียวเป็นผ้าถุงธรรมดา สมัยก่อนจะใช้ผ้าเนื้อนุ่มสีดำต่อตรงเอว เรียกว่า “หัวชิ้น” เวลานุ่งผ้าก็จะหนีบชายหัวชิ้นได้แน่น ใช้เข็มขัดเงินคาดทับ ผ้าชิ้นแต่ละแบบที่ผู้หญิงชาวไทใหญ่นิยมนั้นเรียกต่างกัน เช่น ชิ้นก้อง เป็นผ้าชิ้นทอขดลายหรือดอก ชิ้นส่วยต่อง เป็นผ้าไหมทำจากเมืองส่วยต่อง ใกล้เมืองมณฑลเถเล ชิ้นปะล่อง เป็นผ้าชิ้นไหมลายขวาง ชิ้นหล้าย เป็นชิ้นไหมเนื้อดี ชิ้นสายยาค้าย กับผ้ามัดหมี่แต่เป็นลายเล็ก ๆ และชิ้นถุงจับ เป็นผ้าชิ้นที่นำเอาเศษผ้าชิ้นที่เหลือแล้วนำมาต่อกันเป็นผ้าชิ้นหลากสี ส่วนทรงผมของผู้หญิงไทใหญ่นั้นจะนิยมตามวัยเช่น ทรงปกระหม่อมเป็นทรงผมของเด็ก ทรงหน้าม้า แบบเดียวกับทรงนักเรียน ทรงสะต๊อก เป็นทรงผมที่ต่อจากทรงหน้าม้าจะปล่อยผมไว้ตรงปลายศีรษะและเป็นทรงทรงสำหรับผู้พ้นวัยเด็ก มวยเกล้าปาด เป็นทรงผมสำหรับผู้หญิงไทใหญ่ที่แต่งงานแล้ว มวยเกล้าขัดแก้ง เป็นทรงผมของผู้หญิงวัยกลางคนถึงสูงอายุ และมวยเกล้าข้อเป็นทรงผมสำหรับผู้สูงอายุถึงวัยชรา เป็นต้น และที่ยังคงเป็นอัตลักษณ์ของการแต่งกายแบบไทใหญ่อีกอย่างหนึ่งก็คือ การโพกศีรษะและการสวมหมวกไม้ไผ่ที่เรียกกันว่า “กูปไต” (กรมศิลปากร, 2542 : 149-150)

จะเห็นว่า การแต่งกายของชาวไทใหญ่มีลักษณะอัตลักษณ์ของตนเอง แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และจากการสังเกต กล่าวตรงกันว่า การแต่งกายที่แสดงออกความเป็นไทใหญ่ในตั้งแต่มีการใช้ไฟฟ้าเมื่อเกือบยี่สิบปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เกือบทุกหลังคาบ้านมีเครื่องรับโทรทัศน์ รวมทั้งสามารถรับสัญญาณดาวเทียมได้อย่างกว้างขวาง สามารถรับฟังข่าวสารรายการต่าง ๆ มากมายทั้งในและนอกประเทศ ในกลุ่มเด็กวัยรุ่นนั้ก็มีการเลียนแบบหรือรับอิทธิพลการแต่งตัวจากดารารหรือจากภาพยนตร์โฆษณา หรือแผ่นซีดีเพลงต่าง ๆ รวมถึงการติดต่อกับกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์ เช่น คนเมือง และนักท่องเที่ยว ทำให้การแต่งกายดั้งเดิมของชาวไทใหญ่เริ่มเลือนหายไปหรือแตกต่างไปจากอดีต แต่ยังมีผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนไทใหญ่ที่ยังสามารถแสดงตัวตนการแต่งกายเป็นลักษณะชาวไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะช่วงเทศกาลหรือการมีงานหรือพิธีกรรมที่เป็นงานบุญประเพณี หรืองานมงคลในชุมชนของตนเอง จะนิยมแต่งกายแบบชาวไทใหญ่ดั้งเดิม

4.1.2.4 การละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน

การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ นิยมการละเล่นและแสดงในช่วงของเทศกาลงานประเพณีของวัดและชุมชน จะมีการจัดการละเล่นประกอบขบวนหรือการจัดแสดงเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนไทใหญ่ด้วยกันหรือระหว่างชาติพันธุ์อื่น การละเล่นที่นิยมเล่นของชาวไทใหญ่ ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของ

ชาวไทใหญ่ จะมีทั้งการเล่นของเด็ก และของผู้ใหญ่ เช่น การเล่นอีตา การเล่นตอกันหรือการชนกว้าง การเล่นอั้งอีตอกัน หรือการชนด้วงจีควาย การเล่นเม็คละหุ้งชนกัน การเล่นม้ากะลา และการเล่นม้าโด้งด้าง เป็นต้น ส่วนการเล่นของผู้ใหญ่เช่น การเล่นหมากอื่น การเล่นโบกไฟโย้งหรือบ้องไฟดินเหนียว การเล่นหมากกว้าง การเล่นหมากนิม และการเล่นหมากนิมโท เป็นต้น การฟ้อนนกหรือกิ้งกะหล่า (รำนก) การฟ้อนโคหรือก้าโคหรือการรำโต การฟ้อนเจิง การฟ้อนไต เป็นต้น

การแสดงพื้นบ้านของชาวไทใหญ่นิยมประกอบในกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากจะเป็นการแสดงที่สอดคล้องกับคติความเชื่อในศาสนาพุทธ ได้แก่ การฟ้อนนกหรือกิ้งกะหล่า เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองในเทศกาลออกพรรษาของไทใหญ่ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานาน ด้วยเหตุที่คนไทใหญ่นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด เทศกาลออกพรรษาเป็นประเพณีที่พยายามจำลองเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าเสด็จนิวัตมนุษยโลกพรรษาที่ 7 จากเหตุการณ์วัดเปิดโลก (โลกวิธรณปาฏิหาริย์) คนไทใหญ่ปฏิบัติสืบทอดกันมาว่าสัตว์และนักสิทธิ์วิทยารูปร่างแปลก ๆ จากป่าหิมพานต์แดนไกล เช่นสิงโต กิณรี กิณรี ผีเสื้อยักษ์ พญานาคคนธรรพ์ วิชยธร และอื่น ๆ ได้มาประกอบหน้ากันเพื่อรับเสด็จสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยรูปร่างที่แตกต่างกัน ประกอบกับความรู้สึกชื่นชมบุญบารมีของพระพุทธองค์ มนุษย์และสัตว์รู้สึกแปลกใจและขบขันในรูปร่างอันแปลกประหลาดของและเผ่าพันธุ์ ที่ไม่เคยเห็นกันมาก่อน แต่ละคนก็แสดงศิลปะประจำเผ่าพันธุ์ออกมาอย่างสนุกสนาน บ้างก็ฟ้อน บ้างก็รำ ร้องรำทำเพลงไปตามความถนัดของตน ได้รับความสนุกสนานสำราญกันถ้วนหน้า คนไทใหญ่ยึดเหตุการณ์ในพระพุทธประวัติตอนนี้เป็นประเพณีสืบทอดกันมา การฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ ก็คือเหตุการณ์จำลองการฟ้อนรำของสัตว์ทั้งหลายในวันเทโวโรหณะในสมัยพุทธกาล ถือเป็นประเพณีสำคัญที่ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและร่วมรับความสนุกสนานโดยทั่วหน้า ในอดีตประมาณ 40 ปีที่แล้วมาเทศกาลเฉลิมฉลองจะเริ่มตั้งแต่วันเพ็ญเดือน 11 จนถึงแรม 13 ค่ำ เดือน 11 ผู้ที่แสดงการเดินรูปสัตว์จะเป็นผู้ชาย และเพื่อให้เกิดความสวยงาม ชุดรูปสัตว์จะมีหน้ากาติดกับหน้ากากปิดหน้ามิดชิด เจาะรูตรงนัยน์ตาและจมูก ช่างทำหน้ากากจะประดิษฐ์หน้ากากให้สวยงาม ซึ่งทำโดยปั้นแม่พิมพ์ด้วยดินเหนียวใช้กระดาดสาตากาวปิดทับแม่พิมพ์หลาย ๆ ชั้น ทาด้วยสีขาว แต่งแต้มรูปปาก คิ้วคาง จมูก ให้สวยงาม ปัจจุบันไม่นิยมใช้หน้ากากเพราะหายใจไม่สะดวก (โกศล ศรีมณี 2534 : 6-7)

นอกจากนั้น การแสดงพื้นบ้านที่ชาวไทใหญ่นิยมเล่นกันมากอีกอย่างหนึ่งคือ การรำก้าโตหรือรำโต เชื่อกันว่า “โต” เป็นสัตว์อยู่ในป่าหิมพานต์ มีลักษณะผสมระหว่างมังกร กับสิงโต มีส่วนหัวคล้ายมังกร มีเขาแตกกิ่งเหมือนกวางลำตัวคล้ายสิงโตและมีขนยาวคล้ายจามรี หุ่นโตมี 2 แบบ คือ “โตควบ” คำว่าควบ ภาษาไตหมายถึง“ครอบ” ลำตัวโตทำด้วยหวาย หรือไม้ไผ่ ลักษณะโค้งมนคล้ายเปลนอนของเด็ก หรือกระดองเต่า โตแบบนี้จะกลิ้งไม่ได้ เพราะมีโครงลำตัวตายตัว

ขยับได้เฉพาะลำคอและส่วนหัวเท่านั้น อีกแบบหนึ่งคือ“โตกลิ้ง” แบบนี้เคลื่อนไหวได้เหมือนมีชีวิต สามารถยืด หดตัว กลิ้งไปมาและทำท่าอื่น ๆ เหมือนสัตว์มีชีวิตจริง ท่ารำของผู้แสดงโตหรือเชิดโต จะสอดตัวเข้าไปอยู่ในช่วงตอนหน้าและท้ายของโต ทำท่าเดินเลียนแบบสิงโต เคลื่อนไหวได้ทุกท่า วังวนไปมา ม้วนตัว กลิ้ง สายขา เชื่องอย่างตามจังหวะกลอง ซึ่งจะใช้กลองกันยาวตีประกอบ การแสดงรูปสัตว์เหล่านี้มาจากพุทธประวัติเมื่อครั้งพระพุทธองค์เสด็จขึ้นไปทรงเทศนาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อครบกำหนด 3 เดือน แล้วจึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์หล่ามนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างก็ชื่นชมยินดีที่จะได้รับเสด็จพระองค์ จึงพากันออกมาเฝ้ารับเสด็จ การรับเสด็จ นับแต่นั้นเป็นต้นมาชาวไทที่มีฝีมือก็จะสร้างหุ่นรูปสัตว์ต่างๆออกมาแสดงกันตลอดช่วงเทศกาลออกพรรษาเป็นระยะเวลา 7-15 วัน (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ม.ป.ป. : 76)

ภาพที่ 4.4 การแสดงพื้นบ้านชาวไทใหญ่ ฟ้อนกิ้งกะหล่า (ร้านก) และรำโต

นอกจากนั้น ยังมีการแสดงที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ ประเภทต่าง ๆ เช่น ก้าลาย เป็นการรำท่ามือเปล่า มีก้าหมอกมือ ก้าลายเส้น ก้าลายป๊อด ก้าตามกลองกันยาว ก้ามองเชิง ก้าตามจังหวะจำได่ ก้าลายต่อสู่มือเปล่า และจะมีการรำดาบ เรียกว่า ก้าแลว เป็นท่ารำที่มีท่าที่สวยงาม และท่าที่ดูแล้วหวาดเสียว และมีการรำกระบอง เรียกว่า ก้าลายค้อน มีท่าทางที่งดงาม ทั้งการรำไหว้และท่าในการต่อสู้ เป็นต้น ส่วนศิลปะการแสดงประเภทเพลงพื้นบ้านนั้น จะใช้ประกอบการแสดง เช่น การแสดงจำได่ ร้องเกี่ยวพาราตี เพลงกล่อมเด็ก เรียกว่าความอินลูกอ่อน เพลงพื้นบ้านไทใหญ่สื่อให้เห็นถึงการอวยพร การสั่งสอนอบรม เป็นทำนองต่าง ๆ เช่น ทำนองล่อง

โคง ทำนองปานแซง ทำนองเซกุง ทำนองความว๊อก ทำนองนกกือ ทำนองตอลอ ทำนองหยอบหย่อน เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2542 : 198)

กล่าวได้ว่า การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ เป็น กิจกรรมการแสดงออกเพื่อประกอบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความเชื่อด้านพุทธศาสนา ความสนุกสนาน รื่นเริงที่มีการจัดระบบของการละเล่นและการแสดงโดยมีอัตลักษณ์เฉพาะภายในชุมชนไทใหญ่ มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นวิถีชีวิตในชุมชน ท้องถิ่น ถือว่าเป็นมรดกที่สำคัญอย่างหนึ่งในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ และจากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนไทใหญ่ กล่าวตรงกันว่า การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่นั้น มักไม่ปรากฏผู้เป็นต้นคิด แต่เกิดขึ้นมาช้านานแล้ว มีการสืบทอดต่อกันมาในกลุ่มชนหลายชั่วอายุคน โดยใช้วิธีการเลียนแบบไม่ทราบว่าเป็นต้นแบบของการละเล่น และในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนและวิวัฒนาการการละเล่นและการแสดง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น การใช้เพลงประกอบการแสดงก็ใช้เพลงจากเครื่องบันทึกละเสียง ไม่ค่อยมีการใช้ดนตรีจากนักดนตรีชาวไทยใหญ่เช่นในอดีต

4.1.2.5 งานทัศนศิลป์ของชาวไทยใหญ่

การศึกษางานทัศนศิลป์ในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะในภาพรวมใน 3 ประเภท คือ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ในแต่ละประเภทจะกล่าวโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1) จิตรกรรมของชาวไทยใหญ่

จากการสำรวจข้อมูล ยังไม่พบงานจิตรกรรมพื้นบ้านที่เป็นผลงานของชาวไทยใหญ่ที่อยู่ในศาสนสถาน หรือแหล่งต่าง ๆ มากนัก แต่พบภาพจิตรกรรมฝาผนังจิตรกรรมที่สืบเนื่องจากการนับถือศาสนา พบที่วัดโป่ง อำเภอบาย เป็นภาพรูปพระเจดีย์มีดงหรือธงอยู่ทั้งสองข้าง เขียนเมื่อใดไม่ปรากฏและใครเป็นจิตรกรผู้เขียนภาพ และพบงานจิตรกรรมกระຈးที่นำมาจากกรุงย่างกุ้ง สหภาพพม่าโดยลุงจองตุ๊ก ป้าจอมอ่องเป็นเจ้าของภาพนำมาถวายไว้ที่วัดจองกลาง เป็นภาพบนกระຈးวัดจองกลาง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นภาพวาดแสดงประวัติพระพุทธเจ้าวาดลงบนกระຈးไสแบบภาพวาดกลับข้าง คือวาดด้านในให้มองเป็นภาพจากด้านนอก หากมองจากด้านในที่ใช้วาดจะมองไม่เห็นภาพ มีทั้งหมด 180 ภาพ ติดไว้กับฝาผนังศาลการเปรียญวัดจองกลาง และพบว่า มีจิตรกรรมตกแต่งประกอบเครื่องใช้ จากการเขียนลายที่เรียกว่า “ลายไต” ในงานด้านหัตถกรรมประเภทจักสานโดยเขียนลงบน “ก๊อบไต” หรือหมวกของชาวไทยใหญ่ด้วยการเขียนลวดลายต่าง ๆ ประดับ เช่น ลายพื้นเมือง ลายสานไม่มีดอก ลายพิกุลดอกสี่รวม ลายพิกุลดอกเล็ก ลายพวงกุญแจ ลายซิกแซกใหญ่ ลายแก้วชิงดวง ลายกั้งหันลม ลายดอกโป๊ยเขียน ลายพิกุลดอกใหญ่ ลายดอกรูปหัวใจ ลายไม้ขีดไฟ ลายซิกแซกเล็ก ลายดอกขบา (กรมศิลปากร, 2542 : 100) และจะมี

การเขียนลายไตตกแต่งประกอบขบวนแห่ในกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เพื่อตกแต่งให้ดูสวยงาม เป็นต้น ในการเขียนลายไตนั้น จะกล่าวไว้ในงานประติมากรรมพื้นบ้านไทใหญ่

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ และพระภิกษุชาวไทใหญ่ กล่าวตรงกันว่าจากความเชื่อถือของชาวไทใหญ่บางกลุ่มที่มีความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาง การอยู่ยงคงกระพัน และแคล้วคลาดจากศาสตราวุธต่าง ๆ นั้น มักนิยมเขียนภาพและลงอักขระบนผ้ายันต์ จะมีพระภิกษุและผู้เฒ่าเฒ่าในชุมชนที่สามารถเขียนได้โดยจะมีปลุกเสกเวทย์มนต์คาถาเพื่อให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดกำลังใจ ตลอดถึงผู้ชายที่สูงอายุหรือตั้งแต่วัยกลางคนขึ้นไป มักนิยมการสักด้วยหมึก โดยชายชาวไทใหญ่ที่มีความเชื่อการสักเพื่อให้อยู่ยงคงกระพัน ป้องกันอาวุธ เพื่อผลทางเมตตามหานิยม การสักร่างกายถือว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านไทใหญ่ การสักมักสักลงบนส่วนล่างของร่างกายตั้งแต่เอวลงมาถึงเข่าเป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งเป็นประเพณีนิยมที่แสดงถึงความเป็นชายชาติวีรของผู้สักอีกทางหนึ่งด้วย แต่ในปัจจุบันมักไม่มีผู้กระทำในลักษณะดังกล่าวนี้เท่าใดนัก

ภาพที่ 4.5 การสักของชายชาวไทใหญ่

2) ประติมากรรมของชาวไทใหญ่

งานประติมากรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ ส่วนใหญ่พบได้จากการทำเพื่อประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และการนับถือผี และงานที่มุ่งประโยชน์ใช้สอย ประติมากรรมของชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ที่พบนั้น จะเป็นพระพุทธรูปหรือพระประธานใน

วัดไทใหญ่ทั่วไป การปั้นสิงห์หรือราชสีห์ ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ล่างซี่” ตลอดถึงการแกะหรือการฉลุลายไม้ และการจักสาน ซึ่งจะกล่าวตามลำดับดังนี้

ประติมากรรมของชาวไทใหญ่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธนั้น ชาวไทใหญ่นิยมการสร้างพระพุทธรูปพระประธานขนาดต่าง ๆ ไว้ตามวัดต่าง ๆ สมัยก่อนใช้วิธีก่ออิฐถือปูนหรือไม่แกะสลัก มีพระพุทธรูปที่สำคัญของแม่ฮ่องสอนอยู่หลายแห่ง เช่น พระนอนหรือ “เจ้าพลาอิง” วัดพระนอน หลวงพ่อโต หรือ “เจ้าพลาโหลง” และยังมีพระพุทธรูปแกะสลักหินอ่อนทรงเครื่อง เครื่องตกแต่งทำด้วยสังกะสีฉลุลวดลายดอกไม้เครือเถา วัดจองคำ และมีพระพุทธรูปแบบศิลปะไทใหญ่ประดิษฐานในวัดไทใหญ่ทุกแห่ง ในการสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์หรือพระนอน วัดพระนอนนั้น พญาลิงหนาทราชาเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนได้สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นการเฉลิมฉลองในวาระที่บ้านแม่ฮ่องสอนได้ยกฐานะเป็นเมือง และเป็นองค์พระประธานประจำวันเกิด เพื่อเป็นที่สักการบูชา การสร้างพระนอนยังไม่ทันเสร็จท่านได้ถึงแก่อสัญกรรมก่อน ต่อมาพระราชาคือเจ้านางเมือะ ได้ขึ้นครองเมืองจึงสร้างต่อจนแล้วเสร็จ (กรมศิลปากร, 2542 : 96)

นอกจากนั้น ชาวไทใหญ่ยังนิยมการปั้นสิงห์หรือราชสีห์ ด้วยอิฐฉาบด้วยปูน ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ล่างซี่” ส่วนฐานข้างบนใกล้ทรงกรวยจะปั้นเป็นทรงรูปแปลกประหลาด หัวเป็นมนุษย์แต่ลำตัวเป็นราชสีห์แผด 2 ตัว ชาวไทเรียกว่า “สี่ละองปุม” ประดับลายไม้ตกแต่งในการก่อเจดีย์มีลักษณะเป็นบัวคว่ำบัวหงาย ข้างในเจดีย์จะมีการบรรจุแก้วแหวน เงินทอง แล้วทำพิธีกัณฑ์การเป็นเจ้าภาพก่อสร้างเจดีย์มีอันสงฆ์มาก ผู้มีฐานะดีจึงนิยมเป็นเจ้าภาพสร้างเจดีย์ นอกจากนี้ความเชื่อว่าเจดีย์สามารถขับผีปอบได้สละหรือหมอมักจะทำพิธีเรียกผีปอบเข้าในหม้อดิน แล้วนำไปฝังใต้เจดีย์เพื่อไม่ให้ออกไปทำร้ายผู้อื่น (กรมศิลปากร, 2542: 193)

ภาพที่ 4.6 สิงห์หรือล่างซี่ มุมเจดีย์ วัดพระธาตุคอกยงมู ชุมชนไทใหญ่ป๋อภาค

ส่วนงานศิลปหัตถกรรมประเภทการจักสานนั้น ชาวไทใหญ่จะนิยมการจักสาน “ก๊ับไต” หรือการจักสานหมวก จากวัสดุไม้ไผ่ผ่าเป็นตอก เป็นศิลปหัตถกรรมของชาวไทใหญ่ใช้สวมศีรษะ เพื่อกันแดดหรือกันฝน และสวมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการเดินขบวนกิจกรรมงาน ประเพณีต่าง ๆ เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและบางแห่งก็ใช้ในการตกแต่งร้านค้าบ้านเรือน และสถานที่ที่มีการแสดงนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อความสวยงามหรือเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์และ ประโยชน์ใช้สอย ในปัจจุบันนิยมซื้อเป็นของขวัญของชำร่วยของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก๊ับไต มีลวดลายต่าง ๆ ได้แก่ ลายพื้นเมืองลายसानไม่มีดอก ลายพิกุลดอกสี่รวม ลายพิกุลดอกเล็ก ลายพวงกุญแจ ลายซิกแซกใหญ่ ลายแก้วชิงดวง ลายกังหันลม ลายดอกโป๊ยเซียน ลายพิกุลดอกใหญ่ ลายดอกรูปหัวใจ ลายไม้จืดไฟ ลายซิกแซกเล็ก ลายดอกขบา (ไข่แก้ว จึงดำ: 2550) ส่วนการแกะสลักหรือฉลุลายไต้นั้น เป็นการแกะหรือฉลุลวดลายไตลงบนวัสดุต่าง ๆ เช่น ไม้ สังกะสี กระดาษสา กระดาษแข็งหรือวัสดุอื่น ๆ แล้วนำไปตกแต่งตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน เช่น ชายคาของวิหารไทใหญ่ ชุ่มปราสาทจองพารา ขอบประตูหน้าต่าง ชุ่มหรือหรือป้ายชื่อวัด บน ขอบหลังคาศาลาการเปรียญวัด เป็นต้น ส่วนลายไตที่นิยมการนำมาแกะหรือฉลุนั้น แบ่งเป็นกลุ่ม ใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหมอกนอนเคอ (ลายเครือเถา) และกลุ่มใบหมากเก้ง (ใบสับปะรด) มีความ สวยงามละเอียดอ่อนตามแบบอย่างศิลปะพม่าผสมผสานศิลปะแบบไทใหญ่ (โกศล ศรีมณี มปป.: 8-10)

ภาพที่ 4.7 ลายไตนิยมทำประดับตามชุ่มปราสาทจองพาราของชาวไทใหญ่

ผู้วิจัยเห็นว่า การเขียนภาพตามลักษณะของพื้นที่หรือวัสดุใด ๆ การจักสาน การแกะสลัก หรือฉลุวลลายของชาวไทใหญ่ที่ทำขึ้นนั้น เป็นการทำขึ้นจากความรู้สึคนึกคิด ด้วยฝีมือมีความงามอย่างเรียบง่าย ถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนความทรงจำ ความบันเทิงใจจากชีวิตความเป็นอยู่หรือสิ่งแวดล้อม ตลอดถึงพลังศรัทธาของชาวบ้านไทใหญ่ แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของชาวไทใหญ่อย่างเด่นชัด

3) สถาปัตยกรรมพื้นบ้านชาวไทใหญ่

งานด้านสถาปัตยกรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ จะบ่งบอกถึงจิตวิญญาณในการนับถือศาสนาพุทธ และความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เคร่งครัด ผู้วิจัยเห็นว่า งานด้านสถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่นั้น จะถ่ายทอดความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดีกว่างานประเภทอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวไว้ในสถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัย และ ศาสนาสถานตามลำดับดังนี้

ภาพที่ 4.8 เอินไตในชุมชนไทใหญ่เมืองปอน

สถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่ประเภทที่อยู่อาศัยหรือบ้าน ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เอินไต” หรือบ้านไต มีเอกลักษณ์พิเศษคือ มุงหลังคาด้วยใบตองตึง (ใบพลวง) มีฝาไม้ไผ่สานเป็นลวดลายต่าง ๆ ส่วนของหลังคานั้นจะมีทั้งรูปแบบหลังคาเดี่ยว และหลังคา 2 ยอดเชื่อมต่อกัน โดยมีรางริน(รางรับน้ำฝน) และมีส่วนประกอบอื่น ๆ คือ ชานบ้าน ห้องครัว บ้านไตแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทใหญ่ที่เรียบง่าย ยึดมั่นในประเพณีและนับถือศาสนาพุทธ เอินไตสามารถใช้ประโยชน์ได้แบบอนेกประสงค์ เช่น ใช้จัดงานปอยส่างลอง เก็บพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นคอกสัตว์ เป็นต้น ในฤดูหนาวหรือฤดูฝนจะเป็นบ้านที่ให้ความอบอุ่นเป็นอย่างดี ส่วนในฤดูร้อนก็โล่งโปร่ง

เย็นสบาย โดยใช้ชานบ้านเป็นที่นั่งเล่นหรือรับแขก รับประทานอาหาร หรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ ตามโอกาส การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย เป็นไปตามฐานะของเจ้าของบ้าน ถ้าฐานะยากจนจะเป็นบ้านแบบชั่วคราว มักสร้างเป็นกระต๊อบที่เรียกว่า “ซุ้มหมาแหงน” เป็นบ้านไม้ไผ่มุงด้วยใบตองตึง หรือคาไผ่ไผ่ไม้ไผ่เหมือนเรือนเครื่องผูกของภาคกลาง แต่ถ้าเป็นบ้านถาวร เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็งได้ทนสูงหลังคามุงด้วยใบตองตึง ทำแบบทรงไทยสองหลัง ต่อกันมีรางรินระหว่างชายคาต่อกัน ปลูกด้วยไม้ไผ่สับ เรียกว่า “ไม้ฟาก” ฝาไม้ไผ่ ข้างนอกเป็นห้องโถง มีฝาดันลมกั้นระหว่างห้องนอนกับข้างนอก อีกหลังหนึ่งเป็นโรงครัวมีอุปกรณ์ทำครัวถัดจากห้องโถงข้างนอกจะมีชานและมีหิ้งหรือเข่งน้ำ ซึ่งยกพื้นเป็นที่ตั้งหม้อน้ำคั้นน้ำใช้ ตรงประตูทางลงบ้านจะมีโง่งหมาบนหัวบันได มีบันไดลงไปก่อนถึงพื้นดินจะทำขั้นรองรับไว้ เรียกว่า “โง่งบันได” (คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ม.ป.พ. : 69)

ส่วนบ้านคนที่มีฐานะค่อนข้างดี หรือ มีฐานะร่ำรวยจะสร้างบ้านแบบถาวร เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือไม้สัก ตกแต่งเป็นเสากลม สี่เหลี่ยม หรือหกเหลี่ยม เป็นเสาจ่อม 3 ต้น เสาข้าง 6 ต้น และมีเสาสัน เรียกว่าเสาปีกกั้นระหว่างเสาจ่อม มีชื่อ แป๊ะ จ่อม แป๊ะปู ไม้หนูโน้ ไม้แปดแฉ่ง ไม้ลูกกลอน แป้น น้ำย้อย แวง ตง แป้นปูพื้น เรียกว่า แป้นเสื่อ แมงโหม่ ฝาประตู หน้าต่าง ฝาดันลม เพดานหิ้งพระ ชาน โง่งหมา และบันได เป็นบ้านได้ถุนสูง สร้างเป็นสองหลังติดกัน เรียกว่า “เรือนไต่สองส่อง” มีรางรินไม้ หรือสังกะสีอยู่ระหว่างบ้านสองหลัง ตรงชายคามุงด้วยแป้นเกล็ด หรือดินขอ(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2542: 195)

ภาพที่ 4.9 วัดเมืองปอนสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่

นอกจากนี้ยังมีการสร้างหอเจ้าเมือง และเสาชิงช้าซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านแล้ว วัดประจำหมู่บ้านจะเป็นสถาปัตยกรรมสำคัญที่สุดที่มีความผูกพันต่อชีวิตและสังคมของชาวไทมีกิจกรรมทางศาสนาประเพณีร่วมกันตลอดทั้งปี พื้นที่ต่างๆ ในวัดตั้งแต่ฝั่งบริเวณจนถึงตัวอาคารมีความหมายต่อกิจกรรมทางประเพณีของชาวไทใหญ่อย่างแนบแน่น ลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมของวัดไทใหญ่ซึ่งเป็นอาคารทรงโรง คือรูปแบบการซ้อนชั้นของหลังคาซึ่งเป็นลักษณะที่ได้อิทธิพลจากรูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบไทผสมพม่าที่สร้างกันในรัฐฉาน รูปลักษณะที่เด่นชัดของศาสนสถานของชาวไทใหญ่คือตัวอาคารทรงโรงที่ทำหลังคาซ้อนกันหลายชั้น ยกคอสองสองชั้นและทิ้งชายคาลงมาสามระดับ ลักษณะนี้ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เจตุน” ถ้าอาคารที่ยกคอสองสามชั้น และทิ้งชายคาลงมาสี่ระดับ เรียกว่า “ซอนแซก” หากต้องการเน้นหลังคาสูงกว่าสองประเภทนี้จะทำเป็นเรือนยอดทรงปราสาท ซึ่งนิยมใช้การซ้อนชั้นสาม ห้าหรือเจ็ดชั้นแล้วแต่ความสำคัญของผังพื้นอาคารที่เรือนยอดนั้นคลุมอยู่ ส่วนตกแต่งหลังคาเป็นส่วนของความอลังการให้แก่ศาสนสถานของชาวไทใหญ่แต่เดิมนิยมใช้หลังคาไม้ฉลุลาย แต่ปัจจุบันนิยมใช้โลหะประเภทสังกะสีผสมดีบุกกริดเป็นแผ่น นำมาฉลุเป็นลวดลายละเอียดงดงาม ส่วนตกแต่งชายคาและจั่วนี้มีทั้งส่วนที่เป็นเชิงชาย เรียกว่า “ปานซอย” ส่วนยกชั้นเหนือเชิงชายเรียก “ปานตอง” ส่วนประดับตรงมุมชายคาเรียกว่า “กะหล่งตอง” สำหรับยอดสุดของเรือนยอดทรงปราสาทจะประดับด้วยฉัตร 3,5 หรือ 7 ชั้น และมักนิยมใช้ฉัตรสีทองเพื่อให้ได้ความเปรียบต่างของโลหะฉลุตกแต่งซึ่งเป็นสีเทาเงิน (กรมศิลปากร, 2539 : 38)

จะเห็นได้ว่างานด้านทัศนศิลป์ของชาวไทใหญ่ ทั้ง 3 ประเภท มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตนที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น วิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติและเกี่ยวเนื่องกับคติความเชื่อในศาสนาพุทธและความเชื่อด้านอื่น ๆ ชาวไทใหญ่ได้ใช้ประโยชน์และพึ่งพาจากธรรมชาติได้อย่างผสมกลมกลืน ผู้วิจัยได้สรุปบริบททั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันในแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 สรุปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ โดยชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิต และคติความเชื่อ และประเพณีปอยส่างลอง และประเพณีแห่จองพารา โดยแยกเสนอในประเด็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยมองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นกลไกปัจจัยเชิงกลไกทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนหรือยื้อการพัฒนา โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในเป็นแรงผลักดันในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นว่าเป็นการปรับเปลี่ยนที่เป็นไปทั้งแง่ลบและแง่บวกต่อชุมชนไทใหญ่ โดยนำเสนอและสรุปการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญตามลำดับดังนี้

1) ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก หมายถึง กระแสโลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกหรือวัฒนธรรมสมัยใหม่ ความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี ตลอดจนการพัฒนาที่มี การกำหนดนโยบายมาจากรัฐบาลจากส่วนกลางทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้ประเทศ และสังคมไทยได้รับผลกระทบในหลายด้าน ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะกับแวดวงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนด้านต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบดังที่ สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านไทใหญ่ กล่าวว่า

“ในอดีตชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ไม่รู้จักคำว่า เทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จะมีชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาไม่มี ไฟฟ้าไม่มีน้ำประปา ชาวบ้านเขาสามารถมีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนได้เพราะรู้จักพึ่งพา จากแหล่งธรรมชาติ เศรษฐกิจแบบชาวบ้านใครมีอะไรมักเอามาแลกเปลี่ยน เอื้อเพื่อเอื้อเผ่ช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนแรงงานในชุมชนด้วยกันเอง ทำอาชีพ เกษตรกรรมแบบดั้งเดิม เป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในธรรมชาติ จนกระทั่ง ความเจริญมีมากขึ้น ทำให้คนเกิดความต้องการ ความฟุ้งเฟ้อมากขึ้น คนนิยมความ สะดวกสบาย วิถีชีวิตของคนในชุมชนไทใหญ่หลายแห่งเปลี่ยนไป”

นอกจากนั้น การหลั่งไหลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยียังมีผลกระทบต่อชุมชนไทใหญ่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ดังที่จรรยา คำวนตา ผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทใหญ่ในชุมชนไทใหญ่ป้อกคาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อภาษาถิ่นและงานปอยส่างลองโดยสรุปว่า

“โลกเปลี่ยนไปตามกาลเวลา บางคนเข้าใจผิด คิดว่าถ้าพูดภาษาถิ่น จะทำให้พูดไทยไม่ชัดซึ่งความจริงเป็นเรื่องตรงกันข้าม เด็กที่พูดภาษาถิ่น จะมีทักษะการเรียนรู้ภาษาที่ดีกว่าเด็กที่พูดภาษาไทยการหลั่งไหลของวัฒนธรรมยุคใหม่ เช่น คนชอบดูทีวี ใช้เวลาอยู่กับบ้านมากกว่าที่จะไปมาหาสู่กัน หรือไปร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม กิจกรรมวัฒนธรรมหลายอย่างเปลี่ยนไปจากเดิม ไม่สามารถคงแก่นของวัฒนธรรมไว้ได้ เช่น ที่ผ่านมการจัดงานปอยส่างลองบางแห่งมีการเลี้ยงเหล้า เลี้ยงโต๊ะจีนกัน เอ็กเกริก การแห่งานมีคนเมา จนต้องจัดประชุม รณรงค์กันหลายครั้ง เพื่อให้ยุติพฤติกรรมเหล่านี้ ถ้าปล่อยไว้ต่อไปก็จะเกิดผลเสีย”

ในขณะที่การกำหนดนโยบายมาจากรัฐบาลจากส่วนกลางทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะกระทบต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ทำให้เกิดอาชีพและการจ้างงานแก่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ ดังที่ สุพจน์ กลิ่นประณีต ประธานหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน นักธุรกิจด้านการท่องเที่ยว และโรงแรมมีสถานประกอบการอยู่ในชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้สะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในกระแสของเศรษฐกิจให้เป็นการสร้างโอกาสด้านอาชีพให้แก่ชาวบ้านในชุมชน สรุปได้ว่า

“วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ทุกกลุ่มสามารถปรับเปลี่ยนได้ในทางที่พอเหมาะพอควร สิ่งใดที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีอาชีพที่ก่อให้เกิดความเป็นอยู่ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ไม่ถือว่าเป็นสิ่งเลวร้าย การท่องเที่ยวที่จังหวัดหรือรัฐบาลมีนโยบายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศโดยภาพรวม จะทำให้ประเทศมีเศรษฐกิจมั่นคงและชุมชนเข้มแข็ง แต่ในทางตรงข้ามถ้าไม่ส่งเสริมการดำรงอยู่วิถีชีวิตดั้งเดิมไว้บ้างและไม่นำเอาผลผลิตของชุมชนมาส่งเสริม ก็จะทำให้คนในชุมชนขาดโอกาสในหลายด้าน จากระบบการแข่งขันในปัจจุบัน”

จากการประมวลการสัมภาษณ์ เห็นว่า การพัฒนาที่กำหนดเป็นนโยบายมาจากภาครัฐ หักมองในมิติของปัจจุบัน เป็นกลยุทธ์ของภาครัฐที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน แต่มองมุมกลับในมิติของอดีตนั้นชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่อาศัยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ปัจจุบันนี้และที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐพยายามที่จะนำโครงการ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละช่วงเข้าไปรณรงค์หรือส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งในด้านส่งเสริมอาชีพ หรือการกระจายรายได้ การรักษาสืบเสาะสืบทอด รวมถึงกิจกรรมด้านการศึกษา สิ่งเหล่านี้ถ้ามองในแง่บวกจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะสร้างโอกาส ความเท่าเทียมให้แก่คนในทุกพื้นที่ แต่ถ้ามองในแง่ลบจะเห็นว่า เป็นการสร้างความอ่อนแอให้กับชุมชนได้ เพราะเมื่อถึงเวลาในแต่ละปีงบประมาณชาวบ้านจะรู้ว่าจะมีหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ที่ทั้งส่วนท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค ส่วนกลาง นำโครงการ กิจกรรมในเชิงสนองต่อนโยบายของรัฐบาล ของหน่วยงานตนเองเข้าไปดำเนินการ อาจจะทำให้ชุมชนที่เคยพึ่งพากันที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เลิกใส่ใจต่อการพึ่งพากัน หันไปสนใจต่อโครงการ กิจกรรมที่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่หยิบยื่นให้ และเกิดความขัดแย้งในกิจกรรม

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า ระบบการศึกษาจากภาครัฐเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในหลายด้าน ทั้งด้านภาษาไทใหญ่ที่ขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง หรือไม่มีครูหรือผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในภาษาไทใหญ่อยู่ในโรงเรียน การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านภาษาไทใหญ่ไปให้ความรู้หรือช่วยสอนในโรงเรียนมักไม่ต่อเนื่องและเป็นระบบมากนัก ที่สำคัญการมุ่งเน้นการทำหลักสูตรเพื่อสนองหลักสูตรแกนกลางของแต่ละกลุ่มวิชามากเกินไป ทำให้ขาดรายละเอียดในด้านสาระของความเป็นไทใหญ่จึงทำให้เด็กไทใหญ่รุ่นใหม่ที่อยู่ในระบบการศึกษาลืมหรือไม่สนใจต่อความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตวิถีชีวิตในชุมชนไทใหญ่หลายแห่ง โดยมีโอกาสเข้าไปร่วมกิจกรรม และการพูดคุยชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่หลายครอบครัวในปัจจุบัน บางครอบครัวยังมีการรับจ้างแรงงานในชุมชนไทใหญ่ที่ตนเองอาศัยอยู่ และบางคนไปรับจ้างต่างชุมชนที่ไม่ไกลจากชุมชนที่ตนเองอาศัยมากนัก แต่มักจะเป็นแรงงานที่วัย หรืออายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปที่สามารถไปทำงานรับจ้างแล้วสามารถกลับบ้านพักได้ ส่วนวัยแรงงานที่เป็นคนหนุ่มสาวมักเข้าไปรับจ้างในตัวเมืองหรือในจังหวัดที่มีอัตราการจ้างงานสูงกว่า และมีรายได้มากกว่าที่จะทำงานในชุมชนของตนเอง

2) ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน หมายถึง การขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยวของจังหวัด การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และความไม่เข้าใจต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของคน

ในชุมชนจากการที่รัฐบาลสนับสนุนการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ สังคมและการท่องเที่ยวจึงเป็นแรงผลักดันให้คนเกิดความต้องการ ตลอดถึงทำให้ชาวไทใหญ่ในชุมชนเกิดการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเป็นผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ พระญาณวีรากร เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเจ้าอาวาสวัดหัวเวียง กล่าวถึงประเด็นนี้ สรุปได้ว่า

“ถึงแม้วัดเป็นจะวัดแบบไทใหญ่ก็จริง แต่ไม่ได้ปิดกั้นชาติพันธุ์หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมทำกิจกรรมทางศาสนาแต่อย่างใด แต่ชาวบ้านไทใหญ่มีมากกว่ากลุ่มอื่นที่เข้ามาปฏิบัติศาสนกิจโดยเฉพาะทุกวันพระจะมีชาวไทใหญ่ในชุมชนเข้ามาทำบุญ ตักบาตรฟังเทศน์กันมาก การพบปะหรือปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นของชาวไทใหญ่ โดยเฉพาะชาวต่างชาติ หรือชาวไทยต่างถิ่นย่อมจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิถีคิด วิถีปฏิบัติต่อกัน หลายอย่างเป็นประโยชน์ เช่น การเคารพความคิดเห็นของคนอื่น การมีวินัยของชาวต่างชาติ ส่วนการแต่งกายที่ไม่ถูกกาลเทศะ การเป็นส่วนตัวมากเกินไป คนไทยก็ไม่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่าง”

นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ของความไม่เข้าใจต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในชุมชนไทใหญ่ ทำให้การเปลี่ยนแปลงของงานปอยส่างลองเป็นไปตามความต้องการของผู้นำหรือคนรุ่นใหม่ที่ขาดความเข้าใจต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังที่ จรูญ คำวนตา อธิบดีประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาว ไทใหญ่ในชุมชนป้อกกาต กล่าวไว้อย่างน่าสนใจ สรุปได้ว่า

“ความเข้าใจในระดับลึกของประเพณี และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังไม่ได้นำมาพิจารณากัน เช่น งานปอยส่างลองจัดกันยิ่งใหญ่ ระยะเวลาหลังบวชกันเป็นร้อยรูป จริงๆ แล้วในอดีตทยอยจัดกันตามหมู่บ้านต่างๆ การจัดงานเป็นกลไกให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ทุกคนในหมู่บ้านมาช่วยกันทำด้วยความสามัคคี การเตรียมงานเตรียมกันล่วงหน้าเป็นปี การจัดอย่างยิ่งใหญ่จะทำให้คนในชุมชนเล็ก ตลอดจนความกลมเกลียวรักใคร่สามัคคีก็จะหมดไป ไม่มีกลไกมาแทนที่จะรวมคนทั้งหมู่บ้านมาร่วมทำกิจกรรมสาธารณะต่อไปก็จะเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน สังคมจะอ่อนแอ”

นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปจากอดีตที่เป็นสังคมแห่งการพึ่งพาตนเอง มีความสัมพันธ์ในลักษณะครอบครัว ญาติมิตร ซึ่งในประเด็นนี้พระครูอนุกวัตรสมณคุณ เจ้าคณะตำบลเมืองปอน และเจ้าอาวาสวัดเมืองปอน กล่าวว่า

“เมื่อก่อนความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนไทใหญ่ที่นี่เป็นไปโดยธรรมชาติไม่มีพิธีรีตองอะไรมากนัก มีอะไรก็มักจะเอ่ยปากบอกขอความช่วยเหลือกัน ระเบียบกฎเกณฑ์คนในชุมชนร่วมกันกำหนด จะทำอะไรในชุมชนมักมีการปฏิบัติสืบทอดหรือบอกต่อ ๆ กันมา การถ่ายทอดเรื่องสำคัญของคนเฒ่าคนแก่ มักถ่ายทอดบอกกันในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดกันก่อน แต่เดี๋ยวนี้หลายอย่างหายไป เพราะการถ่ายทอดหลายเรื่องเข้าไปอยู่ในโรงเรียน และคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่ได้บันทึกอะไรไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเสียดายว่าเรื่องสำคัญ ๆ หายไป”

ในทำนองเดียวกันยังมีผู้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชน การให้ความช่วยเหลือในชุมชน ดังเช่น โยธิน บุญเฉลย ข้าราชการชาวไทใหญ่ในชุมชนป๊อกกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า

“สิ่งที่จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนหรือคงอยู่ของวัฒนธรรมไทใหญ่ หรือทำให้ชุมชนไทใหญ่เข้มแข็งได้ อยู่ที่คนในชุมชนทุกกลุ่มตั้งแต่พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกจากกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ ฯลฯ ร่วมช่วยเหลือและทำงานในกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความเชื่อมโยงกัน รวมถึงการเห็นประโยชน์และความสำคัญของวัฒนธรรมไทใหญ่ร่วมกัน จะส่งผลต่อการอนุรักษ์ การสืบสานในเรื่องต่าง ๆ ได้ดี”

ในขณะที่พระครูอนุกตสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดปางหมู ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่ไม่เข้าใจต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง สรุปได้ว่า

“ความไม่เข้าใจของคนต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองนั้น เกิดขึ้นได้ เพราะขาดการบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ถูกต้องหรือเป็นของดั้งเดิม หรืออาจจะขาดภูมิปัญญาด้านนั้น ๆ ทำให้ขาดการเชื่อมโยงจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง คนรุ่นใหม่มีความสนใจเทคโนโลยีกันมากกว่า แต่ยังเห็นว่าคนสูงวัยหรือภูมิปัญญาในชุมชนไทใหญ่ ยังมีความรู้ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทใหญ่อยู่มาก หากภาครัฐมีการส่งเสริมให้จัดทำฐานข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมในแต่ละด้านไว้เป็นระบบจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมีมากขึ้นได้”

สอดคล้องกับสุเทพ นุชทรวง นายกเทศมนตรีแม่ฮ่องสอน กล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากการจัดกิจกรรมประเพณีปอยส่างลอง ในช่วงระหว่างที่มีการประท้วงเดินขบวนของกลุ่มต่าง ๆ ที่กรุงเทพฯ โดยสรุปว่า

“ชุมชนไทใหญ่ในเขตเทศบาลแม่ฮ่องสอนมีการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องถือว่าเป็นงานประเพณีคงอยู่ได้ อย่างเช่นงานปอยส่างลอง ชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ชาวบ้านมีศรัทธาอย่างแรงกล้ามีความตั้งใจที่จะส่งลูกหลานเข้าร่วมงาน ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และขณะที่กรุงเทพฯ มีการปิดถนนประหว่งเผาศถานที่ แต่ในวันเดียวกันนั้นชุมชนไทใหญ่ที่แม่ฮ่องสอนยังคงมีงานปอยส่างลอง ผู้คนมาร่วมงานกันมาก แสดงให้เห็นว่าชาวไทใหญ่มีความศรัทธาต่องานบุญประเพณีมาก”

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับหน่วยงาน บุคคลทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามสร้างกิจกรรมให้เป็นไปตามระบบเศรษฐกิจ อย่างกรณี การส่งเสริมหรือพยายามให้บริษัทต่างชาติหรือกลุ่มทุนขนาดกลางและใหญ่เข้ามาลงทุนตั้งร้านสะดวกซื้อที่มีแนวโน้มจะมีมากขึ้น หรือโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนในรูปแบบเงินกู้ทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นหนี้ตามระบบที่ภาครัฐกำหนด หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นการนำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับกิจกรรม ที่จัดขึ้นในชุมชน ตลอดจนถึงระบบการศึกษาที่มุ่งการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางที่กำหนด ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแรงผลักดันให้คนในชุมชนไทใหญ่ร่วมกันหาวิธีการปกป้องอัตลักษณ์ของตนเอง และในทางตรงกันข้ามปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวอาจจะให้ชุมชนไทใหญ่ห่างไกลกับความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองออกไป

ภาพที่ 4.10 สภาพร้านค้าบ้านเรือนบริเวณที่ตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่ป้อกกา

4.2.2 ปัจจัยการรักษาเพื่อการคงอยู่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่

นอกจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้แสดงการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพของวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในอดีต ปัจจุบัน ตลอดจนถึงลักษณะการรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จึงได้สรุปไว้ในตารางที่ 4.1-4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ด้านวิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่

วิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่ในอดีต	การปรับเปลี่ยน ในปัจจุบัน	การรักษาเพื่อการคงอยู่
- เป็นชุมชนดั้งเดิมมานานมีความผูกพันระบบเครือญาติสูง - มีการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนสูง - มีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าตนเอง - ระเบียบในชุมชนสร้างขึ้นจากการกำหนดของคนในชุมชน - มีการปฏิบัติสืบต่อหรือถ่ายทอดในลักษณะครอบครัวหรือกลุ่มใกล้ชิดกัน - ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและรัฐเป็นไปโดยธรรมชาติไม่มีพิธีรีตอง - ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวขึ้นอยู่กับแรงงานในครอบครัว - ใช้แรงงานในชุมชนและเครื่องทุ่นแรงพื้นบ้าน	- มีความผูกพันกับต่างเครือญาติหรือข้ามชาติพันธุ์ - มีการพึ่งพาจากชุมชนภายนอกมากขึ้น - ความเสียสละทำงานเพื่อตนเองมีมากกว่าส่วนรวม - ระเบียบกฎหมายถูกสร้างขึ้นจากรัฐหรือองค์กรอื่นภายนอกชุมชน - การสืบทอดในลักษณะการฝึกอบรมตามงบประมาณที่ได้รับจากท้องถิ่น/รัฐ - ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและชุมชนกับรัฐตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น - ฐานะทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับ การจ้างแรงงานจากภาครัฐ/นายจ้างเอกชน - ใช้แรงงานน้อยและใช้เครื่องจักรกลมาก	- ความผูกพันเครือญาติคงอยู่มีสัมพันธ์กับชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น - การพึ่งพากันในระบบเครือญาติ - ความเสียสละมีการร้องขอคนใกล้ชิดหรือกลุ่มเดียวกัน - ระเบียบที่ชุมชนสร้างขึ้นจะเป็นไปในลักษณะเป็นทางการมากขึ้น - การสืบทอดจะมีทั้งครอบครัวและต่างกลุ่มโดยการสนับสนุนของท้องถิ่น/รัฐ - ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและรัฐมักเป็นในลักษณะเป็นทางการมากกว่า - เศรษฐกิจแบบพึ่งพาชุมชนคงอยู่น้อย ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของประเทศ - การใช้แรงงานตนเองยังคงอยู่และใช้ทั้งเครื่องทุ่นแรงพื้นบ้านและเครื่องจักรกล

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

วิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่ในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- เศรษฐกิจผูกพันพึ่งพาจากการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม - ทำงานบนพื้นฐานความพอเพียงตามสภาพแวดล้อมของชุมชน	- เศรษฐกิจแบบพึ่งพาตลาดไกลจากเกษตรกรรมสมัยใหม่ - ทำงานเพิ่มรายได้ให้ตนเองและครอบครัวมีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิต	- เศรษฐกิจการเกษตรบนพื้นฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่ปรับเข้าสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง - ความพอเพียงยังคงอยู่แต่มีการกำหนดแนวทางโดยหน่วยงานและเจ้าหน้าที่

จากตารางที่ 4.1 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้ให้เห็นวิถีชีวิตในอดีต ปัจจุบันและลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) วิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่ในอดีต

ชุมชนไทใหญ่ในอดีตเป็นชุมชนที่ตั้งมานาน ชาวบ้านจึงมีความผูกพันแบบระบบเครือญาติสูง มีการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน มีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ระเบียบในชุมชนสร้างขึ้นจากการกำหนดของคนในชุมชน มีการปฏิบัติสืบต่อหรือถ่ายทอดในลักษณะครอบครัวหรือกลุ่มใกล้ชิดกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและภาครัฐเป็นไปโดยธรรมชาติไม่มีพิธีรีตอง ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวขึ้นอยู่กับแรงงานในครอบครัวและใช้แรงงานในชุมชนใช้เครื่องทุ่นแรงพื้นบ้านช่วยในการประกอบอาชีพ เศรษฐกิจของชุมชนผูกพันหรือพึ่งพาจากการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ประกอบอาชีพหรือทำงานบนพื้นฐานความพอเพียงตามสภาพแวดล้อมของชุมชน

2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนไทใหญ่มีความผูกพันกับต่างเครือญาติหรือข้ามชาติพันธุ์มากขึ้น รวมทั้งมีการพึ่งพาจากชุมชนภายนอกมากขึ้น ความเสียสละการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนลดลงหรือทำงานเพื่อตนเองมีมากกว่าส่วนรวม ระเบียบกฎหมายถูกสร้างขึ้นจากรัฐหรือองค์กรอื่นภายนอกชุมชน การสืบทอดในลักษณะการฝึกอบรมตามงบประมาณที่ได้รับจากท้องถิ่นและภาครัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและชุมชนกับรัฐตามโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น ฐานะทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับจ้างแรงงานจากภาครัฐและเอกชน มีการใช้แรงงานน้อยและใช้เครื่องจักรกลมาก การประกอบอาชีพพึ่งพาตลาดไกลจากเกษตรกรรมสมัยใหม่ ทำงานเพิ่มรายได้ให้ตนเองและครอบครัวมีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตมากขึ้น

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตชาวไทใหญ่

เนื่องจากการตั้งชุมชนไทใหญ่ตั้งมานานความผูกพันในระบบเครือญาติยังคงอยู่ แต่มีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น มีการพึ่งพากันในระบบเครือญาติ ความเสียสละเกิดจากการร้องขอคนใกล้ชิดหรือกลุ่มเดียวกัน ระเบียบที่ชุมชนสร้างขึ้นจะเป็นไปในลักษณะเป็นทางการมากขึ้น การสืบทอดจะมีทั้งครอบครัวและต่างกลุ่ม โดยการสนับสนุนของท้องถิ่นและภาครัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอื่นและระหว่างภาคราชการหน่วยงานมักเป็นในลักษณะเป็นทางการมากกว่า เศรษฐกิจแบบพึ่งพากันภายในชุมชนยังคงมีอยู่น้อยขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของจังหวัดและประเทศ ยังคงมีการใช้แรงงานของตนเองในการประกอบอาชีพ โดยใช้ทั้งเครื่องทุ่นแรงพื้นบ้านและเครื่องจักรกล ระบบเศรษฐกิจและการเกษตรอยู่บนพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และปรับเข้าสู่แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านคติความเชื่อและพิธีกรรม

คติความเชื่อและพิธีกรรมในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- เชื่อในชาติพันธุ์ตนเองว่าเป็นชาติพันธุ์สูงหรือเป็นใหญ่กว่าชาติพันธุ์อื่น - เลื่อมใสในพุทธศาสนาและเชื่อในผีต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด - การนับถือศาสนา/ผีเป็นไปเพื่อขอพรหรือการคลันดาลชาวบ้านทุกวัยเข้าวัดทุกวันพระ - ความเชื่อดั้งเดิมถูกถ่ายทอดจากพิธีกรรม ประเพณี โดยคนในครอบครัวและชุมชน	- ความเป็นชาติพันธุ์ตนเองลดลงมีการผสมผสานต่างชาติพันธุ์ - เชื่อในศาสนาพุทธ เรื่องผีลดลงไม่เคร่งครัดมีการผสมผสาน - การนับถือศาสนาปฏิบัติตามที่ถูกปลูกฝังยังมีการขอพรและมีชาวบ้านสูงวัยเข้าวัดทุกวันพระ - ความเชื่อดั้งเดิมลดลงไม่มีการถ่ายทอดจากครอบครัวและชุมชนใช้ระบบการศึกษาในโรงเรียน	- การแสดงออกทางชาติพันธุ์ยังคงมีลักษณะเฉพาะของตนเองแต่มีค่านิยมอื่นมากขึ้น - การนับถือศาสนาพุทธ/ผียังคงอยู่จากการปรับเปลี่ยนพื้นฟูรูปแบบของพิธีกรรม - ยังคงนับถือศาสนาพุทธแต่ไม่เคร่งครัดเช่นอดีตเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจทำให้คนต้องดิ้นรนละเลยมากขึ้น - ความเชื่อดั้งเดิมยังคงมีอยู่แต่มีรูปแบบพิธีกรรมประเพณีเปลี่ยนไปจากเดิมมีความหลากหลายมากขึ้น

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

คติความเชื่อและพิธีกรรมในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การรักษารักษาเพื่อการคงอยู่
-รูปแบบพิธีกรรมกำหนดและสืบทอดโดยคนในชุมชน เช่น ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การสักกาย การบวงสรวง - มีผู้นำทางความเชื่อที่ไม่เป็นทางการ เช่น พระภิกษุ ปู่อาจารย์ หมอพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน	- รูปแบบพิธีกรรมปรับเปลี่ยนจากเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และระบบการศึกษาที่มีความหลากหลายมากขึ้น - มีผู้นำทางพิธีกรรมทั้งที่เป็นทางการ เช่น เจ้าอาวาสผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำไม่เป็นทางการ	- พิธีกรรมดั้งเดิมบางอย่างยังคงอยู่จากการปลูกฝังค่านิยมมีการผสมผสานทั้งดั้งเดิมและแบบใหม่ - ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อยังคงมีอยู่ในชุมชนไทใหญ่

จากตารางที่ 4.2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการรักษารักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านคติความเชื่อและพิธีกรรม โดยใช้ให้เห็นในอดีต ปัจจุบันและการรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ดังนี้

1) คติความเชื่อและพิธีกรรมในอดีต

ในอดีตชาวไทใหญ่มีความเชื่อในชาติพันธุ์ตนเองว่าเป็นชาติพันธุ์สูงหรือเป็นใหญ่กว่าชาติพันธุ์อื่น มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาและเชื่อในผีต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด การนับถือศาสนาและผีเป็นไปเพื่อขอพรหรือการลดบันดาล ชาวบ้านทุกวัยเข้าวัดทุกวันพระ การถ่ายทอดความเชื่อดั้งเดิมถูกถ่ายทอดจากพิธีกรรมประเพณีโดยคนในครอบครัวและคนในชุมชน เช่น ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การสักกาย การบวงสรวง มีผู้นำทางศาสนาและพิธีกรรมจาก เช่น พระภิกษุ ปู่อาจารย์ หมอพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

2) การปรับเปลี่ยนคติความเชื่อและพิธีกรรมในปัจจุบัน

ในปัจจุบันการปรับเปลี่ยนความเชื่อที่เชื่อว่าชาติพันธุ์ไทใหญ่สูงกว่าชาติพันธุ์อื่นนั้นลดลง มีการผสมผสานต่างชาติพันธุ์มากขึ้น รวมทั้งความเลื่อมใสในศาสนาพุทธ และผีลดน้อยลงไม่เคร่งครัด มีการผสมผสานในพิธีกรรมมากขึ้น ยังมีการขอพร และการบวงสรวง ยังมีการเข้าวัดทำบุญทุกวันพระส่วนมากจะเป็นชาวบ้านผู้สูงวัย การถ่ายทอดด้านศาสนาและความเชื่อด้านต่าง ๆ จากครอบครัวและชุมชนลดน้อยลง แต่มีการถ่ายทอดจากระบบการศึกษาในโรงเรียน และรูปแบบพิธีกรรมปรับเปลี่ยนด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และระบบการศึกษาที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยมีผู้นำความเชื่อทั้งที่เป็นทางการเช่น เจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้นำไม่เป็นทางการมีบทบาทในการปรับเปลี่ยน

3) ลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของคติความเชื่อและพิธีกรรม

ถึงแม้ในปัจจุบันความเชื่อชาติพันธุ์ตนเองของกลุ่มอื่นนั้นจะลดน้อยหรือหายไป แต่ยังคงมีการแสดงออกทางชาติพันธุ์ลักษณะเฉพาะตนอยู่หลายเรื่อง เช่น การสร้างงานศิลปกรรม การละเล่นของชาวไทใหญ่ และการนับถือพุทธศาสนาและผียังคงอยู่ แต่ไม่เคร่งครัดเช่นอดีต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจทำให้คนต้องดิ้นรนละเลยมากขึ้น ความเชื่อดั้งเดิมยังคงมีอยู่แต่มีรูปแบบพิธีกรรมประเพณีเปลี่ยนไปจากเดิมมีความหลากหลายมากขึ้น พิธีกรรมดั้งเดิมบางอย่าง เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้านยังคงมีอยู่ มีการผสมผสานทั้งดั้งเดิมและแบบใหม่ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อทั้งศาสนาและผียังคงมีอยู่ในชุมชนไทใหญ่

ในด้านคติความเชื่อที่สำคัญของชาวไทใหญ่ที่ส่งผลทำให้ชาวไทใหญ่ยังคงมีอัตลักษณ์ของไทใหญ่นั้นพระอธิการเล็ก พระภิกษุชาวไทใหญ่ เจ้าอาวาสวัดปางลือได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า

“ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่มีความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่แล้ว ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธหรือแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องผี ชาวไทใหญ่ยังมีอยู่ในชุมชนไทใหญ่ เห็นได้จากที่ชุมชนมีการประกอบกิจด้านศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง”

ในขณะที่พระครูอนุกตสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดปางหมู กล่าวในประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า

“การจะให้มีการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของคติความเชื่อ พิธีกรรม ไทใหญ่ธำรงอยู่ได้นั้น ชาวไทใหญ่ต้องตระหนักในชาติพันธุ์ของตนเอง ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวัน การทำบุญรักษาศีล เข้าวัดฟังธรรม การบริโภคอาหารไทใหญ่ การแต่งกาย การรักษาแบบแผนทางศิลปวัฒนธรรม การใช้ชีวิตอย่างสมถะไม่ฟุ้งเฟ้อเหิมไปตามกระแสของโลก”

ในทำนองเดียวกันที่ป่าแหลง ปัญญา ชาวบ้านไทใหญ่บ้านต่อแพ กล่าวถึงความเชื่อของไทใหญ่ว่า

“ในสมัยก่อนจนถึงเดี๋ยวนี้ ชาวบ้านก็ยังเชื่อเรื่องของเทวดา เรื่องของพระพุทธเจ้าอยู่ไม่เสื่อมคลาย ชาวบ้านเชื่อในเรื่องทำดีได้ดีไปเกิดเป็นเทวบุตรเทวดาในสรวงสวรรค์ ทำชั่วได้ชั่วไปตกนรกตามที่ได้ยินได้ฟังพระเทศนาในวัดมาโดยตลอด”

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ด้านการแต่งกาย

การแต่งกายชาวไทใหญ่ในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ผู้หญิงจะเป็นคนทอผ้าและตัดเย็บหรือถักร้อย - เป็นเครื่องนุ่งห่มใช้สอยในชุมชนและครัวเรือน - รูปแบบการแต่งกายเป็นลักษณะเฉพาะไทใหญ่ชัดเจน - แบบแผนการแต่งกายของผู้หญิงประกอบด้วยเสื้อและผ้าซิ่น เช่นเสื้อปักไหม เสื้อปักฝ้าย ซิ่นก้อง ซิ่นส่วยต่อง ซิ่นปะล่อง ซิ่นหล้าย เป็นต้น - แบบแผนการแต่งกายของผู้ชายนิยมกางเกงขาก๊วยหรือ “กั้นไต” ใส่เสื้อคอกลมแขนยาวผ่าหน้า ตัวขาวคลุมสะโพก นิยมผ้าทอโปกสีริมะ - นิยมให้เด็กใส่เสื้อผ้าตัวใหญ่ๆ จากผ้าทอมือ	- การทอผ้าน้อยพึ่งพากับการตัดเย็บจากร้านและเสื้อผ้าสำเร็จรูป - แต่งกายเฉพาะงานประเพณีหรือพิธีการทางราชการ - รูปแบบมีการผสมผสานระหว่างไทใหญ่กับแบบอื่น - แบบแผนการแต่งกายของผู้หญิงมีการผสมผสานระหว่างเสื้อและกางเกงตามโอกาส - นิยมสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้าคอกลมหรือคอตั้งแบบจีนทับเสื้อคอกลมชั้นใน กางเกงกั้นไตหรือทรงสากลแล้วแต่โอกาสไม่นิยมการโปกสีริมะ - นิยมให้เด็กใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูปตามสมัยนิยมที่ซื้อจากร้านค้า	- มีการฟื้นฟูการทอผ้าและมีร้านตัดเสื้อผ้าที่เป็นลักษณะไทใหญ่ - การธำรงรักษาการแต่งกายเกิดขึ้นจากการณรงค์และฟื้นฟู - การรณรงค์ให้มีการแต่งกายชุดไทใหญ่ทั้งในชุมชน/ภาครัฐ/เอกชน - การธำรงรักษาของการแต่งกายขึ้นอยู่กับ การรณรงค์ให้ชุมชนแต่งกายชุดไทใหญ่ตามโอกาสต่าง ๆ ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะแต่งกายเป็นตัวอย่าง - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการแต่งกายผู้ชายขึ้นอยู่กับโอกาส ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือพิธีการที่รัฐ/เอกชนร้องขอหรือกำหนด - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ให้เด็กใส่เสื้อผ้าไทใหญ่มียังมีอยู่จากการร่วมกิจกรรมที่เป็นทางการหรือชุมชนจัดขึ้น

จากตารางที่ 4.3 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวไทใหญ่ โดยชี้ให้เห็นในอดีต ปัจจุบันและลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ ดังนี้

1) การแต่งกายของชาวไทใหญ่ในอดีต

การแต่งกายชาวไทใหญ่ในอดีต มีรูปแบบการแต่งกายเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ผู้หญิงจะเป็นคนทอผ้าและตัดเย็บหรือถักร้อยใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มใช้สอยในชุมชนและครัวเรือน การแต่งกายของผู้หญิงประกอบด้วยเสื้อและผ้าซิ่น ได้แก่ เสื้อปักไหม เสื้อปักฝ้าย ซิ่นก้อง ซิ่นส่วยต่อง ซิ่นปะล่อง ซิ่นหล้าย เป็นต้น ส่วนการแต่งกายของผู้ชายนิยมกางเกงขาก๊วยหรือ

“กันไต่” นิยมใส่เสื้อคอกลมแขนยาวผ่าหน้าตัวยาวคลุมสะโพก นิยมผ้าทอโปกสีริษะ และนิยมให้เด็กใส่เสื้อผ้าตัวใหญ่ ๆ จากผ้าที่ทอด้วยมือ ดังที่กล่าวไว้แล้วใน 4.1.2.3

2) การปรับเปลี่ยนการแต่งกายของชาวไทใหญ่ในปัจจุบัน

การปรับเปลี่ยนการแต่งกายของชาวไทใหญ่ในปัจจุบันมีการทอผ้าน้อยพียงพากับการตัดเย็บจากร้านและเสื้อผ้าสำเร็จรูป มีการแต่งกายแบบไทใหญ่เฉพาะงานประเพณีหรือพิธีการตามที่ทางราชการกำหนด และมีรูปแบบการผสมผสานระหว่างไทใหญ่กับแบบอื่น ตลอดถึงแบบแผนการแต่งกายของผู้หญิงมีการผสมผสานระหว่างการสวมใส่เสื้อไทใหญ่และกางเกงตามโอกาส มักนิยมสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้าคอกลมหรือคอตั้งแบบจีนทับเสื้อคอกลมชั้นใน กางเกงกันไต่หรือทรงสากลแล้วแต่โอกาส และไม่นิยมการโปกสีริษะ ส่วนการแต่งกายของเด็กนิยมให้เด็กใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูปตามสมัยนิยมที่ซื้อจากร้านค้า

ในด้านการปรับเปลี่ยนด้านการแต่งกายของชาวไทใหญ่ในปัจจุบันนั้น สมัคร สุขศรี ชาวไทใหญ่บ้านปางหมูให้ความเห็นในประเด็นนี้โดยสรุปว่า

“ในสมัยนี้โลกมันเปลี่ยนไปความเจริญทางเทคโนโลยีสูงและไวมาก ชาวบ้านโดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ถึงแม้จะเป็นไทใหญ่จากพ่อแม่ที่เป็นไทใหญ่ ต่างไม่นิยมสวมใส่ชุดชาวไทใหญ่ จะมีเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ ชุดไทใหญ่ก็ดัดแปลงเปลี่ยนไปมากแล้ว”

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการแต่งกายแบบไทใหญ่

ในปัจจุบัน ถึงแม้การแต่งกายแบบไทใหญ่จะไม่ใช่ที่นิยมในชุมชนต่าง ๆ แต่หน่วยงาน ชุมชนพยายามให้มีการธำรงรักษา ฟื้นฟูการแต่งกายแบบไทใหญ่อย่างต่อเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ ตลอดถึงส่งเสริมให้มีการทอผ้า และในชุมชนยังคงมีร้านตัดเสื้อผ้าที่เป็นลักษณะไทใหญ่ และส่วนใหญ่ผู้นำชุมชน ข้าราชการจะแต่งกายแบบไทใหญ่เฉพาะรูปแบบเสื้อเท่านั้น ส่วนกางเกงจะเป็นกางเกงสากลทั่วไป พร้อมกับการส่งเสริมการให้เด็กใส่เสื้อผ้าไทใหญ่ในสถานศึกษาและการร่วมกิจกรรมที่เป็นทางการหรือชุมชนจัดขึ้น

กรณีการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการแต่งกายแบบไทใหญ่ จันทรีนิพา ทองคำ ชาวบ้านไทใหญ่บ้านต่อแพให้ความเห็นเพิ่มเติม ว่า

“ในสมัยนี้หากไม่มีหน่วยงานราชการ โรงเรียนรณรงค์ส่งเสริมให้เด็ก ๆ แต่งกายแบบไทใหญ่ทุกวันศุกร์หรือมีงานประจำปีงานเทศกาลต่าง ๆ การแต่งกายแบบไทใหญ่โดยเฉพาะในชีวิตประจำวันแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว”

**ตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านวัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน**

วัฒนธรรมการกินและอาหาร ของชาวไทใหญ่ในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- นิยมบริโภคอาหารดั้งเดิมของตนเองได้แก่ถั่วเน่าตากแห้งหรือถั่วเน่าแช่ - นิยมนำถั่วเน่าแช่ปรุงเป็นน้ำพริกหรือแกงต่าง ๆ บริโภคภายในครัวเรือน - นิยมบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลักมากกว่าข้าวเหนียว - นิยมอาหารประเภท เช่น แกงอูบ ข้าวก้นจั้น น้ำพริก ขนมหิน น้ำเงี้ยว หนั๋งปอง ไก่หรือประเภทยำ - นิยมแบ่งปันอาหารให้เพื่อนบ้านหรือญาติมิตรใกล้บ้าน	- นิยมบริโภคและทำเป็นสินค้าของชุมชนวางจำหน่ายในตลาดและศูนย์ OTOP - นิยมนำถั่วเน่าปรุงกับอาหารพื้นเมืองอื่น และเป็นอาหารเสริมในร้านอาหาร - นิยมบริโภคทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว - ในชุมชนยอมรับอาหารจากต่างถิ่นมากขึ้น เช่น ลาบ น้ำพริกปลา ร้า อาหารไทยภาคกลาง ภาคใต้ - การแบ่งปันอาหารมีจำกัดนิยมบริโภคเฉพาะครอบครัวตนเอง	- หน่วยงานราชการ/กลุ่มในชุมชนสนับสนุนให้ผลิตและวางจำหน่ายในตลาดและศูนย์ OTOP - การประกวดอาหารไทใหญ่ในมหกรรมอาหารประจำปีของชุมชนไทใหญ่ - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ในการกินข้าวเจ้าในทุกครัวเรือน - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอาหารทุกประเภท ปรากฏให้เห็นในตลาดของชุมชนไทใหญ่ - มีการเชื้อเชิญการรับประทานอาหารตามโอกาสหรืองานในชุมชนไทใหญ่

จากตารางที่ 4.4 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรมการกินและอาหารพื้นบ้าน โดยใช้ให้เห็นในอดีต ปัจจุบัน และลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ ดังนี้

1) วัฒนธรรมการกินและอาหารของชาวไทใหญ่ในอดีต

ชาวไทใหญ่ในอดีตนิยมบริโภคอาหารดั้งเดิมของตนเอง เช่น ถั่วเน่าตากแห้งหรือถั่วเน่าแช่ที่นิยมนำมาปรุงอาหารเป็นน้ำพริกหรือแกงต่าง ๆ ตลอดถึงนิยมอาหารประเภทแกงอูบ ข้าวก้นจั้น น้ำพริก ขนมหินน้ำเงี้ยว หนั๋งปอง ไก่หรือประเภทยำ นิยมบริโภคภายในครัวเรือน และชาวไทใหญ่นิยมบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลักมากกว่าข้าวเหนียว เมื่อทำกินในครัวเรือนแล้วยังแบ่งปันอาหารให้เพื่อนบ้านหรือญาติมิตรใกล้บ้าน

2) การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการกินและอาหารของชาวไทใหญ่ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันชาวไทใหญ่นิยมบริโภคอาหารพื้นบ้าน และมีการนำเอาอาหารพื้นบ้านทำเป็นสินค้าของชุมชนไทใหญ่วางจำหน่ายในตลาดและศูนย์ OTOP มีการประยุกต์นำเอาอาหารพื้นบ้านไปปรุงอาหารพื้นเมืองอื่น และเป็นอาหารที่มีในร้านอาหาร ในตลาดของชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งมีอาหารพื้นบ้านไทใหญ่จำหน่าย และชาวไทใหญ่ในปัจจุบันนิยมบริโภคทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ตลอดถึงชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่มีการยอมรับอาหารจากต่างถิ่นมากขึ้น เช่น ลาบ น้ำพริกปลาร้า และยังนิยมบริโภคอาหารไทยภาคกลาง อาหารภาคใต้ ส่วนการแบ่งปันอาหารให้แก่เพื่อนบ้านหรือญาติมิตรลดน้อยลง ส่วนใหญ่มักบริโภคเฉพาะครอบครัวตนเอง

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมการกินและอาหารของชาวไทใหญ่

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมการกินและอาหารของชาวไทใหญ่นั้น ปัจจุบันมีหน่วยงานราชการ และท้องถิ่น ให้การสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนไทใหญ่ผลิตและจำหน่ายในตลาด และศูนย์ OTOP มีการจัดประกวดอาหารไทใหญ่ในมหกรรมอาหารประจำปีของชุมชนไทใหญ่ ทุกครัวเรือนยังนิยมบริโภคข้าวเจ้าและข้าวเหนียว อาหารไทใหญ่ทุกประเภทยังมีขายในตลาดของชุมชนไทใหญ่ทุกแห่ง และยังมีการเชื้อเชิญแขกต่างถิ่นที่มีความสนิทคุ้นเคยรับประทานอาหารภายในบ้าน ตลอดจนเมื่อมีการจัดงานในโอกาสหรืองานที่ชุมชนจัดขึ้นมักมีอาหารพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ให้ผู้ร่วมงานได้บริโภคอยู่เสมอ

ตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ด้านการละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน

การละเล่นและการแสดงในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- การละเล่นการแสดงของชาวไทใหญ่นิยมประกอบในงานบุญ งานมงคล งานเฉลิมฉลองของชุมชน - มีการละเล่นการแสดงประเภทฟ้อน เช่น ฟ้อนหรือ ฟ้อนเงี้ยว รำโต ก้าแลวหรือฟ้อนดาบ กิ่งก่า หล่าหรือรำกินรี จ้าดไตหรือลิเกไทใหญ่ เฮ็ดความ เป็นต้น	- มีการนำการละเล่นการแสดงจากชาติพันธุ์อื่นมาร่วมในงานบุญ งานมงคล งานเฉลิมฉลองของชุมชน - การละเล่นการแสดงหลายอย่างหายไปหรือไม่ได้รับความนิยมจากชุมชนไทใหญ่เช่น จ้าดไต เฮ็ดความ	- งานบุญประเพณีในชุมชนยังคงมีการละเล่นของชาวไทใหญ่และจากชาติพันธุ์อื่นเข้ามาผสมผสาน - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นการแสดงขึ้นอยู่กับเจ้าภาพการจัดงานหรือการส่งเสริมโดยภาครัฐ/ท้องถิ่น

ตารางที่ 4.5(ต่อ)

การละเล่นและการแสดงในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การรักษาหรือการคงอยู่
- นักแสดงในการละเล่นส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในชุมชนเกิดจากความศรัทธาและเต็มใจมีการฝึกซ้อมจากคนในชุมชน - การละเล่นเป็นการแสดงออกเชิงความหมายในพุทธศาสนา เช่น การเดินนรก รำโตในการแห่จองพาราแสดงความคิดใจในการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์	- นักแสดงในการละเล่นเป็นคนในชุมชนและต่างชุมชนและได้รับค่าจ้างในการแสดงแต่ละครั้ง - การละเล่นไม่คำนึงถึงเชิงความหมายทางศาสนา มีการแสดงในงานประจำปีงานเฉลิมฉลองอื่น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เน้นสีสันการแต่งกายของนักแสดงมากขึ้น	- หน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่นเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณทำให้การคงอยู่ของการละเล่นการแสดงยังปรากฏในบางชุมชน - การละเล่นการแสดงมีอยู่แทบทุกชุมชน แต่มีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ในแต่ละกิจกรรมมีการผสมผสานการละเล่นการแสดงจากต่างถิ่นหรือการเน้นใช้แสงสีเสียงมากขึ้น

จากตารางที่ 4.5 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการรักษาหรือการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นและการแสดง โดยชี้ให้เห็นในอดีต ปัจจุบันและลักษณะการรักษาหรือการคงอยู่ของ ดังนี้

1) การละเล่นและการแสดงของชาวไทยใหญ่ในอดีต

ในอดีตการละเล่นและการแสดงของชาวไทยใหญ่นิยมละเล่นและแสดงประกอบในงานบุญ งานมงคล และงานเฉลิมฉลองของชุมชน มีการละเล่นการแสดงประเภทฟ้อน เช่น ก้าหรือฟ้อนเงี้ยว รำโต ก้าเลวหรือฟ้อนดาบ ฟ้อนกึ่งกำหร่ำหรือรำกินรี จ้าไตหรือลิเกไทใหญ่ เฮ็ดความ เป็นต้น โดยใช้นักแสดงส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในชุมชนเกิดจากความศรัทธาและเต็มใจในการช่วยงาน มีการฝึกซ้อมส่วนมากใช้เวลาช่วงเย็นหรือว่างจากการประกอบอาชีพ การละเล่นการแสดงในแต่ละประเภทเป็นการแสดงออกเชิงความหมายในพุทธศาสนา เช่น การเดินนรก รำโตในการแห่จองพาราแสดงความคิดใจในการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

2) การเปลี่ยนแปลงการละเล่นและการแสดงของชาวไทยใหญ่ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีการนำการละเล่นการแสดงจากชาติพันธุ์อื่นมาร่วมแสดงในงานบุญ งานมงคลภายในชุมชน ทำให้การละเล่นการแสดงแบบไทใหญ่หลายอย่างหายไปหรือไม่ได้รับความนิยมนั้น จ้าไต เฮ็ดความ ซึ่งมีทั้งนักแสดงที่เป็นคนในชุมชนและต่างชุมชนและได้รับค่าจ้างในการแสดงแต่ละครั้ง มีการตั้งกลุ่มการแสดงแต่เน้นในเชิงธุรกิจ การคำนึงถึงเชิงความหมายทางศาสนาลดน้อยลง มักมีการแสดงในงานประจำปีจากการจัดโดยหน่วยงานและท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เน้นสีสันการแต่งกาย การแต่งหน้าท่าทางรำมีการประยุกต์มากขึ้น

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นและการแสดงของชาวไทใหญ่

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นและการแสดงของชาวไทใหญ่นั้น จะสัมพันธ์กับความศรัทธาในพุทธศาสนาโดยเฉพาะงานบุญประเพณี รวมทั้งงานรื่นเริงต่าง ๆ จึงยังคงมีการละเล่นการแสดงของชาวไทใหญ่อยู่ในทุกกิจกรรม แต่มีการผสมผสานการละเล่นการแสดงจากชาติพันธุ์อื่น และการจัดให้มีการละเล่นการแสดงของชาวไทใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับเจ้าภาพการจัดงาน หรือการส่งเสริมโดยภาครัฐและท้องถิ่นว่าจัดให้มีการละเล่นการแสดงในลักษณะใด ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นเป็นฝ่ายสนับสนุนงบประมาณทำให้การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นการแสดงปรากฏในอยู่แทบทุกชุมชน แต่มีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ในแต่ละกิจกรรมมีการผสมผสานการละเล่นการแสดงจากต่างถิ่นหรือการเน้นใช้แสงสีเสียงมากขึ้น

ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ๋ด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่

ศิลปหัตถกรรมในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ชาวไทใหญ่มีภูมิปัญญาที่มีความสามารถการสาน ปัก ถักทอ ทำเครื่องใช้ในครัวเรือน - มีลวดลายใดได้รับจากอิทธิพลจากพม่าและล้านนาใช้ในการตกแต่งอาคารบ้านใดวัดใด - การสร้างวัดไทใหญ่มีรูปแบบเฉพาะของไทใหญ่และเกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมวัสดุส่วนมากใช้ไม้ในการก่อสร้าง - การสร้างประติมากรรมมักสร้างประกอบในวัด เช่น รูป ปั้นสิงห์หรือสำลี ลายปูนปั้นประกอบฐานเจดีย์ ฐานพระพุทธรูปและมีพิธีกรรมก่อนการปั้นทุกครั้ง	- มีชาวไทใหญ่ส่วนน้อยที่ยังสามารถสาน ปัก ถักทอ ส่วนใหญ่ทำเพื่อจำหน่าย - มีการผสมผสานลวดลายใดนิยมประดับในงานขนาดเล็กและงานก่อสร้าง - การสร้างวัดไทใหญ่เกิดขึ้นน้อยหากมีการสร้างมกสร้างวัดขนาดใหญ่เปลี่ยนวัสดุจากไม้ใช้เหล็กหรืออิฐถือปูน - ไม่มีพิธีกรรมก่อนการปั้นรูปสิงห์และเป็นการนำรูปสิงห์จากการปั้นสำเร็จรูปแล้วนำมาประกอบในศาสนสถาน	- มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงวัยยังคงมีการจักสาน ถัก ทอ โดยการส่งเสริมของรัฐโดยมีค่าตอบแทน - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของลายใดจากการนำภูมิปัญญาเข้าไปสอนการเขียนลายใดในโรงเรียน - การสร้างวัดหรือบูรณะเกิดจากชุมชนโดยผ่านขั้นตอนจากสำนักพุทธศาสนาหรือกรมศิลปากร - รูปแบบ/พิธีกรรมความเป็นของดั้งเดิมหายไป มีการผสมผสานจากศิลปกรรมอื่นเช่น พม่า ล้านนา

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ศิลปหัตถกรรมในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ผู้ชายนิยมสักลายบนร่างกายเพื่อแสดงความเป็นชายชาตรี อยู่ยงคงกระพัน	- คนรุ่นใหม่ไม่นิยมการสักแบบดั้งเดิม แต่สักลายตามกระแสแฟชั่นสมัยใหม่	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของลายสักดั้งเดิมมีเฉพาะผู้สูงวัยในชุมชนส่วนคนรุ่นใหม่นิยมสักตามสมัยนิยม
- การสร้างบ้านมีรูปแบบเฉพาะชาวไทใหญ่เรียกว่าเฮินสอดคล้องกับสังคมแบบเกษตรกรรม	- การสร้างบ้านถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิมนิยมบ้านสมัยใหม่มากกว่าแบบเดิมจากข้อจำกัดเรื่องวัสดุก่อสร้าง	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจเนื่องจากบ้านหรือเฮินแบบดั้งเดิมใช้วัสดุจากไม้ที่หายากและมีราคาแพงมาก
- เฮินไทใหญ่ดั้งเดิมมี 2 แบบ คือเฮินโหลงสองส่องและเฮินโหลงตอยเหลียว	- มีการประยุกต์เฮินไทใหญ่ไม่นิยมสร้างแบบดั้งเดิมหากมีการรื้อถอน	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของเฮินไทใหญ่มีเฉพาะในชุมชนไทใหญ่ไม่กี่แห่ง

จากตารางที่ 4.6 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่โดยชี้ให้เห็นในอดีต ปัจจุบัน และลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ ดังนี้

1) ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ในอดีต

ชาวไทใหญ่ในอดีตมีภูมิปัญญาที่มีความสามารถด้านจักสาน ปัก ถักทอทำเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยได้รับรูปแบบจากอิทธิพลมาจากทั้งสิ่งทอและลวดลาย ในการสร้างวัดและพระพุทธรูปนั้นเป็นรูปแบบเฉพาะของไทใหญ่และเกิดจากพลังความศรัทธาของคนในชุมชนนิยมการสร้างประติมากรรมมักสร้างประกอบในวัด เช่น รูปปั้นสิงห์หรือสัตว์ ลายปูนปั้นประกอบฐานเจดีย์ ฐานพระพุทธรูปและจะมีพิธีกรรมก่อนการปั้นทุกครั้ง ผู้ชายไทใหญ่นิยมการสักลายบนร่างกายเพื่อแสดงความเป็นชายชาตรีและมีความเชื่อการอยู่ยงคงกระพัน ตลอดจนมีการสร้างบ้านที่เป็นรูปแบบเฉพาะชาวไทใหญ่เรียกว่าเฮินสอดคล้องกับธรรมชาติและสังคมแบบเกษตรกรรม เฮินไทใหญ่แบบดั้งเดิมมี 2 แบบ คือเฮินโหลงสองส่อง และเฮินโหลงตอยเหลียว

2) การเปลี่ยนแปลงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่

ในปัจจุบัน มีชาวไทใหญ่ส่วนน้อยที่ยังสามารถจักสาน ปัก ถักทอ ส่วนใหญ่ทำเพื่อจำหน่าย มีการผสมผสานรูปแบบลวดลายหลากหลาย และการสร้างวัดและพระพุทธรูปเกิดขึ้นน้อย หากบูรณะมักปรับเปลี่ยนวัสดุจากไม้เป็นเหล็กหรืออิฐถือปูน ไม่มีพิธีกรรมก่อนการปั้นรูปสิงห์และนำรูปสิงห์จากการปั้นสำเร็จรูปมาประกอบในศาสนสถาน คนรุ่นใหม่ไม่นิยมการสัก แบบดั้งเดิม

แต่สั้กลายตามกระแสแฟชั่นสมัยใหม่ การสร้างบ้านแบบไทใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิมนิยมบ้านสมัยใหม่มากกว่าแบบไทใหญ่ดั้งเดิมจากข้อจำกัด เรื่องวัสดุก่อสร้าง และเงินได้เหลือไม่มากนัก

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านชาวไทใหญ่

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านชาวไทใหญ่นั้นมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงวัยชาวไทใหญ่ที่ยังคงสามารถจักสาน ถัก ทอได้ โดยมีการส่งเสริมจากภาครัฐและท้องถิ่น เมื่อผลิตได้แล้วมีค่าตอบแทน และสถานศึกษาหลายแห่งนำภูมิปัญญาเข้าไปสอนให้แก่นักเรียน ในการสร้างวัดหรือบูรณะแหล่งศาสนสถานเกิดจากความต้องการของพระภิกษุและชาวบ้านในชุมชนโดยผ่านขั้นตอนจากสำนักงานพุทธศาสนาหรือกรมศิลปากร ประติมากรรมรูปสิงห์นิยมการปั้นรูปสิงห์ พิธีกรรมก่อนการปั้นหายไปมีการผสมผสานจากศิลปกรรมอื่น เช่น ศิลปะแบบพม่า ศิลปะล้านนาเป็นต้น ส่วนในการสั้กลายแบบดั้งเดิมยังคงมีอยู่ เฉพาะชายสูงวัย ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่นิยมการสั้ก แต่มีเพียงส่วนน้อยที่นิยมสั้กตามสมัยนิยม ส่วนในการสร้างบ้านหรือเงินไ้ตนั้นการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของผู้ทำ เนื่องจากบ้านหรือเงินไ้ตแบบดั้งเดิมใช้วัสดุจากไม้ที่ปัจจุบันหาได้ยากและมีราคาแพงมาก การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของเงินไ้ตจึงมีเฉพาะในชุมชนไทใหญ่ไม่กี่แห่ง

ภาพที่ 4.11 กุบไ้ต(หมวกแบบไทใหญ่) ที่นิยมใส่ในขบวนแห่สา่งลอง

4.2.3 การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลอง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของปอยส่างลอง โดยแบ่งออกเป็นความสำคัญของปอยส่างลอง การมีส่วนร่วมในการเตรียมงาน ช่วงระหว่างการจัดงาน และความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงานตามลำดับ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.7-4.10 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลองด้านความสำคัญของประเพณีปอยส่างลอง

ความสำคัญในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของงานปอยส่างลอง
-เป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งสะท้อนความเชื่อทางศาสนาและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไทใหญ่ให้มีความแน่นแฟ้น - คนในชุมชนไทใหญ่ถือว่าเป็นงานบุญผู้เข้าร่วมถือว่าเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ไม่ว่าผลกำไรหรือมุ่งเน้นการท่องเที่ยวและจะจัดตามกำลังศรัทธาของคนในชุมชน - ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงและรู้ประวัติขั้นตอนของการจัดงานและการบอกกล่าวจากเจ้าภาพ - วัดและพ่อแม่ภาคภูมิใจที่มีบุตรหลานสมัครเข้าบวชเรียนสามเณรศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง	- งานปอยส่างลองถูกกำหนดให้เป็นงานประจำปีที่สำคัญเพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยวของจังหวัดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้อยลงแต่ระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีมากขึ้น - คนในชุมชนยังถือว่าเป็นงานบุญมีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน/จังหวัดและรณรงค์ให้คนต่างถิ่นร่วมบริจาคหรือสนับสนุนงบประมาณ - ผู้ร่วมงานมีทั้งคนในชุมชนและคนต่างถิ่น นักท่องเที่ยวมีการพิมพ์เอกสารประวัติ ขั้นตอนและความรู้เผยแพร่ให้คนมาร่วมงานทราบ - การบวชเรียนเด็กบางส่วนพ่อแม่ต้องการให้บวชตามประเพณีไม่เคร่งครัดหรือตั้งใจศึกษาพระธรรมมากนัก	- หน่วยงานท้องถิ่นและภาคราชการสนับสนุนงบประมาณประจำปีเป็นปัจจัยให้เกิดการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของปอยส่างลอง - ความเคร่งครัดทางศาสนาทำให้การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับจากท้องถิ่น ชุมชนไทใหญ่บางแห่งไม่สามารถจัดงานกันเองได้ต้องอาศัย อบจ. หรือภาคราชการสนับสนุน - การมาร่วมงานและข้อมูลการจัดงานขึ้นอยู่กับกรรณิการขอ ความใกล้ชิดและการให้ข่าวสารทางราชการจากวิทยุ ทีวี แผ่นปลิว - มีการจัดกิจกรรมใหม่เสริมให้แก่สามเณรนอกจากศึกษาพระธรรม

ตารางที่ 4.7(ต่อ)

ความสำคัญในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของงานปอยส่างลอง
-เมื่อพิธีการบวชเป็นสามเณรเสร็จจะศึกษาพระธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา -ความรู้สึกของผู้ร่วมงานปอยส่างลองในชุมชนเต็มใจต้องการให้ถึงเวลาการจัดงานเพื่อจะได้ร่วมงานบุญอันยิ่งใหญ่ -เจ้าภาพและผู้เข้าร่วมงานไม่กังวลด้านค่าใช้จ่ายถือเป็นเกียรติอันสูงสุด	-เมื่อเสร็จพิธีการและเป็นสามเณรบางรูปสึกในวันรุ่งขึ้นพ่อแม่ไปรอรับหรือไม่ครบตามกำหนดของการเป็นสามเณร -ความรู้สึกผู้ร่วมงานบางส่วนไม่เต็มใจและต้องการเข้าร่วมงานเหมือนดูการแสดงจากการจัดงานปอยส่างลอง -เจ้าภาพและผู้เข้าร่วมงานกังวลในค่าใช้จ่ายมากขึ้นเพราะค่าใช้จ่ายต่อหัวสามเณรค่อนข้างสูงและเหน็ดเหนื่อยต่อการจัดงาน	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่แบบดั้งเดิมขึ้นอยู่กับสำนักของพ่อแม่ให้ความสำคัญมากขึ้นเพียงใดและหน่วยงานทางศาสนาหรือท้องถิ่นสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณ - ความรู้สึกของคนในชุมชนยังเห็นความสำคัญของงานปอยส่างลองยังคงมีอยู่แต่ลดน้อยลงจากภาระของค่าใช้จ่ายในการจัดมากขึ้น - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของปอยส่างลองขึ้นอยู่กับการช่วยเหลืองบประมาณของหน่วยงานท้องถิ่นและการบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญต่องาน

จากตารางที่ 4.7 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลอง โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปอยส่างลอง โดยแยกเป็นความสำคัญในอดีต การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลอง สามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.3.1 ความสำคัญของประเพณีปอยส่างลอง

1) ความสำคัญในอดีต

ประเพณีปอยส่างลองเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนไทใหญ่เพราะชาวบ้านมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมงานปอยส่างลอง เมื่อรู้ที่บ้านใดหรือใครเป็นเจ้าภาพจะช่วยกันระดมทั้งกำลังกายและกำลังใจไปช่วยงานตั้งแต่วันก่อนจะเริ่มงานจนเสร็จสิ้นงาน เป็นงานที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไทใหญ่ให้มีความแน่นแฟ้นรักใคร่กลมเกลียวกัน ผู้เข้าร่วมงานจะช่วยกันจัดตามกำลังของคนในชุมชนไม่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวหรือผลตอบแทนด้านใด ๆ มากกว่าการได้ช่วยเหลือ และการได้อานิสงส์ผลบุญจากการร่วมงาน ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง และมักจะรู้ประวัติ

ขั้นตอนของการจัดงาน และได้รับการบอกกล่าวจากเจ้าภาพ ชาวบ้านที่เป็นคณะศรัทธาของวัดในชุมชน พ่อแม่ของสาธิต รวมถึงเจ้าภาพ มีความภาคภูมิใจที่มีบุตรหลานสมัครเข้าบวชเรียน ตามเนตรศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง เมื่อพิธีการบวชเป็นสามเณรเสร็จจะศึกษาพระธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา เจ้าภาพ และผู้เข้าร่วมงานไม่กังวลด้านค่าใช้จ่าย เพราะเต็มใจที่จะร่วมทำบุญ และถือเป็นเกียรติอันสูงสุดในชีวิตของตนเองและวงศ์ตระกูล

2) การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

ประเพณีปอยส่างลองถูกกำหนดให้เป็นงานประจำปีที่สำคัญเพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ความสัมพันธ์ ความช่วยเหลือของคนในชุมชนลดน้อยลง แต่ระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีมากขึ้น คนในชุมชนยังถือว่าเป็นงานบุญที่สำคัญ มีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชนและจังหวัด รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานต่าง ๆ ให้คนต่างถิ่น นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว และร่วมบริจาคหรือสนับสนุนงบประมาณในการจัดงาน ผู้ร่วมงานปอยส่างลองมีทั้งคนในชุมชนและคนต่างถิ่น นักท่องเที่ยวมีการพิมพ์เอกสารประวัติ ขั้นตอนและความรู้เผยแพร่ให้คนมาร่วมงานทราบ การบวชเรียนเด็กบางคนบวชตามพ่อแม่ต้องการให้บวชตามประเพณี จึงไม่มีความเคร่งครัดหรือตั้งใจศึกษาพระธรรมมากนัก เมื่อเสร็จพิธีการและเป็นสามเณรบางรูปสึกในวันรุ่งขึ้นพ่อแม่ไปรอรับ หรือไม่ครบกำหนดของการบวชเรียน ผู้ร่วมงานบางส่วนต้องการเข้าร่วมงานปอยส่างลองเหมือนดูการแสดงจากการจัดงานปอยส่างลอง ตลอดถึงเจ้าภาพและผู้เข้าร่วมงานกังวลในค่าใช้จ่ายมากขึ้นเพราะค่าใช้จ่ายต่อหัวสามเณรค่อนข้างสูง ถึงแม้จะมีหน่วยงาน ท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณแต่ต้องมีการระดมเงินในการเลี้ยงดูแขกที่มาร่วมในงาน และเห็นคุณค่าน้อยต่อการจัดงาน

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลอง

ปัจจัยการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลองในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญและความเคร่งครัดทางศาสนาของชาวไทยใหญ่ และการสนับสนุนงบประมาณและช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานท้องถิ่นและภาคราชการ ทำให้การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลองเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ชุมชนไทยใหญ่บางแห่งไม่สามารถจัดงานกันเองเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากต้องอาศัยการสนับสนุนจากเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด/ตำบล หรือภาคราชการและการบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญ และการจัดกิจกรรมศึกษาพระธรรมให้แก่สามเณรอย่างเคร่งครัด ตลอดจนการร่วมกันพิจารณาต่อการผลิตกิจกรรมใหม่ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และไม่มุ่งเน้นการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากซึ่งจะทำให้ความรู้สึกความภาคภูมิใจของพ่อแม่ ของคนในชุมชนเช่นในอดีตต่อประเพณีปอยส่างลองลดลง

**ตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณี
ปอยส่างลองด้านการมีส่วนร่วมในการเตรียมงานปอยส่างลอง**

การมีส่วนร่วมเตรียมงานในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- การมีส่วนร่วมในการเตรียมจัดงานมีการวางแผนระหว่างเจ้าภาพและชาวบ้านในชุมชน - การกำหนดวันจัดงาน โดยชาวบ้าน เจ้าภาพใหญ่ พระสงฆ์ ร่วมกันกำหนดโดยไม่กำหนดวันเดือนที่จัดงานที่แน่นอน - ผู้มีส่วนร่วมในงานปอยส่างส่วนใหญ่ได้แก่ พระสงฆ์ เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าภาพและพ่อแม่ต่างเอง - การเตรียมการใช้กันพูดคุยกันในกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ - การแบ่งงานหรือช่วยงานใช้วิธีการด้วยการมอบด้วยวาจาหรือร้องขอและเต็มใจช่วยด้วยแรงศรัทธาไม่มีคณะกรรมการ	- การมีส่วนร่วมเตรียมในการจัดงานร่วมกันระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานราชการ ท้องถิ่น อำเภอ ชมรมในรูปคณะกรรมการ - การกำหนดวันการจัดงานกำหนดจากภาคราชการ ท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้านในชุมชน - ผู้มีส่วนร่วมในงานปอยส่างลองเพิ่มจากอดีต ได้แก่ นักธุรกิจ หัวหน้าส่วนราชการ ท้องถิ่น สส./ สอบจ./ สท./ สอบต. เป็นต้น - การเตรียมการระหว่างชุมชน หน่วยงานใช้การประชุมอย่างเป็นทางการมากขึ้น - การจัดงานหากส่วนราชการร่วมเป็นเจ้าภาพการแบ่งงานจะใช้คำสั่ง หรือ หนังสือ ราชการ มีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ	- การมีส่วนร่วมในการเตรียมงานระหว่างชาวบ้านและคนในชุมชน ยังคงอยู่แต่ขยายขอบเขตการเตรียมงานให้หน่วยงานต่าง ๆ มีส่วนช่วย - การกำหนดวันจัดงานจะไม่กำหนดตายตัวแต่จะกำหนดไว้นานหลายเดือนเพื่อการประชาสัมพันธ์ - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของผู้มีส่วนร่วมในชุมชนยังมีอยู่แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามระบบสังคมและการเมืองที่อาศัยจากฐานเสียงชาวบ้าน - การเตรียมการในลักษณะการพูดคุยไม่เป็นทางการมีเฉพาะในกลุ่มระดับหัวหน้าแล้วจัดประชุมเป็นทางการ - ยังคงมีการขอให้ช่วยงานเฉพาะจากเจ้าภาพญาติมิตรพ่อแม่ต่างเอง แต่ส่วนใหญ่มักจะใช้เป็นหนังสือราชการ

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมเตรียมงานในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ในอดีตจะใช้เวลาการจัดงาน 7-15 วันและใช้เงินเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านยากจนไม่สามารถจัดงานได้งบประมาณการจัดขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่และพ่อแม่ต่างลง - สถานที่หรือจุดรวมของงานปอยต่างลงส่วนมากใช้วัดและบ้านเจ้าภาพใหญ่ - การแจ้งข่าวการจัดงานใช้วิธีการบอกเทียบคือนำเทียบไปให้ผู้รู้จักมิตรสหายให้รู้ว่าจะจัดงานเมื่อใด ที่ไหนมีกิจกรรมอะไรบ้าง	- ระยะเวลาการจัดงาน 3-5 วัน มีการรับบริจาคอนุโมทนารูปและเจ้าภาพมีหัวหน้าส่วนราชการ/นักการเมือง/เอกชนเข้าร่วมและสนับสนุนการงบประมาณการจัดงานพ่อแม่ต่างลงจ่ายเงินสมทบ - สถานที่หรือจุดรวมการจัดงานใช้วัดและสถานที่ราชการในอำเภอหรือหน่วยงานในท้องถิ่น - แจ้งข่าวอย่างเป็นทางการโดยหนังสือราชการ รายการวิทยุ เสียงตามสาย โทรทัศน์และออกบัตรเชิญ	- มีการผลิตใหม่หรือกำหนดจำนวนวันจัดงานจากการประชุมทำความเข้าใจของคณะกรรมการจัดงาน ปอยต่างลง และกำหนดงบประมาณในการจัดงานมีแผนการสนับสนุนงบประมาณชัดเจน - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่สถานที่จัดงานมักเป็นไปตามโอกาสและมติของคณะกรรมการหรือผู้มีบทบาทในการกำหนดสถานที่ - วิธีการบอกเทียบหายไปแต่ยังคงอยู่ในเรื่องการแจ้งข่าวแบบไม่เป็นทางการในกลุ่มญาติมิตรผสมผสานกับการบอกกล่าวอย่างเป็นทางการ

จากตารางที่ 4.8 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยต่างลง โดยชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการเตรียมจัดงานปอยต่างลงโดยแยกเป็นการมีส่วนร่วมในการเตรียมจัดงานในอดีต การเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน และลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการมีส่วนร่วมในการเตรียมจัดงานประเพณีปอยต่างลง ดังนี้

4.2.2.2 การมีส่วนร่วมในการจัดงานปอยต่างลง

1) การมีส่วนร่วมในการเตรียมงานในอดีต

ในอดีตปอยต่างลงมีการเตรียมการจัดงานโดยมีการวางแผนระหว่างเจ้าภาพใหญ่ พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้านและผู้นำในชุมชน เช่น การกำหนดวันจัดงาน รูปแบบรายละเอียดการจัดงาน โดยไม่กำหนดวันเดือนที่จัดงานที่แน่นอน และการเตรียมการโดยใช้วิธีพูดคุยกันในกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ มีการแบ่งงานหรือช่วยงานใช้วิธีการด้วยการมอบตัววาจาหรือร้องขอและเต็มใจ ไม่มีคณะกรรมการการจัดงาน ในอดีตจะใช้เวลาการจัดงานปอยต่างลง 7-15 วัน และใช้เงินเป็นจำนวนมากชาวบ้านบางส่วนที่ยากจนไม่สามารถจัดงานได้ งบประมาณการ

จัดขึ้นจึงขึ้นอยู่กับเจ้าภาพใหญ่และพ่อแม่ต่างลง ส่วนสถานที่หรือจุดรวมของงานปอยต่างลง ส่วนมากใช้วัดและบ้านเจ้าภาพใหญ่การแจ้งข่าวการจัดงานใช้วิธีการบอกเทียนคือนำเทียนไปให้ผู้รู้จักมิตรสหายให้รู้ว่าจะจัดงานเมื่อใด ที่ไหนมีกิจกรรมอะไรบ้าง

2) การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมต่อการเตรียมการจัดงานร่วมกันระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานราชการ ท้องถิ่น อำเภอ ชมรมในรูปคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนภาคราชการ ท้องถิ่นและมีตัวแทนชาวบ้านในชุมชน และผู้มีส่วนร่วมในงานปอยต่างลงเพิ่มจากอดีต ได้แก่ นักธุรกิจ หัวหน้าส่วนราชการ นักการเมืองท้องถิ่น เช่น สส./สอบจ./ สท./ สอบต. เป็นต้น มีการเตรียมการระหว่างชุมชนหน่วยงานใช้การประชุมอย่างเป็นทางการมากขึ้น การจัดงานหากส่วนราชการร่วมเป็นเจ้าภาพการแบ่งงานจะใช้คำสั่งหรือหนังสือราชการมีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ใช้ระยะเวลาการจัดงาน 3-5 วัน มีการรับบริจาคอนุโมทนาบุญ และเจ้าภาพมีทั้งหัวหน้าส่วนราชการ นักการเมือง นักธุรกิจ ห้างร้าน เอกชนเข้าร่วมและสนับสนุนการงบประมาณ และพ่อแม่ต่างลงจะจ่ายเงินสมทบ สถานที่หรือจุดรวมการจัดงานใช้วัดและสถานที่ราชการในอำเภอหรือหน่วยงานในท้องถิ่น การแจ้งข่าวการจัดงานส่วนมากจะใช้วิธีแจ้งเป็นหนังสือราชการ ประชาสัมพันธ์จากรายการวิทยุ เสียงตามสายในชุมชน ข่าวท้องถิ่นโทรทัศน์และการออกบัตรเชิญ

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการมีส่วนร่วมในการเตรียมงานปอยต่างลง

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดงานปอยต่างลง เป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมเตรียมงานระหว่างชาวบ้านในชุมชน กับหน่วยงานท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อช่วยให้งานสำเร็จลุล่วง การกำหนดวันจัดงานในแต่ละปีจะไม่กำหนดตายตัวแต่จะกำหนดไว้นานหลายเดือนเพื่อการประชาสัมพันธ์ การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของผู้มีส่วนร่วมการจัดงานในชุมชนยังมีอยู่แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามระบบสังคมและการเมืองที่อาศัยจากฐานเสียงชาวบ้าน มีการเตรียมการในลักษณะการพูดคุยไม่เป็นทางการยังคงมีอยู่เฉพาะคนในครอบครัวญาติมิตร และในกลุ่มระดับหัวหน้า ส่วนใหญ่ใช้การประชุมอย่างเป็นทางการ การขอความช่วยเหลือให้หน่วยงานยังคงมีอยู่เฉพาะจากเจ้าภาพญาติมิตรพ่อแม่ต่างลง ถ้าเป็นหน่วยงานจะใช้หนังสือราชการ มีการกำหนดจำนวนวันจัดงานจากการประชุมทำความเข้าใจของคณะกรรมการการจัดงานปอยต่างลง และกำหนดงบประมาณในการจัดงานมีแผนการสนับสนุนงบประมาณ ส่วนด้านสถานที่ รูปแบบ รายละเอียดการจัดงาน กิจกรรมการผลิตใหม่มักเป็นไปตามโอกาสฐานะของงบประมาณที่ใช้ และมติของคณะกรรมการหรือผู้มีบทบาทในการกำหนดสถานที่ วิธีการบอกเทียนหายไปแต่มีการแจ้งข่าวแบบไม่เป็นทางการในกลุ่มญาติมิตร จากโทรศัพท์ จากการบอกต่อกันไป การผสมผสานกับการบอกกล่าวอย่างเป็นทางการ

ตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณี
ปอยส่างลองการมีส่วนร่วมช่วงระหว่างการจัดงาน

การมีส่วนร่วมการจัดงานในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ชาวบ้านผู้มาร่วมงานมาด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับหรือมอบหมายให้ช่วย จะแบกหามหรือถือสิ่งของและร่วมงานจากแรงศรัทธา - การโกนผมส่างลองเป็นขั้นตอนสำคัญมักใช้สถานที่วัดหรือบ้านเจ้าภาพใหญ่หรือบ้านพ่อส่างแม่ส่าง - มีพิธีกรรมให้ส่างลองขอขมาพ่อแม่ผู้อาวุโสในชุมชน และสถานที่ที่ชาวบ้านนับถือศรัทธาเช่น ศาลประจำหมู่บ้าน - การจัดขบวนแห่มีรูปแบบจากการชาวบ้าน พระ เจ้าภาพเป็นขบวนแห่ขนาดเล็กไม่อลังการ ไม่มีการเสพสุราในระหว่างแห่ส่างลอง - ผู้ร่วมขบวนแห่ประกอบด้วยญาติพี่น้อง ชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงไม่มีการมอบหมายหน้าที่ในขบวนแห่ - ในขบวนแห่จะมีผู้นำขบวนแห่ได้แก่แม่เจ้าเมืองประทับ(เจ้าเมืองคือศาลเจ้าประจำหมู่บ้านหรือในชุมชน) ไม่มีการใช้รถยนต์ในขบวนแห่ใช้การแบกหามเสลี่ยง	- ชาวบ้านบางส่วนมาร่วมด้วยแรงศรัทธา บางส่วนไปร่วมเพราะมีหนังสือเชิญ มีคำสั่ง - การโกนผมของส่างลองใช้ทั้งที่บ้าน วัด หน่วยงานเจ้าภาพหรือร้านค้าผสม - มีการจัดพิธีขอมาต่อผู้ที่เคารพนับถือในชุมชน นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น - การจัดขบวนแห่มีรูปแบบรายละเอียดตามที่กำหนดจากคณะกรรมการ เป็นขบวนแห่ขนาดใหญ่อลังการ มีการเสพสุราระหว่างร่วมขบวน - ผู้เข้าร่วมขบวนแห่ประกอบด้วยญาติมิตร ชาวบ้าน ข้าราชการ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีการมอบหมายหน้าที่เป็นคำสั่ง และผู้ร่วมขบวนบางส่วนได้รับค่าจ้างให้มาร่วมขบวน - ขบวนแห่จะมีผู้นำขบวนได้แก่ ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และติดตามด้วยแม่เจ้าเมือง มีการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในขบวนแห่	- ชาวบ้านยังมีความสมัครใจมาร่วมงานโดยรู้จักญาติมิตรของพ่อส่างแม่ส่างและจากหน่วยงานราชการที่เป็นทางการ - การโกนผมยังคงใช้สถานที่วัดหรือบ้านเจ้าภาพมีการจัดเลี้ยงในกลุ่มญาติมิตร - พิธีขอมาถือเป็นพิธีที่สำคัญ ผู้ที่จะเป็นส่างลองไปขอขมานั้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดจากพ่อส่างแม่ส่างหรือเจ้าภาพ - มีการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของขบวนแห่จากการร่วมกันกำหนดรูปแบบและรายละเอียดของขบวนแห่ - ยังมีการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมขบวนแห่ ส่วนกลุ่มอื่นจะมีทั้งสมัครใจเข้าร่วมและจากการถูกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ - ยังคงมีแม่เจ้าเมืองนำขบวนในบางชุมชน หากเป็นชุมชนในจังหวัดจะมีผู้นำหรือหัวหน้าส่วนราชการเป็นผู้นำขบวนและใช้พาหนะรถยนต์

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมการจัดงานในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- การแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ส่วนมากแต่งกายในชุดพื้นบ้านไทใหญ่ - ในขบวนแห่ใช้ดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ประกอบตลอดเส้นทางของการแห่มีการละเล่นการแสดงของชาวไทใหญ่ในขบวนแห่ - ไม่มีผู้ดูขบวนแห่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าร่วมขบวนแห่ด้วยความศรัทธาและสมัครใจ	- การแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่มีทั้งชุดไทใหญ่ สมัยนิยมรวมทั้ง Uniform ของหน่วยงานต่าง ๆ และจะระบุการแต่งกายไว้ในหนังสือเชิญ - ดนตรีที่ใช้ประกอบขบวนแห่มีทั้งดนตรีพื้นบ้าน และใช้การเปิดเพลงประกอบจากเครื่องเสียง มีการฟ้อนรำการแสดงประกอบ - มีการรอดูขบวนแห่ตามวันเวลาที่ประชาสัมพันธ์ไว้ล่วงหน้าจากนักท่องเที่ยว ชาวบ้านต่างถิ่นและผู้ดูจะมีจำนวนมาก	- การแต่งกายในชุดไทใหญ่ยังคงมีอยู่ แต่จะมีการประยุกต์การแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น - การใช้ดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ประกอบการแห่ยังปรากฏ แต่ส่วนใหญ่ใช้ดนตรีจากเครื่องเสียงบนรถยนต์ - ชาวบ้านไทใหญ่ที่ไม่ได้เข้าร่วมงานบางส่วนเป็นผู้ดูขบวนแห่และมีผู้ดูขบวนแห่เป็นนักท่องเที่ยว หรือผู้ร่วมงานจากหน่วยงานหรือจากชุมชนอื่น

จากตารางที่ 4.9 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีปอยส่างลอง โดยชี้ให้เห็นถึงด้านการมีส่วนร่วมในช่วงของจัดงานปอยส่างลองโดยแยกเป็นการมีส่วนร่วมช่วงการจัดงานในอดีต การปรับเปลี่ยนการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน และลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการมีส่วนร่วมจัดงานประเพณีปอยส่างลอง ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมระหว่างการจัดงานในอดีต

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่มีส่วนร่วมตั้งแต่การช่วยเตรียมงาน การจัดงานและจนเสร็จสิ้นงานและมาร่วมงานมาด้วยความสมัครใจไม่มีการบังคับหรือมอบหมายให้ช่วยจะแบกหามหรือถือสิ่งของและร่วมงานจากแรงศรัทธาในศาสนาพุทธ กิจกรรมการโกนผมของส่างลองเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดงานมีชาวบ้านรวมทั้งญาติมิตรไปร่วมในขั้นตอนนี้และมักใช้สถานที่วัดหรือบ้านเจ้าภาพใหญ่หรือบ้านพ่อส่างแม่ส่าง มีพิธีให้ส่างลองขอขมาพ่อแม่ ผู้อาวุโสในชุมชนไทใหญ่ และสถานที่ที่ชาวบ้านนับถือศรัทธา เช่น ศาลประจำหมู่บ้าน ผู้นำชาวบ้าน ชาวบ้านพระภิกษุร่วมกันจัดขบวนแห่ที่มีรูปแบบเรียบง่ายเป็นขบวนแห่ขนาดเล็กเมื่อถึงการ ผู้เข้าร่วมขบวนแห่มีทั้งเจ้าภาพ ญาติพี่น้อง ชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงไม่มีการมอบหมายหน้าที่ในขบวนแห่ จะมีผู้นำขบวนแห่ได้แก่แม่เจ้าเมืองประทับ(เจ้าเมืองคือศาลเจ้าประจำหมู่บ้านหรือใน

ชุมชน) ไม่มีการใช้รถยนต์ในขบวนแห่ ชาวบ้านจะร่วมกันแบกหามโดยใช้เสลี่ยงไม้ไผ่ประกอบการตกแต่ง การแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่ส่วนมากแต่งกายในชุดพื้นบ้านไทใหญ่ ในขบวนแห่ใช้ดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ประกอบตลอดเส้นทาง มีการละเล่นการแสดงของชาวไทใหญ่ในขบวนแห่ ส่วนใหญ่ชาวบ้านไทใหญ่จะเข้าร่วมขบวนแห่ด้วยความศรัทธาและสมัครใจ ไม่มีผู้ดูหรือผู้ชมขบวนแห่ตามเส้นทางของขบวนแห่

2) การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัดงานปอยส่างลองของชาวบ้านไทใหญ่ มีชาวบ้านบางส่วนเข้าร่วมด้วยแรงศรัทธา บางส่วนไปร่วมเพราะมีหนังสือเชิญมีคำสั่ง กิจกรรมการโกนผมของส่างลองมีเฉพาะญาติมิตรใกล้ชิดที่ไปร่วมใช้สถานที่บ้าน วัด หน่วยงานเจ้าภาพหรือในร้านตัดผม การจัดพิธีขอมาต่อผู้ที่เคารพนับถือในชุมชน รวมทั้งนายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น การจัดขบวนแห่มีรูปแบบ รายละเอียดตามที่กำหนดจากคณะกรรมการ เป็นขบวนแห่ขนาดใหญ่อลังการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้เข้าร่วมขบวนแห่บางส่วนมีการเสพสุรา และขบวนแห่ประกอบด้วยญาติมิตร ชาวบ้าน ข้าราชการ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีการมอบหมายหน้าที่เป็นคำสั่งจากหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ และผู้ร่วมขบวนบางส่วนได้รับคำจ้างให้มาร่วมขบวน ขบวนแห่จะมีผู้นำขบวนได้แก่ ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และติดตามด้วยม้าเจ้าเมือง มีการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในขบวนแห่ ส่วนการแต่งกายของผู้เข้าร่วมขบวนแห่มีทั้งชุดไทใหญ่ และสมัยนิยมรวมทั้ง Uniform ของหน่วยงานต่าง ๆ และจะระบุนการแต่งกายไว้ในหนังสือเชิญ ในขบวนแห่มีทั้งดนตรีพื้นบ้าน และดนตรีจากเปิดเพลงประกอบจากเครื่องเสียง มีการฟ้อนรำการแสดงประกอบ มีนักท่องเที่ยวนักดู มีจำนวนมากจากต่างถิ่นหรือภายนอกชุมชนเฝ้ารอดูขบวนแห่ตามวันเวลาที่ประชาสัมพันธ์ไว้ล่วงหน้า

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการมีส่วนร่วมระหว่างการจัดงานปอยส่างลอง

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการมีส่วนร่วมระหว่างการจัดงานปอยส่างลองของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ในการเข้าร่วมงานยังเป็นความสมัครใจโดยรู้จักญาติมิตรของพ่อส่างแม่ส่างและจากหน่วยงานราชการที่เป็นทางการ บางส่วนเข้าร่วมกิจกรรมการโกนผมและยังคงใช้สถานที่วัดหรือบ้านเจ้าภาพ พร้อมกับมีการจัดเลี้ยงในกลุ่มญาติมิตรในช่วงการจัดงาน และยังคงมีพิธีขอมาผู้มีพระคุณต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นพิธีที่สำคัญผู้ที่ส่างลองไปขอขมานั้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดจากพ่อส่าง แม่ส่างหรือเจ้าภาพ เน้นการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของขบวนแห่ส่างลองจากการร่วมกันกำหนดรูปแบบและรายละเอียดของขบวนแห่จากการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่เข้าร่วมขบวนแห่และกลุ่มอื่นจะมีทั้งสมัครใจเข้าร่วมและจากการเข้าร่วมเพราะถูก

แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ในขบวนแห่ยังมีม้าเจ้าเมืองนำขบวนในบางชุมชน หากเป็นชุมชนไทใหญ่ ในจังหวัดจะมีการปรับเปลี่ยนให้ผู้นำหรือหัวหน้าส่วนราชการเป็นผู้นำขบวน และนิยมทั้งการเดินเท้าและใช้พาหนะรถยนต์ ผู้เข้าร่วมขบวนแห่มียังคงมีการแต่งกายในชุดไทใหญ่แต่จะมีการประยุกต์การแต่งกายตามสมัยนิยมมากขึ้น ยังมีการใช้ดนตรีพื้นบ้านไทใหญ่ประกอบการแห่ แต่ส่วนใหญ่ใช้ดนตรีจากการติดเครื่องเสียงบนรถยนต์ ชาวบ้านไทใหญ่ที่ไม่ได้เข้าร่วมงานบางกลุ่ม เป็นผู้ดูขบวนแห่ และมีผู้ดูขบวนแห่เป็นนักท่องเที่ยว หรือผู้ร่วมงานจากหน่วยงานหรือจากชุมชนอื่นเป็นต้น

ภาพที่ 4.12 ชาวบ้านสูงอายุชาวไทใหญ่ชุมชนปางหมูช่วยกันเตรียมอาหาร

ภาพที่ 4.13 ตะแป่ล่าลงลงขณะนำล่าลงขึ้นขี่คอ เพื่อไปรำยราในขบวนแห่

ตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณี
ปอยส่างลองด้านความสัมพันธ์ของผู้ร่วมงาน

ความสัมพันธ์ผู้ร่วมงานในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- การมาร่วมงานไม่มีการจ้างแรงงานมาช่วยในการจัดงาน ส่วนมากจะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติถึงแม้ผู้ร่วมงานไม่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติแต่ช่วยเหลือกันจากความใกล้ชิด ความศรัทธาเป็นหลัก ไม่หวังสิ่งตอบแทน - ก่อนการเริ่มงาน ระหว่างงานและเลิกงานจะถือเป็นภาระของผู้มาร่วมงานช่วยกันเช่นการเก็บของทำความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้ และสถานที่ - กิจกรรมการละเล่นการแสดง เช่น ดนตรี ลิเก จ๊าด ใต้ ไม่หวังค่าตอบแทนเป็นเป็นหลัก มาช่วยเพื่อให้งานครึกครื้นทำให้ทุกคนมีความสุขระหว่างการจัดงาน - การเป็นเจ้าภาพใหญ่หลังจากเสร็จงานจะได้รับการยกย่องคนในชุมชนเรียกพ่อส่างแม่ส่างติดตัวไปตลอดชีวิต	- การมาร่วมงานของบางชุมชนมีการจ้างเหมาแรงงานในลักษณะแต่ละงาน เช่น จ้างแม่ครัวทำอาหารเลี้ยงพระ เลี้ยงแขก หรือจ้างดนตรี จ้างเครื่องเสียง จ้างม้าขี่หรือตะแปกต่างลอง จ้างคนมาบริการเสริฟ น้ำอาหาร จ้างทำเครื่องประกอบขบวน เป็นต้น - การช่วยเหลือกันจะลดน้อยลงแต่จะมีการมอบหมายงานในลักษณะเป็นคำสั่ง ประกาศที่เป็นทางการ - กิจกรรมการละเล่นและการแสดง มีการจ้างนักดนตรี ลิเก หรือนำการแสดงจากภาคกลางมาจัดแสดงเช่น ลิเก การแห่ล่จากภาคกลาง การขับซอจากเชียงใหม่ - เจ้าภาพใหญ่บางชุมชนไม่ชัดเจนว่าเป็นใคร อาจจะเป็นคนในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ หรือภายนอกชุมชน นักการเมืองหรือส่วนราชการที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ	- ด้านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและความช่วยเหลือด้วยความใกล้ชิดและศรัทธายังคงอยู่ แต่ส่วนใหญ่ในลักษณะนี้จะถูกปรับเปลี่ยนด้วยค่านิยมของการเลียนแบบ ความพึงพอใจ ความเป็นน้ำเป็นตาของเจ้าภาพและพ่อแม่ต่างลอง - ความสัมพันธ์จากการช่วยเหลืออย่างจริงจังตลอดการจัดงานยังคงมีอยู่ แต่จะมีเฉพาะในบางกิจกรรมเช่น การจัดเตรียมสิ่งของ การแต่งตัวต่างลอง เป็นต้น - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ด้านการละเล่นการแสดงของไทยใหญ่ลดน้อยลงบางแห่งไม่มีการละเล่นที่บ่งบอกถึงความเป็นไทใหญ่ - การเรียกชื่อพ่อส่างแม่ส่างยังคงมีอยู่เฉพาะช่วงเวลาสั้นหรือระหว่างปีที่มีการจัดงาน

จากตารางที่ 4.10 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของ ประเพณีปอยส่างลอง โดยชี้ให้เห็นถึงด้านความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงานปอยส่างลองโดยแยกเป็น ความสัมพันธ์ผู้มาร่วมงานในอดีต การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงานในปัจจุบัน และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของความสัมพันธ์ผู้มาร่วมงานงานประเพณีปอยส่างลอง ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ผู้มาร่วมงานในอดีต

ในอดีตการจัดงานปอยส่างลองชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ และมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อศาสนาพุทธอย่างแรงกล้า มีการช่วยเหลือเกื้อกูลตามกำลังศรัทธาการ มาร่วมงานช่วยงานไม่มีการจ้างแรงงาน ส่วนมากจะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ ถึงแม้ผู้ร่วมงานไม่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติแต่ช่วยเหลือกันจากความใกล้ชิด ความศรัทธา เป็นหลัก ไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ จะช่วยเหลือกันตั้งแต่ก่อนการเริ่มงาน ระหว่างงานจนถึงเสร็จสิ้นงาน ทุกคนจะถือเป็นภาระที่จะต้องช่วยกัน เช่น การเตรียมสถานที่ การเก็บของทำความสะอาด สิ่งของเครื่องใช้ การทำอาหาร เป็นต้น ตลอดจน กิจกรรมการละเล่นการแสดง เช่น ดนตรี ลิเก จ๊าดไต นักแสดงไม่หวังค่าตอบแทนเป็นหลัก มาช่วยเพื่อให้งานครึกครื้นและทำให้ทุกคนมีความสุข ใครที่เป็นการเป็นเจ้าภาพใหญ่หลังจากเสร็จงานจะได้รับการยกย่องจากคนในชุมชนไทใหญ่เรียก พ่อส่างแม่ส่างติดตัวไปตลอดชีวิต

2) การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงานปรับเปลี่ยนไป ในการจัดงาน ชุมชนไทใหญ่หลายแห่งมีการจ้างเหมาแรงงานในแต่ละงาน เช่น จ้างจัดสถานที่ จ้างแม่ครัว ทำอาหารเลี้ยงพระ อาหารเลี้ยงแขก จ้างล้างจาน จ้างนักดนตรี จ้างเครื่องเสียง จ้างม้าขี่หรือตะแปก ส่างลอง จ้างคนมาบริการเสริฟ น้ำ อาหาร จ้างทำเครื่องประกอบขบวน เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ เช่นอดีตลดน้อยลง แต่จะมีการมอบหมายงานจากคำสั่ง ประกาศอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดหรือ ผลิตกิจกรรมการละเล่นและการแสดงขึ้นใหม่ เช่น มีการจ้างนักดนตรี ลิเก หรือนำการแสดงจาก ภาคกลางมาจัดแสดง เช่น ลิเก การแห่จากภาคกลาง การขับซอจากเชียงใหม่มาประกอบในพิธีเรียก ขวัญนาถ ในบางชุมชนนั้นเจ้าภาพใหญ่ไม่ชัดเจนว่าเป็นใคร เจ้าภาพใหญ่มีทั้งคนในชุมชนไทใหญ่ และภายนอกชุมชนที่มีฐานะทางสังคม และทางเศรษฐกิจ เช่น นักธุรกิจ นักการเมืองหรือหัวหน้า ส่วนราชการทำให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นต้น

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงาน

ในปัจจุบันความสัมพันธ์ของผู้มาร่วมงานปอยส่างลองยังคงเป็นไปใน ลักษณะเครือญาติมีการช่วยเหลือด้วยความใกล้ชิดและความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา แต่จะถูก ปรับเปลี่ยนด้วยค่านิยมของการเลียนแบบ ความฟุ้งเฟ้อ การคำนึงถึงสถานภาพของเจ้าภาพและของ

พ่อสำอางแม่สำอาง การช่วยเหลือบางแห่งจะมีเฉพาะในบางกิจกรรม เช่น การเตรียมสถานที่ในวัด การจัดเตรียมสิ่งของในกลุ่มผู้สูงอายุ การตัดผมแต่งตัวสำอาง เป็นต้น การละเล่นการแสดงแบบไทใหญ่ ลดน้อยลงบางแห่งไม่มีการละเล่นที่บ่งบอกถึงความเป็นไทใหญ่ มีการนำเอาศิลปการแสดงจากต่างถิ่นไปร่วมการแสดงจากการจ้างของผู้สนับสนุนหลัก เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และการเรียกซื้อเจ้าภาพใหญ่เป็นพ่อสำอางแม่สำอางยังคงมีอยู่เฉพาะช่วงเวลาสั้นหรือระหว่างปีที่มีการจัดงาน

ภาพที่ 4.14 บิดาของสำอางลงขณะแต่งหน้าให้แก่สำอาง

ภาพที่ 4.15 ชินกร ไกรลาศ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(นักร้องเพลงลูกทุ่ง)

ขณะกำลังทำขวัญสำอาง ณ วัดปางหมู

4.2.3 การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า

(วันออกพรรษา)แห่งองพารา

การนำเสนอการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา)แห่งองพาราของชาวไทใหญ่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เฉพาะความสำคัญของประเพณีออกหว่า การปรับเปลี่ยนในปัจจุบันและลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ความสำคัญ การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า

ความสำคัญในอดีต	การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- ประเพณีวันออกหว่าเป็นประเพณีออกพรรษาหรือเรียกว่างานปอยเหลิน 11 หรือองพาราของชาวไทใหญ่ที่สืบทอดกันมาถึง 600 ปีจะเริ่มตั้งแต่ ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 11 (ตรงกับเดือนตุลาคม) - เป็นวันสิ้นสุดระยะเวลาจำพรรษา 3 เดือนชาวไทใหญ่จะเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลแก่พระสงฆ์ที่ตั้งใจจำพรรษาและตั้งใจปฏิบัติธรรมมาตลอดจนครบพรรษา - เป็นเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ ชาวเมืองสังกัสสะเฝ้าแห่แหนต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในพรรษาที่ 7 เพื่อทรงแสดงโลกวิตรณปาฏิหาริย์เปิดโลกทั้งสาม - เช้าวันขึ้น 15 ค่ำชาวไทใหญ่มีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดจุดประทีปโคมไฟสว่างมีการถวายของแข่งต่างบู๊ต หรือองพาราหรือซุ้มปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า	- ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญแก่ประเพณีวันออกหว่าถือว่าเป็นงานบุญประจำปีที่สำคัญประเพณีหนึ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาชุมชนไทใหญ่ - ชาวไทใหญ่โดยเฉพาะผู้อาวุโสยังนิยมเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลปฏิบัติศาสนกิจ แต่เยาวชนหรือวัยรุ่นไม่นิยมปฏิบัติศาสนกิจ - ชุมชนไทใหญ่สมมติหมู่บ้านของตนเป็นเมืองสังกัสสะ หวังว่าพระพุทธองค์จะเสด็จมาประทับ “จอง” หรือปราสาทของตนในครัวเรือนที่ตั้งไว้หน้าบ้าน - ทุกชุมชนไทใหญ่มีการการตักบาตรเทโวโรหณะ มีการประดับองพาราไว้หน้าบ้านเฉพาะบางครอบครัวที่ยังคงประดับตามความเชื่อดั้งเดิม	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่าหรือวันออกพรรษานั้นขึ้นอยู่กับความเคร่งครัดในศาสนาของชาวไทใหญ่ และการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญ - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ขึ้นอยู่กับให้ความสำคัญของสถาบันในชุมชนส่งเสริมให้มีกิจกรรมวันออกหว่าทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนสถานศึกษาที่ทำงาน เป็นต้น - ยังคงมีการสมมติหมู่บ้านหรือชุมชนไทใหญ่เป็นเมืองสังกัสสะแต่ในเชิงความหมายความเข้าใจของชาวบ้านลดน้อยลง ชาวบ้านบางคนไม่รู้ถึงเหตุการณ์สำคัญ - การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการตักบาตรเทโวยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และมีกิจกรรมที่ส่งเสริม เช่น การปล่อยนก ปล่อยปลา และการรณรงค์เผยแพร่การจัดงาน

ตารางที่ 4.11(ต่อ)

ความสำคัญในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การรักษาเพื่อการคงอยู่
- การตัดบาตรเทโวโรหณะนิยมกระทำที่วัดบนภูเขา เว้นแต่ชุมชนใดไม่มีวัดที่ตั้งบนภูเขาจะกระทำในวัดในชุมชน - “จอง” ของชาวบ้านประดับหน้าบ้านขึ้นอยู่กับอัตราของเจ้าของส่วนใหญ่ ทำด้วยกระดาษไม้ไผ่สานทำขึ้นเองในครอบครัว - ไม่นิยมการเฉลิมฉลองหรือมีมหรสพแต่มีจะมีการแห่ไปตามถนนในหมู่บ้านไม่เน้นขนาดใหญ่ของจองพาราหรือความอลังการ ไม่มีการประกวดขบวนแห่หรือจองพาราขึ้นอยู่กับศรัทธาที่จะทำถวายเป็นพุทธบูชา - การแห่จองพาราในหมู่บ้านเมื่อผ่านบ้านที่มีลูกสาวขบวนแห่จะแวะเยี่ยมเยียน เจ้าของบ้านจะเอาเสื้อออกมาปูต้อนรับ จัดพานใส่หมากใส่เมี่ยงออกมารับรอง - การละเล่นที่นิยมประกอบขบวนแห่คือการแห่โตเป็นสัตว์หิมพานต์ผสมระหว่างสัตว์หลายชนิด ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ (นางนกกินรี) ฟ้อนนางกระเบือ (ผีเสื้อยักษ์) ให้ดนตรีพื้นบ้านประโคม - มีพิธี “ห่อเตนเหง” หรือพิธีถวายเทียนพันเล่ม เพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชาตามวัดในชุมชน	- สถานที่จัดตัดบาตรเทโวมีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ของวัดในหมู่บ้าน - “จอง” ที่ใช้ประดับหน้าบ้านชาวบ้านนิยมซื้อจองสำเร็จรูปที่มีการวางจำหน่ายหรือสั่งทำเฉพาะกิจตามขนาดที่ต้องการ - ชุมชนไทใหญ่บางแห่งจัดให้มีการประกวดจองพาราตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีขบวนแห่ของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมประกอบการเล่นการแสดงพื้นบ้านในขบวนแห่ เป็นต้น - การแห่จองพาราจะนิยมการแห่ในช่วงก่อนพลบค่ำเพื่อแสงแสงสีเสียงในขบวนแห่ ไม่นิยมการแห่ขนาดเล็กและเยี่ยมชมเช่นอดีต - การละเล่นมีทั้งการแห่โต ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ และการฟ้อนประยุกต์จากศิลปวัฒนธรรมในภาคอื่น รวมถึงการใช้ดนตรีจากเครื่องขยายเสียงและเป็นไปในเชิงธุรกิจ - ชุมชนไทใหญ่บางแห่งไม่มีพิธี “ห่อเตนเหง” ในเทศกาลวันออกหัว	- ยังคงใช้สถานที่จัดตัดบาตรเทโวตามสภาพพื้นที่ของวัดในหมู่บ้าน - การรักษาเพื่อการคงอยู่ของจองที่ทำจากไม้ไผ่สานขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำจองขึ้นด้วยตนเองจากการถ่ายทอดของภูมิปัญญาในชุมชน - การรักษาเพื่อการคงอยู่ของการแห่จองพาราขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจของผู้จัดงาน หากเน้นความอลังการ การประกวดจะทำให้ ชาว บ้าน ไม่ คำนึง ถึง วัตถุประสงค์เดิมของวันออกหัว - การรักษาเพื่อการคงอยู่ของการแห่จองพาราขึ้นอยู่กับ การกำหนดรูปแบบของการแห่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน - การรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นแบบไทใหญ่ หน่วยงานสถานศึกษาสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดฝึกสอน - การรักษาเพื่อการคงอยู่พิธี ห่อ เต น เห ง ขึ้น อยู่ กั บ การกำหนดให้เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกันในระยะเวลาของเทศกาล

ตารางที่ 4.11(ต่อ)

ความสำคัญในอดีต	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่
- วันสุดท้ายของเทศกาลวันออกหว่า ชาวไทเรียกว่า “วันอ่องจ๊อด” หรือวัน กอยจ๊อด” มีพิธีถวายเทียนต้นเกี๊ยะคือการนำเอาไม้สน(ไม้เกี๊ยะ) มาจุดบูชาหรือถวายเป็นพุทธบูชาและเป็นการบอกให้รู้ถึงเปลี่ยนจากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว ก่อนจุดเทียนมีการแห่พร้อมถือโคมไฟเดินไปจุดบนลานวัดในหมู่บ้าน	- เปลี่ยนจากการจุดเทียนต้นเกี๊ยะขนาดใหญ่มาเป็นจุดเทียนต้นเกี๊ยะขนาดเล็ก และมีการขบวนแห่เทียนต้นเกี๊ยะภายในชุมชน แต่ไม่มีการแห่ทำการ	- การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ในการจุดเทียนต้นเกี๊ยะขึ้นอยู่กับการปรับใช้ไม้เกี๊ยะจากต้นขนาดใหญ่มาเป็นขนาดเล็ก หรือการประยุกต์ใช้จากไม้ประเภทอื่นที่หาได้ง่ายกว่าไม้เกี๊ยะ เป็นต้น รวมถึงการยังคงให้มีการแห่ไม้เกี๊ยะไว้ในชุมชน

จากตารางที่ 4.11 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า โดยใช้ให้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีออกหว่า การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และลักษณะการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่าดังนี้

1) ความสำคัญของประเพณีวันออกหว่าในอดีต

ประเพณีวันออกหว่าประเพณีออกพรรษาหรือเรียกว่างานปอยเหลิน 11 หรือจองพาราของชาวไทยใหญ่ที่สืบทอดกันมาถึง 600 ปี เริ่มตั้งแต่ ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 11 (ตรงกับเดือนตุลาคม) เป็นวันสิ้นสุดระยะเวลาจำพรรษา 3 เดือนชาวไทยใหญ่จะเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลแก่พระสงฆ์ที่ตั้งใจจำพรรษาและตั้งใจปฏิบัติธรรมมาตลอดจนครบพรรษา และเป็นเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติที่ชาวเมืองสังกัสสะเฝ้าแห่แหนต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในพรรษาที่ 7 เพื่อทรงแสดงโลกวิตรูปาฏิหาริย์เปิดโลกทั้งสามในช่วงของเช้าวันขึ้น 15 ค่ำชาวไทยใหญ่มีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ในตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดจะจุดประทีปโคมไฟสว่างมีการถวายจองแข่งต่างปู้ด หรือจองพาราหรือซุ้มปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า สำหรับการตักบาตรเทโวโรหณะนิยมกระทำที่วัดบนภูเขา และวัดในชุมชน การทำ“จอง” ของชาวบ้านไทใหญ่ประดับหน้าบ้านนั้นขึ้นอยู่กัับสภาพของเจ้าของส่วนใหญ่มักทำด้วยกระดาษ ไม้ไผ่สานที่หาและทำขึ้นเองในครอบครัว ในอดีตไม่นิยมการเฉลิมฉลองหรือมีมหรสพสมโภช แต่จะมีการแห่ไปตามถนนในหมู่บ้านไม่เน้นขนาดใหญ่ของจองพาราหรือความอลังการ และไม่มีการประกวดขบวนแห่หรือจองพารา การเข้าร่วมขบวนแห่ขึ้นอยู่กัับศรัทธาที่ทำถวายเป็นพุทธบูชา ในการแห่จองพาราจะแห่ไปตามถนนในหมู่บ้านเมื่อผ่านบ้านที่มีลูกสาวขบวนแห่จะแวะเยี่ยมเยียน เจ้าของบ้านจะเอาเสื้อออกมาปูต้อนรับ จัดพานใส่หมากใส่เมี่ยงออกมารับรอง มีการละเล่นการแสดงประกอบขบวนแห่คือการแห่โต (เป็นสัตว์หิมพานต์ผสมระหว่างสัตว์หลาย

ชนิด) ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ (นางนกกีนรี) ฟ้อนนางกระเบือ (ผีเสื้อยักษ์) โดยใช้ดนตรีพื้นบ้านประโคมไปตลอดเส้นทาง ในช่วงเทศกาลจะมีพิธี “หลั่งเตนเหง” หรือพิธีถวายเทียนพันเล่ม เพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชาตามวัดในชุมชนไทใหญ่ เมื่อถึงวันสุดท้ายของเทศกาลวันออกหว่าชาวไตเรียกว่า “วันอ่องจ๊อด” หรือ “วันกอยจ๊อด” มีพิธีถวายเทียนต้นเกียะคือการนำเอาไม้สน (ไม้เกียะ) มาจุดบูชาหรือฉลองให้กับพระพุทธรเจ้าและเพื่อเป็นการบอกให้รู้ถึงการเปลี่ยนจากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว ก่อนจุดเทียนมีการแห่พร้อมถือโคมไฟเดินไปจุดบนลานวัดในหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.16 ขบวนแห่ของพาราชุมชนไทใหญ่เมืองปอน

ภาพจากกรมศิลปากร 2539 :112

2) การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ชาวไทใหญ่ยังให้ความสำคัญแก่ประเพณีวันออกหว่าถือว่าเป็นงานบุญประจำปีที่สำคัญประเพณีหนึ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในชุมชนไทใหญ่ ชาวไทใหญ่โดยเฉพาะผู้อาวุโสนิยมเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศลปฏิบัติศาสนกิจ แต่เยาวชนหรือวัยรุ่นไม่นิยมเข้าวัดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ และยังมีการสมมติชุมชนของตนเป็นเมืองสังกัสสะ (สัมภณณ์พระครูอนุกูลสังฆกิจ) โดยหวังว่าพระพุทธรองค์จะเสด็จมาประทับ “จอง” หรือปราสาทของตนในครัวเรือนที่ตั้งไว้หน้าบ้าน ทุกชุมชนไทใหญ่มีการการดักบาตรเทโวโรหณะ มีการประดับจองพาราไว้หน้าบ้านเฉพาะบางครอบครัวที่มีความศรัทธาหรือความเชื่อดั้งเดิม ส่วนสถานที่จัดดักบาตรเทโวมักมีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ของวัดในหมู่บ้าน มีการปรับเปลี่ยนวิธีการได้มาซึ่ง “จอง” ที่ใช้ประดับหน้าบ้านโดยชาวบ้านไทใหญ่นิยมซื้อจองสำเร็จรูปที่มีการวางจำหน่ายหรือสั่งทำเฉพาะกิจตามขนาดที่ต้องการ และชุมชนไทใหญ่บางแห่งจัดให้มีการประกวดจองพาราตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีขบวนแห่ของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมประกอบ การละเล่นการแสดงพื้นบ้านในขบวนแห่ การแห่จองพาราจะนิยมการแห่ในช่วงก่อนพลบค่ำเพื่อแสดงแสงสีเสียงในขบวนแห่ ไม่นิยมการแห่ขนาดเล็ก

และไม่มีการแกะเขียนเขียนเช่นอดีต ในขบวนแห่มีการละเล่นและการแสดงทั้งการแห่โต ฟ้อน กิ่งกะหล่ำ และการฟ้อนประยุกต์จากศิลปวัฒนธรรมในภาคอื่น รวมถึงการใช้ดนตรีจากเครื่องขยายเสียงและมีการรับจ้างในการฟ้อนชุดต่าง ๆ เป็นไปในเชิงธุรกิจ ชุมชนไทใหญ่บางแห่งไม่มีพิธี “หลู่เตนเหง” มีการปรับเปลี่ยนจากการจุดเทียนต้นเกี๊ยะขนาดใหญ่มาเป็นจุดเทียนต้นเกี๊ยะขนาดเล็ก และมีการขบวนแห่เทียนต้นเกี๊ยะภายในชุมชน แต่ไม่มอลังการเท่ากับการแห่ของพารา

ภาพที่ 4.17 การทำจองพาราขนาดใหญ่ที่หน่วยงานจ้าง เพื่อส่งเข้าร่วมการประกวด

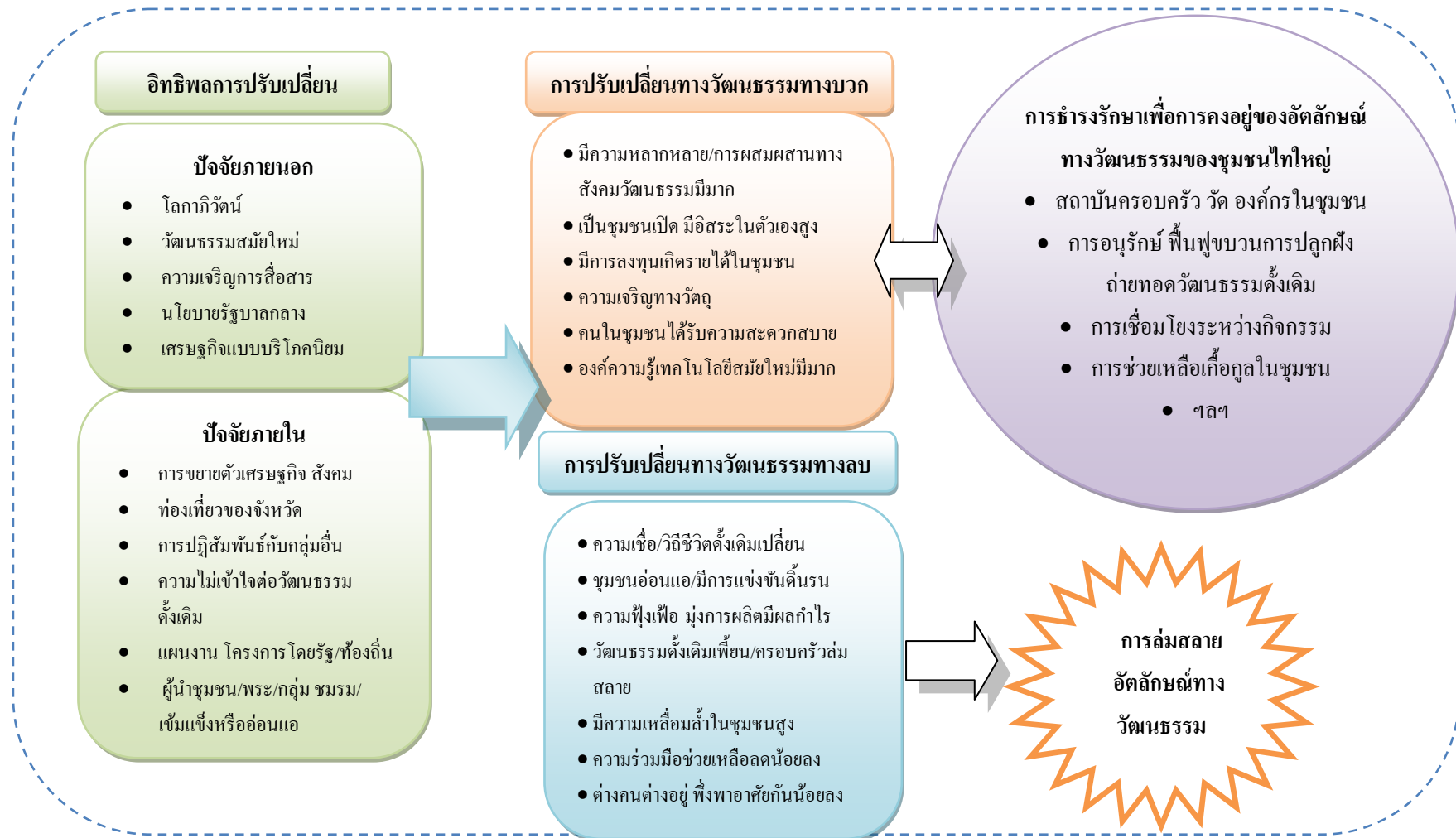

ภาพที่ 4.18 จองพาราที่เข้าร่วมการประกวดเน้นขนาดใหญ่ประดับด้วยแสง สี เสียง

3) การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่า

การธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของประเพณีวันออกหว่าหรือวันออกพรรษานั้น ขึ้นอยู่ความเคร่งครัดในการนับถือศาสนาของชาวไทใหญ่ และการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของประเพณี สถาบันทุกระดับในชุมชนมีการส่งเสริมกิจกรรมในวันออกหว่าทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนสถานศึกษา ที่ทำงาน เป็นต้น แม้ในชุมชนไทใหญ่ยังคงมีการสมมุติหมู่บ้านหรือชุมชนไทใหญ่เป็นเมืองสังกัสสะ แต่ในเชิงความหมายความเข้าใจของชาวบ้านลดน้อยลง ชาวบ้านบางคนไม่รู้ถึงเหตุการณ์สำคัญ แต่ยังมีการตักบาตรเทโวอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และมีกิจกรรมที่เสริมในช่วงเทศกาล เช่น การปล่อยนก ปล่อยปลา และการรณรงค์เผยแพร่การจัดงาน ส่วนสถานที่จัด ยังคงใช้สถานที่จัดตักบาตรเทโวตามสภาพพื้นที่ของวัดในหมู่บ้าน ในการทำจองพาราจากไม้ไผ่สานขึ้นอยู่กับการส่งเสริมให้ชาวบ้านทำจองขึ้นด้วยตนเองจากการถ่ายทอดของภูมิปัญญาในชุมชน และรูปแบบของการแห่จองพาราขึ้นอยู่กับการรู้ความเข้าใจของผู้จัดงาน หากเน้นความอลังการ การประกวดจะทำให้ชาวบ้านไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์เดิมของวันออกหว่า ตลอดจนการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของการละเล่นแบบไทใหญ่ หน่วยงานสถานศึกษาสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดฝึกสอน และกิจกรรมหรือพิธีห่อเดนเหง ขึ้นอยู่กับการกำหนดให้เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกันในระยะเวลาของเทศกาล รวมถึงการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ในการจุดเทียนต้นเกี๊ยะขึ้นอยู่กับการปรับใช้ไม้เกี๊ยะจากต้นขนาดใหญ่มาเป็นขนาดเล็ก หรือการประยุกต์ใช้จากไม้ประเภทอื่นที่หาได้ง่ายกว่าไม้เกี๊ยะ เป็นต้น รวมถึงการยังคงมีการแห่ไม้เกี๊ยะไว้ในชุมชนไทใหญ่

แผนภูมิที่ 7 สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการการรณรงค์รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

การศึกษาข้อมูลกระบวนการการรณรงค์รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมผู้วิจัยใช้แบบสอบถามโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ/ตำบลโดย จำนวน 25 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 25 ชุดและได้รับกลับคืนจำนวน 22 ชุด คิดเป็นร้อยละ 88.00 มีผลการวิเคราะห์ตามลำดับแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการรณรงค์รักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 4 สอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม

4.3.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งและชุมชน

ตำแหน่งผู้นำชุมชน ไทใหญ่ที่เป็น ทางการ	ชุมชนไทใหญ่					รวม	คิดเป็นร้อยละ
	เมืองปอน	ดอแพ	ปางหมู	ป้อกกาด	หมอกจำแป้		
นายก อบจ.	-	-	-	1	-	1	4.54
นายกเทศบาล	-	-	-	1	-	1	4.54
นายก อบต.	1	1	1	-	1	4	18.18
กำนัน	1	1	1	-	1	4	18.18
ผู้ใหญ่บ้าน	1	2	2	-	2	7	31.81
ประธาน สวช.	-	-	-	1	-	1	4.54
ประธาน สวธ.	-	-	-	-	-	-	-
ประธาน สวชด.	1	-	1	1	1	4	18.18
รวม	4	4	5	4	5	22	100
คิดเป็นร้อยละ	18.18	18.18	22.72	18.18	22.72	100	

จากตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 7 คน (ร้อยละ 31.81) กำนันจำนวน 4 คน (ร้อยละ 18.18) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4 คน (ร้อยละ 18.18) ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล จำนวน 4 คน (ร้อยละ 18.18) นายกเทศบาลเมือง และนายกเทศบาล

ตำบลจำนวน 1 คน (ร้อยละ 4.54)นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 1 คน(ร้อยละ4.54) ประชานสภาวัฒนธรรมจังหวัดจำนวน 1 คน(ร้อยละ 4.54) ประชานสภาวัฒนธรรมอำเภอจำนวน 1 คน(ร้อยละ 4.54) และผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามชุมชนไทใหญ่เรียงลำดับ พบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการของชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่จำนวน 5 คน(22.72) ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมูจำนวน 5 คน (22.72) ชุมชนไทใหญ่บ้านเมืองปอน จำนวน 4 คน(ร้อยละ 15.38)ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพจำนวน 4 คน(ร้อยละ 18.18) ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมูจำนวน 4 คน(ร้อยละ 18.18) ชุมชนไทใหญ่บ้านป้อกกาตจำนวน 4 คน(ร้อยละ 18.18)

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของผู้นำองค์กรชุมชนที่ให้ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ช่วงอายุ		
- ต่ำกว่า 25 ปี	-	-
- 26-35 ปี	-	-
- 36-45 ปี	6	27.27
- 46-55 ปี	8	36.36
- 56 ปีขึ้นไป	8	36.36
รวม	22	100
ชาติพันธุ์เดิม		
- ไทใหญ่	18	81.81
- ไทโยน(คนเมือง)	2	9.09
- ปกาเกอญอ	1	4.54
- ม้ง	-	-
- ลีซอ	-	-
- มูเซอ	-	-
- จีน	-	-
- อื่น ๆ (ไทยภาคกลาง)	1	4.54
รวม	22	100
ลักษณะการอาศัยอยู่ในชุมชนไทใหญ่		
- อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด	18	81.81
- อาศัยอยู่นอกพื้นที่ชุมชน	-	-
- อพยพจากที่อื่นเข้ามาอยู่ตามคู่สมรส	2	9.09
- อื่น ๆ (รับราชการ/อพยพตามบิดามารดา)	2	9.09
รวม	22	100

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	3	13.63
- มัธยมศึกษา	9	40.90
- อนุปริญญา/ปวส./ปวท.	1	4.54
- ปริญญาตรี	7	31.81
- ปริญญาโท	2	9.09
รวม	22	100

จากตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการของช่วงอายุชาติพันธุ์เดิม ลักษณะการอาศัยอยู่ในชุมชนไทใหญ่ และระดับการศึกษาโดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า อายุอยู่ในช่วง 46-55 ปีจำนวน 8 คนร้อยละ36.36 อายุตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไปจำนวน 8 คนร้อยละ 36.36 และช่วงอายุ 36-45 ปี จำนวน 6 คนร้อยละ27.27ชาติพันธุ์เดิมผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จำนวน 18 คนร้อยละ 81.81 กลุ่มชาติพันธุ์ไทโยน(คนเมือง)จำนวน 2 คนร้อยละ 9.09 กลุ่มคนไทยภาคกลางจำนวน 1 คนร้อยละ 4.54 และกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอจำนวน 1 คนร้อยละ 4.54

ลักษณะการเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนไทใหญ่ของผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ พบว่า อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิดจำนวน 18 คนร้อยละ 81.81 อพยพจากที่อื่นเข้ามาอยู่ตามคู่สมรสจำนวน 2 คนร้อยละ 9.09 และเข้ามารับราชการและอพยพตามบิดามารดาจำนวน 2 คนร้อยละ 9.09 ระดับการศึกษาของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 9 คนร้อยละ 40.92 ระดับปริญญาตรีจำนวน 7 คนร้อยละ 31.81 ระดับประถมศึกษาจำนวน 3 คนร้อยละ13.63 และระดับปริญญาโทจำนวน 2 คนร้อยละ 9.09

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้านการชำระรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละประเภทแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมที่ผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการให้ความสำคัญ

ประเภทแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมที่ผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการให้ความสำคัญ	จำนวน	ร้อยละ
- งานราชพิธี และงานรัฐพิธี	5	16.12
- งานประเพณีใดประจําเดือน	12	38.70
- งานประเพณีทั่วไปของทุกชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชน	14	45.16

จากตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละประเภทของแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ที่ผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการให้ความสำคัญเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ให้ความสำคัญแก่งานประเพณีทั่วไปของทุกชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนร้อยละ 45.16 งานประเพณีใดประจําเดือนร้อยละ 38.70 และงานราชพิธี และงานรัฐพิธีร้อยละ 16.12

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของวิธีการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ

วิธีการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ	จำนวน	ร้อยละ
- ให้ผู้แทนของแต่ละชุมชนเสนอโครงการแล้วพิจารณาร่วมกันในที่ประชุม	19	34.54
- ผู้นำเป็นผู้กำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณตามความเหมาะสม	7	12.72
- พิจารณาจากกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่ผ่านมาจากการวิเคราะห์และวางแผนของเจ้าหน้าที่	15	27.27
- นำเข้าที่ประชุมประจําเดือนของสภา อ.บ.ค. / สภาเทศบาล / สภา อ.บ.จ.	8	14.54
- มีการประชุมเป็นการเฉพาะหรือกรณีพิเศษ	4	7.27
- แจ้งให้ชุมชนรับทราบหลังจากพิจารณาเสร็จแล้ว	2	3.63

จากตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละของวิธีการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ให้ผู้แทนของแต่ละชุมชนเสนอโครงการแล้วพิจารณาร่วมกัน (ร้อยละ 34.54) พิจารณาจาก

กิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่ผ่านมาจากการวิเคราะห์และวางแผนของเจ้าหน้าที่ร้อยละ 27.27 นำเข้าที่ประชุมประจำเดือนของสภา อ.บ.ต. / สภาเทศบาล /สภา อ.บ.จ.ร้อยละ 14.54 ผู้นำเป็นผู้กำหนดแผนงานโครงการ งบประมาณตามความเหมาะสมร้อยละ 12.72 มีการประชุมเป็นการเฉพาะหรือกรณีพิเศษร้อยละ 7.27 และแจ้งให้ชุมชนรับทราบหลังจากพิจารณาเสร็จแล้วร้อยละ 3.63

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมในกระบวนการวางแผนงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละปี

กิจกรรมในกระบวนการวางแผนงาน ด้านวัฒนธรรมใน แต่ละปี	จำนวน	ร้อยละ
- มีการจัดเตรียมข้อมูลปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมา	13	27.65
- มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมา	15	31.91
- มีการวางแผน กำหนดโครงการด้านวัฒนธรรมล่วงหน้า อย่างน้อย 1 ปี	10	21.27
- มีการอนุมัติแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมทุก ปีงบประมาณ	19	40.42

จากตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมในกระบวนการวางแผนงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละปีของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า มีการอนุมัติแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมทุกปีงบประมาณร้อยละ 40.42 มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมาร้อยละ 31.91 มีการจัดเตรียมข้อมูลปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมาร้อยละ 21.65 และมีการวางแผน กำหนดโครงการด้านวัฒนธรรมล่วงหน้าอย่างน้อย 1 ปีร้อยละ 21.27

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ

รูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่เป็นทางการ	3	8.10
- แบบเป็นทางการโดยหนังสือราชการ	5	13.51
- ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นเสียงตามสาย สถานีวิทยุ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ป้ายประกาศ	13	35.13
- ใช้วิธีผสมผสานหลายวิธีการ	14	37.83
- ปรัชญาหรือคณะกรรมการสภาวัฒนธรรม/กก.หมู่บ้าน	2	5.40

จากตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ใช้วิธีผสมผสานหลายวิธีการร้อยละ 37.83 ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นเสียงตามสาย สถานีวิทยุ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ป้ายประกาศ ร้อยละ 35.13 แบบเป็นทางการโดยหนังสือราชการ แบบเป็นทางการโดยหนังสือราชการร้อยละ 13.51 ไม่เป็นทางการร้อยละ 8.10 และปรึกษาหารือคณะกรรมการสภาวัฒนธรรม/กก.หมู่บ้านร้อยละ 5.40

ตารางที่ 4.17 จำนวนและร้อยละของแหล่งงบประมาณที่ได้รับตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

แหล่งงบประมาณที่ได้รับตามแผนงานโครงการ ด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่	จำนวน	ร้อยละ
- ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน	13	26.53
- ได้รับจากงบประมาณจากเงินรายได้ของท้องถิ่น	20	40.81
- ได้รับจากการบริจาคของชาวบ้านในชุมชน	11	22.44
- ได้รับจากการบริจาคของชาวบ้านภายนอกชุมชน	5	10.20

จากตารางที่ 4.17 จำนวนและร้อยละของแหล่งงบประมาณที่ได้รับตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ได้รับจากงบประมาณจากเงินรายได้ของท้องถิ่นร้อยละ 40.81 ได้รับจากงบประมาณแผ่นดินร้อยละ 26.53 ได้รับจากการบริจาคของชาวบ้านในชุมชนร้อยละ 22.44 และได้รับจากการบริจาคของชาวบ้านภายนอกชุมชนร้อยละ 10.20

ตารางที่ 4.18 จำนวนและร้อยละของงบประมาณที่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละของงบประมาณทั้งหมด

งบประมาณที่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละของงบประมาณทั้งหมด	จำนวน	ร้อยละ
- ร้อยละ 2 ของงบประมาณทั้งหมด	9	37.49
- ร้อยละ 3 ของงบประมาณทั้งหมด	7	29.16
- ร้อยละ 5 ของงบประมาณทั้งหมด	5	20.83
- ร้อยละ 10 ของงบประมาณทั้งหมด	1	4.16
- อื่น ๆ (ตามฐานะการเงินของ อบต.)	1	4.16
- อื่น ๆ (ไม่แน่ใจ)	4	16.66

จากตารางที่ 4.18 จำนวนและร้อยละของงบประมาณที่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละของงบประมาณทั้งหมด เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า สนับสนุนร้อยละ 2 ของงบประมาณทั้งหมดร้อยละ 37.49 สนับสนุนร้อยละ 3 ของงบประมาณทั้งหมดร้อยละ 29.16 สนับสนุนร้อยละ 5 ของงบประมาณทั้งหมดร้อยละ 20.83 อื่น ๆ (ไม่แน่ใจ) ร้อยละ 16.66 สนับสนุนร้อยละ 10 ของงบประมาณทั้งหมดร้อยละ 4.16 และอื่น ๆ (ตามฐานะการเงินของ อบต.)ร้อยละ 4.16

ตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละของประเพณี 12 เดือนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ

ประเพณี 12 เดือนที่ได้รับการสนับสนุน งบประมาณให้มีการจัดงาน	จำนวน	ร้อยละ
- ประเพณีก้าบหอมอุ (ขึ้นปีใหม่)	5	3.67
- ประเพณีเข้าปริวาสกรรม(เข้ากรรม)	8	5.88
- ประเพณีหลู้ข้าวห่ากู่	9	6.61
- ประเพณีปอยส่างลอง	22	16.17
- ประเพณีการทำบุญขึ้นจ้องปีใหม่ (ปอยหาน้ำ)	9	6.61
- ประเพณีปอยจำดี	12	8.82
- ประเพณีวานปะลึก	9	6.61
- ประเพณีวันเข้าหว่า(เข้าพรรษา)	13	9.55
- ประเพณีแสนหอมโก๋จา	11	8.08
- ประเพณีต่างหอมต่อโหลง(ถวายข้าวมรุปายาส)	10	7.35
- ประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา)	19	13.97
- ประเพณีหลู้ส่างกานคำ	9	6.61

จากตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละของประเพณี 12 เดือนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ประเพณีปอยส่างลองร้อยละ 16.17 ประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา) ร้อยละ 13.97 ประเพณีปอยจำดีร้อยละ 8.82 ประเพณีวันเข้าหว่า (เข้าพรรษา) ร้อยละ 9.55 ประเพณีแสนหอมโก๋จ้าร้อยละ 8.08 ประเพณีต่างหอมต่อโหลง (ถวายข้าวมรุปายาส) ร้อยละ 7.35 ประเพณีหลู้ข้าวห่ากู่ร้อยละ 6.61 ประเพณีการทำบุญขึ้นจ้องปีใหม่ (ปอยหาน้ำ) ร้อยละ 6.61 ประเพณีวานปะลึกร้อยละ 6.61 ประเพณีหลู้ส่างกานคำร้อยละ 6.61 ประเพณีเข้าปริวาสกรรม(เข้ากรรม)ร้อยละ 5.88 และประเพณีก้าบหอมอุ (ขึ้นปีใหม่)ร้อยละ 3.67

ตารางที่ 4.20 จำนวนและร้อยละของระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้าน
วัฒนธรรม

ระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ
- มีการติดตาม ตรวจสอบโดยคณะกรรมการ	12	24.48
- มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อที่ประชุม สภาท้องถิ่นปีละ 1 ครั้ง	18	36.73
- มีการรายงานเผยแพร่ทางเอกสารประชาสัมพันธ์	11	22.44
- มีการนำผลการติดตามตรวจสอบไปใช้ในการวางแผน	8	16.32

จากตารางที่ 4.20 จำนวนและร้อยละของระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมสภาท้องถิ่นปีละ 1 ครั้งร้อยละ 36.73 มีการติดตาม ตรวจสอบโดยคณะกรรมการร้อยละ 24.48 มีการรายงานเผยแพร่ทางเอกสารประชาสัมพันธ์ร้อยละ 22.44 และมีการนำผลการติดตามตรวจสอบไปใช้ในการวางแผนร้อยละ 16.32

ตารางที่ 4.21 จำนวนและร้อยละของการส่งเสริมงานให้แก่ชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชน
ไทใหญ่ที่เป็นทางการ

การส่งเสริมงานให้แก่ชุมชนไทใหญ่ของผู้นำ องค์กร ชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ	จำนวน	ร้อยละ
- ส่งเสริมด้านการกระจายรายได้ในชุมชน	13	19.11
- ส่งเสริมด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	21	30.88
- ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว	8	11.76
- ส่งเสริมด้านการเกษตร	12	17.64
- ส่งเสริมด้านการกีฬา	6	8.82
- ส่งเสริมด้านการสร้างถนนและอาคารสิ่งก่อสร้าง	8	11.76

จากตารางที่ 4.21 จำนวนและร้อยละการส่งเสริมงานให้แก่ชุมชนไทใหญ่ของผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ส่งเสริมด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมร้อยละ 30.88 ส่งเสริมด้านการกระจายรายได้ในชุมชนร้อยละ 19.11 ส่งเสริมด้านการเกษตรร้อยละ 17.64 ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวร้อยละ 11.76 ส่งเสริมด้านการสร้างถนนและอาคารสิ่งก่อสร้างร้อยละ 11.76 และส่งเสริมด้านการกีฬาร้อยละ 8.82

4.3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.22 จำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชนไทใหญ่ให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรม

ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ
- มากที่สุด	15	68.18
- มาก	6	27.27
- ปานกลาง	1	4.54
- น้อย	-	-
- น้อยที่สุด	-	-

จากการตารางที่ 4.22 จำนวนและร้อยละของผู้นำชุมชนไทใหญ่ให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ให้ความสำคัญระดับมากที่สุดร้อยละ 68.18 ให้ความสำคัญระดับมากร้อยละ 27.27 ให้ความสำคัญระดับปานกลางร้อยละ 4.54

ตารางที่ 4.23 จำนวนและร้อยละของกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้าน

กิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
- วางหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานมีระบบปรึกษาหารือกับชาวบ้าน	10	15.87
- มีการสำรวจความต้องการของชาวบ้านก่อนกำหนดโครงการด้านวัฒนธรรม	15	23.80
- มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคชาวบ้านด้านวัฒนธรรม	20	31.74
- มีอาสาสมัครด้านวัฒนธรรมภาคชาวบ้าน	3	4.76
- มีการสร้างระบบการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านวัฒนธรรม	6	9.52
- การกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม	9	14.28

จากการตารางที่ 4.23 จำนวนและร้อยละกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้านเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคชาวบ้านด้านวัฒนธรรมร้อยละ 31.74 มีการสำรวจความต้องการของชาวบ้านก่อนกำหนดโครงการด้านวัฒนธรรมร้อยละ 23.80 การกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ร้อยละ 15.87 วางหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานมีระบบปรึกษาหารือกับชาวบ้านร้อยละ 14.28 มีการสร้างระบบการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านวัฒนธรรมร้อยละ 9.52 มีอาสาสมัครด้านวัฒนธรรมภาคชาวบ้านร้อยละ 4.76

ตารางที่ 4.24 จำนวนและร้อยละของวิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้าน

วิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
- การสำรวจความคิดเห็น	11	19.64
- การประชุมประจำเดือน	17	30.35
- การจัดเวทีสาธารณะ	10	17.85
- การประชุมกลุ่มย่อย	15	26.78
- การสัมมนา	3	5.35

จากการตารางที่ 4.24 จำนวนและร้อยละของวิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้านเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า การประชุมประจำเดือน ร้อยละ 30.35 การประชุมกลุ่มย่อยร้อยละ 26.78 การสำรวจความคิดเห็นร้อยละ 19.64 การจัดเวทีสาธารณะร้อยละ 17.85 และการสัมมนาร้อยละ 5.35

ตารางที่ 4.25 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้าน

รูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
- ประชาสัมพันธ์โดยเอกสารประจำเดือน	2	5.71
- ประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Websites ขององค์กร	4	11.42
- จัดป้ายบอร์ดภายในสำนักงานและหมู่บ้าน	7	19.99
- ใช้วิธีเสียงตามสายภายในชุมชน	22	62.85

จากการตารางที่ 4.25 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรม แก่ชาวบ้านเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ใช้วิธีเสียงตามสายภายในชุมชนร้อยละ 62.85 จัดป้ายบอร์ดภายในสำนักงานและหมู่บ้านร้อยละ 19.99 ประชาสัมพันธ์โดยเอกสาร ประจำเดือนร้อยละ 19.99 และประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Websites ขององค์กรร้อยละ 11.42

ตารางที่ 4.26 จำนวนและร้อยละของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่มีส่วนร่วม	-	-
- มีส่วนร่วม	22	100
- มีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง	11	16.41
- มีตัวแทนชาวบ้านร่วมพิจารณาตามระเบียบวาระ การประชุม	17	25.37
- มีการแสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกระดับในชุมชน	19	28.35
- มีการเสนอเป็นเอกสารผ่านสมาชิกของสภาท้องถิ่น	20	29.85

จากตารางที่ 4.26 จำนวนและร้อยละของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการกำหนด แผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 100 และมีส่วนร่วมโดยมีการเสนอเป็นเอกสารผ่านสมาชิกของ สภาท้องถิ่นร้อยละ 29.85 มีการแสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกระดับในชุมชนร้อยละ 28.35 มี ตัวแทนชาวบ้านร่วมพิจารณาตามระเบียบวาระการประชุมร้อยละ 25.37 และมีการระดมความ คิดเห็นอย่างกว้างขวางร้อยละ 16.41

ตารางที่ 4.27 จำนวนและร้อยละของการกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการหรือ คณะทำงานด้านวัฒนธรรม

การกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการ หรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่มีตัวแทนชาวบ้านในคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ด้านวัฒนธรรม	-	-
- มีตัวแทนชาวบ้านคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ด้านวัฒนธรรม	22	100

จากตารางที่ 4.27 จำนวนและร้อยละของการกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า มีตัวแทนชาวบ้านคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรมร้อยละ 100

ตารางที่ 4.28 จำนวนและร้อยละของลักษณะที่ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่

ลักษณะที่ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่	จำนวน	ร้อยละ
- การจัดงานประเพณีไทใหญ่ที่แตกต่างไปจากเดิม	5	12.19
- การอนุรักษ์รูปแบบการจัดประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิมให้คงอยู่	21	51.21
- การมุ่งเน้นสิ่งแปลกใหม่สอดแทรกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ	7	17.07
- การจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและทันสมัย	8	19.51

จากตารางที่ 4.28 จำนวนและร้อยละของลักษณะที่ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า การอนุรักษ์รูปแบบการจัดประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิมให้คงอยู่ร้อยละ 51.21 การจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและทันสมัยร้อยละ 19.51 การมุ่งเน้นสิ่งแปลกใหม่สอดแทรกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสำคัญร้อยละ 17.07 และการจัดงานประเพณีไทใหญ่ที่แตกต่างไปจากเดิมร้อยละ 12.19

ตารางที่ 4.29 จำนวนและร้อยละของงานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมาก

งานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมาก	จำนวน(157)	ร้อยละ
- ประเพณีก้าบซอมอู (ขึ้นปีใหม่)	7	4.45
- ประเพณีเข้าปวิสากรรม(เข้ากรรม)	8	5.09
- ประเพณีหลู้ข้าวหยาอู๋	15	9.55
- ประเพณีปอยส่างลอง	22	14.01
- ประเพณีการทำบุญขึ้นจ้องปีใหม่ (ปอยหาน้ำ)	12	7.64
- ประเพณีปอยจำดี	13	8.28
- ประเพณีวานปะลึก	10	6.36

ตารางที่ 4.29 (ต่อ)

งานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมาก	จำนวน	ร้อยละ
- ประเพณีวันเข้าหว่า(เข้าพรรษา)	18	11.46
- ประเพณีแสนหอมโก๋จา	14	8.91
- ประเพณีต่างซอมต่อโหลง(ถวายข้าวมธุปายาส)	12	7.64
- ประเพณีวันออกหว่า (ออกพรรษา)	15	9.55
- ประเพณีหลู่ส่างกานคำ	11	7.00

จากตารางที่ 4.29 จำนวนและร้อยละของงานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมากเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ประเพณีปอยส่างลอง ร้อยละ 14.01 ประเพณีวันเข้าหว่า (เข้าพรรษา) ร้อยละ 11.48 ประเพณีวันออกหว่า (ออกพรรษา) ร้อยละ 9.55 ประเพณีหลู่ข้าวห่ากั ร้อยละ 9.55 ประเพณีแสนหอมโก๋จาร์้อยละ 8.91 ประเพณีปอยจำตี้ร้อยละ 8.28 ประเพณีต่างซอมต่อโหลง(ถวายข้าวมธุปายาส)ร้อยละ 7.45 ประเพณีการทำบุญขึ้นจองปีใหม่ (ปอยหาน้ำ) ร้อยละ 7.64 ประเพณีหลู่ส่างกานคำร้อยละ 7.00 ประเพณีวันปะลึก ร้อยละ 6.36 ประเพณีเข้าปริวาสกรรม(เข้ากรรม)ร้อยละ 5.09 และประเพณีก๊าบซอมอู (ขึ้นปีใหม่) ร้อยละ 4.45

ตารางที่ 4.30 จำนวนและร้อยละของช่วงเวลาการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
ของชาวบ้าน

ช่วงเวลาการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมของชาวบ้าน	จำนวน(50)	ร้อยละ
- ให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม	22	100
- ช่วยเหลือก่อนการจัดงาน	20	40.00
- ช่วยเหลือระหว่างการจัดงาน	16	32.00
- ช่วยเหลือหลังจากการจัดงาน	14	28.00
- ไม่ให้ความช่วยเหลือ	-	-

จากตารางที่ 4.30 จำนวนและร้อยละของช่วงเวลาการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ชาวบ้านให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร้อยละ 100 โดยช่วยเหลือก่อนการจัดงานร้อยละ 40.00 ช่วยเหลือระหว่างการจัดงานร้อยละ 32.00 ช่วยเหลือหลังจากการจัดงานร้อยละ 28.00

ตารางที่ 4.31 จำนวนและร้อยละของลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ผู้นำชุมชนมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ผู้นำชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม	จำนวน(61)	ร้อยละ
- ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ	22	36.06
- ร่วมกันรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	18	29.50
- ร่วมติดตามและประเมินผลเมื่องานเสร็จสิ้น	11	18.03
- ร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำด้วยกัน	10	16.39

จากตารางที่ 4.31 จำนวนและร้อยละของลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ผู้นำชุมชนมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร้อยละ 36.06 ร่วมกันรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายร้อยละ 29.50 ร่วมติดตามและประเมินผลเมื่องานเสร็จสิ้นร้อยละ 18.03 และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำด้วยกันร้อยละ 16.39

ตารางที่ 4.32 จำนวนและร้อยละอายุของชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม

อายุของชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรม	จำนวน(94)	ร้อยละ
- อายุระหว่าง 15-20 ปี	15	15.95
- อายุระหว่าง 21-30 ปี	16	17.02
- อายุระหว่าง 31-40 ปี	20	21.27
- อายุระหว่าง 41-50 ปี	21	22.34
- อายุ 50 ปีขึ้นไป	22	23.40

จากตารางที่ 4.32 จำนวนและร้อยละอายุของชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า อายุ 50 ปีขึ้นไปร้อยละ 23.40 อายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 22.34 อายุระหว่าง 31-40 ปีร้อยละ 21.27 อายุระหว่าง 21-30 ปีร้อยละ 17.02 และอายุระหว่าง 15-20 ปีร้อยละ 15.95

4.3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม

จากผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษา จากการใช้แบบสอบถามแบบ Checklist และแบบปลายเปิดกับกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอเกี่ยวกับกระบวนการการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนและระหว่างการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม การผลิตใหม่หรือการกำหนดกิจกรรมใหม่ในประเพณีปอยส่างลองและ ประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา) กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ องค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ และแนวทางในอนาคตความร่วมมือของชาวบ้านต่องานกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน รายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละหัวข้อมีดังนี้

ตารางที่ 4.33 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม	จำนวน(101)	ร้อยละ
- ชาวบ้านในชุมชนขาดความเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง	17	16.83
- การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน	16	15.84
- การไม่เข้าร่วมประชุมของกรรมการ	14	13.86
- ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงาน	11	10.89
- งบประมาณในการจัดกิจกรรมได้รับน้อย	19	18.81
- ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเอง	11	10.89
- ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน	13	12.87

จากตารางที่ 4.33 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงานร้อยละ 18.81 ชาวบ้านในชุมชนขาดความเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองร้อยละ 16.83 การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชนร้อยละ 15.84 การไม่เข้าร่วมประชุมของกรรมการร้อยละ 13.86 ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนร้อยละ 12.87 ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงานร้อยละ 10.89 และความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเองร้อยละ 10.89

ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. หากชาวบ้านจัดงานกันเองจะไม่มีปัญหาอะไรเพราะเป็นรูปแบบไม่เป็นทางการ แต่หากให้หน่วยงานราชการจัดงานจะทำให้ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ
2. อยากให้ภาครัฐจัดงบประมาณเพิ่มและสนับสนุนงานประเพณีของชาวแม่ฮ่องสอนมากกว่านี้
3. ควรอธิบายให้ชุมชนเข้าใจถึงเหตุผลของการจัดสรรงบประมาณ และร่วมกันแก้ปัญหา
4. ปัญหางบประมาณได้รับน้อยชาวบ้านควรเสียสละร่วมแรงร่วมใจกันให้มีความเข้าใจในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง
5. รูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิม มักจัดแบบพูดต่อกันมาโดยไม่มีหลักฐาน ควรจะหาเอกสารหลักฐานข้อมูลตำราอ้างอิงและให้มีการเผยแพร่
6. ควรส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นศึกษาภาษาไทใหญ่ และวัฒนธรรมดั้งเดิมให้มากกว่านี้
7. การคิดกิจกรรมใด ๆ ควรมีการจัดประชุม วางแผน เชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาทำความเข้าใจก่อนให้มีส่วนร่วมและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบแก้ปัญหาาร่วมกัน และสรุปผลการดำเนินการ
8. ไม่ควรมองว่าวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ควรยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างมากขึ้น

ตารางที่ 4.34 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม	จำนวน(89)	ร้อยละ
- การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่น้อย	15	16.85
- ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเอง	11	12.35
- ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน	15	16.85
- ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงาน	13	14.60
- การเสพสุราหรือของมีนเมาระหว่างการจัดกิจกรรม	21	23.59
- การทะเลาะวิวาทระหว่างการจัดกิจกรรม	14	15.75

จากตารางที่ 4.34 จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า การเสพสุราหรือของมีนเมาระหว่างการจัดกิจกรรมร้อยละ 23.59 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่น้อยร้อยละ 16.85 ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนร้อยละ 16.85 การทะเลาะวิวาทระหว่างการจัดกิจกรรมร้อยละ 15.75 ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงานร้อยละ 14.60 และความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเองร้อยละ 12.35

ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. ควรตั้งคณะกรรมการทำข้อตกลงระหว่างคนในชุมชนให้ช่วยกันดูแลมิให้เกิดปัญหาการจัดกิจกรรมและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อป.พร. อส.ช่วยรักษาความปลอดภัยในช่วงของการจัดกิจกรรมของชุมชน
2. ผู้นำในชุมชนต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องเข้มแข็งซื่อสัตย์สุจริตในการทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
3. ควรให้ความรู้แก่บุคลากรภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อจะไม่ชี้หน้าหรือให้ข้อมูลที่ผิด
4. ชี้แจงให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ตารางที่ 4.35 จำนวนและร้อยละของการจ้างงานแต่ละกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญในปัจจุบัน
ประเด็นไม่เหมาะสมและมีความเหมาะสม

การจ้างงานแต่ละกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญในปัจจุบัน	จำนวน(22)	ร้อยละ
- ไม่เหมาะสมและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน	14	63.63
- มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน	8	36.36

จากตารางที่ 4.35 จำนวนและร้อยละของการจ้างงานแต่ละกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญในปัจจุบันประเด็นไม่เหมาะสมและมีความเหมาะสม เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดพบว่า ไม่เหมาะสมและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนร้อยละ 63.63 โดยให้เหตุผลดังนี้

1. วัฒนธรรมไทใหญ่เป็นของทุกคน คนในชุมชนไทใหญ่ควรช่วยกันรักษา
2. ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานประเพณีทำให้ตลาดเคลื่อนจากของเดิม
3. เป็นการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยเฉพาะวิธีการลงแขก ซึ่งอาศัยความร่วมมือกัน
การจ้างงานจะทำให้คนขาดจิตอาสา
4. ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่ขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และขาดความสามัคคี
5. ทำให้เกิดวัฒนธรรมการจ้างงานขึ้นในงานบุญประเพณี ช่วยงานโดยมีเงินเป็นตัวตั้ง
ส่วนในประเด็นที่เห็นว่าเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมีความเหมาะสม และเกิด
ประโยชน์ต่อชุมชนร้อยละ 36.36 โดยให้เหตุผล ดังนี้
1. ทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนเกิดการจ้างงานในชุมชน
2. ทำให้เกิดความหลากหลายในงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรม เช่น การจ้างการละเล่นและการแสดงในงานที่จัดขึ้น

ตารางที่ 4.36 จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบัน
ควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ในปัจจุบัน คนในชุมชนหรือหน่วยงานควรเป็นผู้ดำเนินการ	จำนวน(70)	ร้อยละ
- คนในชุมชนดำเนินการกันเอง	22	31.42
- ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชน	17	24.28
- หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน (อบจ., เทศบาล, อบต.) เป็นผู้ดำเนินการ	16	22.85
- หน่วยงานวัฒนธรรม (วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงาน วัฒนธรรมอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการ	8	11.42
- สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ	7	9.99

จากตารางที่ 4.36 จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบัน ควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า คนในชุมชนดำเนินการกันเองร้อยละ 31.42 ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชนร้อยละ 24.28 หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน (อบจ., เทศบาล, อบต.) เป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 22.85 หน่วยงานด้านวัฒนธรรม(วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 11.42 สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 9.99

ตารางที่ 4.37 จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ในอนาคต
ควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ในอนาคต คนในชุมชนหรือหน่วยงานควรเป็นผู้ดำเนินการ	จำนวน(66)	ร้อยละ
- คนในชุมชนดำเนินการกันเอง	22	33.33
- ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชน	19	28.78
- หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน (อบจ., เทศบาล, อบต.) เป็นผู้ดำเนินการ	15	22.72
- หน่วยงานด้านวัฒนธรรม (วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงาน วัฒนธรรมอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการ	7	10.60
- สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ	3	4.54

จากตารางที่ 4.37 จำนวนและร้อยละของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ในอนาคตควรเป็นคนในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า คนในชุมชนดำเนินการกันเองร้อยละ 33.33 ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชนร้อยละ 28.78 หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน (อบจ., เทศบาล, อบต.) เป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 22.72 หน่วยงานด้านวัฒนธรรม(วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 10.60 สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการร้อยละ 4.54

ตารางที่ 4.38 จำนวนและร้อยละของความต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภาครัฐในกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่

ความต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภาครัฐ ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่	จำนวน(63)	ร้อยละ
- ต้องการงบประมาณด้านวัฒนธรรมโดยตรง	22	34.92
- ความรู้ด้านวิชาการ เช่น การจัดทำเอกสารด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ประเพณี การวิจัย เป็นต้น	18	28.57
- ความรู้ด้านบริหารงานวัฒนธรรม	12	19.04
- ต้องการให้ส่งบุคลากรด้านวัฒนธรรมไปช่วยงานที่จะจัดขึ้น	11	17.46

จากตารางที่ 4.38 จำนวนและร้อยละของความต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภาครัฐในกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ ต้องการงบประมาณด้านวัฒนธรรมโดยตรง ร้อยละ 34.92 ความรู้ด้านแสดงพื้นที่ที่ศึกษาวิชาการ เช่น การจัดทำเอกสารด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ประเพณี การวิจัย เป็นต้น ร้อยละ 28.57 ความรู้ด้านบริหารงานวัฒนธรรมร้อยละ 19.04 และต้องการให้ส่งบุคลากรด้านวัฒนธรรมไปช่วยงานที่จะจัดขึ้นร้อยละ 17.46

ตารางที่ 4.39 จำนวนและร้อยละของหน่วยงานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

หน่วยงานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่	จำนวน(58)	ร้อยละ
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน	22	37.93
- เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน	7	12.06
- องค์การบริหารส่วนตำบล	17	29.31
- วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน	8	13.79
- หน่วยงานภายในอำเภอ	4	6.89

จากตารางที่ 4.39 จำนวนและร้อยละของหน่วยงานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนร้อยละ 37.93 องค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 29.31 วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนร้อยละ 13.79 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนร้อยละ 12.06 และหน่วยงานในอำเภอ (พัฒนาชุมชนอำเภอ ปกครองอำเภอ เทศบาลตำบล) ร้อยละ 6.89

ตารางที่ 4.40 กิจกรรมใหม่ในประเพณีปอยส่างลองและประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา) ตั้งแต่เข้ารับการดำรงตำแหน่ง

ประเพณี	การผลิตใหม่หรือกิจกรรมใหม่	ความถี่
● ประเพณีปอยส่างลอง	- จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว	15
	- การจัดตารางฝึกอบรมสามเณร	13
	- การออกบัตรเชิญ	12
	- กำหนดรูปแบบและเส้นทางของขบวนแห่	9
	- การขอความร่วมมือบริจาค	7
	- การจัดแสดงลูกเจี๊ยะ	7
	- การจัดให้มีเฮ็ดความ	6
	- การเรียกขวัญโดยศิลปินไวพจน์ เพชรสุพรรณ	3
	- การเรียกขวัญโดยศิลปินชินกร ไกรลาส	3
	- การฟ้อนรำในขบวนแห่	2

ตารางที่ 4.40(ต่อ)

ประเพณี	การผลิตใหม่หรือกิจกรรมใหม่	ความถี่
ประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา)	- การตัดบาตรเทโวโรหณะ	15
	- การจัดประกวดขบวนแห่จองพารา	12
	- การจัดประกวดขบวนแห่ต้นเกี๊ยะ	9
	- การจัดพิธีห่มอุเทนเหง	8
	- การจัดให้มีการละเล่นการแสดง	7

จากการตารางที่ 4.40 กิจกรรมใหม่ในประเพณีปอยส่างลอง ตั้งแต่เข้ารับการดำรงตำแหน่งเรียงลำดับความถี่จากมากที่สุ่ไปหาน้อยที่สุ่ พบว่า จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว (15) การจัดตารางฝึกอบรมสามเณร (13) การออกบัตร์เชิญ (12) กำหนดรูปแบบและเส้นทางของขบวนแห่ (9) การขอความร่วมมือบริจาค (7) การจัดแสดงลิเกจ๊าดไต (7) การจัดให้มีเฮ็ดความ (6) การเรียกขวัญโดยศิลปินไผพจน์ เพชรสุพรรณ (3) การเรียกขวัญโดยศิลปินชินกร ไกรลาส (3) และการฟ้อนรำในขบวนแห่ (2) ตามลำดับ

ส่วนกิจกรรมใหม่ในประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา) ตั้งแต่เข้ารับการดำรงตำแหน่งเรียงลำดับจากมากที่สุ่ไปหาน้อยที่สุ่ พบว่า การตัดบาตรเทโวโรหณะ (15) การจัดประกวดขบวนแห่จองพารา (12) การจัดประกวดขบวนแห่ต้นเกี๊ยะ (9) การจัดพิธีห่มอุเทนเหง (8) และการประกวดการละเล่นการแสดง (7) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.41 กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่	ความถี่
- การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำโด รำนก ก้าลาย	17
- การแต่งกายแบบไทยใหญ่	14
- การตีกลองกันยาว กลองมอชิง	13
- พิธีกรรม ประเพณีชาวไทยใหญ่	10
- การจักสาน	9
- การทำจองพารา	7
- ภาษาไทยใหญ่	6
- อาหารชาวไทยใหญ่	6
- การด้อยลายไต	5
- วิถีชีวิตชาวไทยใหญ่	5

ตารางที่ 4.41 (ต่อ)

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่	ความถี่
- การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน	3
- พิธีการกั้นตอ	2
- ลิเกจ๊าคไต	2
- การถ่อมลิก	1

จากตารางที่ 4.41 กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่เรียงลำดับความถี่จากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำโต รำนก ก้าลาย (17) การแต่งกายแบบไทใหญ่ (14) การตีกลองกันยาว กลองมองเซิง (13) พิธีกรรมประเพณีชาวไทยใหญ่ (10) การจักสาน (9) การทำจองพารา (7) ภาษาไทใหญ่ (6) อาหารชาวไทยใหญ่ (6) การต้องลายไต (5) วิถีชีวิตชาวไทยใหญ่ (5) การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน (3) พิธีการกั้นตอ (2) ลิเกจ๊าคไต (2) และการถ่อมลิก (1) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.42 จำนวนและร้อยละของวิธีการการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเอง

วิธีการการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเอง	จำนวน(56)	ร้อยละ
- ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด	17	30.35
- ภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด	15	26.78
- การจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเป็นประจำทุกเดือน	7	12.49
- การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในหมู่บ้าน	19	33.92

จากตารางที่ 4.42 จำนวนและร้อยละของวิธีการการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเองเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในหมู่บ้านร้อยละ 33.92 ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาในชุมชนเป็นแกนหลักร้อยละ 30.35 ภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดร้อยละ 26.78 และการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเป็นประจำทุกเดือนร้อยละ 12.49

ตารางที่ 4.43 องค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

องค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่	ความถี่
- ผู้นำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อ.บ.ต.	19
- ปราชญ์หรือภูมิปัญญาในชุมชน	17
- ผู้สูงวัยในชุมชน	17
- ตัวแทนกลุ่มหนุ่มสาวหรือเยาวชนในชุมชน	15
- ผู้บริหารหรือสมาชิกองค์กรท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชุมชน	14
- ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน	9
- พระภิกษุ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุชาวไทใหญ่	7
- หัวหน้าชุมชนหรือประธานป๊อกต่าง ๆ	7
- อาสาสมัครด้านวัฒนธรรม	6
- ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านกลุ่มสตรี	6
- ภาคเอกชนในชุมชน	4
- กรรมการหมู่บ้าน	3

จากตารางที่ 4.43 องค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ เรียงลำดับความถี่จากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า ผู้นำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อ.บ.ต.(19) ปราชญ์หรือภูมิปัญญาในชุมชน (17) ผู้สูงวัยในชุมชน(17) ตัวแทนกลุ่มหนุ่มสาวหรือเยาวชนในชุมชน (15) ผู้บริหารหรือสมาชิกองค์กรท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชุมชน (14) ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน (9) พระภิกษุ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุชาวไทใหญ่ (7) หัวหน้าชุมชนหรือประธานป๊อกต่าง ๆ (7) อาสาสมัครด้านวัฒนธรรม(6) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านกลุ่มสตรี(6) ภาคเอกชนในชุมชน (4) กรรมการหมู่บ้าน (3) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.44 แนวทางความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่
ในอนาคต

แนวทางความร่วมมือของชาวบ้าน	ความถี่
- เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ	9
- ร่วมมือกับหน่วยงาน สถานศึกษาในชุมชน	5
- ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ให้ครอบคลุม	5
- การอนุรักษ์เชิดชูภูมิปัญญาไทใหญ่ วัฒนธรรมไทใหญ่	4
- ให้ความรู้แก่สมาชิกและเจ้าหน้าที่ที่ทราบถึงบทบาทและหน้าที่	3
- สร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟู งานด้านวัฒนธรรม	3
- สร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน และชาวบ้านในชุมชน	2

จากตารางที่ 4.44 แนวทางความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนในอนาคต เรียงลำดับความถี่จากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด พบว่า เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ (9) ร่วมมือกับหน่วยงาน สถานศึกษาในชุมชน (5) ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ให้ครอบคลุม (5) การอนุรักษ์เชิดชูภูมิปัญญาไทใหญ่ วัฒนธรรมไทใหญ่ (4) ให้ความรู้แก่สมาชิกและเจ้าหน้าที่ที่ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ (3) สร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟูงานด้านวัฒนธรรม(3) และสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน และชาวบ้านในชุมชน (2)

สรุปผลการวิเคราะห์กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เป็นรูปธรรม

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปผลการวิเคราะห์กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ที่เป็นรูปธรรมดังนี้

ด้านการบริหารงานวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการให้ความสำคัญแก่งานประเพณีทั่วไปของทุกชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชน มีวิธีการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณ ด้านวัฒนธรรมโดยให้ผู้แทนของแต่ละชุมชนเสนอโครงการแล้วพิจารณาาร่วมกัน มีกระบวนการวางแผนงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละปีนั้นมีการอนุมัติแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมทุกปีงบประมาณ โดยมีรูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่โดยใช้วิธีผสมผสานหลายวิธี โดยมีแหล่งงบประมาณที่ได้รับตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ได้รับจากงบประมาณจากเงินรายได้ของท้องถิ่น มีการสนับสนุนประเพณี 12 เดือนงบประมาณให้แก่ ประเพณีปอยส่างลอง และประเพณีวันออกหว่า (วันออกพรรษา) มากกว่าประเพณีด้านอื่น ๆ มีระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรม โดยใช้การรายงานผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมสภาท้องถิ่นปีละ 1 ครั้งและมีการติดตาม ตรวจสอบโดยคณะกรรมการ การรายงานเผยแพร่ทางเอกสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการส่งเสริมงานด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ผู้นำชุมชนไทใหญ่ให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรมในระดับมากที่สุด กิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้านนั้น มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคชาวบ้านด้านวัฒนธรรมและวิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้าน มีการใช้วิธีการการประชุมประจำเดือนมากกว่าวิธีอื่น ๆ ใช้รูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้านโดยใช้วิธีเสียงตามสายภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านต่อการกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมชาวบ้านมีส่วนร่วมโดยมีส่วนร่วมจากการเสนอเป็นเอกสารผ่านสมาชิกของสภาท้องถิ่น มีการกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม

ในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่โดยให้การอนุรักษ์รูปแบบการจัดประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิมให้คงอยู่มากกว่าการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและทันสมัย และงานประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมากได้แก่ ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีวันออกหว่า (ออกพรรษา) ประเพณีหลู้ข้าวห่ากู่เป็นต้น และช่วงเวลาการให้ความช่วยเหลือของชาวบ้านในการจัดกิจกรรม

ด้านวัฒนธรรม ชาวบ้านจะให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมก่อนการจัดงานจนถึงช่วงเสร็จสิ้นงาน และลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่ผู้นำชุมชนมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ร่วมติดตามและประเมินผลเมื่องานเสร็จสิ้น และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำด้วยกัน และจะเห็นได้ว่าอายุของชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมส่วนมากอายุ 50 ปีขึ้นไปจะมากกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ

ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นปัญหาความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงาน ชาวบ้านในชุมชนขาดความเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง การไม่เข้าร่วมประชุมของกรรมการ

ด้านการจ้างงานแต่ละกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญในปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการเห็นว่า ไม่เหมาะสมและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยให้เหตุผลว่า วัฒนธรรมไทใหญ่เป็นของทุกคน คนในชุมชนไทใหญ่ควรช่วยกันรักษา ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานประเพณีทำให้คลาดเคลื่อนจากของเดิม เป็นการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยเฉพาะวิธีการลงแขก ซึ่งอาศัยความร่วมมือกัน การจ้างงานจะทำให้คนขาดจิตอาสา ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่ขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และขาดความสามัคคี ทำให้เกิดวัฒนธรรมการจ้างงานขึ้นในงานบุญประเพณี ช่วยงานโดยมีเงินเป็นตัวตั้ง

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนในปัจจุบัน ควรให้คนในชุมชนดำเนินการกันเองและมีความต้องการงบประมาณด้านวัฒนธรรมจากความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ควรให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบล วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานราชการอื่น ๆ

ส่วนผู้นำชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ ผลผลิตหรือสร้างกิจกรรมใหม่ในประเพณีปอยส่างลอง ตั้งแต่เข้ารับการดำรงตำแหน่ง มีจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว การจัดตารางฝึกอบรมสามเณร การออกบัตรเชิญ กำหนดรูปแบบและเส้นทางของขบวนแห่ (9) การขอความร่วมมือบริจาค การจัดแสดงลิเกจ๊าดไต การจัดให้มี เฮ็ดความ การเรียกขวัญโดยศิลปินไวพจน์ เพชรสุพรรณ การเรียกขวัญโดยศิลปินชินกร ไกรลาส และการฟ้อนรำในขบวนแห่เป็นต้น ส่วนกิจกรรมใหม่ในประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา) พบว่า มีการดักบาตรเทโวโรหณะที่ปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง การจัดประกวดขบวนแห่ของพารา การจัดประกวดขบวนแห่ต้นเกี๊ยะ การจัดพิธีหลั่งเตนหาง และการประกวดการละเล่นการแสดงเป็นต้น

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ มีการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำโต รำนก ก้าลาย การแต่งกายแบบไทใหญ่ การตีกลองก้นยาว กลองมอชิง พิธีกรรม ประเพณีชาวไทใหญ่ การจักสาน การทำจองพารา ภาษาไทใหญ่ อาหารชาวไทใหญ่ การต่อลายไต วิถีชีวิตชาวไทใหญ่ การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน พิธีการกันตอ ลีเก้จาดไต และการ ถ่อมลิกเป็นต้น และมีวิธีการการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเองโดยการเข้าร่วมกิจกรรม วัฒนธรรมในหมู่บ้าน ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาในชุมชนเป็นแกนหลัก ภูมิปัญญาชาวบ้านใน ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด

ด้านองค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรประกอบด้วยผู้นำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบ.ต ปราชญ์หรือภูมิปัญญาในชุมชน ผู้สูงวัยในชุมชน ตัวแทนกลุ่มหนุ่มสาวหรือเยาวชนในชุมชน ผู้บริหารหรือสมาชิกองค์กรท้องถิ่นที่ ตั้งอยู่ในชุมชน ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน พระภิกษุ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุชาวไทใหญ่ หัวหน้า ชุมชนหรือประธานป๊อกต่าง ๆ อาสาสมัครด้านวัฒนธรรม ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านกลุ่มสตรี ภาคเอกชน ในชุมชน กรรมการหมู่บ้านเป็นต้น

ในข้อเสนอแนะด้านแนวทางความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ ชุมชนในปัจจุบันและอนาคตนั้น พบว่า เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ร่วมมือกับหน่วยงาน สถานศึกษาในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ให้ ครอบคลุม การอนุรักษ์เชิดชูภูมิปัญญาไทใหญ่ วัฒนธรรมไทใหญ่ ให้ความรู้แก่สมาชิกและ เจ้าหน้าที่ที่ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ สร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ พื้นฟูงาน ด้านวัฒนธรรม และสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน และชาวบ้านในชุมชนเป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มพระภิกษุและกลุ่มชาวบ้าน ส่วนระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ซึ่งได้ข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังอาศัยการค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

5.1.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในอดีตชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากการเมืองที่ปราชัยสงครามระหว่างจีนกับพม่า การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า การล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ตลอดถึงช่วงของกระแสการเปลี่ยนทางการเมือง เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรล้านนาในแต่ละยุคสมัยทั้งการทำการค้า การทำไม้ ตลอดถึงการเข้ามาโดยสมัครใจ ชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มีลักษณะภูมิศาสตร์เอื้อต่อการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติทั้งแหล่งน้ำ ดิน ป่าไม้ ในแต่ละชุมชนไทใหญ่มักมีแม่น้ำหรือลำห้วยไหลผ่าน มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่

ในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผูกพันกับคติความเชื่อดั้งเดิม และมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ส่งผลทำให้ชาวไทใหญ่มีพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย และขนบธรรมเนียมประเพณีมีลักษณะสัมพันธ์กับสังคมที่พึ่งพาแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองทั้งภาษาพูด การแต่งกาย การละเล่นและการแสดง วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ศิลปหัตถกรรมและงานด้านทัศนศิลป์ ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ในความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อศาสนานั้น เห็นได้ชัดว่าชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่แทบทุกแห่งจะให้ความสำคัญกับการทำบุญในวันพระและเทศกาลสำคัญ จะหยุดงานหรือไม่ไปประกอบอาชีพใด ๆ เพราะเชื่อว่าจะไปทำร้ายสัตว์เล็กหรือสิ่งอื่น และการทำบุญจะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้า ครอบครัวเจริญรุ่งเรือง จึงเห็นได้ว่าชุมชนไทใหญ่จึงมีประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาครบทั้ง 12 เดือนเรียกว่าหย่าสี่สิบสอง หรือพิธี 12 ราศี

การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่นั้น ชาวไทใหญ่มักนิยมบริโภคข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว และยังนิยมทำอาหารไทใหญ่เพื่อใส่บาตรหรือทำบุญถวายพระภิกษุที่วัดใกล้บ้าน และนิยมบริโภคภายในครัวเรือนแล้วแบ่งปันให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน เนื่องจากชาวไทใหญ่นิยมการทำบุญ อาหารที่ชาวไทใหญ่ทำขึ้นจึงสัมพันธ์กับการถวายให้แก่พระภิกษุ เช่น การทำข้าวเหนียวแดงหรือข้าวหยาบๆ ไปถวายพระ เป็นต้น อาหารของชาวไทใหญ่มีทั้งประเภทน้ำพริก ยำ แกง รวมทั้งนิยมบริโภคถั่วเน่าเค็มที่ทำจากถั่วเหลือง รวมถึงขนมเทียนหรือขนมจ็อกหรือขนมสอดไส้ ในการทำอาหารบริโภคนั้น ส่วนการแต่งกายของชาวไทใหญ่นั้นโดยทั่วไปทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีลักษณะเฉพาะของตนเองทั้งเสื้อผ้า ทรงผม รวมถึงผู้ชายไทใหญ่นิยมสักลายลงบนร่างกายเพื่อแสดงความแข็งแกร่งเป็นชายชาติและเพื่ออยู่ยงคงกระพันเป็นต้น

นอกจากนั้น สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงชาวไทใหญ่มีความศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาพุทธอย่างแรงกล้า นอกจากพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี 12 เดือนแล้ว ชาวไทใหญ่ยังสร้างสรรค์ประดิษฐ์ทำรำจากการจำลองของสัตว์ทั้งหลายในวันเทโวโรหณะเพื่อเฉลิมฉลองในเทศกาลประเพณีวันออก

หว่า (วันออกพรรษา) แห่งองพารา มีการละเล่นพื้นบ้านประกอบการแห่องพารา หรือในงานบุญต่าง ๆ อาทิเช่น รำโตหรือกำโต รำกหรือฟ้อนกิ่งกะหล่ำ รำกำลาย ถือว่าเป็นศิลปะการแสดงที่ชาวไทใหญ่นิยมและมีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง และในงานด้านทัศนศิลป์ที่ปรากฏในชุมชนไทใหญ่นั้น โดยเฉพาะงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมชาวไทใหญ่มีการออกแบบสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น งานจิตรกรรมของชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ไม่นิยมการเขียนฝาผนังเช่นชาวล้านนาทั่วไป เนื่องจากวิหารของชาวไทใหญ่แตกต่างกันในรูปแบบ แต่จะพบงานจิตรกรรมการสักลาย การเขียนลายไถลงบนหมวกหรือก๊อบไต และการตกแต่งลวดลายต่าง ๆ งานประติมากรรมของชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปหรือพระประธานในวัดไทใหญ่ทั่วไป มีการปั้นสิงห์หรือราชสีห์หรือส่างซี้ และการแกะหรือการฉลุลายไถ และการจักสานภาชนะของใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนสถาปัตยกรรมของชาวไทใหญ่นั้น มีทั้งการสร้างวัด และที่อยู่อาศัยในคตินิยมการสร้างวัดของชาวไทใหญ่นั้น เนื่องจากสภาพของภูมิศาสตร์ที่เป็นหุบเขามากกว่าพื้นที่ราบของชุมชนไทใหญ่นั้น จึงทำให้ชาวไทใหญ่สร้างวัดอยู่บนเนินสูงที่สุดของชุมชนหรือพื้นที่โล่งกว้างและเป็นวัดขนาดใหญ่สร้างจากไม้ทั้งหมด มีการแบ่งสัดส่วนให้มีพื้นที่การจัดพิธีกรรมทางศาสนา และวัดบางแห่งมีพื้นที่ที่จำพรรษาของพระภิกษุในบริเวณตัววิหาร ส่วนบ้านชาวไทใหญ่เรียกว่าเฮินไต เป็นอาคารยกพื้นสูง นิยมใช้ไม้ไผ่สับปูลเป็นพื้นและฝาसानเป็นลวดลายต่าง ๆ มุงหลังคาด้วยใบตองตึง และบ้านคนที่มีฐานะค่อนข้างดีในชุมชนจะสร้างบ้านแบบถาวร ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือไม้สักทั้งหมด

จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมานั้นมีลักษณะเฉพาะตนที่มีทั้งความคล้ายและความแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น มีวิถีชีวิต ความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันและพึ่งพาอยู่กับธรรมชาติและสัมพันธ์กับคติความเชื่อในศาสนาพุทธอย่างผสมกลมกลืน

5.5.2 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยน และการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ จากการศึกษาวิจัยเห็นได้ว่า ปัจจัยภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ทำให้เกิดปรากฏการณ์การหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกหรือวัฒนธรรมสมัยใหม่ รวมถึงความเจริญด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี ทำให้ชุมชนไทใหญ่ได้รับผลกระทบทั้งในระดับพฤติกรรมของบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและระหว่างบุคคลในชุมชนไทใหญ่ ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตนเอง ครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้ในท่ามกลางของกระแสโลกาภิวัตน์ และนโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการ

พัฒนาและมุ่งเน้นด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดมีผลกระทบต่อชุมชนไทใหญ่ทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกทำให้คนในชุมชนไทใหญ่มีอาชีพและมีการสร้างงาน จ้างงานทำให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนำเงินมาใช้จ่ายและซื้อสินค้า ชุมชนไทใหญ่เกิดการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก มีการคิดสร้างกิจกรรมเพื่อสนองต่อนักท่องเที่ยว ส่วนผลกระทบในด้านลบต่อชุมชนไทใหญ่นั้น ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่ขาดการพึ่งพากันหรือรับการสนับสนุนจากท้องถิ่นหรือภาครัฐ มีความขัดแย้งในกิจกรรมที่จัดขึ้นทำให้สูญเสียคุณค่าของวิถีชีวิตดั้งเดิม การพัฒนาการหรือนำสิ่งอำนวยความสะดวกเกินความจำเป็นทำให้ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมสูญหาย เช่นการตัดป่าโฆษณาเพื่อชวนเชิญนักท่องเที่ยวไปในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ

ส่วนปัจจัยภายในมีลักษณะเชื่อมโยงกับปัจจัยภายนอก เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายใด ๆ ท้องถิ่นหรือภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มักสนองภารกิจตามนโยบายที่รัฐบาลกำหนดทำให้เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความพึงพอใจต่อรายได้ที่เกิดขึ้น ในมิติด้านเศรษฐกิจเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นการผลิตของชุมชน เช่น สินค้า OTOP ของชุมชนไทใหญ่ที่นำไปวางจำหน่ายในหน่วยงานของท้องถิ่น แต่ในมิติทางสังคมวัฒนธรรมทำให้คุณค่าของความเป็นท้องถิ่นลดลง เพราะเป็นสินค้าที่มุ่งลงทุนและหาซื้อด้วยเงิน อีกทั้งความทั่วถึงหรือผลประโยชน์ที่เกิดจากนโยบายมักเกิดขึ้นกับกลุ่มนักลงทุน หรือเจ้าของสถานประกอบการและในขณะเดียวกันยังทำให้คนในชุมชนไทใหญ่ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มากขึ้นเป็นผลทำให้ค่านิยมของชุมชนไทใหญ่แบบดั้งเดิมมีการแลกเปลี่ยน เกิดค่านิยมในความเจริญทางวัตถุมากขึ้นทั้งจากการแต่งกาย วัฒนธรรมการบริโภคเกิดการปรับเปลี่ยน แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนไทใหญ่จากรูปแบบและวิธีการการผลิตใหม่ สามารถช่วยให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่เลือนหายไปได้รับการฟื้นฟู ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่มีส่วนร่วมเกิดความรักความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ได้

ส่วนปัจจัยการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่นั้น ชาวไทใหญ่มีกระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากชุมชนไทใหญ่ส่วนใหญ่ยังคงมีความผูกพันและพึ่งพาในระบบเครือญาติ มีความเสียสละเกิดจากการร้องขอคนใกล้ชิดหรือกลุ่มเดียวกัน มีระเบียบที่ชุมชนสร้างขึ้นถึงแม้จะเป็นไปในลักษณะเป็นทางการมากขึ้น มีการสนับสนุนของท้องถิ่นและภาครัฐทำให้เกิดกระบวนการการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณี ในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมนั้นถึงแม้มีการใช้เครื่องทุ่นแรงสมัยใหม่ในการช่วยประกอบอาชีพแต่ชุมชนไทใหญ่หลายแห่งยังมีการใช้แรงงานของตนเองในการประกอบอาชีพ มีความ

พยายามเพื่อปรับตัวเข้าสู่แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะมีแหล่งหรือสถานที่ที่ทำการแปลงปลูกพืชแบบผสมผสานในหลายชุมชน ทุกชุมชนของชาวไทใหญ่มีแหล่งน้ำเพียงพอที่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี ในเรื่องของคติความเชื่อมีการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผีของชาวไทใหญ่ รวมถึงการประยุกต์เครื่องแต่งกายให้เหมาะสมสภาพการใช้ในชีวิตประจำวัน มีการจัดกิจกรรมหรือเทศกาลอาหารไทใหญ่ การจัดการละเล่นการแสดงในระหว่างงานบุญประเพณีและเทศกาลสำคัญ มีการรณรงค์ให้ชุมชนไทใหญ่แต่งกาย อย่างไรก็ตามก็ทำให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ด้านงานทัศนศิลป์ที่มีลักษณะต้องใช้งบประมาณสูง เช่น การบูรณะซ่อมแซมวัด วิหารขนาดใหญ่ทำให้ชุมชนไทใหญ่ไม่สามารถบริหารจัดการเองได้ ต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐกลาง หากจัดสรรหรือกำหนดให้ชุมชนหรือท้องถิ่นดำเนินการเองได้จะทำให้การมีส่วนร่วมในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ไว้ได้มากกว่าที่เป็นอยู่

นอกจากนั้น พบว่า ในชุมชนไทใหญ่มีวัดไทใหญ่ที่มีพระภิกษุไทใหญ่จำพรรษามีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทุกวันพระและเทศกาลงานบุญประเพณี และหน่วยงานของราชการ เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนการรวมกลุ่มของชมรมผู้สูงอายุ ชมรมหรือกลุ่มแม่บ้านมีกิจกรรมด้านชุมชนมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง

5.5.3 สังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในการสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น เห็นได้ว่าในสภาพของชุมชนไทใหญ่ในปัจจุบัน มีหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบต่อการบริหารจัดการในเชิงโครงสร้างการปกครองตามบทบาทภารกิจในการดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนไทใหญ่ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมการบริหารจัดการตั้งแต่การกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณจนถึงระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรม การติดตาม ตรวจสอบ การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม มีคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคชาวบ้านด้านวัฒนธรรมและวิธีการการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้าน และในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น ชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่ โดยให้การอนุรักษ์รูปแบบการจัดประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิมให้คงอยู่ แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ชาวไทใหญ่ในชุมชนมีการจ้างงานในกิจกรรมในงานประเพณีสำคัญซึ่งมีทั้งที่เห็นว่า ไม่เหมาะสมและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทำให้คนขาดจิตอาสา ขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และขาดความ

สามัคคี ทำให้เกิดวัฒนธรรมการจ้างงานขึ้นในงานบุญประเพณี ช่วยงานโดยมีเงินเป็นตัวตั้งและส่วนที่เห็นด้วยกับการจ้างงาน เห็นว่าการจ้างงานทำให้เกิดรายได้นำมาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้

นอกจากนั้น การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถดำเนินการกันเองได้ โดยภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ และหากมีการผลิตหรือสร้างกิจกรรมใหม่ในงานประเพณีสำคัญควรมีการปรึกษาหารือในการจัดกิจกรรม และกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ควรทำอย่างต่อเนื่อง และการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมนั้นครู-อาจารย์ในสถานศึกษาในชุมชนควรเป็นแกนหลักรวมถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่เป็นผู้ถ่ายทอด ในด้านองค์ประกอบของคณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ควรประกอบด้วยผู้นำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบ.ต ปราชญ์หรือภูมิปัญญาในชุมชน ผู้สูงวัยในชุมชน ตัวแทนกลุ่มหนุ่มสาวหรือเยาวชนในชุมชน ผู้บริหารหรือสมาชิกองค์กรท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชุมชน ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน พระภิกษุ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุชาวไทใหญ่ หัวหน้าชุมชนหรือประธานป๊อกต่าง ๆ อาสาสมัครด้านวัฒนธรรม ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านกลุ่มสตรีภาคเอกชนในชุมชน กรรมการหมู่บ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งจะให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชนไทใหญ่

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และตามกรอบแนวคิดในการวิจัยจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด หลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยเพื่อให้งานวิจัย โดยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

5.2.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากหลักฐานพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ทำให้ทราบว่าสภาพการอพยพและเข้าไปตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาจากการเมืองที่ปราศัยสงครามระหว่างจีนกับพม่า การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า การล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ตลอดถึงช่วงของกระแสการเปลี่ยนทั้งการเมือง เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรล้านนาในแต่ละยุคสมัยทั้งการทำการค้า การทำไม้ ตลอดถึงการเข้ามาโดยสมัครใจ กล่าวได้ว่าชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความเป็นชุมชนโบราณมากกว่า 200 ปีมาแล้ว ชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งเริ่มบุกเบิกตั้งถิ่นฐานของชุมชนตามแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีการปกป้องต่อสู้มีความเชื่อการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง อยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันในระบบเครือญาติมีความสัมพันธ์แบบจารีต มีการถ่ายทอดหรือแสดงออกเป็นพิธีกรรม

ประเพณีในศาสนสถานหรือพื้นที่แห่งจิตวิญญาณของชุมชนไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ นัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา (2537: 40) ที่กล่าวถึงตำนานระดับหมู่บ้านที่เชื่อมโยง ประวัติศาสตร์ การบุกเบิก การคิดใคร่ครวญทางปรัชญา การต่อสู้ และการสืบทอด ความมีอิสระ เป็นของตัวเองมีความเชื่อมั่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และศรัทธา วัลลิโกดม (2543 : 43) ระบุว่า ในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาลผี ศาลเจ้าหรือวัดให้ผู้คนในท้องถิ่นได้กราบไหว้และ ประกอบพิธีกรรมและดูแลร่วมกัน ผู้คนในชุมชนมักมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันขึ้น

นอกจากนั้น ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีการแต่งกายแบบไทใหญ่ อาหารไทใหญ่ การละเล่นการแสดงพื้นบ้านไทใหญ่ ตลอดจนด้านศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะ ของตนเอง ดังที่ Franz Boas (อ้างในนิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550) ระบุว่า พฤติกรรมทั้ง ทางภาษาและการกระทำของบุคคลแต่ละคนเมื่อรวม ๆ กันเข้าก็น่าจะเป็นรูปแบบวัฒนธรรมของ สังคมทั้งหมด ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ บุคคลจะกระทำทุกอย่างในแนวทางเดียวกัน นี่คือการ ดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของคนในสังคมนั้นเอง คนที่อยู่ในวัฒนธรรม เดียวกันจะมีรูปแบบวัฒนธรรมส่วนใหญ่เหมือน ๆ กัน แต่จะมีส่วนปลีกย่อยในพฤติกรรมแตกต่าง กันในรายละเอียด และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ยังมีการสืบทอดส่งผ่านจาก บุคคลภายในครอบครัวและภายในชุมชน ชาวไทใหญ่จึงมีความรักและหวงแหนความเป็น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เห็นได้จากการแสดงออกในพิธีกรรม ประเพณีประจำเดือน 12 เดือน จึงทำให้ชาวไทใหญ่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพัน มีแหล่งยึดเหนี่ยวทั้งในพุทธ ศาสนาและความเชื่อเรื่องผีในวิถีชีวิตแบบไทใหญ่ร่วมกันมีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง(สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, สัมภาษณ์ : เมษายน 2554) สอดคล้องพรณิดา ชันธพัทธ์ (2554: 114) กล่าวว่า ประเพณีพิธีกรรมที่ยังคงอยู่และโดดเด่นของชุมชนไทใหญ่ ได้แก่ ประเพณีอาสาพหุบูชาและ เข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีปอยส่างลอง โดยเฉพาะปอยส่างลองนับว่าเป็นประเพณีที่ ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นประเพณีที่ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ เยาวชน อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดให้อยู่ในชุมชนไทใหญ่สืบไป และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาพรวมนอกจากแสดงความเป็นตัวตนของชาวไทใหญ่ใน มิติต่าง ๆ แล้ว ยังมีกลไกและกระบวนการทางวัฒนธรรมจากความเข้มแข็งของชุมชนที่ ประกอบด้วยเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ ที่โยงใยในชุมชนไทใหญ่เกื้อหนุนให้ชาวไทใหญ่ขับเคลื่อน ปกป้องธำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองสืบต่อไปได้ ดังที่ Fritjof Capra (อ้างในวิศิษฐ์-ณัฐพศ วัณวิญญูและสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์, 2553) กล่าวถึง พฤติกรรมของผู้คนจะถูกกำหนดและจำกัดโดย

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งส่งผลให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นแรงขึ้นไปด้วย วัฒนธรรมฝังอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังทำให้การปิดภายในเครือข่ายเข้มข้นขึ้น

5.2.2 การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

ในสภาพปัจจุบันการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ หลีกเลียงไม่ได้เพราะถูกผลกระทบหรือถูกภัยคุกคามจากอิทธิพลด้านต่าง ๆ ของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งจะทำให้บทบาทหน้าที่อัตลักษณ์ไทใหญ่ลดบทบาทลง ดังเช่น ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของชาวไทใหญ่ ในอดีตความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและมีความโยงใยกันภายในชุมชนอย่างใกล้ชิด แต่สังคมในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนไปจากเดิมด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ทำให้ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติลดลงมาก หรือการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ที่เคยพึ่งพากันทดแทนด้วยผลประโยชน์จากการตอบแทนด้วยค่าจ้าง หรือกรณีความสัมพันธ์ในงานปอยสา่งลอง ในอดีตการเชิญแขกมาร่วมงานปอยสา่งลองในสมัยก่อน จะใช้วิธี “ตักห่อเน่ง” (เมี่ยง) คือนำเมี่ยงที่นิยมนิยมนำมาห่อด้วยใบตองอย่างสวยงาม ให้หนุ่มสาวนำ “ห่อเน่ง” ไปมอบให้เจ้าของบ้านที่จะเชิญมาร่วมงาน โดยบอกรายละเอียดการจัดงาน ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนไปใช้เทียนไขแทนเรียกว่า “ตักเต็น” หรือการบอกเทียน การให้หนุ่มสาวไปบอกเทียนหรือตักเต็นนั้นเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งคือ เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน อีกประการหนึ่งการบอกบุญในต่างหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปหนุ่มสาวจึงเหมาะสมที่จะทำหน้าที่นี้ ส่วนการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุจะนำกระสวยดอกไม้รูปเทียนไปนิมนต์พระตามวัดที่ศรัทธา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549:220) แต่ในปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยการแจ้งโดยวิทยุกระจายเสียง โทรศัพท์มือถือ หรือการแจ้งเป็นหนังสือราชการโดยหน่วยงานเทศบาล อบต. และกิจกรรมหลายอย่างในงานปอยสา่งลองถูกแทนที่ด้วยการจ้างงานหรือใช้แรงงานจากภายนอกชุมชนไทใหญ่ หรือการแต่งกายแบบไทใหญ่มีเฉพาะงานพิธีหรืองานที่ถูกการร้องขอ หรือผลิตจากมือเพื่อการใช้สอยเปลี่ยนไปเป็นผลิตสินค้าเพื่อเพิ่มรายได้ หรือเพื่อเป็นของตกแต่งที่ระลึก หรือคนไทใหญ่ไม่นิยมพูดภาษาไทใหญ่ ตลอดถึงการจัดขบวนแห่ของพาราที่ยิ่งใหญ่อลังการของประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา) เพื่อชักจูงนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับขบวนแห่ ซึ่งสอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) ระบุว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นเพราะคนในท้องถิ่นต้องเปลี่ยนตามความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวมีการเน้นรูปแบบภายนอกของ

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่ส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นหมดพลังที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

ในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนไทใหญ่เกิดการปรับตัว (Adaption) ให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของคนในชุมชนไทใหญ่ การปรับตัวของชุมชนไทใหญ่จึงเป็นการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถให้กิจกรรมหรือสิ่งปฏิบัติ นั้น ๆ คงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Talcott Parsons (อ้างในสุภาวศ์ จันทวานิช, 2551) กล่าวว่า การที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องมีการปรับตัว การปรับตัวเป็นหน้าที่พื้นฐานที่จะทำให้ระบบสังคมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่นั้น เนื่องจากสังคมไทย ภาพรวมในปัจจุบันเป็นสังคมเปิดหรือเป็นสังคมแห่งการบริโภคนิยม การรับเอาวัฒนธรรมภายนอก ชุมชนไม่ใช่เรื่องยากที่จะรับเอาการแพร่กระจายจากสิ่งเหล่านั้น ถึงแม้ในลักษณะภูมิประเทศของชุมชนไทใหญ่แทบทุกแห่งจะแวดล้อมด้วยขุนเขาสลับซับซ้อน แต่ความเร็วของการสื่อสาร ความเจริญด้านเทคโนโลยีทำให้การกระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จากภายนอกเข้าสู่ชุมชนไทใหญ่ การรับรู้วัฒนธรรมอื่นจึงเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว อย่างเช่นกรณีชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่จ้างศิลปินนักร้องลูกทุ่งไวพจน์ เพชรสุพรรณ หรือชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมูจ้างศิลปินแห่งชาติ ชินกร ไกรลาศ มาทำพิธีเรียกขวัญสามเณรในงานปอยส่างลอง เป็นการรับแบบแผนกิจกรรมทางวัฒนธรรมจากต่างถิ่นเข้าสู่ในชุมชนไทใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับนิดิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ (2550 : 64) กล่าวว่า การรับเอาวัฒนธรรมใหม่ (Acculturation) จากต่างถิ่นที่มีทัศนคติ ความเชื่อ การกระทำใหม่ ๆ ที่ต่างไปจากบุคคลที่เคยประสบพบมา มาใช้แทนระบบเดิมที่เคยยึดถืออยู่ หรืออาจรับมาใช้ในฐานะที่เป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีอยู่ในสังคมของตนนำมาผนวกเข้าในฐานะสิ่งแปลกใหม่มาใช้แทนที่สิ่งของหรือระบบเก่าที่เคยใช้อยู่ การรับเอาวัฒนธรรมใหม่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ส่วนการรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ในด้านความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนารวมถึงความเชื่อเรื่องผี ชาวไทใหญ่ยังคงมีการสืบทอดการนับถือมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้อาวุโสในชุมชน แต่จะมีในลักษณะการผสมผสานระหว่างการนับถือพุทธศาสนาและการนับถือผี ด้านภาษาไทใหญ่ยังคงมีการใช้ภาษาพูดไทใหญ่ระหว่างชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ต่าง ๆ แต่ไม่นิยมใช้ในการเขียนหรือการอ่านภาษาไทใหญ่ซึ่งหาได้ยากมากในปัจจุบัน รวมถึงนิยมการแต่งกายแบบไทใหญ่ในช่วงเวลาที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือในงานมงคลสำคัญ ที่หน่วยงานในชุมชนจัดขึ้นและนิยมสวมใส่ในกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน เด็กและเยาวชนไทใหญ่รุ่น

ใหม่จะไม่นิยมการแต่งกายแบบไทใหญ่ รวมถึงการผลิตใหม่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงาน ประเพณีปอยส่างลอง หรือประเพณีอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่นั้น ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนไทใหญ่ และขบวนการปลูกฝังสั่งสอน วัฒนธรรมดั้งเดิมต่อเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนให้เห็นความสำคัญ และยอมรับวัฒนธรรม ตนเอง ซึ่งจะทำให้การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่คงอยู่ได้ต่อไป ดังที่ Talcott Parsons (อ้างในสุภาวศ์ จันทวานิช, 2551) ระบุว่า การธำรงและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชน และแบบแผนของสังคม ในการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้น จำเป็นจะต้องมีแรงจูงใจ ร่วมกันถ้ามีคนบางกลุ่มเกิดความรู้สึกท้อแท้ หรือเห็นแตกต่างจนไม่อาจจะขับเคลื่อนไปข้างหน้า ร่วมกันได้ ก็เป็นหน้าที่ของระบบสังคมที่จะต้องฟื้นฟูเขาเหล่านั้นขึ้นมา เพื่อให้เข้ากลับเข้ามา และ ยึดเป้าหมายหลักร่วมกันใหม่ให้ได้ นอกจากฟื้นฟูปัจเจกบุคคลแล้ว แบบแผนของสังคมก็ต้องถูก ธำรงไว้ด้วยคือธำรงไว้ในลักษณะของสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนหรือเป็นแบบ แผนแบบอนุรักษนิยม

5.2.3 แนวทางในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากสภาพปัจจุบันของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัย พบว่า ยังคงมี สภาพที่แสดงให้เห็นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทใหญ่ในหลายด้าน โครงสร้างของชุมชนมี กระบวนการทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะมีลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งส่งผลทำให้ชุมชนไทใหญ่ ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ได้ และชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ส่วนใหญ่มี ความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมและช่วยเหลือในกิจกรรมที่ หน่วยงานท้องถิ่นจัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2543 : 138) ระบุว่า การมี ส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจน สิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและ เทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับประโยชน์ที่เกิดจาก โครงการ และต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนประกอบกับการวิเคราะห์ ในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวการใช้กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้าน การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่ในทุกมิติ ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมงาน วัฒนธรรม ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรม จริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ และด้านการสร้าง เครือข่ายทางวัฒนธรรม ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่ในทุกมิติ ในฐานะชุมชนไทใหญ่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้นการบริหารจัดการของทุกส่วนในชุมชนไทใหญ่ทั้งหน่วยงานทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ควรมุ่งเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนไทใหญ่ทุกกลุ่ม ตลอดจนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนภายนอกและต่างวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ เพื่อเป็นพลังผลักดันให้เกิดความร่วมมือ และขจัดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดจากความไม่เข้าใจในความแตกต่างทางความเชื่อและการแสดงออกทางวัฒนธรรม ซึ่งกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ อาทิ การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่ การส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้เยาวชนยุคใหม่มีโอกาสในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมในคณะกรรมการหรือคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมหรือสร้างกิจกรรมให้คนรุ่นใหม่ตระหนักถึงกระแสของวัฒนธรรมที่กำลังมีการปรับเปลี่ยน รวมถึงการจัดระบบฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายอย่างครอบคลุม ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้โดยการสร้างระบบการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ ตลอดจนการริเริ่มก่อตั้งกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม และการสร้างพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่

นอกจากนั้น ควรใช้แนวทางตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องมือสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนไทใหญ่โดยเฉพาะแก่เด็กและเยาวชนไทใหญ่ให้สามารถเผชิญกับแนวโน้มทางเศรษฐกิจการตลาด และสังคมบริโภคนิยมได้อย่างรู้เท่าทันและมีวิจารณญาณ ควรมีการรณรงค์หรือส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนทางวัฒนธรรมของชุมชน กระตุ้นหรือสนับสนุนให้หน่วยงานสถานศึกษาอันอมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีชีวิตในทุกมิติให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม รณรงค์และสนับสนุนให้มีอาสาสมัครทางวัฒนธรรมจากคนทุกระดับและทุกวัยในชุมชน และการสร้างค่านิยมในการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และสภาพปัจจุบันในชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมอยู่ 4 องค์กรเป็นภาคีหลักแห่งความร่วมมือและเป็นพลังผลักดันให้เกิดการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

1. หน่วยงานท้องถิ่นประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล
2. หน่วยงานเอกชนที่ตั้งหรือมีพื้นที่ปฏิบัติงานในชุมชนไทใหญ่
3. หน่วยงานภาครัฐที่มีผู้แทนหรือหัวหน้า นักวิชาการปฏิบัติงานในชุมชนไทใหญ่
4. ภูมิปัญญา พระภิกษุ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือเยาวชนที่อยู่ภายในชุมชนไทใหญ่

ในการดำเนินงานแนวทางการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสมในด้านการบริหารจัดการนั้น ภาคีหลักทั้ง 4 ภาคีดังกล่าว ควรมีการประสาน

สัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการกิจกรรมวัฒนธรรมเข้าด้วยกันเพื่อเป็นกลไกนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันเป็นรูปธรรมที่เหมาะสมได้

ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมงานวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งมีความรักและผูกพันในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ชุมชนไทใหญ่ควรได้รับการส่งเสริมให้เห็นความสำคัญหรือตระหนักในผลกระทบที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมและความเจริญทางการสื่อสารและเทคโนโลยี ควรสร้างและสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์เพื่อสร้างจิตสำนึกแห่งความผูกพันทางวัฒนธรรมของชุมชน สนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ของวัฒนธรรมไทใหญ่ การจัดประกวดหรือในลักษณะให้ความรู้ความเข้าใจ อาทิ การสอนภาษาไทใหญ่ การประกวดแต่งเพลงและขับร้องเพลงไทใหญ่ การอบรมการผลิตงานหัตถกรรมไทใหญ่ การเชิดชูเกียรติภูมิปัญญาพื้นบ้านชาวไทใหญ่ การจัดนิทรรศการทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชน การส่งเสริมให้มีศิลปินไทใหญ่รุ่นเยาว์ของชุมชน สร้างความตระหนักรอบรู้ในถิ่นฐานและชาติพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนให้มีการฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมไทใหญ่แบบดั้งเดิม

นอกจากนั้น ควรให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรมไทใหญ่ไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ ให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในชุมชนเพื่อการบูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการถ่ายทอดพิธีกรรมศาสนพิธีของชาวไทใหญ่กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การส่งเสริมและจัดงานประเพณีประจำเดือนของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่และมีการเผยแพร่ธรรมะสัจจและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่สัจจขึ้น การอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ให้มีการคงอยู่นั้น ควรสัมพันธ์กับความต้องการของคนในชุมชนที่จะเรียนรู้เรื่องราวบรรพบุรุษในอดีตเป็นผู้สร้าง เข้าใจร่วมกันว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนเป็นสมบัติของครอบครัวตลอดถึงชุมชน จะทำให้เกิดกลไกในการธำรงรักษาหรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ดั้งเดิมขึ้น ตลอดจนเกิดการปรับเปลี่ยน สร้างหรือผลิตใหม่ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ต่อไป

ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรม จริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ จากการวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ไทใหญ่ พบว่า กระแสของโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบคุณธรรม จริยธรรมของคนในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน รวมถึงพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสความเจริญในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดภาวะขาดคุณธรรม และจริยธรรมขึ้นได้ ควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไทใหญ่ สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการสอนคุณธรรม จริยธรรมใน

สถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงถึงคนในชุมชนไทใหญ่ ในกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ชาวชนรุ่นใหม่มักใส่ใจต่อเครื่องมือสื่อสารและเครื่องเทคโนโลยีที่ทันสมัย หากมีกิจกรรมที่สามารถบูรณาการวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมกับและวัฒนธรรมสมัยใหม่โดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัยจะช่วยให้เยาวชนหันมาใส่ใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองได้ และจะช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมสู่ชุมชนไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง ควรมีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่และส่งเสริมกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมในวันพระและในวิถีชีวิตประจำวัน จัดให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมไทใหญ่ในสังคมออนไลน์ ส่งเสริมค่านิยมด้านความรัก สามัคคีในชุมชนไทใหญ่ ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดให้เยาวชนรู้จักและประยุกต์ใช้องค์ความรู้พื้นบ้านไทใหญ่ในชีวิตประจำวัน ควรมีการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม การรณรงค์ประพฤติปฏิบัติตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทใหญ่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษาสร้างหลักสูตรไทใหญ่ศึกษาหรือจัดประกวดเว็บไซต์วัฒนธรรมไทใหญ่ ซึ่งจะทำให้ให้บรรลุเป้าหมาย

ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยเห็นว่ามิติของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมเป็นกลไกหนึ่งของการมีส่วนร่วม เพราะเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์กันในสิ่งที่โยงใยหรือเกี่ยวข้องกัน การสร้างเครือข่ายเกิดขึ้นได้จากภาคีหลักและคนในชุมชนไทใหญ่เห็นความสำคัญต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ร่วมกัน ซึ่งควรมีกิจกรรมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่ การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีเวทีสาธารณะในชุมชนไทใหญ่ การร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจจากภาคีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ และเกิดการประสานสัมพันธ์เครือข่ายระหว่างครอบครัวในชุมชนไทใหญ่ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ระหว่างครอบครัว ตลอดจนการขยายเครือข่ายทางวัฒนธรรมในโลกออนไลน์ เป็นต้น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งชุมชนไทใหญ่ควรมีวิสัยทัศน์ ผลประโยชน์ความสนใจการมีส่วนร่วม การสนับสนุนช่วยเหลือกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ อย่างผสมกลมกลืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยมีสิ่งที่ค้นพบและสะท้อนเป็นข้อเสนอแนะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการศึกษาพบว่า ชุมชนไทใหญ่ยังขาดหน่วยงานที่เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล และประสานกิจกรรมให้แก่องค์กรหรือภาคีต่าง ๆ ในชุมชนไทใหญ่ยังกระจายกระจาย การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมยังขาดเอกภาพ ดังนั้น หน่วยงานในชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ตลอดจนองค์การบริหารส่วนจังหวัดควรสนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งศูนย์ประสานงานไทใหญ่ในชุมชนไทใหญ่ทุกแห่ง เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ และควรเป็นศูนย์ไทใหญ่ที่เกิดจากการคิดร่วมกันระหว่างภาคีหลักภายในชุมชนไทใหญ่ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางของการประสานงานการจัดกิจกรรม ข้อมูลของชุมชน และจัดให้มีการประชาสัมพันธ์และสื่อสารแก่ชาวไทใหญ่และคนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง

2. จากการศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ พบว่า ในชุมชนไทใหญ่ทุกแห่งมีภูมิปัญญาในสาขาต่าง ๆ แทรกตัวอยู่ในชุมชนแทบทุกแห่ง ภูมิปัญญาเหล่านั้นมีคุณูปการที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในภาพรวมได้ หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ลงไปปฏิบัติงานในชุมชนไทใหญ่ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด และภาคีด้านวัฒนธรรมภายในชุมชนไทใหญ่ หน่วยงานดังกล่าวควรร่วมกันจัดให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนไทใหญ่จากกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการทบทวนองค์ความรู้ประสบการณ์ของภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ตลอดจนร่วมกันสนับสนุนให้เกิดการจัดกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ให้สามารถประยุกต์ระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับวิถีชีวิตในปัจจุบันอย่างผสมกลมกลืน

3. จากผลการศึกษาในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่นั้น เห็นได้ว่าความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมการบุคคล หน่วยงานภายในชุมชนไทใหญ่ที่รับผิดชอบในเชิงการบริหารจัดการ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรกำหนดเรื่องการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นวาระสำคัญของแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ให้ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในทุกมิติ ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผน การกำหนดแนวทางโครงการ กิจกรรมด้านวัฒนธรรม เพื่อป้องกันความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ และร่วมกันตัดสินใจฉันทมติในประเด็นที่อาจจะเกิดขึ้นจากการคิดสร้างกิจกรรมใหม่ที่ไม่ตรงกับความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไทใหญ่

4. จากการศึกษาพบว่า กลไกที่สำคัญในการรวมพลังให้เกิดการขับเคลื่อนให้เกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่ไม่เป็นทางการขึ้นในชุมชนไทใหญ่ ประกอบด้วยคนทุกกลุ่มตั้งแต่เด็กและเยาวชน ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ทุ่กวัย พระภิกษุ และภูมิปัญญาที่อยู่ในชุมชนไทใหญ่ ดังนั้นควรร่วมกันผลักดันเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดการพลังในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนไทใหญ่ เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

5. หน่วยงานในท้องถิ่นและหน่วยงานที่มีภารกิจบทบาทด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว วัด และสถานศึกษาเป็นแกนหลักในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะเป็นรากฐานของการแสดงออกความเป็นตัวตนของชาวไทใหญ่ได้มากกว่า และควรส่งเสริมและอุดหนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดการจัดกิจกรรมภายในครอบครัว เช่น โครงการครอบครัวไทใหญ่สร้างสรรค์มุ่งมั่นรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือส่งเสริมให้มีหลักสูตรไทใหญ่ศึกษาในโรงเรียน หรือพระภิกษุเทศนาด้วยภาษาไทใหญ่ทุกวันพระหรือเทศกาลต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้นควรจะมีการค้นหาผลการวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นที่ควรจะมีการศึกษาและวิจัยเพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. การศึกษากระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ ตลอดถึงการปรับตัวของครอบครัวในชุมชนไทใหญ่ในกระแสโลกาภิวัตน์
2. การศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทใหญ่ในมิติของสังคมและวัฒนธรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. การศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนไทใหญ่กับเครือข่ายภายนอกชุมชนไทใหญ่
4. การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อหารูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมของหน่วยงานภายในชุมชนไทใหญ่
5. การศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการบริหารจัดการทางวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดจากรูปแบบการบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อใช้ในการวางแผนด้านวัฒนธรรมของชุมชนในอนาคต

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์. 2544.
- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ และจิราพร ชุนศรี. **อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย.**
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2549.
- เกษม เพ็ญภินันท์. **ความโกลาหลของวัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องวัฒนธรรมศึกษา.**
กรุงเทพฯ : ศูนย์มนุษยวิทยาสิริธร. 2552.
- โกศล ศรีมณี. **บ่อเกิดประเพณี** ต.ม.ท.ป., ม.ป.ป.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ประชาสังคม : มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ ในศุภวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (บรรณาธิการ), **ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ : บทวิเคราะห์ทางวิชาการ,**
หน้า 35-107. กรุงเทพฯ : โครงการสำนักพิมพ์สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. 2540.
- เจียน ชีรวิทย์. **สัมพันธภาพภายในและระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในบริบทของโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพฯ : นพบุรีการพิมพ์. 2550.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 2535.
- _____. **สารนิพนธ์การบริหารงานวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2535.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. **สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน.**
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. **ย้อนรอยอดีตเมืองแม่ฮ่องสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 1.
บริษัทนครฟิล์มอินเตอร์จำกัด, เชียงใหม่: ม.ป.ป.
- คณิชา รอดเรืองศรี. **รายงานการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อทางชาติพันธุ์กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน :กรณีศึกษา ชุมชนไต่บ้านเมืองปอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.**
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2542
- จ่านง อติวัฒนศิริ และ คณะ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2540.
- จารุวรรณ พรหมวัง. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยลื้อ: กรณีศึกษาบ้านทุ่งมอก อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย
ภาคีวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536.
- จิตร ภูมิศักดิ์. **ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ.** กรุงเทพฯ : ดวงกมลจำกัด. 2524

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แนวคิดการข้าราชการพันธุ์ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. 2532.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท. วันที่ 22-23 มีนาคม 2544 ณ ห้องช้างกระ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
- _____. **คนกับอัตลักษณ์ 2** ในเอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ :ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2545.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2547)
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาชนบท. 2537.
- ฉันทิชย์ ชามาตย์. การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในชุมชนศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.2542.
- ไฉน สนสกุล. การข้าราชการพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. รัฐศาสตร์ (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.
- จิรวัดณ์ นิเจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. 2528.
- ฉฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. รหัสชุมชน (The community code) พื้นที่ อัตลักษณ์ ภาพแทนความจริง และหลังสมัยใหม่. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2550.
- ฉรงค์ เส็งประชา.มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.2538.
- คณัย สิทธิเจริญ. สาระทางการศึกษาในกระบวนการส่งลงของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2535.
- คำรงค์ ฐานดี. ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. <http://www.ru.ac.th/korea/article1/article11.pdf>.(18 มกราคม 2553).

- เคโซ ไชยทัฬห. การปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ศึกษากรณี: การประกอบอาชีพนอกไร่นา กับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2539.
- ทวิช จตุรพรพฤษ.อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และกระบวนการกลายเป็นสินค้า การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).2551.
- ธงชัย สมบูรณ์. อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา. รายงานการวิจัยเสนอต่อ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2549.
- ธีระ นุชเปี่ยม. การเมืองหลังโลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจุกิจภัณฑ์และการพิมพ์.2541.
- ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยม และหลังชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.2546.
- _____.สังคมเข้มแข็ง(civil society) ในชุมชน สุภาวงศ์และยูดี ภาคการณ์ไกล, ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มติชน. 2540.
- นภาพร หะวานนท์, เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และสุรวดี ปัดไธสง. ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2543.
- นิยพรรณ(พลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ เอ็กสเปอเน็ท.2550.
- นิติ ภาวกรพันธุ์. แปลงความทรงจำ “ไต่” สร้างความเป็นไทย. ในบทความความเป็นไทย/ความเป็นไท(กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร) 2547 หน้า 6..
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พรินท์.2546.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ความท้าทายทางสังคมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. กรุงเทพฯ : นพบุรีการพิมพ์.2550.
- _____.ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2530.
- นุชนางค์ ชุมดี. การศึกษาประวัติศาสตร์แม่ฮ่องสอนท่ามกลางบริบทและการเปลี่ยนแปลง. ใน รัศมี ชูทรงเดช(บรรณาธิการ)เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง การสืบค้นและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอป่าเยาะ-ปางมะผ้า-ขุนยวม.วันที่ 1-2 สิงหาคม 2552.วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน.

- ปัญญา เทพสิงห์. ศิลปะเอเชีย. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พริน จำกัด. 2548.
- ปัทมา ชูประเสริฐ. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง
แม่ฮ่องสอนวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการวางผังเมือง สถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ประเวศ วะสี.พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม.ในโครงการเวทีวิชาการ
วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม(หน้า 4)
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.).2545.
- _____.แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสมานูภาพและวิชา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
และมูลนิธิโกมลคีมทอง.2526.
- _____.ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.2538.
- _____. การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน สุขภาวะชุมชนเป็นรากฐานของสุขภาวะทั้งมวล.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. 2549.
- _____. ประชาคมตำบล. กรุงเทพฯ : 2546.
- ปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนวิจัย. 2543.
- ปรีชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ :
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2528.
- ประเสริฐ ประดิษฐ์.เอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่องนิทานไต (อะปุมไต).ม.ป.ท.2550.
- ปราณี ศิริธร.สารัตถคติเหนือแคว้นแดนสยาม.เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก.2528.
- ผ่องพรรณ มณีรัตน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2521.
- ฝนวันจันทร์ ศรีจันทร์. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมืองประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมือง
ประวัติศาสตร์พิมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2543
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2539
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2538
- พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.
กรุงเทพฯ:รุ่งศิลป์การพิมพ์. 2524.
- พัชรินทร์ ม่วงงาม. การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ
จังหวัดปทุมธานี วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2547.
- พัทยา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2538.

- พระไพศาล วิสาโล. พลวัตของศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. วิถีชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2551.
- พรรณิดา ชันธพัทธ์. การคงอยู่ของประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่. ในอัตลักษณ์ไทใหญ่ในกระแสความเปลี่ยนแปลง. รวมบทความวิชาการในการประชุมนานาชาติ International Conference, Performing Arts, and Exhibitions on “Shan Studies” 15-17 October 2009. สถาบันเอเชียศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2554.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. เมืองโลก การบริโภค การต่อรอง สังคมวิทยาเมืองฉบับร่วมสมัย. เชียงใหม่ : โค-ยชั่น มีเดียทิม. 2552.
- มนัส สุวรรณและคณะ. รายงานการวิจัยผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีต่อวิถีชีวิตในปัจจุบัน ของประชากรในภาคเหนือ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.
- มาซาคิ โอชิยามา. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนบริเวณนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.
- เมตตา วิวัฒนานุกุล(กฤตวิทย์). การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พรีน. 2548.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ.(อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.
- ยิ่งยง ทาประเสริฐ. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) <http://www.vijai.org> (25 ตุลาคม 2552)
- ยุพิน บัวคอม. การปรับเปลี่ยนขององค์กรชุมชนอันเป็นผลมาจากการแทรกแซงจากภายนอก. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2542.
- รัชพล ป้างพิบูลย์. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของไทยทรงดำ. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2538.
- รัตนะ บัวสนธ์และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของสถาบันหลักและปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหนองห้วยาง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2541.
- เรณู อรรฐาเมศร์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชนไทใหญ่ท้องถิ่นภาคเหนือ ลุ่มน้ำแม่สาว แม่ลาว แม่กก สำนักงานกองทุนอุดหนุนการวิจัย(สกว.). 2546.

- วษพงศ์ สุขรึกษา. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้าน แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
กรณี 2 หมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.
- วัชรภรณ์ จันทร์จำ. รายงานการวิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2547.
- วัฒนธรรม, กระทรวง. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. 2550.
- วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สำนักงาน.ประวัติวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. พิมพ์ครั้งที่ 1.
เจริญวัฒนาการพิมพ์. เชียงใหม่: 2549.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ : หจก.บำรุงสาส์น.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจำนง แรกพิณิจ, รายงานการศึกษาวิจัย บทบาทของชุมชนกับการศึกษา.
เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มปท.,ม.ป.ป.
- วิลเลียม คลิฟตัน คอคค. ชนชาติไทย. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย (พิมพ์ในงาน
ฉาปนกิจศพนางยี่สุ่น ถิรวัฒน์.2547.
- วีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.2544.
- วาสนา ละอองปลิว.อัตลักษณ์แห่งชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการค้าและการ
ท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงแสน.กรุงเทพ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), 2551.
- วันดี สันติวุฒิมะธี.กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดน
ไทย-พม่ากรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2545.
- วิชัยสังคม, สถาบัน. ไทยใหญ่ ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- วิทยากร เชียงกูล, อนาคตเศรษฐกิจโลกและทางออกของไทย.กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์,2550.
_____. สถานะการศึกษาไทยปี 2550/2551 ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพ
ของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : วิถีชีวิตคอมมิวนิสต์. 2551.
- วิศิษฐ์-ณัฐพล วังวิญญู และสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์. โยงใยที่ซ่อนเร้น The Hidden Connections. พิมพ์
ครั้งที่ 3.กรุงเทพฯ : แปลนพรีนติ้งจำกัด, 2553)
- วิสุทธิ ใบไม้. ธรรมชาติกับวัฒนธรรมและสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์.กรุงเทพฯ :
จิรวัฒน์ เอกซ์เพรส.2550.

ศิลปากร, กรม. **สถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : ประชาชนจำกัด. 2539.

_____. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน**
คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัด
งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษากรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว.2542.

ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ. **ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม**. กรุงเทพฯ : มติชน. 2534.

_____. **ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย.มองอนาคตบทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยน**
ทิศทางสังคมไทย.กรุงเทพฯ : อมรินทร์ บุ๊ค เซ็นเตอร์.2538.

_____. **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง. สังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสำนักงานกบฏบ้านเกิด, 2547,

ศิริลักษณ์ กัณทศรี. **ประเพณี 12 เดือน: บทบันทึกและการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยใหญ่ใน**
อำเภอปาย-ขุนยวม-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในเอกสารประกอบการประชุม
ทางวิชาการเรื่อง การสืบค้นและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนใน
อำเภอปาย-ขุนยวม-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน . กรุงเทพฯ: สปริดเจ็ท ปริ้นติ้ง แอนด์
กราฟิก ดีไซน์.2552.

ศิริรัตน์ แอดสกุล และคณะ. **การสำรวจเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชน**
มอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. รายงานการวิจัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2542.

ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **แนวทางการพัฒนาประเด็น**
วิจัยชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษามุขม.ม.ป.ท.,2541.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ตำนานเมืองเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ 3**, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.2508.

สภาทอริกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโม(CEBEMO) ประเทศเนเธอร์แลนด์.
รายงานการวิจัย การดำรงอยู่ของชุมชนกระบวนการต่อสู้และการพัฒนา กรณีศึกษากลุ่ม
พัฒนาเขตจอมทอง ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่. ม.ป.ท.,2533.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.2523.

_____. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2541.

สุภาวศ์ จันทรวานิช. **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.

_____. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: วิ.พรินท์จำกัด.2551.

_____. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552.

- สุทัศน์ ก้นทะมา. การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2542.
- สุธิณี ยาวะประภาษ และไพฑูรย์ ปานประชา. วัฒนธรรมไทย. 10(39) : 23-25 : มีนาคม 2537.
- สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์. ประวัติศาสตร์ไทใหญ่. กรุงเทพฯ : ชีระการพิมพ์. 2544.
- สนิท สมักรการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม.
กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. 2545.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก. 2529.
- สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. “เมืองแม่ฮ่องสอนและวัดวาอารามที่สำคัญ” เอกสารจัดทำขึ้นเพื่อถวายเป็น
ข้อมูลในการเสด็จเยี่ยมจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นการส่วนพระองค์ ของสมเด็จพระเจ้า
พี่นางเธอเจ้าฟ้าทูลชนกวัฒนาวรรณ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์และคณะ, 17-18
กุมภาพันธ์ 2547, หน้า 1-8
- สถาบันวิจัยสังคม. ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2551,
สถาบันดำรงราชานุภาพ. การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีโครงการที่มีผลกระทบ
ต่อประชาชน. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง. 2539.
- สถาบันคลังสมองของชาติ. ภาพอนาคตประเทศไทย 2562. กรุงเทพฯ : ชีโน พับลิชชิ่ง. 2552.
- เสกสรรค์ สรรสพิสุทธ์. อัตลักษณ์ของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบ
เศรษฐกิจทุนนิยม : กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัด
เชียงใหม่, การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. รัฐฉาน(เมืองไต) : พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคม
การเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2546.
- สายชล สัตยานุรักษ์. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทย
และชนของชาวสยาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา. ชุมชนวิจัยชุมชน. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการ
ประเมินผลโครงการ ตามโครงการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมือง. 2545.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ :
คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ. 2546. หน้า 2-6.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. **วิธีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.). 2544.

_____. **มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร**
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).2544.

_____. **พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม.**

ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม

วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2551

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ : บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพฯ : พิสิษฐไทยออฟเซต. 2548.

_____. **ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม**.สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

<http://www.uniserv.cmu.ac.th/uniserv/km/filekm.pdf> (20 กันยายน 2552)

อนุমানราชชน,พระยา.. **วัฒนธรรมเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.2509.

อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนา : มุมมองทางมนุษยวิทยา**
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2540.

อดุลย์ วังศรีคุณ. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับ**
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
อภิमान.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา,
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2543.

อุดมลักษณ์ สุนทระกุล. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวุฒิเรีวิจัยและพัฒนาเรื่อง**
โครงการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาทางโบราณคดีของกลุ่มคนพื้นที่สูงในอำเภอขุนยวม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน, เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2550.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. **ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิด**
และข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
.2540.

Barker. Chris. **‘The Sage Dictionary of Cultural Studies’** London: SAGE Publications Ltd.,
2004: p 94.

Cohen , J.M. and Uphoff , N.T. **Rural Development Participation : Concept and Measures for**
Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee
Center for International Studies , Cornell University , 1981.

P. Schlesinger. **“Wishful Thinking: Cultural, Media and Collective Identities in Europe**

Media.” Journal of Communication 43 (Spring 1993) : 6-15.

Suwan. Manat **“Globalization and Its Impact on Ecosystems”** Journal of “Building Up

Connections and Relations between Chiang Mai and Mae Hong Son Provinces” ,

2009: pp110-115.

Woodward, Kathryn. **Identity and Difference**. London: SAGE Publications Ltd.,

1997:pp10-12.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย
- แบบสอบถามสำหรับการวิจัย
- แนวทางการสนทนากลุ่ม

แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ(Informal Interview)
การศึกษาเพื่องานวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นในด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 อาชีพ.....อยู่บ้านเลขที่.....หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....
- 1.2 สถานที่สัมภาษณ์.....
- 1.3 บทบาททางสังคม (เป็นผู้นำ หรือดำรงตำแหน่งอะไร).....

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับด้านวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่

- 2.1 ท่านมีความเชื่อต่อพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ในชุมชนอย่างไรบ้าง
- 2.2 ท่านคิดว่าความเชื่ออะไรบ้าง ที่ยังคงแสดงให้เห็นลักษณะของชาวไทใหญ่ไทใหญ่ได้
- 2.3 ท่านคิดว่าความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาปัจจุบันมีความเคร่งครัดเช่นเดียวกับอดีตอยู่หรือไม่ เพราะอะไร?
- 2.4 ท่านคิดว่าชาวไทใหญ่มีความศรัทธาเรื่องการทำบุญ เข้าวัดมากจริงหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.5 ท่านคิดว่าความเชื่อเรื่องผีกับพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง
- 2.6 การประกอบพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ให้ประโยชน์อะไรแก่ชุมชนบ้าง
- 2.7 ประเพณีประจำเดือนของชาวไทใหญ่มีอะไรบ้าง
- 2.8 ประเพณีที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากได้แก่อะไร เพราะอะไร
- 2.9 ท่านคิดว่าในการทำบุญเข้าวัดในแต่ละครั้งนั้น กิจกรรมใดที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุด
- 2.10 เมื่อท่านไปทำบุญที่วัดนั้น มีบุตรหลานหรือคนในครอบครัวไปร่วมด้วยหรือไม่

- 2.11 ปกติในชีวิตประจำวันท่านใช้ภาษาอะไรพูดกันในรอบครัว
- 2.12 ท่านใช้ภาษาไทยใหญ่ติดต่อสื่อสารกับคนภายในชุมชนหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.13 ลักษณะการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่จะนิยมอาหารประเภทใดได้แก่อะไรบ้าง
- 2.14 ท่านคิดว่าอาหารไทยใหญ่มีลักษณะพิเศษจากอาหารพื้นบ้านไทยอื่น ๆ อย่างไร
- 2.15 ท่านนำอาหารไปถวายพระที่วัดทุกวันหรือไม่ เพราะอะไร
- 2.16 โดยปกติท่านและสมาชิกภายในครอบครัวแต่งกายชุดไทยใหญ่หรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.17 ลักษณะการแต่งกายของชาวไทยใหญ่ที่ท่านเห็นว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้แก่อะไรบ้าง
- 2.18 ท่านและชาวไทยใหญ่ในชุมชน นิยมแต่งกายชุดไทยใหญ่ในโอกาสใดบ้าง
- 2.19 การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของเด็กชาวไทยใหญ่มีอะไรบ้าง
- 2.19 การละเล่นและการแสดงของผู้ใหญ่ที่มีอะไรบ้าง
- 2.20 การละเล่นและการแสดงของชาวไทยใหญ่ที่เป็นที่นิยมได้แก่อะไรบ้าง
- 2.21 การละเล่นและการแสดงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธาทางศาสนามีอะไรบ้าง
- 2.22 ศิลปหัตถกรรมของชาวไทยใหญ่ในชุมชนมีอะไรบ้าง และมีลักษณะอย่างไร
- 2.23 จิตรกรรมของชาวไทยใหญ่มีอะไรบ้างและมีลักษณะอย่างไร
- 2.24 ประติมากรรมของชาวไทยใหญ่มีอะไรบ้างและมีลักษณะอย่างไร
- 2.25 เสน่ห์ใดของชาวไทยใหญ่ในปัจจุบันยังมีการก่อสร้างอยู่หรือไม่ เพราะอะไร
- 2.26 ปัจจุบันวัดของชาวไทยใหญ่ยังมีการก่อสร้างหรือบูรณะซ่อมแซมอย่างไรบ้าง

ตอนที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

- 3.1 ท่านคิดว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนไทยใหญ่อะไรบ้าง
- 3.2 ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีอะไรบ้างที่มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม
- 3.3 ประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพารามีความสำคัญและวัตถุประสงค์อย่างไร
- 3.4 ประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพารามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไรบ้าง
- 3.5 ชาวบ้านให้ความสำคัญกับงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราอย่างไรบ้าง
- 3.6 มีกิจกรรมอะไรบ้างในงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราที่เป็นการผลิตซ้ำหรือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องทุกปี ๆ
- 3.7 มีกิจกรรมอะไรบ้างในงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราที่เป็นการผลิต

ใหม่และกิจกรรมใดที่ควรยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงและที่ควรสร้างไว้

- 3.8 ประโยชน์และความจำเป็นต่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร และมีวิธีการอย่างไรบ้าง
- 3.9 แนวทางการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนไทใหญ่ควรเป็นอย่างไร
- 3.10 การจ้างงานในกิจกรรมทางวัฒนธรรมเหมาะสมหรือไม่อย่างไรบ้าง
- 3.11 หน่วยงานใดบ้างหรือสถาบันใดที่ควรเป็นแกนหลักในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชน
- 3.12 บุคคลใดบ้างที่ควรจะมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- 3.13 ในชุมชนไทใหญ่มีกลุ่มเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือไม่/มีกลุ่มอะไรบ้าง
- 3.14 หน่วยงานภาครัฐหรือท้องถิ่นควรสนับสนุนให้เกิดการธำรงรักษาในด้านใดบ้าง
- 3.15 กิจกรรมใดบ้างที่ควรส่งเสริมในด้านคุณธรรม และจริยธรรม
- 3.16 กิจกรรมใดบ้างที่ควรมีในด้านอนุรักษ์และส่งเสริมทางวัฒนธรรมของชุมชน
- 3.17 เครือข่ายในชุมชนไทใหญ่ควรมีลักษณะอย่างไร
- 3.18 แนวโน้มในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจะเป็นอย่างไรบ้าง
- 3.19 ควรใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ช่วยในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ได้อย่างไร
- 3.20 ความคิดเห็นอื่น ๆ ในการเสนอแนะในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
สำหรับกลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนไทใหญ่ที่เป็นทางการ

เรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นการศึกษาทางวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนไทใหญ่ ที่บริหารงานเกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดกรุณาตอบแบบสอบถาม เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางการศึกษา อีกทั้งใช้ในการพัฒนาและเป็นข้อเสนอแนะในการส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรมต่อไป

แบบสอบถามนี้มี 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านกระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในมิติของบริหารงานด้านวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่

ตอนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 4 สอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย✓ลงใน□ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นให้ตามความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

1. ท่านมีอายุอยู่ในช่วงใด

☐ ต่ำกว่า 25 ปี

☐ 26-35 ปี

☐ 36-45 ปี

☐ 46-55 ปี

☐ 56 ปีขึ้นไป

2. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใด

☐ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

☐ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมือง

☐ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

☐ กำนัน

☐ ผู้ใหญ่บ้าน

☐ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด

☐ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ

☐ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3. ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

4. ชาติพันธุ์เดิมของท่าน

☐ ไทใหญ่

☐ ไทโยน(คนเมือง)

☐ ปกาเกอญอ

☐ ม้ง

☐ ลีซอ

☐ มูเซอ

☐ จีน

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ในลักษณะใด

☐ อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด

☐ อาศัยอยู่นอกพื้นที่ชุมชน

☐ อพยพจากที่อื่นเข้ามาอยู่ตามกลุ่มสมรส

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. ระดับการศึกษาของท่าน

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา/ปวช.

☐ ปวส./ปวท./อนุปริญญา

☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 กระบวนการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในมิติของบริหารงานด้านวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนไทใหญ่

(ในแต่ละหัวข้อย่อยสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อตามความเป็นจริง)

ด้านแผนงาน โครงการและงบประมาณ

1. แผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนประเภทใดที่ท่านให้ความสำคัญมาก

- ☐ งานราชพิธี และงานรัฐพิธี
- ☐ งานประเพณีได้ประจำเดือน
- ☐ งานประเพณีทั่วไปของทุกชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชน
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

2. การกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมของชุมชน ท่านทำอย่างไรบ้าง

- ☐ ให้ผู้แทนของแต่ละชุมชน เสนอโครงการแล้วพิจารณาร่วมกันในที่ประชุม
- ☐ ท่านเป็นผู้กำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณตามความเหมาะสม
- ☐ พิจารณาจากกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชุมชนที่ผ่านมา
- ☐ จากการวิเคราะห์และวางแผนของเจ้าหน้าที่
- ☐ นำเข้าที่ประชุมประจำเดือนของสภา อ.บ.ต. / สภาเทศบาล / สภา อ.บ.จ.
- ☐ มีการประชุมเป็นการเฉพาะหรือกรณีพิเศษ
- ☐ แจ้งให้ชุมชนรับทราบหลังจากพิจารณาเสร็จแล้ว
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3. กระบวนการวางแผนงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละปีท่านมีกิจกรรมใดบ้าง

- ☐ มีการจัดเตรียมข้อมูลปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมา
- ☐ มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคของปีที่ผ่านมา
- ☐ มีการวางแผน กำหนดโครงการด้านวัฒนธรรมล่วงหน้าอย่างน้อย 1 ปี
- ☐ มีการอนุมัติแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมทุกปีงบประมาณ
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4. ท่านใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชนลักษณะใด

- ☐ ไม่เป็นทางการ
- ☐ แบบเป็นทางการโดยหนังสือราชการ
- ☐ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นเสียงตามสาย สถานีวิทยุ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
ป้ายประกาศ
- ☐ ผสมผสานหลายวิธีการ ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. งบประมาณที่ได้รับตามแผนงานโครงการด้านวัฒนธรรมของชุมชนได้มาจากแหล่งใด

- ☐ งบประมาณแผ่นดิน
- ☐ งบประมาณจากเงินรายได้ของท้องถิ่น
- ☐ จากการบริจาคของชาวบ้านในชุมชน
- ☐ จากการบริจาคของชาวบ้านภายนอกชุมชน
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. งบประมาณที่ท่านสนับสนุนให้งานด้านวัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละเท่าไรของงบประมาณทั้งหมด

- ☐ ร้อยละ 3 ของงบประมาณทั้งหมด
- ☐ ร้อยละ 5 ของงบประมาณทั้งหมด
- ☐ ร้อยละ 10 ของงบประมาณทั้งหมด
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

7. ท่านสนับสนุนงบประมาณให้มีการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่อะไรบ้าง

- ☐ ประเพณีกำปมอมอ (ขึ้นปีใหม่)
- ☐ ประเพณีเข้าปรีวากรรม(เข้ากรรม)
- ☐ ประเพณีหลู้ข้าวหย่ากู่
- ☐ ประเพณีปอยส่างลอง
- ☐ ประเพณีการทำบุญขึ้นจองปีใหม่ (ปอยหางน้ำ)
- ☐ ประเพณีปอยจำดี
- ☐ ประเพณีวานปะลึก
- ☐ ประเพณีวันเข้าหว่า(เข้าพรรษา)
- ☐ ประเพณีแสนหอมโก่จา
- ☐ ประเพณีต่างหอมต่อโหลง(ถวายข้าวมธุปายาส)
- ☐ ประเพณีวันออกหว่า (ออกพรรษา)
- ☐ ประเพณีหลู้ส่างกานคำ ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ท่านสนับสนุนงบประมาณให้กับประเพณีอะไรมากที่สุด(โปรดระบุ).....

8. ท่านมีระบบการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการด้านวัฒนธรรมอย่างไร

- ☐ 1. มีการติดตาม ตรวจสอบโดยคณะกรรมการ
- ☐ 2. มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อที่ประชุมสภาท้องถิ่นปีละ 1 ครั้ง
- ☐ 3. มีการรายงานเผยแพร่ทางเอกสารประชาสัมพันธ์
- ☐ 4. มีการนำผลการติดตามตรวจสอบไปใช้ในการวางแผน

☐ 5. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

9. ท่านส่งเสริมงานด้านใดให้แก่ชุมชนไทใหญ่ 3 อันดับแรก (ให้เรียงลำดับจากความสำคัญ

โดยเขียนลำดับตัวเลขลงใน ☐)

☐ ส่งเสริมด้านการกระจายรายได้ในชุมชน

☐ ส่งเสริมด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

☐ ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

☐ ส่งเสริมด้านการเกษตร

☐ ส่งเสริมด้านการกีฬา

☐ ส่งเสริมด้านการสร้างถนนและอาคารสิ่งก่อสร้าง

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม

1. ท่านให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในการมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรมในระดับใด

☐ มากที่สุด

☐ มาก

☐ ปานกลาง

☐ น้อย

☐ น้อยที่สุด

2. ท่านมีกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมในงานด้านวัฒนธรรมให้แก่ชาวบ้านในด้านใดบ้าง

☐ วางหลักเกณฑ์ให้หน่วยงานมีระบบปรึกษาหารือกับชาวบ้าน

☐ สำรวจความต้องการของชาวบ้านก่อนกำหนดโครงการด้านวัฒนธรรม

☐ มีการตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคชาวบ้านด้านวัฒนธรรม

☐ มีการอาสาสมัครด้านวัฒนธรรมภาคชาวบ้าน

☐ มีการสร้างระบบการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านวัฒนธรรม

☐ มีการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3. ท่านมีการรับฟังความคิดเห็นหรือการให้คำปรึกษาหารือของชาวบ้านโดยวิธีใดบ้าง

☐ การสำรวจความคิดเห็น

☐ การประชุมประจำเดือน

☐ เวทีสาธารณะ

- ☐ ประชุมกลุ่มย่อย
- ☐ การสัมมนา
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4. ท่านมีรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารด้านวัฒนธรรมแก่ชาวบ้านอย่างไรบ้าง

- ☐ ประชาสัมพันธ์โดยเอกสารประจำเดือน
- ☐ ประชาสัมพันธ์ผ่านทาง Websites ขององค์กร
- ☐ ป้ายบอร์ดภายในสำนักงานและหมู่บ้าน
- ☐ เสียงตามสายภายในชุมชน
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. การกำหนดแผนงาน โครงการ งบประมาณด้านวัฒนธรรมมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่

- ☐ ไม่มีส่วนร่วมใด ๆ
- ☐ ถ้ามี มีส่วนร่วมในลักษณะใด
 - ☐ มีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง
 - ☐ มีตัวแทนชาวบ้านร่วมพิจารณาตามระเบียบวาระการประชุม
 - ☐ มีการแสดงความคิดเห็นในการประชุมทุกระดับในชุมชน
 - ☐ มีการเสนอเป็นเอกสารผ่านสมาชิกของสภาท้องถิ่น
 - ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. การกำหนดให้ชาวบ้านเป็นตัวแทนในคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม

- ☐ ไม่มีตัวแทนคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม
- ☐ มีตัวแทนชาวบ้านคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านวัฒนธรรม
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

7. ท่านเห็นว่าชาวบ้านให้ความสนใจรูปแบบการจัดงานประเพณีไทใหญ่ในลักษณะใด

- ☐ การจัดงานประเพณีไทใหญ่ที่แตกต่างไปจากเดิม
- ☐ การอนุรักษ์รูปแบบการจัดประเพณีไทใหญ่แบบดั้งเดิมให้คงอยู่
- ☐ การมุ่งเน้นสิ่งแปลกใหม่สื่อดแทรกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ
- ☐ การจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลายและทันสมัย
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

8. งานประเพณีใดที่ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมมาก

- ☐ ประเพณีกำปอ (ขึ้นปีใหม่)
- ☐ ประเพณีเข้าปรีวาสงคราม(เข้ากรรม)
- ☐ ประเพณีหลู่ข้าวห่ากู่

- ☐ ประเพณีปอยส่างลอง
- ☐ ประเพณีการทำบุญขึ้นจ่องปีใหม่ (ปอยหาน้ำ)
- ☐ ประเพณีปอยจำดี
- ☐ ประเพณีวานปะลึก
- ☐ ประเพณีวันเข้าหว่า(เข้าพรรษา)
- ☐ ประเพณีแสนหอมโก๋จา
- ☐ ประเพณีต่างหอมต่อโหลง(ถวายข้าวมธุปายาส)
- ☐ ประเพณีปอยออกหว่า (ออกพรรษา)
- ☐ ประเพณีหลู่ต่างกานคำ
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

9. ช่วงเวลาของการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านมากตามลำดับ

- ☐ ให้ความช่วยเหลือก่อนการจัดงาน
- ☐ ให้ความช่วยเหลือระหว่างการจัดงาน
- ☐ ให้ความช่วยเหลือหลังจากการจัดงาน
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- ☐ ถ้าไม่ให้ความช่วยเหลือเพราะเหตุใด.....

.....

10. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านท่านเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะใด

- ☐ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ
- ☐ ร่วมกันรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- ☐ ร่วมติดตามและประเมินผลเมื่องานเสร็จสิ้น
- ☐ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำด้วยกัน
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

11. ชาวบ้านในชุมชนวัยใดที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากตามลำดับ

(ให้เขียนมากไปหาน้อยตามลำดับด้วยตัวเลขลงใน ☐)

- ☐ อายุระหว่าง 15-20 ปี
- ☐ อายุระหว่าง 21-30 ปี
- ☐ อายุระหว่าง 31-40 ปี
- ☐ อายุระหว่าง 31-40 ปี
- ☐ อายุ 50 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 4 สอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม ให้ทำเครื่องหมาย✓ลงใน □ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพที่ปฏิบัติจริง

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง (ให้เรียงลำดับจากความสำคัญ

5 ลำดับโดยเขียนลำดับตัวเลขลงใน □)

- ☐ ชาวบ้านในชุมชนขาดความเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง
- ☐ การมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน
- ☐ การไม่เข้าร่วมประชุมของกรรมการ
- ☐ ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงาน
- ☐ งบประมาณในการจัดกิจกรรมได้รับน้อย
- ☐ ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเอง
- ☐ ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ในชุมชน
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

.....

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน (ให้เรียงลำดับความสำคัญ

5 ลำดับโดยเขียนลำดับตัวเลขลงใน □)

- ☐ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่มีน้อย
- ☐ ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเอง
- ☐ ความร่วมมือของหน่วยงานอื่นที่ตั้งอยู่ในชุมชน
- ☐ ความขัดแย้งในคณะกรรมการการจัดงาน
- ☐ การเสกสุราหรือของมีนเมาระหว่างการจัดกิจกรรม
- ☐ การทะเลาะวิวาทระหว่างการจัดกิจกรรม
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

.....

3. ปัญหาด้านวัฒนธรรมภายในชุมชนมีปัญหาด้านใดบ้าง (โปรดระบุปัญหานั้นนอกเหนือจากข้อ 1 และ ข้อ 2)

.....

.....

.....

4. ในปัจจุบันงานประเพณีที่สำคัญ มีการจ้างงานในแต่ละกิจกรรมของงานวัฒนธรรม ท่านคิดว่ามีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่

☐ ไม่เหมาะสมและไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเพราะ.....

☐ มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน เพราะ.....

5. ในปัจจุบันการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชน ควรเป็นใครในชุมชนหรือหน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ คนในชุมชนดำเนินการกันเอง

☐ ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชน

☐ หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน (อบจ.,เทศบาล,อบต.)เป็นผู้ดำเนินการ

☐ หน่วยงานวัฒนธรรม (วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอ) เป็นผู้ดำเนินการ

☐ สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

☐ อื่น ๆ

๗

(ระบุ).....

6. ในอนาคตการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับชุมชนควรเป็นใครในชุมชนหรือ

หน่วยงานใดเป็นผู้ดำเนินการ(ให้เรียงลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ โดยเขียนลำดับตัวเลขลงใน□)

☐ คนในชุมชนดำเนินการกันเอง

☐ ร่วมกันดำเนินการทั้งคนในท้องถิ่นและหน่วยงานในชุมชน

☐ หน่วยงานในท้องถิ่นในชุมชน(อบจ.,เทศบาล,อบต.)เป็นผู้ดำเนินการ

☐ หน่วยงานวัฒนธรรมเป็นผู้ดำเนินการ(วัฒนธรรมจังหวัด/ผู้ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอ)

☐ สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

7. ท่านต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนไทใหญ่

จากภาครัฐในด้านใด(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ งบประมาณด้านวัฒนธรรมโดยตรง
- ☐ ความรู้ด้านวิชาการ เช่น การจัดทำเอกสารด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านภูมิปัญญา
ด้านวัฒนธรรม ประเพณี การวิจัย เป็นต้น
- ☐ ความรู้ด้านบริหารงานวัฒนธรรม
- ☐ การส่งบุคลากรด้านวัฒนธรรมไปช่วยงานที่จะจัดขึ้น
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

8. หน่วยงานใดบ้างที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ☐ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
- ☐ องค์การบริหารส่วนตำบลใกล้เคียง (ระบุ).....
- ☐ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ☐ หน่วยงานภายในอำเภอ (ระบุ).....
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

9. กิจกรรมในงานประเพณีปอยส่างลองและงานประเพณีจองพาราที่ท่านหรือคณะกรรมการ
กำหนดขึ้นใหม่จากที่เคยทำมาในอดีตตั้งแต่เข้าดำรงตำแหน่งได้แก่(โปรดระบุในตาราง)

ประเพณีปอยส่างลอง	ประเพณีจองพารา
1.....	1.....
2.....	2.....
3.....	3.....
4.....	4.....
5.....	5.....
6.....	6.....
7.....	7.....
8.....	8.....
9.....	9.....
10.....	10.....

10.ชุมชนไทใหญ่มีการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเองในเรื่องใดบ้าง

11. จากข้อ 10 ชุมชนไทใหญ่มีวิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมของตนเองอย่างไร

- ☐ ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาในชุมชนเป็นแกนหลักในการถ่ายทอด
- ☐ ภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอด
- ☐ การจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมเป็นประจำทุกเดือน
- ☐ การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมในหมู่บ้าน
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

12. คณะกรรมการด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ควรมีองค์ประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง

.....

.....

.....

13. แนวทางในอนาคตความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ควรมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

14. ข้อคิดเห็นอื่นๆ

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือ
ในการตอบแบบสอบถาม

ประเด็นการจัดสนทนากลุ่ม
การศึกษาเพื่อการวิจัย เรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

วัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม

เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความรู้ ทักษะของ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ กลุ่มพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสและพระภิกษุที่เป็นชาวไทใหญ่ และกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ และการปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาเพื่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

1. ท่านคิดว่าปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในชุมชนไทใหญ่ในด้านใดบ้าง
2. ท่านคิดว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราได้แก่อะไรบ้าง เพราะเหตุใด
3. ท่านคิดว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวของจังหวัดมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราอย่างไรบ้างเพราะเหตุใด
4. การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ท่านคิดว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราอย่างไรบ้าง
5. นอกเหนือจากชาวไทใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราในชุมชน มีกลุ่มชาติพันธุ์เข้าร่วมได้แก่อะไรบ้าง ท่านคิดว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เป็นประโยชน์ ต่อการเปลี่ยนแปลงงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราหรือไม่ เพราะเหตุใด
6. ท่านคิดว่ากระแสโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือไม่ เพราะอะไร
7. กิจกรรมการบริจาค การประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงาน ขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่อลังการ การใช้ดนตรีสากล การแต่งกาย การจ้างแรงงานมาช่วยจัดงาน การแสดงประกอบของประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพารา ท่านเห็นว่ามีเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

8. กิจกรรมในงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราที่ท่านเห็นว่าดำเนินการเป็นปกติในทุก ๆ ปี มีกิจกรรมใหม่หรือการผลิตขึ้นใหม่ มีกิจกรรมใดบ้าง และท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร

9. กิจกรรมในงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราที่มีการจ้างงานคือกิจกรรมอะไรบ้าง และกิจกรรมที่วัยรุ่นให้ความสนใจมากที่สุดได้แก่กิจกรรมใด

10. การมีส่วนร่วมต่อการจัดงานประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราของชาวบ้านในอดีตมีลักษณะอย่างไร เช่น การเตรียมงาน การจัดงาน ความสัมพันธ์ของชาวบ้านหรือผู้ไปร่วมงาน

11. เงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้ประเพณีปอยส่างลองและประเพณีจองพาราคงอยู่ได้แก่อะไรบ้าง และท่านคิดว่ากลไกที่มีผลต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ได้แก่อะไรบ้าง (ครอบครัว ผู้อาวุโส พระ เครือญาติ ผู้นำ ฯลฯ)

12. แนวทางการบริหารจัดการด้านใดบ้างที่ท่านเห็นว่าควรจะให้ชาวบ้านในชุมชนไทใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน

13. แนวทางการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ข

- รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์
- รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball sampling

1. หมู่บ้านป๊อกกาด ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 กลุ่มพระภิกษุชาวไทยใหญ่

- 1) พระครูอนุศาสน์โสภณ อายุ 54 ปี เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอ เมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) พระอธิการเล็ก โชติปัญโญ อายุ 64 ปี เจ้าอาวาสวัดปางลื้อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) พระจิระเชษฐาโร อายุ 47 ปี พระวัดปางลื้อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

- 1) นายศรี ดวงตา อายุ 82 ปี อยู่บ้านเลขที่ 28/2 หมู่บ้านปางลื้อ ตำบลจองคำ อำเภอ เมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นางเทพินทร์ พงษ์วดี อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 24/1 หมู่บ้านป๊อกกาด ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) นายสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ อายุ 64 ปี

1.3 กลุ่มชาวบ้านไทยใหญ่

- 1) นายทองดี กิตติพันธ์ อายุ 77 ปี อยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่บ้านป๊อกกาด ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นายสมักร ศรีพนาคุณชัย อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่บ้านป๊อกกาด ตำบล จองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) ดร. จรูญ คำนวนตา เจ้าของสถานประกอบการธุรกิจโรงแรมพานอรามา

2. หมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.1 กลุ่มพระภิกษุชาวไทยใหญ่

- 1) พระครูอนุยุตสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) พระจิ่งนะจารุขัมโม อายุ 73 ปี วัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) พระพักโชติปาโล อายุ 58 ปี วัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

- 1) นายสมักร สุขศรี อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 28/2 บ้านทุ่งกงมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นายนิทัศน์ คำบุญ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 31/1 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3 กลุ่มชาวบ้านไทใหญ่

- 1) นายคำทอง บุญทวง อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 244 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นายเสน่ห์ คำแสง อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) นายมังกร กันลักษณะ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 30/4 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. หมู่บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.1 กลุ่มพระภิกษุชาวไทใหญ่

- 1) พระครูอนุสิทธิธรรมคุณ อายุ 81 ปี เจ้าอาวาสวัดหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) พระอินตา อายุ 40 ปี วัดหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

- 1) นางสาวภัทรานิษฐ์ ลีนคำ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 154/1 บ้านบ้านยอด ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 2 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553
- 2) นายมูลเหล้า อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 120 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) นายจำโย่น ช่างประดิษฐ์ อายุ 81 ปี อยู่บ้านเลขที่ 98 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 4) นายหม่องแข่ง มีอุดมการณ์ อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 27 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 5) นางหอมไกล ลำมณี อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 90 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.3 กลุ่มชาวบ้านไทใหญ่

- 1) นางมูลศรี การณ์อยู่มา อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 90 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นางกึ่ง คึ่งคำ อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 105 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) นายสมจิตต์ นามณี อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 144 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 4) นายอ่อน ไพร์หัดกุล อายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 5) นายสมศักดิ์ วัฒนคำ อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 90 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 6) นายศุภชัย ทิพย์กมลวรรณ อายุ 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 83 บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 กลุ่มพระภิกษุชาวไทใหญ่

- 1) พระครูอนุกุล กัลยาณพจน์ อายุ 46 ปี วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) พระปัญญาธโช อายุ 70 ปี อาชีพ วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) พระปาน ปัญญาทโร อายุ 77 ปี วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

- 1) นายจอหลัง รุ่งฟ้าสว่าง อายุ 57 ปี อยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) นางจันทร์นิพา ทองคำ อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3) นายชัยเดช สุทินกรณ อายุ 41 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4) นางไวยากรณ์ แสงศรีจันทร์ อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 81 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5) นางตอง ช่างเหล็ก อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3 กลุ่มชาวบ้านไทใหญ่

1) นายชัยเดช สุทธิภรณ์ อายุ 41 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) นายแห่น เมืองนำโชค อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 63 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) นางจันทร์นิพา ทองคำ อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4) นางพา ชัยสถาพร อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 84/2 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5) นายผิว กอหลิ่ง อายุ 47 ปี อยู่บ้านเลขที่ 38 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

6) นางอรณา ช่างเหล็ก อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 48/2 หมู่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.1 กลุ่มพระภิกษุไทใหญ่

1) พระครูอนุวัตรสมณคุณ อายุ 47 ปี จำพรรษาตำบลเมืองปอน วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) พระอธิการอินคาอินทปัญญาชัยชนะ อายุ 78 ปี วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.2 กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

1) นายรัช วารินทร์ อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 145 หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) นายศักดิ์ศิริ เดชเจริญ อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 47 หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) นางเล็ก เศรษฐเจริญ อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 41 หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.3 กลุ่มชาวบ้านไทใหญ่

1) นายบุญฤกษ์ นิลละอ่อง อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 4/2 หมู่บ้านหางปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) นางใส นิลละอ่อง อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 11 หมู่บ้านหางปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) นายส่วยละ สวสสม อายุ 87 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7/3 หมู่บ้านหางปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่องานวิจัย
เรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ ณ วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 วันที่ 19 สิงหาคม 2553 เวลา 18.00-20.00 น.

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
1	พระครูพิศิษฐ์พรหมคุณ	70	วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
2	พระครูอนุกูลกัลยาณพจน์	47	วัดต่อแพ ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
3	นายจิ่ง รักธรรม	78	91/1 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
4	นายคำโหยง สังทอง	74	73/1 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
5	นางบัวพลอย นุชสุวรรณ	49	100/2 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
6	นายชัยเดช สุทินกรณ	41	34 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
7	นายชนะสิทธิ์ เนื่อนวลจันทร์	38	4 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
8	นางแสงทอง เนื่อนวลจันทร์	38	48 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
9	นายหม่องหนี เมืองนำโชค	46	63 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
10	นายจายคำ ตุ่มสุวรรณ	67	88 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
11	นายสุภชัย สอนสุภาพ	53	อบต.แม่เงา อ.ขุนยวม
12	นายวงษ์ษา พума	46	6/1 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
13	นายจรัส สุวรรณคีมาตย์	25	72/1 หมู่ 8 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
14	นายศราวุฒิ เปลียนทองแดง	19	34/2 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
15	นางจันทร์นิพา ทองคำ	52	59 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม
16	นายบุญฉัตร พรธมนบุตร	54	81/1 หมู่ 1 ตำบลแม่เงา อ.ขุนยวม

ชุมชนไทใหญ่บ้านเมืองปอน ณ วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 วันที่ 15 กันยายน 2553 เวลา 18.00-20.00 น.

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
1	พระครูอนุกูตธรรมคุณ	47	วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
2	พระครูอนุกูตสังฆกิจ	45	วัดปางหมู ตำบลปางหมู อ.เมือง
3	พระประเสริฐ เลิศขจร	64	วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
4	นางศรีพรรณ คงมณี	45	47 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
5	นางนวลลอ อรุณสุวรรณ	60	3/1 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
6	นางจรรุวรรณ เลิศขจร	40	85 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
7	นางอรอุมา สุนันท์	27	72 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
8	น.ส.สุภาภรณ์ ศรีสุนันทา	22	44/1 หมู่ 2 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
9	น.ส.วันเพ็ญ จันทรคุณ	27	44 หมู่ 2 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
10	นายสุวิทย์ วารินทร์	43	23 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
11	นายเลิศจาย คงมณี	48	47 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
12	นายแหลงคำ คงมณี	76	47 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
13	นายทุน จองเอือน	69	68 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
14	นายสม ใต้รัมย์ทิพย์	77	144 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
15	นางจันทร์เพ็ญ เทียมอ้าย	51	46 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม
16	นางอารีย์ เลิศขจร	56	82 หมู่ 1 ตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม

ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่ ณ วัดหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2553 เวลา 18.00-20.00 น.

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
1	พระครูอนุสนธิธรรมกิต	49	วัดหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
2	นายส่วย รินคำ	75	101 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
3	นายหม่องแข่ง มีอุดมการณ์	77	27 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
4	นายสร ไตรตันนิธิกุล	73	5 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
5	นายสมศักดิ์ ณ มาดคำ	46	114 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
6	นายจำ กาญจนานภากร	83	16 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
8	นายวิสิทธิ์ ไตรตันนิธิกุล	43	5 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
9	นายสมพร ฝัฬาแสงคำ	52	79 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง
10	นายสมจิต น้ามณี	60	144 หมู่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อ.เมือง

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ชุมชนไทใหญ่ป้อกกาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ใช้วิธีการพูดคุยสนทนากลุ่มเล็ก 2-3 รูป/คน

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
1	พระครูอนุศาสน์โสภณ	54	เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
2	ดร.จรรยา คำวนตา	67	โรงแรมพานอรามา ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
3	นายศรี ดวงตา	82	28/2 บ้านปางลื้อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
4	นางเทพินทร์ พงษ์วดี	59	24/1 ป้อกกาด ตำบลจองคำ อำเภอเมือง
5	นายสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ	63	ไม่ระบุ
6	นายโยธิน บุญเฉลย	50	วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

ชุมชนไทใหญ่บ้านปางหมู ณ วัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 22 สิงหาคม 2554 เวลา 18.00-20.00 น.

ที่	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ที่อยู่
1	พระครูอนุตตสังฆกิจ	45	เจ้าอาวาสวัดปางหมู ต.ปางหมู อ.เมือง
2	พระจิ่งนจาร์ธัมโม	73	วัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
3	พระพโยกโชติปาโล	58	วัดปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
4	นายนิทัศน์ คำบุญ	56	31/1 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
5	นายคำทอง บุญทวง	60	244 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
6	นายมังกร กันลักษ์	63	30/4 บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
8	นางสาวพุทธชาด ยมกิจ	28	ไม่ระบุที่อยู่

ภาคผนวก ค

- ภาพประกอบระหว่างการเก็บข้อมูล

ภาพประกอบระหว่างการเก็บข้อมูล

การสนทนากลุ่มชาวบ้านชุมชนไทใหญ่บ้านเมืองปอน ณ วัดเมืองปอน
อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2553

การสนทนากลุ่มชาวบ้านชุมชนไทใหญ่บ้านต่อแพ ณ วัดต่อแพ
อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2553

ภาพประกอบระหว่างการเก็บข้อมูล

วัดหมอกจำแป่ ในชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

งานประเพณีปอยส่างลอง ที่ชุมชนไทใหญ่บ้านหมอกจำแป่
ประจำปี 2552

ภาพประกอบระหว่างการเก็บข้อมูล

ประเพณีวันออกหว่า(วันออกพรรษา) แห่งองพารา ประจำปี 2553
ของชุมชนไทใหญ่ป้อกคาด อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

วิถีชีวิตยามเช้าของชาวไทใหญ่ บ้านเมืองปอน ต.เมืองปอน
อ.ขุนขวม จ.แม่ฮ่องสอน

แผ่นพับประชาสัมพันธ์ขอเชิญเที่ยวงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด
ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน พื้นที่การวิจัยชุมชนไทใหญ่ป้อกกาด

[illegible]

ภาคผนวก ง

- ประวัติปอยต่างลง
- ประเพณีวันออกหัวหรือปอยเหลินสิบเอ็ด
- สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ประเพณีปอยส่างลอง*

1. ประวัติปอยส่างลอง

คำว่า “ปอยส่างลอง” เป็นภาษาไทยใหญ่เกิดจากคำ 3 คำ มาสมากัน คือ คำว่า “ปอย” แปลว่า “งาน” คำว่า “ส่าง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “สาง” หรือ “ขุนสาง” หมายถึงพระพรหม ในหนังสือธรรมะของชาวไทใหญ่กล่าวถึงว่า “พระคณิตพรหมได้ถวายจิ๋วแก่เจ้าชายสิทธัตถะ ณ ริมฝั่งแม่น้ำอนา เมื่อคราวที่หนีออกไปบวช” อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า “ส่าง” มาจากคำว่า “เจ้าส่าง” หมายถึงสามเณร ส่วนคำว่า “ลอง” มาจากคำว่า “อลอง” แปลว่า พระโพธิสัตว์ หรือหน่อพุทธางกูร ดังนั้นงาน “ปอยส่างลอง” ก็คืองานบวชลูกแก้วของชาวล้านนาตนเอง ประวัติความเป็นมา ส่างลองมีความหมาย 2 นัย ดังนี้

นัยที่หนึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ส่าง” หมายถึง เจ้าส่าง คือสามเณรในภาษาไทย กับคำว่า “ลอง” หรือ “อลอง” หมายถึงหน่อกษัตริย์หรือผู้ที่เตรียมจะเป็นส่างลองคือผู้ที่เตรียมจะเป็นสามเณรการเป็นส่างลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นส่างลองจะปฏิบัติเสมือนการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ เป็นความเชื่อตามวรรณกรรมไทใหญ่เรื่องอะหน่าก้าดะหว่างซึ่งกล่าวถึงพระเจ้า อะจ่าดะชาดมังจี (อชาตศัตรู)หลังจากที่ได้สำนึกผิดในการทำปิตุฆาตโดยหลงผิดไปร่วมมือกับพระเทวทัตทำบาปหนักต่าง ๆ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าทำอย่างไรจะได้เป็นเหล่ากอของพระพุทธเจ้าก็เ็นอลองพญา (หน่อพุทธางกูร) พระพุทธองค์ทรงตอบว่าต้องนำบุตรชายเข้าบวชในศาสนา จึงได้นำเจ้าชายอะจิกตะมังชา (อชิตกุมาร) พระราชโอรสของพระองค์เข้าบรรพชาเป็นสามเณรและทรงมีพุทธทำนายว่าอชิตสามเณรจะมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรยโดยพระพุทธเจ้าแห่งภัทรกัปนี้วรรณกรรมฉบับนี้แต่งเมื่อประมาณ 100 ปีเศษ โดยพระอุ่ก่าวิจิงด่า วัดสบตุ้ง เมืองต้งจังหวัดจ้อกแมประเทศพม่าและพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2508

นัยที่สอง ถือตามความในวรรณกรรมได้เรื่อง “อาหนันด่าตองป่าน” หรือ เรื่องการทูลถามของพระอานนท์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีเศษโดยพระสุหนันด่า บ้านกุนอ้อ จังหวัดจ้อกแมประเทศพม่า กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องเหล่านั้นมีอยู่เรื่องหนึ่งที่

* สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : เจริญวัฒนาการพิมพ์. 2549.

ทูลถามเกี่ยวกับการเป็นช่างลงว่ามีอันใดสงฆ์มากน้อยอย่างไรและพระพุทธรูปเจ้าทรงชี้แจงว่า ถ้านำบุตรของตนบวชจะได้สวรรค์สมบัติเป็นเวลา 8 ก่าผ่า (กัลป์) ถ้าวรับเป็นพ่อขำแม่ขำ (พ่อแม่อุปถัมภ์) จะได้อันใดสงฆ์ 4 ก่าผ่า (กัลป์) และวรรณกรรมดังกล่าวได้บรรยายเรื่องราวช่างลงไว้ว่า ในอดีตบรรดากษัตริย์และเศรษฐีคหบดีได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานปอยช่างลงขึ้น บังเอิญมีบุตรชายของหญิงหม้ายคนหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์และมีศรัทธาอยากบรรพชาแต่ไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะเป็นเจ้าภาพบวชด้วยบุญบารมีและแรงศรัทธาของบุตรชาย ได้บันดาลให้พระอินทร์เกิดเมตตาจึงเสด็จมา นำไปพยาบาลให้อาบน้ำเงินน้ำทองขัดสีจนผิวพรรณสัวยาวไกลต่าง ๆ กลายเป็นกุมารที่มีรูปร่างสวยงาม และขุนนาง(พระพรหม)ได้ลงมาอบขง (ปานกุม) และสร้อยสังวาล (ลอบ) ให้พร้อมทั้งรับภาระเป็นพ่อขำ (พ่ออุปถัมภ์) ในการจัดงานปอยช่างลงครั้งนั้นบุตรชายหญิงหม้ายได้เป็นลูกขำ (ลูกอุปถัมภ์) ของขุนนาง (พระพรหม) จึงเรียกกุลบุตรที่ได้รับการยกย่องในช่วงก่อนบรรพชาว่า “ช่างลง” หรือ “ช่างลง” คือลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ากุลบุตรที่จะได้เป็นช่างลงนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาสได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อกษัตริย์หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา

ประเพณีปอยช่างลงเกิดจากศรัทธายึดมั่นในบรรพพุทธานุชาตอย่างมั่นคงของชาวไทยใหญ่ซึ่งถือว่าการที่กุลบุตรสามารถอุทิศตนบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนาเป็นผู้มีบุญอันยิ่งใหญ่ เจ้าภาพจะยอมเสียสละ สิ่งของ เงิน ทอง อันเป็นโลกียทรัพย์ภายนอกเท่าไรก็ได้เพื่อสนับสนุนให้กุลบุตรได้มีโอกาสพบกับอริยทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา คือ การบรรพชา เสียสละ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขมุ่งดำเนินตามอริยมรรคเส้นทางไปสู่พระนิพพาน เป็นการเลียนแบบเหตุการณ์ตามพุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระประยูรญาติวันหนึ่งพระนางพิมพาถือโอกาสที่ปลอดโปร่งแต่งองค์ทรงเครื่องให้พระราหุลกุมารและส่งไป ขอราชสมบัติจากพระพุทธองค์ เมื่อได้รับคำขอร้องจากราหุลกุมารแทนที่จะพระราชทานราชสมบัติให้พระพุทธองค์ทรงดำริว่าราชสมบัติอันเป็นโลกียทรัพย์นี้ไม่จริงควรที่เราจะพระราชทาน อริยทรัพย์อันยั่งยืนดีกว่าแล้วทรงรับสั่งให้บรรพชาราหุลกุมารเป็นสามเณรแทน

ในอดีตที่ผ่านมาการจัดงานปอยช่างลงใช้เวลานานประมาณ 7-15 วัน ในการจัดงานปอยช่างลงต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากทำให้ผู้ที่มิฐานะยากจนไม่สามารถจะจัดงานปอยช่างลงได้ ส่วนผู้มีฐานะดีที่แต่ไม่มีบุตรชายหรือมีแต่บุตรชายไม่ต้องการบวช ทำให้เกิดการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขึ้น กล่าวคือผู้ที่มิฐานะยากจนที่ต้องการให้บุตรชายช่างลงจะมอบบุตรของตนแก่ผู้ที่มีฐานะซึ่งต้องการจัดงานปอยช่างลงแต่ไม่มีบุตรชาย การมอบในลักษณะนี้ ผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพบวชจะต้องยอมรับหน้าที่เป็นบิดามารดาคนที่สองของผู้ที่ซึ่งตนรับบวช จะให้ความ

อุปถัมภ์คำจุนในขณะที่บวชและหลังจากสึกแล้วด้วย บางรายถึงกับมอบมรดกให้เหมือนกับเป็นบุตรคนหนึ่งทีเดียว ผู้ที่ได้บวชลักษณะนี้จะเรียกผู้ที่เป็นเจ้าภาพบวชให้ตนว่า “พ่อ – แม่” หรือ “พ่อข่าม แม่ข่าม” คำว่า “ข่าม” แปลว่ารับรอง หรือรับการอุปถัมภ์ ในอดีต “พ่อข่าม แม่ข่าม” หรือผู้ที่รับอุปถัมภ์บรรพชาสามเณรจะได้รับการยกย่องยอมรับนับถือในสังคมเป็นอย่างมาก โดยจะได้รับการยกย่องและเรียกค่าน้ำว่า “พ่อสา่ง แม่สา่ง” ส่วนผู้ที่รับอุปถัมภ์อุปสมบทพระภิกษุจะได้รับการยกย่องและเรียกค่าน้ำว่า “พ่อจาง แม่จาง” ผู้ที่ผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้วเมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “สา่ง” สำหรับผู้ที่ผ่านการอุปสมบทเป็นภิกษุ เมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “ทา” หรือ “หนาน” นาน้ำชื่อ

2. ประเภทของการบวชสา่งลอง

วิธีจัดงานบวชเณรของชาวไทยใหญ่นั้นมีวิธีการบวช 2 วิธีคือแบบที่เรียกว่า “ข่ามคิบ” และแบบที่เรียกว่า “ข่ามสา่งลอง”

1. แบบ “ข่ามคิบ” เป็นวิธีการง่ายๆ และประหยัดไม่ต้องใช้เวลาในการเตรียมงานและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก วิธีการคือเมื่อตกลงว่าจะนำเด็กมาบรรพชาเป็นสามเณรแล้วพ่อแม่ก็จะโกนผมหรือนำเด็กไปโกนผมที่วัด แล้วพระจะทำพิธีบรรพชาเป็นเณรให้เลย

2. แบบ “ข่ามสา่งลอง” เป็นพิธีที่ต้องเตรียมงานกันนานมีค่าใช้จ่ายสูงใช้เวลาจัดงาน 3-5 วัน มีการเชิญผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมาก และมีขั้นตอนมากมายคือหลังจากเตรียมงานแล้วก็นำเด็กมาโกนผมแล้วแต่งตัวเป็น “สา่งลอง” หรือลูกแก้วแห่ไปขอขมาตามที่ต่างๆ แห่เครื่องไทยทานจากบ้านไปสู่วัด แห่สา่งลองจากบ้านไปทำพิธีขอบรรพชาที่วัดและมีการเฉลิมฉลองที่วัดหรือที่บ้านอีก 1 วัน จึงเสร็จพิธีแต่แบบ “สา่งลอง” นี้เป็นที่นิยมจัดกันมากถือกันว่าเป็นบุญกุศลของผู้จัดและเป็นสง่าราศีแก่หมู่บ้านและท้องถิ่นด้วย

เด็ก ๆ ที่จะเตรียมตัวโกนผมแล้วแต่งตัวเป็น “สา่งลอง”

3. ขั้นตอนการบวชปอยสา่งลอง

การบวชปอยสา่งลองมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สา่งลองกล่าวคำขอมาพระสงฆ์ ขั้นตอนที่ 2 สา่งลองกล่าวคำขอบรรพชา
ขั้นตอนที่ 3 เปลี่ยนชุดสา่งลองเป็นสามเณร ขั้นตอนที่ 4 สามเณรรับศีล 10 และขั้นตอนที่ 5 สามเณร
รับพรจากพระสงฆ์

4. อุปกรณ์และเครื่องใช้ในพิธีบวชสา่งลอง

เครื่องอุปโภคของอลอง ประกอบด้วยเครื่องสูงต่าง ๆ ดังนี้

4.1. ทิคำ คือร่มขนาดใหญ่ทำด้วยกระดาษหนาลงรักปิดทอง มีคันถ้อยาวขนาดถือแล้วเลย
ศีรษะอยู่ที่คอของอีกคนหนึ่ง ใช้กันเป็นร่มบังแดดต่างจักร คำว่า “ทิ” แปลว่า ร่ม “คำ” คือ ทองคำ ที่
คำ ก็คือ ร่มทองคำนั่นเอง

4.2. น้ำเต้า หรือคนโท ใส่ น้ำดื่มสำหรับอลอง

4.3. พานหมาก เครื่องเสริยศอลอง บรรจุหมาก พลุ บุหรี่ ไม้ขีด เมียง

4.4. พรหม ใช้ปูให้ออลองนั่ง

4.5. หมอน ใช้สำหรับอลองนั่งอิงพักผ่อน ใช้คู่กับพรหม

5. บริวารอลอง

เนื่องจากสา่งลองมีฐานะเปรียบเสมือนเปรียบเสมือนเป็นอลอง(กษัตริย์) จึงต้องมีบริวาร
คอยปรนนิบัติรับใช้ตามสมควรเรียกว่าบริวารอลอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1. ผู้ที่ทำหน้าที่แต่งตัวมี 2 คน ทำหน้าที่แต่งหน้า และแต่งตัวให้ออลอง

5.2. ผู้ที่ทำหน้าที่ให้ออลองขี่ค่อมี่ 2-3 คน มีหน้าที่ให้ออลองขี่คอพาไปในที่ต่าง ๆ แต่กรณี
ถ้าเป็นจางลอง (ผู้ที่เตรียมบวชเป็นภิกษุ ซึ่งมีอายุ 21 ปี ขึ้นไป มีน้ำหนักตัวมาก) จะใช้ม้าหรือช้าง
ประดับตกแต่งเป็นพาหนะก็ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นม้า

5.3. ผู้ถือ น้ำเต้า

5.4. ผู้ถือพานหมาก

5.5. ผู้ถือที่ค้ำมีหลายคนสับเปลี่ยนกัน

5.6. ผู้ถือพรหมและหมอน

5.7. คณะดนตรีชุดกลองก้นยาว (ประกอบด้วยกลองหน้าเดี่ยวยาวประมาณวาเศษ ฆ้อง
ขนาดใหญ่ 1 ใบ ขนาดกลาง 1 ใบ ขนาดเล็ก 1 ใบ ฉาบขนาดกลาง 1 คู่ ดีให้จังหวะการฟ้อนรำของ
คนที่เป่าพาหนะ ออลองหรือเป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่ามียอลองมาหรือบรรเลงเข้าขบวนแห่ไทยธรรม
คณะดนตรีชุดนี้มีประมาณ 5-6 คน สับเปลี่ยนกันบรรเลงเครื่องดนตรีชิ้นต่าง ๆ)

การจัดงาน “ปอยส่างลอง” ในอดีตนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มากไม่มีงานอื่นใดในรอบปีที่จะมาเทียบได้ ใช้เวลาเตรียมงานกันเป็นแรมเดือน มีการบอกกล่าวไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ให้ได้ทราบก่อนล่วงหน้า เพื่อป้องกันไม่ให้แต่ละหมู่บ้านจัดตรงกัน และเพื่อที่จะให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลได้รับทราบข่าวล่วงหน้า ช่วงระยะเวลาในการจัดงานปอยส่างลอง นิยมจัดในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน ซึ่งเป็นช่วงปิดภาคเรียนและว่างเว้นจากการทำนา มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าไม่ตกสะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่กัน พ่อแม่เด็กเมื่อตกลงที่จะให้บุตรของตนไปบวชเป็นสามเณรก็จะนำบุตรและคนที่จะบวชไปฝากฝังให้เจ้าอาวาสอบรมสั่งสอน หักให้ทองจำค่าขอบรรพชา ทำให้ศีลให้พร ก่อนจะจัดงานประมาณ 7-10 วัน จากนั้นก็จะเชิญผู้ที่จะร่วมในการจัดงานปอยส่างลองมาประชุมปรึกษาหารือกันว่าใครจะรับเป็นเจ้าภาพใหญ่ “ตะกำโหลง” ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะดี หรือผู้ที่ได้รับการยกย่องในหมู่บ้านนั้น จะจัดงานกี่วัน ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าอาหารที่จะเลี้ยงผู้ร่วมงาน ค่าเครื่องไทยธรรม ค่าต้นตะเป้ซ่า (ต้นกัลปพฤกษ์) จำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่จะนิมนต์มารับเครื่องไทยธรรม จำนวนแขกที่จะเชิญมาร่วมงานการข่มสิ่งของเครื่องใช้ ค่ารางวัล “ตะแปส่างลอง” (พี่เลี้ยงส่างลอง) ค่าเจ้ามือ (ผู้รับผิดชอบในการปรุงอาหารเลี้ยงผู้ร่วมงาน) ฯลฯ เมื่อตกลงกันได้แล้วก็เชิญตะแปส่างลองมาอธิบายหน้าที่การงานให้รับผิดชอบเป็นองค์ ๆ ไป ตะแปส่างลองนั้นมีหน้าที่ดูแลส่างลองตั้งแต่การอาบน้ำ ผัดหน้าทาแป้ง เขียนคิ้วเกล้ามวยผม แต่งองค์ทรงเครื่อง ดูแลในเรื่องอาหารการกิน และให้ส่างลองจ้คอไปในที่ต่าง ๆ ตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้ายของงาน โดยเฉพาะวันสุดท้ายจะต้องคอยดูแลไม่ให้คลาดจากสายตาเพราะมักจะมีการแอบนำเอาส่างลองไปหลบซ่อนไว้ไม่ให้บรรพชา เมื่อครั้นเจ้าภาพจะต้องนำ “อะซุ” คือรางวัลไปมอบให้จึงจะได้ส่างลองกลับมาบรรพชาเป็นสามเณรต่อไป

ประเพณีการเชิญแขกมาร่วมงานปอยส่างลองในสมัยก่อน จะมีญาติพี่น้องที่เป็นหนุ่ม ๆ สาว ๆ บ้านใกล้เคียงเจ้าภาพมาช่วยกันเชิญแขก แต่เดิมจะใช้วิธี “ตักห่อเน่ง” (เมี่ยง) คือนำเมี่ยงที่นิยมกินกันนำมาห่อด้วยใบตองอย่างสวยงาม ให้หนุ่มสาวนำ “ห่อเน่ง” ไปมอบให้เจ้าของบ้านที่จะเชิญมาร่วมงานโดยบอกรายละเอียดการจัดงานให้ทราบว่าใครเป็นเจ้าภาพจัดงานปอยส่างลอง จำนวนกี่องค์จะรับส่างลองวันไหน แห่โคห่อวันไหน และทำพิธีบรรพชาวันไหน ฯลฯ ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนไปใช้เทียนไขแทนเรียกว่า “ตักเต็น” (บอกเทียน) การให้หนุ่มสาวไปบอกเทียนหรือ ตักเต็นนั้นเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งคือ เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน อีกประการหนึ่งการบอกบุญในต่างหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปหนุ่มสาวจึงเหมาะสมที่จะทำหน้าที่นี้ ส่วนการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุจะนำกระสวยดอกไม้รูปเทียนไปนิมนต์พระตามวัดที่ศรัทธา

6. ขั้นตอนในการจัดงาน มีขั้นตอนโดยสรุป ดังนี้

6.1 ขั้นเตรียมงาน ก่อนถึงวันพิธีประมาณครึ่งเดือนถึง 3 เดือน ขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่จะจัด ถ้าเป็นงานใหญ่บวชหลายรูป ต้องเตรียมงานนาน หากบวชรูปเดียวใช้เวลาเตรียมงานเพียง 7-15 วัน ก็พอ งานที่จะจัดเตรียม ประกอบด้วย

1) เตรียมข้าวแตก หรือข้าวตอก ถือนำข้าวเปลือกเหนียวมาคั่วในหม้อดินให้แตกเป็นช่อคล้าย ๆ ข้าวโพดคั่ว เพื่อใช้เป็นเครื่องสักการะในพิธีบรรพชาอุปสมบท และนำไปคลุกกับน้ำอ้อย เชื่อมปั้นเป็นก้อนโต กว่าลูกเทนนิสเล็กน้อย เรียกว่า “ข้าวแตกปั้น” และทำ “ข้าวพองต่อ” ถือนำแป้งมาคลุกเคล้ากันนวดทำเป็นแผ่น ๆ ตัดให้กว้างยาวประมาณนิ้วคูณนิ้ว นำไปตากแห้งแล้วนำมาทอดและฉาบน้ำอ้อยสำหรับเป็นของหวานและไทยธรรม วิธีจัดเตรียมข้าวแตก เจ้าภาพจะเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้ครบ แล้วเชิญสาว ๆ หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง มาช่วยกันคั่วข้าวแตกในเวลา กลางคืนหลังจากเลิกประกอบอาชีพประจำวันแล้ว สาว ๆ จะมาช่วยคั่วข้าวแตกเป็นกลุ่ม ๆ พวกหนุ่ม ๆ ก็จะมาจับสาวและช่วยงานคั่วข้าวแตกไปด้วย โดยเฉพาะงานหนักหรือเสี่ยงภัย เช่น แบกข้าวสาร แบกฟืน ยกภาชนะร้อน ๆ ลงจากเตา ฯลฯ จะจัดทำอย่างนี้ทุกคืนหรือตามโอกาสไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ปริมาณข้าวแตกเพียงพอที่จะใช้ในงานแต่ละคืนจะคั่วไปจนถึงเวลา 22.00-23.00 น.

2) เตรียมบุหรี่ บุหรี่มี 2 ชนิด คือ ยาคูนกับขี้โย ยาคูนมวนจากยาสูบพื้นเมืองด้วยใบตองกล้วยอบแห้ง หรือโยกาบคันหมาก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตรยาว 6 เซนติเมตร ส่วนบุหรี่ขี้โยมวนจากยาสูบผสมไม้ไคร้สับ หรือเปลือกฝักมะขามคลุกน้ำอ้อยและน้ำมะขามเปียกตากแห้ง เป็นบุหรี่รสจัดสำหรับผู้หญิงสูบ เมื่อมวนเสร็จแล้ว จะมีขนาดยาวประมาณ 15 ซม. ด้านปลายที่จุดไฟจะสอบแหลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตรด้านโคนสำหรับสูบมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 เซนติเมตรด้านโคนนี้จะกรองด้วยเส้นใยจากาบมะพร้าวหรือเปลือกข้าวโพดพันด้วยกระดาษสีกว้าง 1 ซม. จะต้องเตรียมมวนบุหรี่ไว้เป็นจำนวนพัน ๆ มวน เพื่อใช้ในการต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน และเป็นเครื่องไทยธรรม วิธีเตรียมทำเช่นนี้ ทำเช่นเดียวกับการเตรียมแตก ปัจจุบันภาระการเตรียมบุหรี่จะน้อยลง เพราะมีบุหรี่ของโรงงานยาสูบ จำหน่าย แต่บางหมู่บ้านก็ยัง จัดเตรียมกันอยู่เพราะบุหรี่ของโรงงานยาสูบ มีราคาแพง

3) เครื่องไทยธรรมและอัฐบริวาร เมื่อใกล้ถึงกำหนดเวลาพิธีประมาณ 7 วัน มีการเตรียมตกแต่งเครื่องไทยธรรมและอัฐบริวาร เช่น ทำต้นปักข้าวแตก โดยนำข้าวแตกมาห่อด้วยกระดาษสาผูกติดกับธงสามเหลี่ยมเป็นช่อ ๆ แล้วนำไปผูกไขว้เป็นคู่ ๆ ติดกับลำไม้ไผ่ หรือไม้รวกยาวประมาณ 5-6 เมตร ห่อข้าวแตกนี้จะนำมาแจกผู้เข้าร่วมพิธีในวันสุดท้าย เพื่อใช้เป็นเครื่องสักการะต่างดอกไม้ รูปเทียนสำหรับอัฐบริวาร เช่น บาตร จีวร เสื้อ หมอน ผ้าห่ม จาน ช้อน เครื่องกรองน้ำ มิดโคน ฯลฯ นำมาตกแต่งด้วยไหมพรมถักตารางสีเหลี่ยมเล็ก ๆ เป็นพื้นหุ้มอุปกรณ์

เหล่านั้น นำไปผูกติดกับไม้คานยาวประมาณ 3 เมตร เพื่อสะดวกในการให้คนหามนำเข้าขบวนแห่ในวันพิธีแห่เครื่องไทยธรรม

4) เตรียมสถานที่ ยิ่งเป็นงานใหญ่ก็ยิ่งต้องมีสถานที่มาก เช่น ที่พักอลองบริเวณวัดที่ใช้เป็นสถานที่รับแขก สถานที่รับประทานอาหาร โรงครัว เป็นต้น บางครั้งต้องสร้างปะรำขึ้นอีกต่างหากจากอาคารที่มีอยู่ ปะรำเหล่านี้เป็นปะรำชั่วคราวทำด้วยโครงไม้ไผ่ มุงใบตองตึง (พลวง)

5) อุปกรณ์อื่นๆ เจ้าภาพจะต้องเตรียมเครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องครัว หม้อ เตา งาน ถาด ช้อน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเครื่องทองของอลองที่จะต้องจัดหาใหม่หรือตัดเย็บขึ้นใหม่ รวมไปถึงเครื่องประดับตกแต่ง เช่น สร้อย แหวน ชฎา ฯลฯ

6) การต้อนรับแขก ชาวไทใหญ่มีน้ำใจโอบอ้อมอารียินดีต้อนรับผู้มาเยือนเมื่อมีแขกมาถึงบ้านก็ต้อนรับขับสู้อย่างเต็มที่ทั้งหมากเมียง นุหรี ข้าวปลาอาหารคาวหวาน ที่หลับที่นอน บางทีแขกที่มาร่วมงานก็อาจนำสิ่งของที่ใช้ปรุงอาหารหรือเงินหรือสิ่งของอื่น ๆ มาร่วมทำบุญกับเจ้าภาพ เจ้าภาพก็จะนำของดังกล่าวมาต้อนรับทุกคนไป ช่วงก่อนวันงาน 2-3 วัน ผู้คนจะเริ่มทยอยมาช่วยกันทำงานที่บ้านเจ้าภาพ จัดเตรียมสถานที่หุงหาอาหารที่หลับที่นอนของสา่งลอง ทำคันตะเป่ล่า ปูข้าวแตก ตกแต่งเครื่องไทยธรรมและธูปบริวาร ตกตอนกลางคืนในสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้บ้านเจ้าภาพจะมีตะเกียงเจ้าพายุจุดให้ความสว่าง มีการตี “กลองมองเซิง” ซึ่งมีกลองใหญ่ 1 ใบ ฆ้องมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ 5-6 ใบแขวนหรือผูกห้อยกับเพดาน มีฉาบใหญ่ 1 คู่ ในตอนดึกจะมีการ “เฮ็ดความ” (การร้องเพลงไทใหญ่) สรรเสริญเจ้าภาพที่ได้จัดงานบุญกุศล และเกี่ยวพาราสิกันบ้างสลับกันตลอดทั้งคืน ก่อนจะถึงกำหนดงานหนึ่งวัน พ่อแม่เด็กหรือเจ้าภาพก็จะนำเด็กที่จะเป็นสา่งลองไป โกนผมที่วัด พ่อแม่ของเด็กหรือพระผู้ใหญ่ตัดให้ก่อนแล้วจึงให้ช่างหรือพระเถรโกนให้ เสร็จแล้วนำไปอาบนํ้าเงิน นํ้าทอง นํ้าขมิ้น สัมป่อย เพื่อเป็นสิริมงคลแล้วปะแป้งผัดหน้า นุ่งขาวห่มขาวรับศีล 5 จากพระสงฆ์ แล้วจึงกลับมานอนที่บ้าน หรือบางทีก็นอนที่วัดนั้นเลย

6.2 ขึ้นเป็นลองหรืออลอง เป็นช่วงสมมติว่ามีฐานะเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกับตอนที่เจ้าชายสิทโธตตะดำรงฐานะก่อนออกผนวช มีขั้นตอนดังนี้

1) **วันแรก** ก็คือวันแรกเริ่มงานนั่นเองส่วนมากจะเริ่มตั้งแต่ตอนเช้ามืดประมาณ 1 นาฬิกา จะให้ผู้ที่บวชลองทำการอาบนํ้าเงิน นํ้าทอง ได้แก่นํ้าแช่เงิน ทอง และเครื่องหอม หรือมะกรูด สัมป่อย ฯลฯ เสร็จแล้วพากันไปวัดเพื่อสมาทานเบญจศีลและเริ่มงานบวชอลองต่อไป หลังจากรับศีลแล้ว บริวาร (ตะเปสา่งลองที่เป็นคนแต่งตัว) ของสา่งลองจะแต่งหน้าและแต่งเครื่องทรงให้ใหม่ การแต่งกายชุดสา่งลองจะแต่งกายคล้ายเจ้าชายไทใหญ่ โดยจะสวมกางเกงขาสั้นสีขาวและเสื้อกล้ามข้างใน ภายนอกจะนุ่งโจงกระเบนสีสด ปลอ่ยชายด้านหลังยาวจับกลีบ คาดด้วยเข็มขัดเงิน

หรือนาค สวมเสื้อแขนกระบอกชายโค้งงอน เสื้อปักกลุลวดลายดอกไม้สีต่าง ๆ สีเสื้อและโจงกระเบนจะใกล้เคียงกันหรืออยู่ในเฉดเดียวกัน ที่ไหล่ทั้งสองข้างจะติดโบว์กลม ๆ มีชายห้อยลงมา 3-5 เส้น และสวม “เคียบคอ” (แผ่นทองคำกลมมีลวดลายคุณ) ผู้ร้อยด้วยเชือกด้ายสีแดงเป็นแผง แผงละประมาณ 5-6 แผ่น เรียงตามแผงอกคล้ายกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ส่วนที่แปลกและสวยงามเป็นพิเศษของต่างลองคือส่วนศีรษะซึ่งจะใช้ผ้าแพรโพก มีเกล้ามวยเสียบแซมด้วยดอกไม้ เช่น ดอกเอื้องคำ(เอื้องผึ้ง) หรือดอกไม้อื่น แต่ปัจจุบันหันมาใช้ดอกไม้ที่ทำจากผ้าหรือกระดาษแทน เพราะดูแลง่ายทนทานไม่เหี่ยวเฉา และเก็บไว้ใช้ได้นาน ๆ ต่างลองบางหมู่บ้านหรือบางอำเภอที่มีความเชื่อว่าขุนนาง(พระพรหม)ลงมามอบ “ปานกุ่ม” (ขลุ่ย) และ “ล่อแป” (สร้อยสังวาลย์) ให้ลอง ตามความเชื่อในวรรณกรรมไฉเรื่อ “อำพันนาคต้องปาน” ก็จะใช้ “ปานกุ่ม” และ “ล่อแป” ในวันที่รับต่างลองและในวันที่จะนำต่างลองไปบรรพชา แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนไปแล้ว เนื่องจากชาวไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอนมีความเห็นว่ามีแต่พม่าเท่านั้นที่ใช้ ปานกุ่มมะล่อแป ส่วนใหญ่ก็จะไม่ใช้กันแล้ว อาจจะ เป็นเพราะหาช่างที่ทำปานกุ่มและล่อแปยากมาก รวมทั้งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากในการจัดหาอุปกรณ์เหล่านี้ ต่อไปคงเหลืออยู่แต่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยพบเห็นเท่านั้น

ลักษณะการแต่งกาย แต่งหน้าต่างลอง

การแต่งหน้าสา่งลอง จะแต่งหน้าเข้มทาปากสีแดงและเขียนคิ้ว เมื่อแต่งตัวเสร็จจะสวมถุงเท้าสีขาว ตะแปผู้แต่งตัวสา่งลองจะตรวจดูความเรียบร้อยจนพอใจ จึงนำสา่งลองไปโปรยศีลจากพระสงฆ์ เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วถือว่าเป็น อดองเต็มตัว การปฏิบัติต่ออดองในช่วงต่อไปนี้จะสมมติเสมือนการปฏิบัติต่อกษัตริย์ อดองจะไม่มีโอกาสเหยียบดินจนกว่าจะถึงวันบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อสา่งลองทุกองค์แต่งตัวเสร็จพร้อมกันหมดแล้วตัวแทนสา่งลองจะกล่าวนำขอศีลจากพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็จะให้ศีลให้พรและอบรมสั่งสอนให้วางตัวให้เหมาะสมกับการเป็นสา่งลอง จากนั้นก็จะมีการ“กัณฑ์ต่อพระสงฆ์” (ขอขมาพระสงฆ์) เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากเสร็จพิธีรับสา่งลองแล้ว “ตะแปสา่งลอง” จะให้สา่งลองขี้ออดมาจากวัดแล้วพ้อนำบริเวณหน้าวัดเป็นการเฉลิมฉลองต้อนรับสา่งลอง จากนั้นจะแห่รอบวัดสามรอบ บรรดาพ่อแม่ของสา่งลองและเหล่าญาติจะโปรยข้าวตอกดอกไม้เป็น การอนุโมทนาสาธุเป็นภาพที่น่าประทับใจมาก ในอดีตจะมีการยิงปืนเก็บที่บรรจุนเฉพาะดินปืนเสียงดังสนั่นหวั่นไหวเพื่อเป็นการบอกว่า บัดนี้พิธีการรับสา่งลองได้เสร็จแล้ว และอีกอย่างเชื่อว่าเป็นการป้องกันไม่ให้ภูติผีปีศาจและเหล่ามารร้ายต่าง ๆ มารบกวนทำลายพิธีการ ปัจจุบันทางราชการได้ห้ามปรามเนื่องจากเคยเกิดอุบัติเหตุปืนแตกทำให้ผู้ยิงปืนได้รับบาดเจ็บสาหัส

หลังจากพ้อนำสา่งลองการต้อนรับสา่งลองจนเป็นที่น่าพอใจแล้ว คณะสา่งลองจะเคลื่อนขบวนไปยังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหรือศาลเจ้าประจำหมู่บ้านและแห่รอบศาลเจ้าเมืองสามรอบในขณะที่แห่สา่งลอง ตะแปสา่งลองจะเดินตามไปด้วย สา่งลองก็จะโยกตัวตามจังหวะเป็นภาพที่สวยงามยิ่ง และที่สวยงามอีกอย่างหนึ่งในขบวนแห่สา่งลองก็คือ “ทีคำ” (ร่มทองคำ) ที่ใช้กางบังแดดให้สา่งลองจะมีเท่ากับจำนวนของสา่งลอง เมื่อไปถึงศาลเจ้าจะมีการบอกกล่าวให้เจ้าพ่อหลักเมืองเพื่อขอขมาลาโทษและขอความคุ้มครองป้องกันอย่าให้มีอันตรายใดใดมากล้ายกราบ ขอให้ปลอดภัยร่มเย็นเป็นสุข จากนั้นจะพ้อนำถวายและเคลื่อนขบวนไปกราบนมัสการเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือในหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียงต่อไป จนใกล้เวลาเที่ยงวันจึงนำสา่งลองกลับเข้าที่พักหรือบ้านของสา่งลองเพื่อพักผ่อนและรับประทานอาหารกลางวันจนถึงตอนบ่ายหลังจากพักผ่อนกันอย่างเต็มอิ่มแล้ว คณะขบวนแห่สา่งลองจะออกไปตามบ้านญาติพี่น้อง คนรู้จักหรือผู้ที่เคารพนับถือต่อไป

2) วันเยี่ยมญาติ หลังจากนมัสการเจ้าอาวาสและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แล้วสา่งลองก็จะไปเยี่ยมตามบ้านญาติ เสมือนเป็นการประพาสต้นของกษัตริย์ เจ้าของบ้านที่อดองไปเยี่ยมจะถือว่าเป็นโชคเป็นเกียรติและเป็นบุญที่ได้มีโอกาสต้อนรับอดอง จะเตรียมอาหารว่างถวายอดองและเลี้ยงบริวารด้วยความเต็มใจ ญาติผู้ใหญ่จะผูกข้อมืออวยพรให้พรแก่สา่งลอง การผูกข้อมือสมัยก่อนใช้เหรียญรูปผูกกับด้ายสายสิญจน์ซึ่งปัจจุบันหายากจึงใช้ธนบัตรหรือเหรียญธรรมดาแทน (ส่วนใหญ่จะใช้ธนบัตรใบละ 20 บาท ม้วนกลมผูกด้ายสายสิญจน์) บ้านใดที่สา่งลองไปเยี่ยม เจ้าของบ้านจะให้การต้อนรับ

เป็นอย่างดีถือว่าเป็นเกียรติเป็นศรีและเป็นมงคลแก่บ้านนั้น เจ้าของบ้านจะเตรียมน้ำสัมน้ำหวานมาต้อนรับ และผูกข้อมือคู่ขวัญพร้อมกับมอบเงินให้ตามแต่ศรัทธาและฐานะ เงินที่ได้จากการผูกข้อมือคู่ขวัญ จะมีตะแปที่เป็นหัวหน้าเก็บรักษาไว้ และจะนำถวายเมื่อส่งลงได้บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว การนำส่งลงไปเยี่ยมญาติจะดำเนินไปจนถึงเย็นจนได้เวลาพอสมควรจึงจะกลับไปพักผ่อน และรับประทานอาหารเย็น ในวันแรกนี้ บ้านเจ้าภาพส่งลงทุกบ้านจะมีคนมาช่วยกันเตรียมอาหารไว้บริการส่งลง ตะแปส่งลง และผู้มาร่วมงานทุกคนตลอดทั้งวัน แม้กระทั่งกลางคืนก็จะมีผู้คนมาเยี่ยมเจ้าภาพ มาร่วมทำบุญบั้ง มาร่วมงานจะมีจำนวนมากมาย เจ้าภาพจะจัดเตรียมน้ำดื่ม ขนมมนเมย หมากเมี่ยงบุหรี่ยำมาเลี้ยงดูทุกคน และมีกลองมองเซิงมาตั้งไว้ให้บรรเลงกันเป็นที่สนุกสนานเป็นช่วง ๆ ไป พอดึกดึกก็จะมี “เฮ็ดความ” และบรรเลงกลองมองเซิงสลับกันจนถึงรุ่งเช้า

3) วันข้ามแขก คือ วันรับแขกนั่นเอง จะเป็นวันที่ญาติพี่น้องจากหมู่บ้านอื่นมาร่วมงานอย่างพร้อมเพรียงกัน วันนี้นับว่าสำคัญยิ่งเพราะจะมีพิธีต่าง ๆ 3 พิธี คือ พิธีการแห่โคหลู้(เครื่องไทยธรรม) การเลี้ยงอาหารส่งลงเต็มรูปแบบ(กับข้าว 12 อย่าง) และทำพิธีเรียกขวัญส่งลง วันนี้เจ้าภาพจะต้องเตรียมข้าวปลาอาหารไว้มากกว่าปกติ ญาติที่มาร่วมงานจะผูกข้อมืออวยพรให้อolong ชื่นชมบารมีของอลอง ช่วยงานและร่วมสนุกสนานต่าง ๆ เป็นการฉลองอลอง ตอนเช้าจะมีผู้คนจากทั่วทุกหมู่บ้านแต่งกายกันอย่างสวยงามต่างมาช่วยกันจัดเตรียมเครื่องไทยธรรมและอัฐบริวารที่จะนำไปเข้าขบวนแห่โคหลู้(ไทยธรรม) เครื่องไทยธรรมทุกชิ้นจะนำมาแห่พร้อมกันในวันนี้เสมือนหนึ่งเป็นการเลียนครของอลองเป็นกิจกรรมแสดงถึงความหรรษาและความพร้อมเพรียงของงานปอยส่งลง ในการแห่นั้นจะมีญาติและประชาชนเข้าร่วมขบวนแห่อย่างพร้อมเพรียงกันโดยจะถือช่วยกันแบก ช่วยกันหามอัฐบริวารเครื่องไทยธรรมทุกชิ้นทั้งเล็กและใหญ่

สำหรับขบวนแห่ประกอบด้วย

1. ขบวนจะเริ่มด้วยผู้อาวุโสแต่งชุดขาว อุ้มขันข้าวตอกดอกไม้ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีศีลธรรมเป็นผู้บริสุทธิ์เดินนำหน้าขบวน

2. “จีเจ” (กังสดาลใหญ่) ตีเป็นระยะ ๆ เป็นการป่าวประกาศให้ได้ยินกันทั่ว ๆ ไป เมื่อใครได้ยินแล้วให้ร่วมอนุโมทนาหรือเดินทางมาร่วมทำบุญ รวมทั้งเป็นการบอกกล่าวถึงเทวบุตร เทวดา เทพาอารักษ์ทั้งหลายให้ได้ทราบถึงการทำบุญใหญ่ของชุมชน

3. “อุ๊บ” คือเครื่องสักการะพระพุทธรูป มีดอกไม้ ธูปเทียน ขนม บรรจุอยู่ในภาชนะใช้คนแบกหาม จำนวน 2 คน เมื่อถึงวันทำบุญจะนำไปถวายพระพุทธรูป

4. ม้าเจ้าเมือง เป็นม้าทรงของเจ้าเมือง (เจ้าพ่อหลักเมือง) ที่จะต้องอัญเชิญมาร่วมในขบวนแห่โคหลู้ในประเพณีปอยส่งลงทุกครั้งเป็นการให้เจ้าเมืองที่เคารพของชุมชนรับทราบและ

ช่วยปกป้องคุ้มครองให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยปราศจากเหตุร้ายทั้งปวง เป็นส่วนสำคัญของขบวน ม้าเจ้าเมืองจะคัดม้าที่สวยงามและเชื่อง นำมาตกแต่งด้วยดอกไม้ ปลูกด้วยผ้าหรือใส่อาวน แล้วไปอัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมืองหรือศาลเจ้าประจำหมู่บ้านมาประทับ ถือว่าจะนำความร่มเย็นมาสู่การจัดงาน

5. ดันตะเป่า (ดันกัลปพฤษ) การถวายนันตะเป่า มุ่งให้เกิดในสวรรค์มีดันกัลปพฤษบันดาลสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกอย่าง มี 2 ประเภท คือ

5.1 ดันตะเป่าพระพุทธรูป คล้ายของพารา โครงสร้างทำด้วยไม้ไผ่กรุกระดาดสาตตกแต่งลวดลายสวยงามมาก ดันเล็กหรือใหญ่แล้วแต่ฐานะเจ้าภาพจัดเป็นส่วนใหญ่ที่สุดในขบวน ใช้สำหรับถวายนันตะเป่า

5.2 ดันตะเป่าถวายนันตะเป่าพระพุทธรูปต่างกันตรงเครื่องห้อยซึ่งเป็นเครื่องใช้สำหรับวัด เช่น ถ้วยชาม จาน แก้วน้ำ หม้อ ฯลฯ ตามแต่ศรัทธาเพื่อนำไปถวายนันตะเป่า

6. ขบวนโคหล่นำเครื่องอัฐบริวารที่ใช้ในการบรรพชาและเครื่องไทยธรรมทุกชิ้นมาเข้าขบวนแห่ให้ยิ่งใหญ่และสวยงาม คือ

- ปูกข้าวแตก คือห่อข้าวตอกด้วยกระดาดสา ผูกติดกับธงสามเหลี่ยมที่เรียกว่า “จ่าก่า” ใช้แทนดอกไม้สำหรับแจกให้ผู้ไปร่วมงานบรรพชาไหว้พระ ปูกข้าวแตกจะขาดไม่ได้และจะต้องมีจำนวนเท่ากับสำล่อง (“จ่าก่า” หมายถึงลิ้นแม่กาเผือกจากหนังสือธรรมะกล่าวว่า กาเผือกเป็นแม่ของพระพุทธรูป 5 องค์ เมื่อครั้งเสวยชาติเป็นแม่กา)

- เทียนเงิน เทียนทอง คือรูปเทียนแพ เป็นเครื่องบูชาสำล่องสำหรับถวายนันตะเป่า (อุปัชฌาย์)

- พุ่มเงิน พุ่มทอง สำหรับสำล่องถวายนันตะเป่าและประดับขบวน

- อดอง ปานตอง คือกรวยหมากพลูและกรวยดอกไม้

- หมอน้ำคำ คือหม้อดินห่อผ้าขาวใส่ใบไม้ 9 ชนิด จัดไว้เพื่อความร่มเย็นและเป็นสิริมงคล ได้แก่ ใบสะเป (หว่า) เหน้จ่า (หญ้าแพรก) ก้าด (ต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายพริกไทย กินได้) ยอดหมากเก่า (ยอดฝรั่ง) ใบก้าก้อ (ใบบุญนาถ) ยอดผักกุ่ม (ยอดผักกุ่ม) ยอดปานแข ยอดถั่วเหาะ (ยอดถั่วแระ) และไม้กาง (คล้ายต้นหางนกยูง)

7. ขบวนกลองมอชิงใช้บรรเลงประกอบขบวนทำให้เกิดความไพเราะรื่นเริงในขบวนเครื่องแห่โคหล่น ส่วนใหญ่จะมีแต่คนแก่เท่านั้นที่ตีกลองมอชิงได้ หากมีดนตรีใด เช่น ซึง ปิง ใจ่ตอชอย

8. เครื่องไทยธรรมที่เป็นปัจจัยถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาในงานตกแต่งด้วยดอกไม้จัดไว้อย่างสวยงามโดยมากหญิงสาวจะเป็นผู้ถือ อัฐบริวารที่เป็นเครื่องใช้สามเณร ประกอบด้วยสังฆาน (จีวร) เครื่องนอนและเครื่องใช้อื่น ๆ ของสามเณร

9. ขบวนส่างลอง เป็นกลุ่มซึ่งจะอยู่เกือบท้ายขบวน วันนี้ทั้งส่างลองตะแปส่างลองและผู้ถือที่คำจะแต่งกายสวยงามเป็นพิเศษ ขณะขบวนเคลื่อนที่ไปก็จะพ้อนรำไปด้วยตามจังหวะกลองกันยาว หากปีใดมีการบวชส่างลองเป็นจำนวนมาก จำนวนชุดกลองกันยาวก็จะมีมากตามไปด้วยบางทีมีถึง 5-7 ชุดทำให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้นมากยิ่งขึ้น ขบวนแห่ส่างลองเป็นเสมือนการแสดงแสนยานุภาพของกษัตริย์ มีบริวารแห่แหนรายรอบเป็นขบวนยาวมีการพ้อนรำเข้ากับจังหวะดนตรีกลองกันยาว บริวารส่างลองประกอบด้วย ผู้ที่ให้ส่างลองจี๋ค้อมี 2-3 คนสับเปลี่ยนกัน ผู้ที่ทำหน้าที่กางที่คำ (ร่มใหญ่ปิดทอง) ผู้ที่ทำหน้าที่ถือพานหมาก ผู้ทำหน้าที่ถือน้ำเต้า (ปัจจุบันไม่ใช่แล้วเพราะสิ้นเปลืองแรงงานมาก) และคณะดนตรีชุดกลองกันยาว

ขบวนแห่ส่างลอง

10. ท้ายขบวนแห่โคหลู้ เป็นคณะโบกไฟ (บ้องไฟ) ซึ่งจะนำไปจุดในวันสุดท้ายของงาน ขบวนแห่โคหลู้งานปอยส่างลองถือว่าเป็นขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่และสวยงาม เป็นขบวนแห่ที่มีผู้คนมาร่วมกันมากยิ่งกว่างานประเพณีใด ๆ ในจังหวัด ขบวนแห่จะออกจากจุดตั้งต้นไปตามถนนที่สำคัญ ระหว่างทางจะมีผู้สูงอายุถือ “อุ๊บบ” ออกมาโปรยข้าวตอกดอกไม้เป็นการอนุโมทนาสาธุในการทำบุญ เมื่อแห่ขบวนรอบหมู่บ้านแล้วขบวนแห่จะไปสิ้นสุดที่วัด จะมีผู้คนออกมาต้อนรับมีน้ำดื่มคอยบริการ บ้างก็มารอโปรยข้าวตอกดอกไม้ ขบวนแห่จะเวียนรอบวัดรอบแล้วโคหลู้ขึ้นไปจัด

ไว้บนวัด เลี้ยงอาหารกลางวันและพักผ่อนเหนื่อยแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน หากยังไม่ทำพิธีบรรพชาอุปสมบทในวันนี้ กิจกรรมต่อเนื่องที่วัดจะมีการถ่อมถึก คือ การฟังธรรมจะมีผู้มีความรู้ด้านหนังสือไทใหญ่เป็นผู้อ่าน ซึ่งจะนั่งบนอาสนะที่จัดให้บริเวณข้างหน้าพระประธานในวิหารศาลาการเปรียญ ผู้ฟังจะนั่งเป็นแถวถนัดออกมาหนังสือที่ใช้อ่านเป็นสมุดข่อยขนาดใหญ่ซึ่งเขียนเป็นภาษาไทยใหญ่ เนื้อหาเกี่ยวกับชาดกในทางพุทธศาสนา ส่วนอลองนั้นบวราจะนำไปเยี่ยมตามญาติที่ยังเหลือหรือพักผ่อนตามอรัยาศัย สำหรับกิจกรรมในตอนเย็นที่บ้านเจ้าภาพจะมีผู้คนมาเยี่ยมเจ้าภาพมากมาย เจ้าภาพจะเตรียมต้อนรับผู้ที่มาบ้างจะมาร่วมทำบุญ เตรียมต้อนรับคณะโบกไฟ (บ้องไฟ) ที่จะนำโบกไฟแห่มาที่บ้านเจ้าภาพ เพื่อบอกกล่าวกับเจ้าภาพและให้เจ้าภาพได้ชมโบกไฟที่จะนำไปจุดในวันพຸ່ງนี้ จะมีการตกลงกันว่าหากโบกไฟจุดแล้วขึ้นสู่ท้องฟ้าก็จะมารับ “อะซุ” (รางวัล) หากไม่ขึ้นหรือเกิดระเบิดก็ยินดีให้เจ้าภาพทาน้ำด้วยดินหม้อ การนำโบกไฟมาร่วมงานถือว่าเป็นการให้เกียรติเจ้าภาพ และทำให้งานครึกครื้นและเป็นการจุดฉลองงานไปด้วย

สำหรับสา่งลองหลังจากไปร่วมขบวนแห่โคหลู้ก็จะกลับมารับประทานอาหารกลางวันและพักผ่อนจากนั้นตะแป่สา่งลองจะนำออกไปเยี่ยมตามบ้านที่ยังไม่ได้ไปเยี่ยมจนกระทั่งเย็น จึงจะนำ สา่งลองกลับมายังบ้าน อาบน้ำอาบท่าแต่งชุดสา่งลองเพื่อที่จะรอเวลาทำขวัญและรับประทานอาหารเต็มรูปแบบต่อไป ส่วนการเลี้ยงอาหารนั้นผู้รับงานท่านกล่าวว่าในอดีตมีการจัดเลี้ยงอาหารไว้ถึง 32 อย่างด้วยกัน ส่วนเหตุผลที่ต้องเลี้ยงอาหารสา่งลองถึง 32 อย่างนั้น ก็เพราะต้องการให้สา่งลองเสวยสุขในโลกปຸ່ງชน(คนธรรมดา)ก่อนจะไปเสวยสุขในโลกของบรรพจิต(ความสุขในโลกิยะ) แต่ในปัจจุบันมีการเลี้ยงอาหารสา่งลองเพียง 12 อย่างเท่านั้น สถานที่ที่จะเลี้ยงอาหารสา่งลองเต็มรูปแบบจะจัดไว้ที่บ้านเจ้าภาพใหญ่ หากสา่งลองมีจำนวนมากจะจัดที่วัด ในวันนี้พ่อแม่ของสา่งลองญาติทั้งฝ่ายพ่อและแม่รวมจะมาร่วมงานกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา เมื่อถึงเวลาพ่อแม่สา่งลองจะยกสำรับอาหาร 12 อย่างมาให้สา่งลองรับประทานพร้อมทั้งป้อนอาหารให้สา่งลองและคอยดูแลเอาอกเอาใจ สำหรับสา่งลองที่ไม่มีพ่อแม่ป้อนอาหารให้ก็จะมีพ่อขามแม่ขามเป็นผู้ป้อนอาหารแทนหลังจากที่รับประทานอาหารทั้ง 12 อย่างจนอิ่มหน้าสำราญแล้ว จะมีพิธีทำขวัญสา่งลองซึ่งก็คล้ายการทำขวัญนาคคือพิธีเรียกขวัญ และผูกข้อมือให้ศิลาให้พรแก่สา่งลอง พิธีเรียกขวัญสา่งลองที่บ้านเจ้าภาพใหญ่จะเริ่มตั้งแต่ 6 โมงเย็นเป็นต้นไป สา่งลองและพ่อแม่หรือพ่อขามแม่ขามจะไปรวมตัวกันที่บ้านเจ้าภาพใหญ่เพื่อเข้าสู่พิธีเรียกขวัญ ในอดีตหมอสู่ขวัญเป็นหมอพื้นบ้านชาวไทใหญ่เรียกขวัญแบบพิธีใด

ที่บ้านเจ้าภาพและที่วัดในคืนนี้ เจ้ามือ (พ่อครัวผู้ประกอบอาหาร) จะต้องทำงานหนักมากเนื่องจากวันพຸ່ງนี้จะเป็นวันบรรพชาสามเณรจะต้องเลี้ยงอาหารทั้งพระสงฆ์สามเณรทั้งในวัดที่จะบรรพชาและที่นิมนต์มาร่วมพิธีบรรพชา ตลอดจนผู้คนที่มาร่วมงานทั้งหมดซึ่งจะมีเป็นจำนวนมาก

การเตรียมอาหารจะแยกกันทำ อาหารสำหรับพระสงฆ์สามเณรจะจัดทำเป็นพิเศษซึ่งจะมีหลายอย่าง ทั้งอาหารคาวหวาน การเตรียมอาหารต้องใช้คนจำนวนมาก เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยและให้กำลังใจแก่เจ้ามือเจ้าภาพจะเตรียมกลองมอชิงไว้ให้เจ้ามือด้วย หากใครว่างจากงานก็จะมาร่วมกันบรรเลงเป็นที่ครื้นเครงจนสว่างกิจกรรมการบันเทิงจะมีการบรรเลงเครื่องดนตรี คือ กลองมอชิงเป็นเครื่องดนตรีมีอุปกรณ์มากกว่ากลองกันยาว และนิยมจัดไว้ให้บรรเลงกันที่บ้านเจ้าภาพรวมทั้งบรรเลงร่วมขบวนแห่เครื่องไทยธรรม ประกอบด้วย กลอง 2 หน้าขนาดใหญ่กว่ากลองที่ใช้ตีในโรงละคร ฆ้องใหญ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 60 เซนติเมตร ฆ้องขนาดกลาง ฆ้องขนาดเล็กประมาณ 6-8 ใบและฉาบใหญ่ หนึ่ง

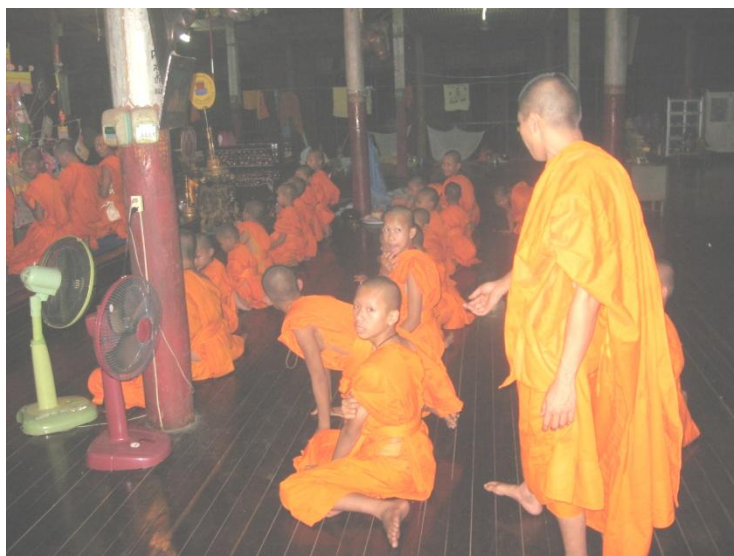
ตอนกลางคืนจะมีการได้กลอนสด หรือรายสวดกัน ภาษาถิ่นเรียกว่า “เฮ็ดความ” คำว่า “เฮ็ด” แปลว่า ร้อง “ความ” แปลว่า เพลง รวมแล้ว แปลว่า การร้องเพลงโต้ด้วยทำนองต่างๆ ตอนหัวค่ำจะเป็นการว่ากลอนรายชมเครื่องไทยธรรม สรรเสริญเจ้าภาพ ยกย่องเชิดชูตลอด มักจะดำเนินการโดยศิลปินอาวุโสหรือผู้มีประสบการณ์มาก ตกดีจะเป็นการได้คารมกันด้วยเชิงกลอนหรือรายสวดระหว่างหญิง – ชาย การได้คารมนี้อาจมีระหว่างงานทุกคืนไม่เฉพาะแต่วันรับแขกเท่านั้น จะได้กันจนสว่างหรือจนกว่าจะเหน็ดเหนื่อยเลิกกันไปเองทำนองกลอนหรือรายเป็นทำนองเพลงไทใหญ่ มีหลายทำนองเช่น “ล่องคง” เป็นทำนองช้า จังหวะหวาน ใช้สรรเสริญยกย่องหรือเกี้ยวพาราสี

4) วันข้ามส่าง เข้าวันที่สามของงาน วันนี้เรียกกันว่าวันข้ามส่าง เป็นวันที่จะนำส่างลงไปบรรพชาเป็นสามเณร หากในการจัดงานมี “จางลอง” คือผู้ที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ด้วย ก็จะทำกันตั้งแต่เช้ามืด เรียกกันว่า “ญาบจาง” การญาบจางหรืออุปสมบทจะเริ่มราว ๆ 04.00 – 05.00 นาฬิกาตะแปจางลงจะแต่งตัวจางลงและนำจางลงขี่ม้าแห่ไปวัด โดยตี “จีเจ” (กังสดาล) นำขบวน และอาจมีดนตรีพื้นบ้านหรือกลองกันยาวร่วมขบวนไปด้วย เมื่อถึงวัดก็จะเวียนรอบโบสถ์ 3 รอบ แล้วทำพิธีอุปสมบทในโบสถ์ หากวัดใดไม่มีโบสถ์เจ้าภาพก็จะร่วมกับทางวัดจัดทำ “ลุ่มน้ำ” คือจะทำศาลาที่ประกอบพิธีอุปสมบทอยู่กลางแม่น้ำหรือในบึงแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีอุปสมบทในลุ่มน้ำวันนี้วันที่สามหรือวันสุดท้ายของปอยส่างลองนี้ ผู้คนจะมาชุมนุมกันที่วัดตั้งแต่เช้า โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่จะไปถึงวัดก่อนพร้อม “อุ๊บ” หรือขันดอกไม้ จนได้เวลาพอสมควรก็จะมี การ “ถ่อมลิก” คืออ่านหนังสือธรรมะให้ทุกคนฟังอันเป็นการกล่อมเกล่าจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีซึ่งถือเป็นประเพณีสืบทอดกันมานานผู้ฟังก็จะนั่งฟังอย่างสงบและสำรวมกิริยาอาการ ผู้อ่านหนังสือธรรมะในการถ่อมลิกนี้คือ “จเร” ซึ่งหมายถึงผู้รอบรู้หรือผู้เชี่ยวชาญในด้าน “ลิกไต” ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน เวลา “ฮอลิก” (อ่านหนังสือ) จะนั่งขาวห่มขาวหรือไม่ก็แต่งชุดไตโดยนั่งอ่านตรงหน้าพระประธานบนศาลาการเปรียญวัด ข้าง ๆ จเรจะมี “เฟิน” หรือ “อุ๊บ” คือเครื่องยกครูบาอาจารย์ซึ่งจะมีข้าวสาร กล้วยน้ำว่าวดิบ 1 หวี

หมากพลู ดอกไม้ธูปเทียน บรรจุในกาละมัง และมีปัจจัย (เงิน) ใส่ซองตามแต่ศรัทธา เมื่อสวดลูกจบ จะยกเงินบูชาไปไว้ที่บ้านหรือบางทีก็ถวายวัดไป ส่วนปัจจัยจะนำไปไว้ใช้จ่ายต่อไป เมื่อถึงเวลาฉันเพลจะมีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่นิมนต์มาร่วมพิธีบรรพชาสามเณรก่อนแล้วจึงเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงานในพิธี อาหารที่เลี้ยงในงานปอยสา่งลองที่จะขาดไม่ได้คือ แกงฮังเล น้ำซด(ต้มจืด) น้ำพริกอ่อน ผักผัก หรือยำใหญ่ เป็นต้น ของหวานจะมีขนมไต เช่น อะละหว่า ด้วยมะขาม ข้าวแตกปั้น และ ข้าวพองต่อ หลังจากทีพระฉันเสร็จแล้วก็เลี้ยงอาหารสา่งลองและผู้ทีมาร่วมงานทุกคน ช่วงนี้ เจ้าภาพจะต้องคอยจับตามองสา่งลองให้ดีเพราะบางทีจะมีการนำสา่งลองไปแอบซ่อนไว้เพื่อชะลอการบรรพชาสามเณร ซึ่งเจ้าภาพจะต้องนำ “อะชู” (รางวัล) ไปมอบให้จึงจะได้สา่งลองคืนกลับมา พิธีบรรพชาสามเณร จะเริ่มขึ้นหลังจากเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงานทุกคนจนอิ่มแล้ว ก็จะช่วยกันเก็บกวาดภาชนะต่าง ๆ จนแล้วเสร็จ ตะแปะสา่งลองก็จะนำสา่งลองไปนั่งต่อหน้าพระผู้ใหญ่เพื่อทำพิธีบรรพชาสามเณรเป็นเหล่ากอแห่งสมณะต่อไป

5) พิธีบรรพชาอุปสมบท

เป็นพิธีทางสงฆ์ปฏิบัติเหมือนกับท้องถิ่นอื่นทุกประการการบรรพชานิยมทำกันในตอนบ่าย สำหรับการอุปสมบทนั้นนิยมทำกันในตอนเช้ามืดเลียนแบบการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยขบวนสา่งลองเข้าไปในศาลาการเปรียญหรือวิหารที่ใช้เป็นที่บรรพชาอุปสมบท สา่งลองเดินเข้าไปนั่งเรียงแถวหน้าพระอุปัชฌาย์ กราบพระอุปัชฌาย์ 3 ครั้งเมื่อพร้อมกันแล้วหันหน้ามากราบ 3 ครั้ง แล้วรับผ้าจีวรจากบิดา มารดา หรือพ่อข่าม แม่ข่าม (พ่อ แม่อุปถัมภ์) ซึ่งแสดงถึงความผูกพันและสนับสนุนกันระหว่าง พ่อ แม่ กับลูก เสร็จแล้วหันกลับไปหาพระอุปัชฌาย์ เปล่งวาจาขอบรรพชา พระอุปัชฌาย์รับผ้าจีวรไปแก้ห่อและนำผ้าอังสะ หรือผ้าชิ้นใดชิ้นหนึ่งในห่อผ้าจีวรคล้องคอสา่งลอง เพื่อนำไปให้เปลี่ยนเครื่องสา่งลอง และพระภิกษุจะช่วยนุ่งผ้าจีวรให้ พร้อมกลับมาเปล่ง

การเป็นสามเณรเป็นเพศพรหมจรรย์สัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์

วาจาขอรับศีล 10 และขอนิสัย พระอุปัชฌาย์ให้ศีลบอกกัมมัฏฐานและให้โอวาทต่างลง ซึ่งได้กลายเป็นเหล่ากอของสมณะ คือสามเณรเป็นเพศพรหมจรรย์สัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ เป็นผู้เข้าสู่เส้นทางดำเนินไปสู่สิ่งสูงสุดทางพุทธศาสนา คือพระนิพพานตามปณิธานของเจ้าภาพและผู้บรรพชาที่ได้ตั้งใจไว้แต่แรก ได้ยอมเสียสละทรัพย์ที่ไม่จริงเพื่อเข้าสู่เส้นทางที่จะบรรลุถึงอริยทรัพย์อันจีรังยั่งยืนตลอดไป หลังจากเสร็จพิธีจะมีเทศนา 1 กัณฑ์ เจ้าภาพใหญ่เจ้าภาพร่วมและผู้มาร่วมงานในพิธีถวายจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี หลังจากนั้น หากมีคณะโบกไฟ (บ้องไฟ) มาร่วมงานก็จะนำโบกไฟไปจุด เมื่อจุดเสร็จเจ้าของจะนำโบกไฟไปรับ “อะชู” จากเจ้าภาพ บางที่อาจมีต่างลงพาง (ต่างลงปลอม) คือคนธรรมดาแต่งกายเลียนแบบต่างลงแห่ไปด้วย จะมีการ “เห็ดความ” ขอ “อะชู” จากเจ้าภาพซึ่งเจ้าภาพจะมอบรางวัลให้เป็นเงินแถมยังเลี้ยงข้าวปลาอาหาร สำหรับเงินที่ได้นั้นคณะโบกไฟจะนำไปซื้อเครื่องใช้ไม้สอยถวายวัด หรือบางที่ก็ทำเป็นต้นผ้าป่าถวายวัดต่อไป

หมายเหตุ

พ่อขาม	หมายถึง ผู้ชายที่เป็นเจ้าภาพบรรพชาเด็กชาย
แม่ขาม	หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นเจ้าภาพบรรพชาเด็กชาย
ลูกขาม	หมายถึง เด็กชายที่มีผู้อุปการะเป็นเจ้าภาพจัดงานบรรพชาให้
แข่งต่างลง	หมายถึง ที่พักรั่วครวของต่างลง มักต่อเติมยื่นออกมานอกชายคาบ้าน
ปักข้าวแตก	หมายถึง มัดข้าวแตกห่อด้วยกระดาษสา ผูกติดกับลำไผ่ยาว
อัมมัญญ	หมายถึง สภาวะในความรู้สึกลึกลับพิสดารที่สุดขีด
ม่านจ๊าด	หมายถึง คนตรีพม่า
โหล่งกี	หมายถึง โสร่งลายของชาวพม่า
แคบคอ	หมายถึง เครื่องประดับทำด้วยทองคำมีรูปร่างเป็นแผ่นกลม
ขามแจกกอเหลว	หมายถึง รับแขกเอง
ลงชอม	หมายถึง ดักบาตร ในที่นี้หมายถึงการดักบาตรบนวัด

ประเพณีวันออกหัวหรือปอยเหลินสิบเอ็ด*

เดือนสิบเอ็ดตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี ภาษาปุงนา(ปฺโรหิต) เรียกว่า “ตู่พม่าเรียกว่า สะตางกยอ” เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทยใหญ่มากันถวาย จอ่งแข่งต่างปู้ด (จอ่งพารา = ชุ้มรับเสด็จ) จุครูปเทียน ถวายภัตตาหาร นม เนย ผลไม้ในฤดูกาล มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีไว้ว่า พระโคตมสมณเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณมาเป็นเวลา 7 พรรษา ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ในเมืองสาวัตถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประทับนั่งหรือบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดสันตจุฬิพุทธมารดา พร้อมทั้งเหล่าเทพยดาและพระพรหมตลอดระยะเวลาในพรรษา 3 เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 ณ เมืองสังกะนะโก (สังกัสนคร) ในการเสด็จลงมานั้น พระอินทร์ได้เฝ้ารับสั่งให้เงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว พาดตรงประตูสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้านทิศใต้ลงสู่ประตูเมืองสังกัสนครด้านทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน 11 พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระมหาโมคคัลลานะ ว่าพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปจนทั่วทุกหนทุกแห่งบรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมาได้ก็จะมารับเสด็จที่สังกัสนครที่มานี้ไม่ได้ก็จัดทำจอ่งแข่งต่างต่างปู้ด (ชุ้มปราสาทรับเสด็จ) ที่บ้านเรือนของตน พอถึงเช้าวันเพ็ญเดือน 11 จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จมาประทับยืนอยู่ที่หัวบันไดแก้ว แล้วเปล่งรัศมี 6 ประการ(ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กิ่งนะหรี (กินรี) กิ่งกะหล่ำ(กินนร) นะกา (นาค) กะหรั่ง (ครุฑ) ยักกะ (ยักษ์) กัณฑ์ปี่ (คนธรรพ์) ฝูฝูฝาย (สัตว์ประหลาดจากป่าหิมพานต์ลักษณะคล้ายลิงใหญ่) ต่างชี (สิงโต) และบรรดาสัตว์ 90 ประเภท มาแสดงความชื่นชมบุญบารมีและเดชาภาพแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สนุกสนานกันทั่วไปทุกถิ่นแคว้น ขณะที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีกระจายสาดส่องไปถึงจอ่งแข่งต่างต่างปู้ด (ชุ้มปราสาทรับเสด็จ) ของทุกบ้านเรือน บรรดาพุทธบริษัทที่อยู่ในบ้านเรือนรู้สึกชื่นชมโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันถวายภัตตาหารและจุครูปเทียนบูชาเป็นเวลา 7 วันจากเรื่องเล่าข้างต้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 11 ครั้งใด ชาวไทใหญ่จึงพากันทำจอ่งแข่งต่างต่างปู้ด (ชุ้มปราสาท) หรือจอ่งพารา รับเสด็จพระพุทธองค์ทุกบ้านเรือนเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ และได้จัดเป็น

* สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. เอกสารประกอบการประชุมเตรียมจัดงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด ประจำปี 2550 ครั้งที่ 1/2550 วันที่ 12 กันยายน 2550.มปท, 2550.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : เจริญวัฒนาการพิมพ์.2549.

ประเพณี “ปอยเหลินสิบเอ็ด” หรือประเพณีออกพรรษา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับชาวแม่ฮ่องสอน

งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด จะเริ่มตั้งแต่ ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 11 (ตรงกับเดือนตุลาคม) โดยมีรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมดังนี้

1. การแห่นมขอมโก้งจา

“แห่นมขอมโก้งจา” คือการทำบุญเป็นครั้งที่ 2 (การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายครั้งแรกในวันฉาปนกิจศพ หรือหลังจากนั้น 7 วัน เรียกว่า “แห่นมขอมใจขาด”) ในระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ของปีที่ตาย หากตายระหว่างเดือนสิบเอ็ดจะต้องเลื่อนการแห่นมขอมโก้งจาออกไปอีก 1 ปี คือเลื่อนไปทำบุญในปีต่อไป เมื่อมีการแห่นมขอมโก้งจาแล้ว ถือได้ว่าได้อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายครบถ้วนตามประเพณีเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนี้ไปก็จะไม่มีการทำบุญใดๆอีก ซึ่งแตกต่างจากที่อื่นที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายในวาระครบรอบ 100 วันครั้งเดียวเท่านั้น ในประเพณีการแห่นมขอมโก้งจาสิ่งที่ขาดเสียมิได้คือ การถวายหนังสือที่เรียกว่า “ลิกซุดตะ” (ลิกซุดตะคือหนังสือธรรมของชาวไทใหญ่ เนื้อหาของหนังสือจะเป็นเหมือนนิทานเรื่องเล่า) ในลิกซุดตะจะมีเรื่อง นางวัวแงง การแพร่กรรมมอธรรม ซึ่งจะใช้อ่านในงานศพหรืองานแห่นมขอมโก้งจาแล้วนำไปถวายวัด นอกจากนั้น การถวายธง(ตุ่ง)ให้แก่ผู้ตายหรือเรียกว่า “ตุ่งคำข่อน” มาจากความเชื่อว่า ตุ่งนี้จะมีอานิสงค์ช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการไปเกิดเป็นเปรต หรือการตายตกนรกได้

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่นมขอมโก้งจา

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นความเชื่อของชาวไทใหญ่(คนไต)ที่จะจัดขึ้นในเดือน 11 ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาช้านาน เมื่อญาติพี่น้องเสียชีวิตไปแล้ว หลังจากผ่านไปประมาณ 1 ปี ก็จะเริ่มมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เพราะเชื่อกันว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ญาติพี่น้องนำไปให้และถ้าไปตกอยู่ ณ จุดใดในยมโลกก็จะกลับมารับเอาบุญกุศลนี้ไปใช้ในอีกภพหนึ่ง ส่วนหนึ่งก็จะเป็นความสบายใจของญาติพี่น้องเอง และประโยชน์ที่ได้รับจากประเพณีนี้ คือ (จม อินแก้ว : 29/08/2550)

- 1) เป็นการสืบทอดประเพณีการแห่นมขอมโก้งจาของชาวไทใหญ่ไม่ให้สูญหาย
- 2) เป็นการสร้างความรักความเคารพนับถือต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
- 3) เกิดความสุขทางด้านจิตใจในการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

2. การแห่จองพารา

การแห่จองพารา(จองแข่งต่างสำเป็ด) มีขึ้นในวันขึ้น 13 หรือ 14 ค่ำ เดือน 11 โดยจะนำจองพาราของแต่ละชุมชนในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านนอกเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานราชการ เข้าร่วมในขบวนแห่ โดยในขบวนจะมีการแสดงต่างๆ ดังนี้ 1) การฟ้อนรำนก (กิ้งกะหล่ำ)เป็นการรำชนิดหนึ่งของชาวไทใหญ่หรือรำเป็นฟ้อนตามจังหวะกลองกันยาวขบวน ฟ้อนรำกลองมอชิงจะเป็นกลุ่มเด็กสาวอายุ 18-20 ปี ใส่ชุดไทใหญ่เข้าเป็นคณะละ 7-10 คนใส่ชุดเผ่าไทใหญ่รำพร้อมจังหวะกลองกันยาวขบวน 2) ก้าลาย เป็นการฟ้อนรำที่ประยุกต์จากลีลา การต่อสู้ด้วยมือเปล่าหรือใช้ก้อนเป็นอาวุธมาเป็นการรำลำที่อ่อนช้อย สวยงามจะมีผู้ชายวัยกลางคนรำเพียงคนเดียวเข้ากับจังหวะกลองมอชิงขบวน 3) ก้าแลว เป็นขบวนการฟ้อนดาบ ซึ่งประยุกต์มาจากการฟันดาบ (ลายแลว) จากที่เคยใช้เป็นแม่ไม้มการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีลีลากระฉับกระเฉง ว่องไว ดูคึกคัก มาเป็นลีลาการรำที่อ่อนช้อย เพื่อแสดงลักษณะวัฒนธรรมประจำชนชาติขบวนหาบจองพาราจะเป็นชายเป็นผู้หาบ 4 คนหรือ 4 มุมของจองพาราจะมีไม้หาบยื่นออกมาเปลี่ยนกันหาบเมื่อเหนื่อยจะเดินกันเป็นขบวนแบบตั้งแถวทั้งชายและหญิงทั้งหมด 4 แถวปัจจุบันใช้รถหาบจองพาราเพราะมีขนาดใหญ่และหนักกว่าสมัยในอดีตแต่ขบวนยังเหมือนเดิม ขบวนด้านหลังสุดจะเป็นชุดกลองกันยาว และกลองมอชิงมีคนตีกลอง ,ตีฆ้องแบบหาบจากวงเล็กไปยังวงใหญ่ตีแบบเป็นจังหวะตึ้ง,คนตีฉาบจองพาราจะถูกประกวดวงวัดความสวยงามของจองพาราแต่ละหมู่บ้านและการประกวดการฟ้อนลำต่างๆ เป็นสิ่งตอบแทนน้ำใจในการร่วมงาน(ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 18/09/2550)

ประเพณีแห่จองพารา กิจกรรมหนึ่งในประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด

3. การตักบาตรเทโว

การตักบาตรเทโว หรือเรียกชื่อเต็มตามคำพระว่า "เทโวโรหณะ" แปลว่าการหยั่งลงจาก เทวโลก หรือการตักบาตรนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตักบาตรดาวดึงส์" และการตักบาตรเทโวนี้ จะกระทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 การตักบาตรเทโว จะเป็นงานที่จัดขึ้นหนึ่งครั้งในปีนั้น ตามตำนาน เล่าว่าเมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ใน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา "พระสัตตปรณาภิธรรม" คือพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดพระ พุทธมารดา ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต ครั้นครบกำหนดการทรงจำพรรษาครบ 3 เดือน พระพุทธเจ้าทรงปวารณาพระวัสสาแล้วเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกมาสู่มนุษยโลกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดยเสด็จลงทางบันไดแก้วทิพย์ ซึ่งตั้งระหว่างกลางของบันไดทองทิพย์อยู่เบื้องขวา บันได เงินทิพย์อยู่เบื้องซ้าย และหวับบันไดทิพย์ที่เทวดาเฝ้าขึ้นทั้ง 3 พาดบนยอดเขาพระสุเมรุราช อัน เป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเชิงบันไดตั้งอยู่บนแผ่นศิลาใหญ่ใกล้ประตูเมืองสังกัสสนคร และสถานที่นั้นประชาชนถือว่าเป็นศุภนิมิตสร้างพระเจดีย์ขึ้นเป็น "พุทธบูชาอนุสาวรีย์" เรียกว่า "อจลเจดีย์" ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่มนุษยโลกนั้น ประชาชนพร้อมกันไปทำบุญตักบาตร เป็นจำนวนมาก พิธีที่กระทำกันในการตักบาตรเทโว คือการทำบุญตักบาตร รับเสด็จพระพุทธเจ้าใน คราวเสด็จลงมาจากเทวโลกนั่นเอง บางวัดจึงเตรียมการในกลยุทธ์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหม บ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้า พระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์พอกทายกทายิกาดั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการ กระทำให้ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนอาหารที่นำมาทำบุญตักบาตรใน

กิจกรรมการตักบาตรเทโววัดพระธาตุทองมู ชุมชนป้อกกาต

วันนั้น มีข้าว กับข้าวต้มมัดได้ ข้าวต้มลูกโยนที่ห่อด้วยใบมะพร้าวหรือใบลำเจียกไว้หางยาวและ ข้าวต้มลูกโยนนี้มีประวัติมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะตั้งใจอธิษฐานแล้วโยนไปให้ลงบาตรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากมีคนมากเข้าไปใส่บาตรไม่ได้ (สืบค้นจาก http://www.onab.go.th/buddhism_day7.htm)

การตักบาตร ส่วนมากในการตักบาตรจะใช้ข้าวสาร อาหารแห้ง เพราะเชื่อว่าการตักบาตรเทโวเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้ากลับจากการโปรดพระพุทธมารดาแล้วเสด็จลงมาจากเทวโลกนั้นบางวัดจึงเตรียมการในคฤหิ์สัต์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อเคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์พวกราชกททิกาทั้งแถวเรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการกระทำที่ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า

การตักบาตรเทโว “ตักบาตรเทโวโรหณะ” ของชาวแม่ฮ่องสอนจะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตั้งแต่เช้าตรู่ โดยเริ่มตักบาตรตั้งแต่วัดพระธาตุดอยกองมูลงมาถึงวัดม่วยต่อ (พระสงฆ์ออกบิณฑบาตจากบันไดวัดชั้นแรกจนถึงบันไดชั้นสุดท้ายของวัด) เปรียบได้กับการลงมาจากดาวดึงส์เพราะวัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนดอยวัดที่เข้าร่วมในการบิณฑบาตมีทั้งหมด 12 วัด คือ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดก้ำก่อ วัดหัวเวียง วัดม่วยต่อ วัดพระนอน วัดดอนเจดีย์ วัดจองกลาง วัดจองคำ วัดปางลื้อ วัดกลางทุ่ง วัดไม้แะ และวัดผาอ่าง การจัดงานจะเริ่มดำเนินการในเวลาประมาณ 05.00 -08.30 น. และมีระยะทางในการตักบาตร ประมาณ 2 กิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:23;ประเสริฐ ประดิษฐ์: 24/08/2550;มานพ ประเสริฐกุล: 24/08/2550)

4. การหลู่เตนเหง

ความหมาย หลู่เตนเหง เป็นภาษาไทยใหญ่ มาจากรากศัพท์ดังนี้ หลู่ แปลว่า ถวาย เตน แปลว่า เทียน เหง แปลว่า 1,000 เล่ม และหลู่เตนเหง จึงแปลความหมายได้ว่า “ถวายเทียน 1,000 เล่ม”มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยพุทธกาล มีพระสงฆ์องค์หนึ่งมีชื่อว่า พระอนรุท ได้ถวายเทียน 1,000 เล่ม (เตนเหง) ให้แก่ พระปทุมมุตตร ซึ่งเป็นพระนามของพระพุทธเจ้า สมัยก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาโพธิญาณด้วยอานิสงส์การถวายเทียน 1,000 เล่ม ดังกล่าว ทำให้พระอนรุทมีทิพยจักขุ (มีตาทิพย์) คนใดเรียกว่า “ทิพยจักขุหย่าน” แปลว่าผู้มีตาทิพย์ สามารถมองเห็นนรก สวรรค์ ทั้งใกล้และไกล ฉะนั้นพระอนรุทจึงเป็นองค์แรกที่มองเห็นพระพุทธเจ้า ขณะที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้วในวันออกพรรษา ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวไทยจึงยึดถือปฏิบัติประเพณีหลู่เตนเหง(ถวายเทียน 1,000เล่ม)เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งจะได้อานิสงส์ดังกล่าวแล้ว ประเพณีหลู่เตนเหง มักจัดทำขึ้นหลังวันออกพรรษา ซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์

หลังจากโปรดพุทธมารดาและเหล่าเทพดาแล้วนั่นเอง เมื่อทำพิธีถวายเทียนแล้วก็จะจัดทำพิธีจุดเทียนทั้ง 1,000 เล่ม เพื่อเป็นพุทธบูชา ส่วนใหญ่จะจุดเทียนรอบๆบริเวณวัด เช่น ตามรั้ว เจดีย์ หรือประตูทางเข้าวัด เป็นต้น ซึ่งได้ยึดถือกันมาเป็นประเพณีของคนใต้ตราบนานทุกวันนี้ การ “หลั่งเตนเหง” หรือการแห่เทียนพันเล่มเดิมมีการจัดงานเพียงแห่งเดียวคือที่วัดพระนอนและไม่มีการแห่ขบวน จัดในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงแรม 8 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี พออย่างออกพรรษาจะมีการจัดให้มีประเพณีนี้ขึ้น โดยชาวบ้านจะไปหาต้นสนมาสับเป็นชิ้นเล็กๆ และมัดรวมกันเป็นต้นขนาดใหญ่สูงประมาณ 3-5 เมตรมาตั้งไว้ในบริเวณวัด และจัดงานเฉลิมฉลองพร้อมทั้งจุดไฟที่ต้นสนให้ลุกโชติช่วงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเป็นพุทธบูชาจนกว่าไฟจะไหม้ต้นสนหมด งานประเพณีนี้มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนแห่งเดียว

5. ปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด)

ปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด) เป็นประเพณีที่ต่อจากการเสร็จสิ้นของประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดโดยมีประวัติดังนี้ พระโคตมสมณะเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณมาเป็นเวลา 7 พรรษา ทรงแสดงยมกปฎิหารย์ในเมืองสาวัตถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปดาวดึงส์สวรรค์ประทับนั่งเหนือบัลลังก์มณฑลสิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ โปรดสันตมูฐิพุทธมารดาพร้อมเหล่าเทพดาและพระพรหมตลอดระยะในพรรษา 3 เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 ในเมืองสังกะสะโก (สังกัสนคร) ในการเสด็จลงมานั้นพระอินทร์เนรมิตบันไดเงินบันไดทอง และบันไดแก้วพาดตรงประตูดาวดึงส์สวรรค์ด้านทิศใต้ ลงสู่ประตูกัสนครทางทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนถึงวันเพ็ญเดือน 11 พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระโมคคัลลานะ ว่า พระองค์จะเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 พระโมคคัลลานะได้บอกข่าวการเสด็จนิวัตขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั่วทุกแห่งบรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมารับได้ก็มารับเสด็จที่สังกัสนครที่มาไม่ได้ก็ทำจองแข่งต่างส่งปูดที่บ้านเรือนของตน พอถึงวันเพ็ญเดือน 11 จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จประทับยืนอยู่ที่ห้วยบันไดแก้วแล้วเปล่งรัศมี 6 ประการ (ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กิ่งนะหรี (กินรี) กิ่งกะหล่ำ (กินรา) นะกา (นาค) กะกรุ่งหรือกำหร่น (ครุฑ) ยักกะ (ยักษ์) กัณตปปีะ (คนธรรพ์) ผีดู ผีพาย (ยักษ์) ต่างสี่ หรือโต (สิงโต) และบรรดาสัตว์ 90 ประเภท มารับเสด็จพระพุทธเจ้าด้วย การที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งรัศมีทั้ง 6 ก็คือการเหล่านี้นะเทพบุตร เทพดา ซึ่งมีรัศมี มารับเสด็จทำให้เกิดแสงสว่างไสว อันเป็นที่มาของประเพณีแห่ต้นเตน (ต้นเทียน) การประดับประดาไฟโคมไฟในงานประเพณีเดือน 11 ประเพณีแห่ต้นเตน(ต้นเทียน) นิยมทำกันในวันปิดท้ายเทศกาลปอยเดือน 11 คือวันแรม 14 หรือ 15 ค่ำ พร้อมกับถวายนางนกโต และสัตว์อื่นๆ อันเป็นประเพณีรำกิ่งกะหล่ำ กำโต

(ฟ้อนนางนก สิงโต) ที่ทำการแสดงในเทศกาลปอยเหลินสิบเอ็ด ที่เรียกว่า “ปอยก้อยจ๊อด” หรือปอยอ่องจ๊อด

การจัดงานปอยอ่องจ๊อดในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะจัดในช่วงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 ในเขตเทศบาลแต่ละชุมชนป๊อกจะจัดทำต้นเกี๊ยะ (ต้นแปก) และตกแต่งให้สวยงาม เพื่อเข้าร่วมการประกวดกับทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ขบวนแห่จะเริ่มตั้งตั้งแต่ตลาดนัดวันอาทิตย์หรือถนนรุ่งเรืองการค้าถึงวัดจองคำ และนำถวาย เวลาเริ่มแห่ประมาณ 15.00 น. ขบวนจะมีการจัดตกแต่งต้นแปกของแต่ละป๊อกให้ดูสวยงามจะมีการแสดง การก้าลาย ก้าแลว กิ่งกะหล่ำ ก้าโต ซึ่งเป็นศิลปะของไทยใหญ่ที่อยู่คู่กับชาวแม่ฮ่องสอนมานาน ขบวนแห่จะมีการแห่ไปตามท้องถนน เมื่อขบวนไปถึงหน้าวัดจองคำจะมีการนำต้นแปกของแต่ละป๊อก มาเรียงกันอยู่ที่หน้าวัดจองคำ จากนั้นก็ได้มีการนำเอาสายสินมามัดลอบต้นแปกตั้งแต่ต้นแรกจนถึงต้นสุดท้าย แล้วจะมีการพวงสายสินอีกเส้นขึ้นไปบนวัด จากนั้นประธานในพิธีก็จะนำไหว้พระและรับกรรมทานศีล เมื่อเสร็จจากการรับกรรมทานศีลแล้วจะมีการกล่าวคำถวายต้นเกี๊ยะ (ต้นแปก) และพระสงฆ์ก็จะกล่าวคำอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี เมื่อพระสงฆ์กล่าวเสร็จตัวแทนของแต่ละป๊อกก็จะไปจุดต้นแปกที่หน้าวัด สุดท้ายจะมีการขอขมาพระสงฆ์ (พระจิตตะ ฐานธมฺโม : 15/09/2550)

ร้านก และรำโต ศิลปะการแสดงของชาวไทใหญ่ นิยมประกอบขบวนแห่ต่าง ๆ

ปอยก้อยจ๊อด (หรือปอยอ่องจ๊อด) ที่หมู่บ้านทุ่งกองมู มีความเชื่อว่า เมื่อถึงเทศกาลก็จะมีการนำเอาไม้แปก(ไม้เกียะ) ของแต่ละบ้านมารวมกันไปถวายวัด เพื่อเป็นการบูชาหรือฉลองให้กับพระพุทธเจ้า และเป็นการบอกให้รู้ถึงฤดูกาลที่เปลี่ยน จากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว บางหมู่บ้านจะมีการใช้กองฟืนแทนไม้แปก(ไม้เกียะ) เพื่อทำกองไฟฉลองให้กับพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า กองหลัว (ภาษาทางภาคเหนือ) หรือกองฟืนนั่นเอง และจะมีการจุดภายในบริเวณวัด ภายในงานปอยก้อยจ๊อด (อ่องจ๊อด) จะมีการแสดงจ๊าดไต(ในสมัยก่อน) ก้าลาย(ในสมัยก่อน) ปิงโก สอยดาว คนตรี เป็นต้น และยังมีความเชื่ออีกที่ว่า การนำเอาไม้แปก(ไม้เกียะ) นำมาจักเป็นเส้น ๆมัดรวมกัน ตกแต่งให้สวยงาม แล้วหามแห่ไปตามถนน นำไปถวายที่วัด และจุดแสงสว่างให้เป็นพุทธบูชา เชื่อว่าเป็นการให้แสงสว่างต่ออายุให้ศาสนารุ่งเรืองต่อไปในภายภาคหน้า และเป็นการเสร็จสิ้นฤดูกาลนั้นของปี (สมัคร สุขศรี: 22/08/2550)

ที่ ศธ ๐๕๓๓.๑๑/ว.๐๐๔๓

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

๒๔ มกราคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปางหมู

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัยสำหรับกลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนไทใหญ่ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว รองคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับอนุมัติจากกระทรวงวัฒนธรรมในการวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และขณะนี้อยู่ระหว่างการเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ในงานวิจัย

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการให้ข้อมูลด้านการวิจัยตามแบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ได้ และผลการวิจัยจากการวิเคราะห์จะสามารถใช้ประโยชน์ในการบริหารงานด้านวัฒนธรรมและหรือส่วนที่เกี่ยวข้องได้ ซึ่งเมื่อการวิจัยเสร็จสิ้น จะแจ้งให้ท่านทราบในโอกาสต่อไป จึงขอความร่วมมือจากท่านตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยตามสภาพความเป็นจริง และเมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้นแล้วขอได้โปรดบรรจุไว้ในซองที่แนบมาพร้อมนี้ พร้อมกับส่งให้วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนภายในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ จักขอบพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ประจักษ์ เข็มมุกด์)

คณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน

สำนักงานคณบดี

โทร ๐๕๓ ๖๑๓๒๖๓

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักราช ฟ้าขาว
วัน เดือน ปีเกิด	17 ตุลาคม 2501
ประวัติการศึกษา	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพิริยาลัย จังหวัดแพร่ ประโยควิชาชีพขั้นต้น สาขาวิชาจิตรศิลป์ จากโรงเรียนอาชีวศิลปศึกษา กรุงเทพมหานคร ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา จากวิทยาลัยครูเชียงใหม่ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	ครูสอนในโรงเรียนวิไลเกียรติอุปถัมภ์ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ นักวิชาการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแพร่ ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ศึกษาธิการอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ศึกษาธิการอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ศึกษาธิการอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดน่าน ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดแพร่ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 ผู้แทนคณาจารย์ในสภามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้แทนคณาจารย์ในสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หัวหน้าสำนักงานและผู้ช่วยคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ รองคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่